

Jewish Public Library
OF TORONTO

ספריה עממית || יידישע פאָלקס-
עברית || ביבליאָטעק

Donated by מתנה פון

Morris Shlesinger

and Family

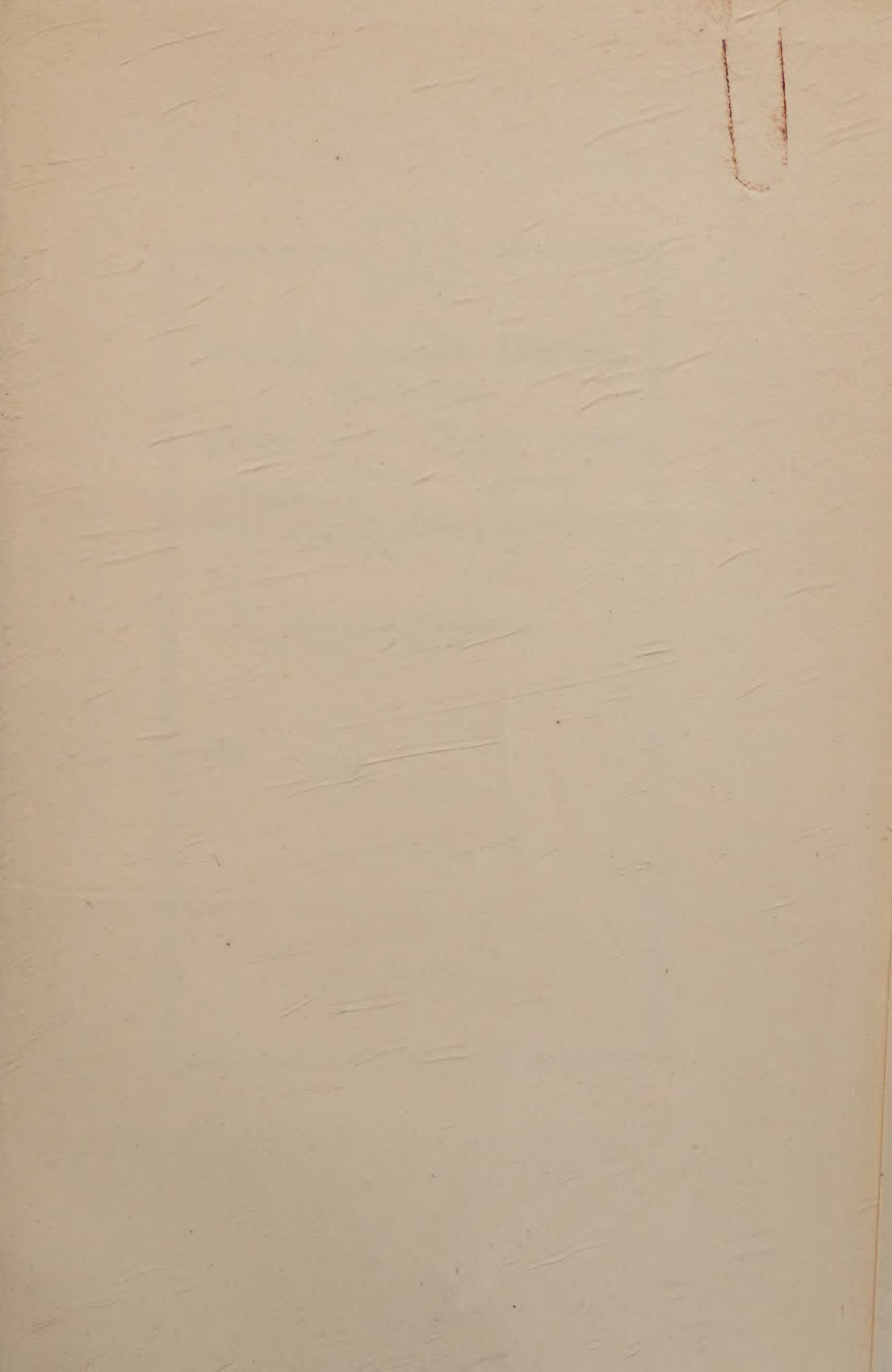
in memory

of

Tillie Shlesinger

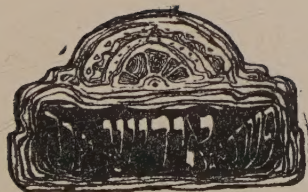
MAY - 1987

U

אלע ווערק
פון
אברהם רייזען
אין 12 בענדער.

יובילעאום אויסגאבע.

אברהם רייזען.

צוועלפטער באנד :

בונטע ערצעהלונגען.

ארויסגעגעבען פון פערלאג „אידיש“
ניו-יארק 1917
תרע"ז.

Copyright, 1916
by
YIDDISH

פונמע ערצעהלונגען.

די לעצטע שיף.

ביים ברעג פון אסטענדר זיינען געשטאנען א מענגע פון פיעלע הונדערטער פאסאזשירען, וואס האבען געווארט אויף דער שיף, וואס האט גערארפט אַנקומען פון דאָווער.

„די לעצטע שיף!“ — אזוי האט יעדער געגלויבט, און דער דאָזיגער אויסרוף האט געשראָקען און האט אַבגעקלונגען אין מאַנכע אויערען ווי די לעצטע שעה!

און דעמאָלט פערלירען מענשען זייערע בעציהונגען איינער צום צווייטען. אויב די לעצטע שיף, מוז יעדער דער ערשטער אריין. און דער געדענק און געשטויס אין געווען קריגעריש. אין די אויגען האט ביי יעדען געצאנקט א בייז פייערעל, דאָס איינציגע פייערעל פון מענשליכען אויג זאָנסט וואָלטען די אוי-גען אוראי אויסגעלאָשען געווען...

די לעצטע שיף — מוז מען דער ערשטער אריין!

און די וואָס וועלען בלייבען?

וועמען איז דאָס אין דער דאָזיגער מינוט פון משוגעת און

שרעק, — אַנגעגאנגען?

וואָס א מינוט וואָקסט די מענגע אלץ מעהר און מעהר.

דער זייגער איז ערשט אַכט פריהמאָרגען און דאָס שיף דארף אַנקומען צעהן.

אַבער עס איז די לעצטע שיף!

אַט האָט שוין אויסגעבראַכען א קריעג צווישען צוויי. יעדער

וויל שטעהן פאראויס. איינע איז א פרוי, אין ביידע הענד האלט

זי שווערע פּעק, דער צווייטער איז א הויכער מאַן מיט א קליין

פעקעלע און ער וויל אַבשטויסען די פרוי. ער וויל זיין דער ערשטער.

די לעצטע שיף!...

קיינער מאכט איהם אפילו קיין בעמערקונג ניט...

נאָר אַט דערהערט זיך א פערצווייפּעלטער אויסרוף:

מערי טשימבריק!

ווער עס רופט זעהט מען ניט. נאָר דער רוף קלינגט אזוי

הערצרייסענר, אז מען פערנעסט אַן דער לעצטער שיף...

מערי טשימבריק...

וואָס קלינגט עס אזוי פערצווייפּעלט?

איז דען מערי טשימבריק דער סימבאָל פון דער גאנצער

מענשהייט און דערפאר שרעקט עס אזוי?

— מערי טשימבריק! — קלינגט עס איבער די

גרויסע מעננע.

און עס ווערט טויט שטיל.

— מערי טשימבריק! רוף זיך אַב! — קלינגט עס פער-

צווייפּעלטער!

און באלד בעווייזט זיך אין דער הויף א פרוי אין מיטעלע

יאָהרען. זי שמעהט מיט א בלאס נעזיכט, גרויסע דערשראָקענע

אויגען און שרייט:

— מערי טשימבריק, רוף זיך אַב!

שטיל!

— מערי טשימבריק! רוף זיך אַב, הויב אויף דיין הוט און

וויין, אז דו ביזט דאָ.

און די גאנצע מעננע האָט גלייך פערנעסען אַן די לעצטע

שיף. אלע זיינען פול געוואָרען נאָר מיט איין געדאנק און איין

געפיהל: ביי א מוטער איז אין דער מעננע פערלאָרען געוואָרען

א קינד און דאָס קינד הייסט מערי טשימבריק.

טויענדער מענשען האָבען באלד ערפאהרען אז עס איז דאָ

א מענש אויף דער וועלט מיט'ן נאָמען מערי טשימבריק, וואָס

איז פערלאָרען געגאנגען און אלע האָבען מיט'ן נאנצען הארצען
געוואָלט עס געפינען.

— מערי טשימבריק, רוף זיך אָב!

און באלד איז געוואָרען אַ בעוועגונג, פון א צווייטען עק,
וואו די מענגע איז געשטאַנען, האָט זיך וואָס געטראָגען פאַר-
ווערטס. א מאן האָט געהאַלטען הויך איבער זיין קאפּ א צעהן-
יעהריג-קינד, און די מענגע האָט זי מיט ליעבע בליקען בעגריסט.

און אַט איז שוין דאָס קינד אין דער מוטער'ס אַרעמס.

דאָס פובליקום האָט ווי פון זיך אליין אויסגעשריען מיט
א פרייד:

— הוריי! — מערי טשימבריק!

און אלע אויגען האָבען העל אויפגעפלאמט: מערי טשימ-
בריק!...

* * *

און אז די לעצטע שיף איז שוין געגאנגען איהר וועג אי-
בער'ן ים, זיינען נאָך פיעל פאסאַזשירען געווען אונטער'ן אייג-
דרוק פון דער עראייגנים און מאנכע האָבען רוהיג און פער-
גניגט געשמייכלט.

אַבער אז די לעצטע שיף איז אָנגעקומען צו דער יבשה און
מען האָט די נאכריכטען פון קריגע דערהערט, וועגען די טויזענ-
דע געפאלענע איז שלאכט, איז דאָס הארץ צוריק פערשטיינערט
געוואָרען.

אד, ווער וועט איצט ארויפגעהן אין דער הויך און אויס-
שריען:

— מענשהייט, וואו ביזטו? רוף זיך אָב...

מערי טשימבריק האט מען געפונען, אבער די מענשהייט,
די מענשהייט...

מענשהייט רוף זיך אב, ווי מערי טשימבריק!
רוף זיך אב! עס איז די לעצטע שיף!...

אסטענד (בעלגיען) אויגוסט 1914.

דאס בילד.

1.

אונגערִיכט און אונעוורארטעט איז אראָבגעפאלען דער בע-
פעהל פון דער הויך ערגעץ. אָדער ארויפגעדונגען פון א פינסטער-
רען תהום, וואו די שווארצע כחות פון לאַנד האָבען זייער געצעלט
געמאכט — אונגערִיכט איז דער בעפעהל אראָבגעפאלען, אז די
אידען מוזען אין פערלויף פון פיער-און-צוואנציג שעה פער-
לאָזען דאָס שטערטעל און געהן וואוהין זיי ווילען, בלויז ווייטער
פון תהום, וואו דער הייליגער קריעג קומט פאַר.

אַנפאנגס האָט מען זיך בלויז דערשראָקען, ווי נאָכ'ן קלאַפּ
פון א דונער, זיך אומגעקוקט און דערוועגן, אז אלע הייזער שטע-
הען אויף אן אָרט; הייסט עס אז דער דונער האָט ניט געשאדט.
די זון האָט געשיינט און א גרופע קליינע קינדער האָבען זיך
רוהיג געשפּיעלט ביי די זייטען פון גאס.

— עס איז א לינען! — האָבען אידען געטרייסט איינע די
אנדערע.

— עס קען ניט זיין! — האָבען זיי געריבען די הענט
מיט בטחון אין די דערשראָקענע הערצער...

אבער באלד האָט דער דונער ווידער געקנאלט:

— וואָס ווארט איהר, אידען? איהר ווילט מען זאָל אייך

מיט גוואלד פון די הייזער ארויסשלעפען?

און גלייך האָט זיך אָנגעהויבען דער פלאָגמער. בעל־י-

בתים — וואָס זייערע אור-אור עלטערען האָבען זייערע היימען
פאַר זיי איינגעארדענט, האָבען זיך פלוצלונג דערפיהלט ווי
וואנדערענדע בעטלער, אויף זייער האָב און גוטס האָבען זיי גע-

קוקט ווי אויף עפעס פרעמדס און האָבען מאַנכע חפצים ניט דערקענט. דער רב האָט, אנשטאָט דעם ש"ס איינצופאַקען, זיך גענומען פאַר אַן אַלטער זשופּעצע, וואָס איז געהאַנגען אויף דער וואַנט... די רבי'צין האָט זיך גענומען פאַר אַ פּענדעל, וואו זי קאָכט פיש אַלע פּרייטאג...

און דער פערמעגליכער בעל-הבית, ישראל אפרת האָט זיך געשטעלט אין מיטען פון זיין שעהנעם אַלט-מאָדישען מעבליך-טען זאָל, בעטראַכט די ווייכע קאַנאַפּע, אויף וועלכער ער פלעגט אזוי ליעב האָבען נאָך מיטאָג זיך אויסצוציהען מיט אַ ספר אין דער האַנד און אַריינפאַלענדיג אין האַלבען דרימל, חלומ'ען פון אַלע און שפּעטערע צייטען...

מיט נואַלד האָט ער פון איהר אָבגעריסען זיינע טריעבע בליקען, אָנגעפילט מיט האַס און פלוד צו דער „ממשלת זדון“. צו די בייזע כחות, וואָס צווינגען איהם אַהן „א פאַר וואָס“ זיין אויסגעוואַרעמטע היים צו פערלאָזען און האָט בעשלאָסען הויך אויפ'ן קול:

— גאָר ניט מיט צו נעהמען!

— לנמרי גאָר ניט? האָט די דערשראָקענע ווייב איבער-געפרעגט.

— לנמרי גאָר ניט! — האָט ער מיט געדריקטע פויסטען געענטפערט.

און ער האָט דאָס הויז איבערגעלאָזט אָפען פאַר יעדער חיה און בהמה, וואָס זיינען געבליבען אין שטאָדט...

2.

די ערשטע חיה וואָס איז אַריין צו ישראל'ן אין הויז איז געווען דער צווייפּסיגער אַנאָפּרי, לויט די אינסטינקטען אַ פּוקס, לויט'ן גלויבען אַ קאַטאַליק... אַריינגעהענדיג אין זאָל, וואָס ער האָט עס ביז אהער קיינמאָל ניט געוואַנט און ווען ער

פלעגט דארפן האָבען צו ישראל'ן וועגען געשעפט. פלעגט ער בלייבען שטעהן אין קיד. — אריינגעהענדיג אין זאל האָט ער זיך איבערגע'צלם'ט און בערוהיגענדיג זיך פון גרויסען גליק, וואָס איהם שטעהט דאָ פאַר — צו ווערן דער אייגענטהימער, כאָטש אויף א געוויסער צייט, פון דעם דאָזיגען הויז, האָט ער גענומען מאַכען פלענער.

ער האָט געפיהרט מיט די הענט איבער די מעבעל, איבער די שפיגלען און זיך ענדליך אָבעשטעלט ביי דעם גרויסען אל-מער מיט די צוויי גלעזערנע טהירען. פון וואנען עס האָבען ארויסגעקוקט אזוינע מאָדנע, גרויסע און שווערע ביכער...

— וואָס טהוט מען דערמיט? — האָט ער שטיל גע-טראכט און גערעדעט זיינע לאַנגע, שפיציגע וואַנסעס.

ער האָט אויפגעשעפנט א טהירעל פון אלמער און פאר גייר גירדע ארויסגענומען א מסכתא. דאס איז געווען די מסכתא „נטיין“. די אלטע אותיות האָבען איהם אָנגעקוקט מיט פער-אכטונג און שטאַלץ. ער האָט א בלעטער געטהאן און זיך אָבער-שטעלט ביי יענע דפּים, וואו עס דערצעהלט זיך פון מיטום הרשע און פון חורבן ירושלים און פון ישוע הנוצרי. א אונבעוואוסטער באנגליכער געפיהל האָט איהם ארומגענומען:

— מאָדנע ביכער ביי די זשידעס! — האָט ער געמורמעלט אויף זיין לשון און האָט דאָס לאַנגע בוך צוריק אריינגעשטעלט אין אלמער...

נאָכדעם איז ער ארומגעגאנגען איבער ישראל'ס זאל און בעטראכט די בילדער. איין בילד האָט צוגעצויגען זיין אויפ-מערקזאמקייט. דאָס איז געווען א פאָטאָגראפיע פון זעקס-אויף-דרייסיג רבנים, וואָס זיינען שוין געשטאַרבען. אלע אין שטריימ-לעך און מיט אפּענע ברייטע קעלנער ביי די אָפּענע העלזער. אנופרי האָט זיך צולאכט: אזוי פיעל ראבינ'ס!

באלד אכער האָט ער בעמערקט ווי איין ראבין, דער סר-מעלסטער, קוקט אויף איהם מיט אזוינע אויגען, אז אנופרי האָט

זיך דערשראקען. ער האט בעטראכט דאס פנים פון א צווייטען
און א דריטען ראבין אויפ'ן בילד און אלע האבען דיזעלבע
שטרענגע דורכדרינגליכע אויגען. און מיט אמאל האט ער דער-
זעהן, ווי די אלע אויגען פון דער גאנצער חברה רבנים קוקען
אויף איהם, און וואו ער ווענדט זיך ווענדען זיך צו איהם זייערע
אויגען. אזוי פיעל אויגען.

און אנופרי האט מיט שרעק אומגעקערט דאס בילד אויף
דער וואנט און זיך אבגעווענדט.

אבער אומזיסט — די אלע בליקען פון די רבנים אויפ'ן
בילד האבען איהם נאכגעקוקט. און וואס ער האט גענומען אין
דער האנט איז גלייך פערוואנדעלט געווארען אין אויגען:

מיט שרעק האט ער פערלאזען דעם זאל און איז אריינגע-
לאפען אין קיד... זיין בליק איז געפאלען אויף א קופערנער
פאן... די פאן איז איהם געפעלען געווארען, ער האט זי אראב-
גענומען און בעטראכט. זי האט געבלאנקט און אינוועניג האט
אנופרי דערזעהן זיין פנים. אבער באלד האט ער אויף דעם דעק
פון פאן דערזעהן דיזעלבע אויגען. זיי האבען געקוקט אויף
איהם און פערפאלגט מיט זייערע בליקען...

א דערשראקענער און א פערווירטער איז ער ארוינסעלאפען
אין דרויסען.

דארט האט שוין אויף איהם געווארט זיין ווייב, א רויט-
האריגע גויע.

— נו, ווען וועלען מיר איבערציהען? ... האט זי געפרעגט.

אנופרי האט מורא געהאט פאר איהר צו ענדערען זיין
בעשלוס, און ער האט א שטאמעל געטהאן:

— מיר וועלען נאך זעהן... מיר האבען נאך צייט... אפשר
וועט דער איד נאך צוריק קומען...

און אנשטאט אריינצוציהען זיך, איז אנופרי אלע פארנאכט
פערבייגעגאנגען ישראל'ס הויז, אריינגעקוקט אינוועניג און ניט
געוואגט אריינצוגעהן: עס האבען איהם פערפאלגט צעהנדליגער

פאר אויגען פון דעם בילד: שטרענגע, ביזע און דראהענדע...
און אלט'נדיג זיך פלעגט ער מורמלען:
— ניין. איך האב מורא... ישראל וועט קומען צוריק... איך
האב מורא... ער וועט קומען צוריק...

ענדליך איז ישראל געקומען צוריק. ווי איבערראשט איז
ער געווארען, אז דאס הייז האט ער געטראפען אין דערזעלבער
גארדנאג, ווי ער האט עס געלאזען...
ער האט אבער באלד בעמערקט דאס איבערגעקעהרטע בילד
אויפ'ן וואנט. ער האט זיך שטארק גע'חרוש'ט.
— ווער האט עס געקאנט טהאן?
ער האט דאס בילד אומגעקעהרט אויף דער רעכטער זייט,
און אויף איהם האבען אראפגעקוקט זעקס-און-דרייסיג פאר אוי-
ניין, ליכטיגע, גרויסע און פול מיט נביאות אויף גוטע צייטען.

דער אפיציער.

א גרופע אידיש נאציאנאל און סאציאליסטיש געשטימטע
יונגע לייט זיינען געזעסען אין א קליינער קאפע הויז און האבען
זיך געהאמפערט וועגען אידישע רעכטלאזיגקייט אין געוויסע
לענדער. ענדליך זיינען זיי ארויפגעקומען אויף דער טעמע ווער
גען אידען אין מיליטער.

דאן האט זיך איינער, א בעקאנטער דיכטער, אנגערופען.
— זאגט אייך, מיינע פריינד וואס איז דא ווילט, אבער נאך
א אידישען אפיציער האב איך געבענקט נאך אלס קליינער אינ-
געל אין מיין קליין-געבורטס-שטעדטעלע. איך געדענק, אז אמאל
איז געקומען אהיים אין שטעדטעלע אויף „אטפוסק" שוואל דעם
קצב'ס זון אלס אן אונטער-אפיציער, צו מיין פריינד איז דער
מאלט ניט געווען קיין גרעניץ. איך האב זיך, געדענק איך,
ניט געקענט איינהאלטען, און האטש ער איז געווען אונזערער
א שכן, בין איך ניט אהן שרעק צו איהם צוגעגאנגען און קוים
ארויסגעשטאמעלט:

— ברוך, אידישע אפיציערען זיינען אויך פאראן?
און ברוך, א שעהנער געזונטער, הויכגעבויטער יונגערמאן.
האט מיר פריינדליך א ציה געטהאן פאר'ן אויער און געענטפערט
מיט א שמייכלע.

— ניין, מיין ליעבער, א איד טאר ניט זיין קיין אפיציער...
— און א פעלדפעבל? האב איך, שוין דרייטער ווער
רענדיג וויעדער געפרעגט.

— א פעלדפעבל? — האט ברוך איבערגעפרעגט און
פערקנייטשט זיין שטערען... א פעלדפעבל איז יא ערגיז דא,
אבער שוין נאר אז אלטער, פון די אמאליגע.

דעמאלט האָב איך זיך צופריעדענגעשטעלט מיט דעם דאָ-
זיגען אונטעראַפּיציער, וואָס א דאנק דעם אויף אייגענע הוצאות
נענעהטען שינעל, וואָס ער האָט געטראָגען פון אַפּיצערסקען
נעוואנט, האָט ער מיר פערשאפט אן אילוזיע פון א אידישען
אַפּיציער.

איך געדענק, אז אין חדר האָב איך זיך מיט איהם בע-
ריהמט.

— ברוד דעם קצב'ס זוהן איז געוואָרען אן אַפּיציער, ער
וואוינט ביי אונז אין גאס.

מאנכע אינגלעך האָבען מיר געגלויבט און מקנא געווען.
אַבער די נישט פערניגער האָבען די זאך אויסגעפאַרשט און האָ-
בען ערפאהרען, אז ער איז בלויז אן אונטער אַפּיציער.

האָב איך דעמאלט איהם פערטיידיגט:

— ער אליין איז טאקי אן אונטעראַפּיציער, אבער ער קען
זיין אן אַפּיציער אויך.

און נאָך מעהר צוהיצענדיג זיך, האָב איך אויסגעשאַסען:

— א אידישער פעלדפעבעל איז אויך ערגיז דאָ... און כדי
צו מאכען אויף די חברים אינגלעך דעם איינדרוק שטארקער,
האָב איך צוגעלעגט:

— א פעלדפעבעל איז גרעסער ווי אן אַפּיציער...

מאנכע אינגלעך האָבען דערויף מיט מיר איינגעשטימט,
איינער זאָגאר פון זיי האָט געוואָלט אויפווייזען, אז א פעלד-
פעבעל איז אזוי אזוי גרויס ווי אן אוריאדניק... א פאַר אבער
פון זיי האָבען געהאט קענטיג מעהר ידיעה און האָבען נישט
נאכגעגעבן:

— א פעלדפעבעל איז גאַרנישט מיט גאַרנישט, א פעלד-
פעבעל איז פונקט ווי א סאטסקי, האָט איינער בעשטימט ווי
אן אויטאָריטעט אין ראנגען.

האָט מיר שוין פערדראַסען, וואָס דער דאָזיגער חברה'מאן

געהט מיר דאָ צו נישט מאַכען מיין איינציגען פעלדפעבעל און
איך האָב איהם גוט אויסגעוידעלט:

— ביזט א גראַבער יונג... א סטאַטסקי האָט נישט קיין
עפּאַלעטען און א פעלדפעבעל טראַגט אפילו א סאַבליע.

האַט אבער דער איינגעשפארטער אינגעל אלץ נישט נאָכ-
געגעבען און ער האָט מיר אויפגעוויזען, אז א סאַבליע איז נאָך
נישט דער עיקר, וואָרים דער מיראַוואַיסוריא איז דאָך געוויס
גרעסער ווי א פעלדפעבעל און פון דעסטוועגען טראַגט ער ניט
קיין עפּאַלעטען און ניט קיין סאַבליע און ער געהט אין גע-
וועהנליכע קליידער, ווי אלע מענשען...

נאָכדעם אבער האָב איך געמאכט א פשרה, אז א פעלדפער-
בעל איז פונקט אזוי גרויס ווי אן אוריאדניק. דערויף האָבען זיך
אלע אינגלעך געאייניגט.

און מיר האָבען אלע זיך געפיהלט געהויבען וואָס העמ-
העט ערגיץ אין א שטאַרט געפינט זיך א איר א פעלדפעבעל און
נויים נעחמען פאר איהם אראָב די הימעל און ווען ער זאָל
נאָר וועלען קען ער טהאָן מיט אידען די גרעסטע טובות.
א קלייניגקייט — א פעלדפעבעל!..

יאָהרען זיינען פערנאנגען. די געדאנקען זיינען, א דאנק
דער דעמאָלסדיגער רעוואָלוציאָנערער ריכטונג — געוואָרען פריי-
ערע, ראדיקאלערע. דאָס אידישע געפיהל איז אבער אלץ נישט
שוואכער געוואָרען. אלס מענש האָסטו די גאנצע מיליטעריש
געזינדעל פעהראסט און פערדאמט, אלס איר האָסטו בערויערט,
וואָס א איר קען אפילו קיין יעפרייטאר נישט ווערען און ביזט
געוועזען שטאַלץ וואָס אין מאַנכען פאַלק געפינט זיך האַמטש א
אידישער קאפּעלמייסטער. וואָס טראַגט א „סאַבליע“, עפּאַלע-
טען און עטליכע גוים מוזיקאנטען גיעבען איהם אַב טשעסט...
און האָסט זיך געשראַקען, אז טאַמער קומט היינט-טאָרגען אַרויס

אן אוקאז אויף אידישע קאפעלמייסטערס אָבצוואַנען... עס איז געווען א צייט פון גוירות אויף אידען...

נאך שפעטער בין איך ראדיקאלער געוואָרען. און טאקי דערפאר האָב איך געמוזט פערלאָזען מיין לאַנד און ארומטרייַ בען זיך אין דער פרעמד. איך האָב שוין דאן געהאט א שטיקעל נאָמען אלס דיכטער, און אז איך בין אָנגעקומען אין א שטאָדט אין גאליציען האָט די אידישע יוגענד מיך פריינדליך עמפּפאָנגען און האָט זאגאר פאר מיין כבוד וועגען געמאכט א שטיקעל ליטערארישען אבענד.

שפעטער האָב איך מיך בעזעצט אין קראקוי. געפיהלט האָב איך מיך דאָרטען גענוג איינזאם, די אידישע יוגענד לייט זיינען פון איין זייט געווען שטארק אסימילירט, פון דער צווייטער זייט צו חסידיש. די מיידלעך מיט די שעהנע שוואַרצע אידישע אויגען האָבען גערעדט פויליש און איך האָב דערפאר מיט זיי געפיהרט א שטיקעל ברוגז. עס איז מיר ענדליך אפילו געלונגען, צו בעקענען זיך מיט א אידיש-מיידעל, וואָס האָט אויך אידיש גערעדט, אבער שפעטער האָט זי זיך געכאפט, אז דאָס אידיש רעדען פערדארבט איהר דעם פוילישען אקצענט און אזוי ווי זי קומט אריין אין דער געזעלשאפט פון פוילישע שריפטשטעלער און קינסטלער, קען זי פאר מיר נישט אָפּפערן איהר פוילישען אקצענט. „אויב איך וויל פויליש — איז מיט'ן גרעסטען כבוד.“ איך האָב מיך פון דאָזיגען כבוד ענטזאגט. עס זיינען דערפאר ביי מיר אריבערגעגאנגען אבענדען אין טיעפער איינ-זאמקייט.

א גליק וואָס די דאָזיגע שטאָדט האָט פערמעגט גאנץ פיינע קאפע הייזער און א פאר קאבארעטען. ביי פיעלע טיש-לעך פלעגען זיצען מיינע בעקאנטע, וועלכע, לויט איך האָב פערשטאנען, וואָלטען גליקליך געווען מיט מיר צו פערברוונגען א ביסעל, זיי זיינען אלע געווען העכסט קולטורעלע מענשען און האָבען פערשטאנען דעם ווערטה פון פאָעזיע. אבער די

קעלנערס זיינען געווען אלע פאליאקען, און די דאזיגע קעלנער וואלטען ווירקליך געקוקט קרום אויף די אידיש-שפרעכענדע טישלעך.

דערפאר האב איך דארט ענדליך אנגעהויבען בעזוכען אזוי-נע פלעצער וואו עס קומען לויטער קריסטען.
און איינמאל האט פאסירט מיט מיר דער פאלגענדער עפיזאד:

זיצענדיג אזוי אין א ווינקעל טישעל, נישט ווייט פון קליי-נעם דאמען-ארקעסטער, און בעטראכטענדיג די געסט פון דער קאבארעט, האב איך בעמערקט, ווי ביי א רונדען טיש אין דער צווייטער זייט, אבער פונקט געגען איבער מיין טישעל וואו איך בין געזעסען אליין — זיצען צוויי יונגע אפיציערען מיט א דא-מע. נישט ווילענדיג האב איך אלע וויילע מיינע בליקען גע-ווענדט צו יענעם טישעל. און ווייל איך האב זיכער געוואוסט, אז עס איז א סך גלייכער און זיכערער אהין ניט צוקוקען, האב איך בשום אופן נישט געקענט זיך בעהערשען. געקוקט האב איך אויף זיי מיט א מין פעראכטונג, ווייל, ווי געזאגט, אין יענער צייט (און אפשר אויך היינט) האב איך אפיציערען בעטראכט ווי אז אנשיקעניש אויף דער מענשהייט. ניט געוואלט קיינמאל גלויבען, אז צווישען זיי געפינען זיך מענשען מיט העכערע אי-דעאלען, מיט הומאנע געפיהלען, מיט א פערשטענדנים פאר קונסט, פאעזיע, ליטעראטור.

אבער באלד האב איך בעמערקט, ווי איינער פון די צוויי אפיציערען קוקט אויף מיר צוריק. זיין בליק האט מיר דער-שראקען. איך האב זיך מיט אלע כחות איינגעהאלטען נישט צו קוקען מעהר אויף זיי. וואס געהען זיי מיר אן. אפילו זייער דאמע, וועלכע איז דוקא זעהר סימפאטיש פון ווייטען, א זעל-טענע בלאנדינקע, מיט בלאהע אויגען, אפילו די דאמע אינסע-דעסירט מיר אויך ניט. אבער איך האב דאך ווידער מיינע בליקען, שוין כגנבה, געווענדט צו זייער טישעל. און נאך עטליכע

מאל איבערסקען זיך, בעמערק איך ווי איין אפיציער קוקט זיך
איבער מיט דעם צווייטען און אויך דער צווייטער קוקט שוין
אויף מיר.

און באלד זעה איך ווי אויך די דאמע שטעלט אן אויף
מיר איהר לארענט און בעטראכט מיר.

אנגעהערט האב איך מיר פערשיעדענע מעשיות, ווי
אזוי אפיציערען בעגעהען זיך שטרענג מיט ציוויל-מענשען.
ווען די לעצטע וואגען צו ווארפען א בליק אויף זייערע א דאמע.
אין מיין זכרון איז מיר ארויפגעשוואומען אלערליי אונגליקען.
וואס זיינען דערפון ארויסגעקומען. און וועלענדיג אויסווייכען אן
אינצידענט אין א פרעמדער שטאָרט, האב איך אַנקלינגענדיג
אין גלאַז גענומען רופען דעם קעלנער:

מען דארף זיך ראטעווען וואָס גיכער — בעשליעס איך.
אבער איך קען מיר נאָך אלץ נישט בעהערשען, און ווארף
וועדער א בליק צו יענעם טישעל.

איין אפיציער, פיהל איך, איז שטארק אויפגערעגט, ער
האמפערט זיך עפעס מיט'ן צווייטען. איך בין זיכער אז גלאט
וועל איך זיך פון דער דאָזיגער געשיכטע נישט ארויסדרעהען.
איך קלינג שטארקער. וואָס גיכער בעצאָהלען און ענטלויפען.
אבער איין קוק אהין מוז איך נאָך געבען: איך וויל זעהן
ווי האלט עס מיט מיר.

און לויט דער שטימונג ביי יענעם טישעל איז פאר מיר
נישט פרעהליך. איך מערק ווי איין אפיציער, דער יונגערער
און דוקא אויפ'ן קוק ניט קיין בייזער, הויבט זיך פון אָרט און
וויל זיך לאָזען צו מיין טישעל. איך קלינג אין גלאַז שטארקער.
דער קעלנער קומט צו. איך הויב אן צו צאָהלען און ווארף
וועדער א בליק אהין צו מיינע שונאים. אפשר וועלען זיי איצט
איינזעהן, אז איך האב קיין שלעכטס נישט געמיינט.

אבער דאָרט ביי יענעם טישעל הער איך קומט פאר א נאנץ
צער סכסוך. איינער, דער יונגערער אפיציער וויל דוקא זיך אויפ-

שטעלען און דער צווייטער האלט איהם איין. אויף די דאמע
בערוהיגט איהם.

— א קערל א ביסעל! — טראכט איד און הויב זיך שוין
פון ארט.

אבער ווי נאך איד שטעל זיך אויף, דערזעה איד ווי דער
יונגערער אפיציער לאזט זיך גלייך צו מיר, קלינגענדיג אין גאנג
מיט'ן שווערד און שפארען.

יענעם מאמענט וועל איד קיינמאל ניט פערגעסען. איד
האב געפיהלט אז אויף מיין קאפ ווערען מיר פאר שרעק גראַה
די האַר...

אט שטעהט ער שוין נעבען מיר.

— מיין הערר! שטאמעל איד ארויס...

— ענטשולדיגען זי... ענטפערט ער מיר — זינד זי ניכט
הערר....

און רופט אָן מיין נאָמען.

מיין שרעק וואקסט. ער ווייסט שוין ווי אזוי מען רופט
מיד. איד רעכען אַנפאנגס צו פערלייקענען, אבער איידער איד
בעשליעס עס, מורמעל איד ארויס....
— יא...

און ווארט אויף א שטראף אויף א גרויס אונגליק... די
קאטאסטראפּע איז נאָהענט.

דער אפיציער אבער איז דוקא רוחיג. ער שמייכעלט גאנץ
פריינדליך און פרעגט מיד, צי מעג ער זיך ערלויבען מיד צורור-
פען דאָרט צום טישעל... ער וויל מיר פאַרשטעלען פאר דער
דאמע...

הם... צום טישעל... פאר דער דאמע... ער געהט פון מיר
חוזק מאכען. איד פיהל מיד העכסט בעלעדיגט... אבער איד בע-
הערש מיד. איד ווארף א בליק אויף די דאמע. איהר מילדער
בליק געווארפען אויף מיר פון צוויי בלאַהע אויגען, בערוהיגט
מיד אביסעל, אבער נאך נישט אין גאנצען.

אבער ענדליך ערקלערט מיר דער אפיציער.

— דאס איזט אייערע איינע פערעהרערין! איך האב איי-

ערע א פאך ליעדער איבערגעזעצט. זי איז גאנץ ענטציקט.

איך פיהל מיר ווי אין א חלום. איז דאס מעגליך? הייסט

עס, אז די צוויי אפיציערען זיינען גאר אידען. און נישט גאר

אידען, גאר איינער לעזט און איבערזעצט אידישע ליעדער...

איך האב מיר אוועקגעזעצט נעבען זייער טישעל. דער

אפיציער האט מיר פארגעשטעלט פאר זיין חבר און די דאמע.

אז איך האב מיר א ביסעל בערוהיגט, האב איך איהם געפרעגט:

— ווי אזוי קענט איהר מיר?

— א, איך האב דאס פערגעניגען געהאט צו הערען אייך

פארטראגען אין לעמבערג. איך בין גאך דאן קיין אפיציער גע-

וועזען.

און נאכדעם האט ער ארויסגענומען פון זיין טאש א לאנג

פערשריבענע פאפיער אין קורצע ציילען און האט מיר פארגע-

לעזען מיינע צוויי ליעדער אין דער דייטשער איבערזעצונג.

די דאמע מיט די בלאהע אויגען האט זיי שטארק געריהמט.

איך בין דוקא ניט געווען ענטציקט. סיי דער אויסוואהל, סיי די

איבערזעצונג איז געווען נישט געלונגען.

אבער איך האב זיי נישט קריטיקירט. מיין גאט, ווי אזוי

קענסטו קריטיקירען אז אפיציער. מעג ער זיין אפילו דיינער

א ברודער!

און אויף אזא אופן, מיינע פריינד, — האט דער דיכטער

פערענדיגט, איז מיין אידעאל פערווינקליכט געווארען גאך מעהר

ווי איך האב מיר אין מיין קינדהייט פארגעשטעלט. אמת, דאס

האט מיט מיר פאסירט אין דער פרעמד. אין מיין אייגען לאנד,

איך מיין אין דעם לאנד, וואו איך בין געבוירען געווארען וואלט

די דאזיגע געשיכטע מיט צוויי אפיציערען זיך אנדערש אויס-

געלאזט. הא, ווי מיינט א י ה ר? ...

און דער דיכטער האט א ביטערן שמייכל געטהאן...

די געפראצטע סטרווע.

מיין פריינד, דער ליכטהאכער פון פיעדעל־שפיעלען. האט מיר ניט לאנג בעגעגענט און נאך דער ערשטער בעגריסונג האב איך, איהם וועלענדיג אנטהאן א נחת רוח, געפרעגט:

— נו, וואס מאכט עפעס אייער פיעדעל?

דאס מאל האט ער אנשטאט א שמייכעל צו טהאן, ווי זיין שטיינער פלעגט זיין, ווען איך פלעג איהם וועגען זיין פיעדעל פרעגען — דאס מאל האט ער אנשטאט א שמייכעל — א זיפן געטהאן.

איך האב מיך פערוואונדערט און זאגאר מיט אונרוהיג קייט געפרעגט:

— האט עפעס וואס פאסירט מיט אייער פיעדעל?

מיין פריינד האט מיך בערוהיגט:

— א, ניין. מיין פיעדעל איז ווי געווען, אבער איך האב צרות פון די סטרונעס.

איך בין נאך מעהר נייגיעריג געווארען און געפרעגט:

— וואס פאר א צרות?...

דאן האט מיין פריינד מיר פאלגענדעס ערצעהלט:

— סטרונעס, דארפט איהר וויסען, קומען אן פון דייטש־לאנד. איך פלעג זיי דא שטענדיג קויפען ביי הערן פישער אין זיין געשעפט פון שפיעל־אינסטרומענטען. הערן פישער איז אן עלטערער מענש וועלכער איז געקומען אהער פון דייטשלאנד מיט צעהנדליגער יאהרען צוריק. איך פלעג מיט איהם, כדי צו פערשאפען איהם פערגניגען, רעדען דייטש, כאטש קיין גרויסער „דייטש“ בין איך ניט. ער האט אבער מיין דייטש רעדען אפגעשעצט און איז מיט מיר געווען אינמיטן בעפריינדעט, האט

מיד בעהאנדעלט, נישט ווי א קונד, נאָר ווי אַן אייגענעם מענטש און פלעגט מיר אלע מאָל מאַכען קאָמפּלימענטען: „זי שפּרעכען היבש דייטש“... און דערביי פלעגט ער זיך קלאַגען אויף די גע- בוירענע דייטשישע קינדער אין אמעריקא, וועלכע שעמען זיך מיט דער שענער דייטשער שפּראַכע.

א דאנק אַט די נאָהענטקייט מיט איהם, פלעג איך ביי איהם קריגען די בעסטע סטרונעס. אָנגעצויגען זיי אויף מיין פיעדעל, פלעג איך אויסשפּיעלען די שעהנסטע אַריעס און „ליעדער“ פון די דייטשע קאָמפּאָזיטאָרס. זעלטען ווען א סטרו- נע פלעגט מיר פלאצען ביים שפּיעלען. שטארק און פעסט זיי- נען זיי געווען און אויב איך פלעג יא אָפט זיי קויפען, איז נאָר א דאנק דעם, וואָס, ווי איהר ווייסט, שפּיעל איך זעהר אָפט און די סטרונעס ווערען נאטירליכערהייט אויסגעשפּיעלט.

זייט אבער דער קריג האָט זיך אָנגעהויבען האָב איך גע- נומען בעמערקען, ווי די סטרונעס, וואָס איך קויף ביי העררן פיר שער, זיינען נישט ווי וואָס אמאָל; איבערהויפט האלטען זיי זיך זעהר זעהר שוואַך און זייערע קניפען בינדען זיך שנעל אָפּ און רוקען זיך ארויס פון יענעם פלאץ פון פיעדעל, וואו זיי זיינען צוגעבונדען. איך האָב נישט געהאט דאָך א לענגערע צייט קיין דרייַסטקייט צו מאַכען פארווירפּע העררן פישער. איינמאָל אבער האָב איך זיך נישט איינגעהאלטען און געווענדט זיך צו איהם: — וויסען זיי, הערר פישער, אז די סטרונעס זיינען ניט דאָס וואָס א מאָל...

הערר פישער האָט זיך ווי פערשעמט און געשוויגען. דאָס האָט מיר פערשטארקט דעם פערדאכט און איך האָב שוין אבי- סעל דרייַסטער זיך געווענדט:

— וואהרשיינליך קומען זיי איצט ניט פון דייטשלאַנד... דער הערר פישער האָט נאָך א טיעפערן זיפּץ געענטפערט: — זי אירען זיך, מיין הערר, די סטרונעס קומען ווי איר

מער פון דייטשלאנד, עס קומט מיר אָן שווער. אבער איך בע-
קום זיי.

— אָבער זיי זיינען פֿאַרט ניט די זעלבע, וואָס אמאָל... —
בין איך פעסט געשטאַנען ביי מיין מיינונג.

הערר פישער האָט א זיפֿן געטהאָן און צוגעשאַקעלט מיט'ן
קאַפּ:

— יא, דאָס גיב איך צו...

און נאָך א קורצער פּויע פּויע האָט ער מיר ערקלערט:

— איהר ווייסט, מיין הערר, אז די סטרונעס האָבען ביי'ן
ענדע א קניפעל. דער דאָזיגער קניפעל קען מיט די הענר נישט
געמאכט ווערען. די סטרונע איז גליטשיג און עס איז אונמעגליך
זיי ביי דער ענדע מיט די הענר צו פערפעסטיגען. דערצו האָט
מען גענוצט די צייהן. ביי דער ארבייט זיינען געווען די
שעהנסטע און געזינדסטע זיהן פון דייטשלאנד. מיט זייערע יונג-
נע צייהן פלעגען זיי דעם דאָזיגער קניפעל אזוי פערפעסטיגען.
אז די דייטשע סטרונע איז געווען די שטאַרקסטע פון אלע סטרו-
נעס... נון, מיין הערר, איז געקומען דער קריעג און האָט אלע
יונגע לייט פון זייער היימען אוועקגענומען; וואו ליגען זיי
איצט ניט פערזעעט? אויף די פראנצויזישע, בוקאָווינער, בעל-
גישע, טערקישע, אַסט פרייסישע און אנדערע פעלדער.. ביי די
סטרונעס ארבייטען איצט אלטע לייטע. די האָבען נישט קיין
צייהן... פערקניפען די ענדע פון דער סטרונע מוזען זיי מיט די
הענר און אמאָל מיט זייערע דזיאנסעס. דערפאר איז איצט
די דייטשע סטרונע אזוי שוואך... דערפאר פלאצט זי אזוי...
אבער איך גענאר אייך נישט. גאט בעוואהר, די סטרונעס
זיינען עכט דייטשישע... זיי זיינען בלויז געמאכט פון אלטע
לייט, וואָס האָבען נישט קיין צייהן, ווייל די דייטשע יונגענר איז
צום קריעג אוועק...

אויסהערענדיג די דאָזיגע ערקלערונג האָט מיך אָנגעהויבען
צו שויעדערען. און ווען איך שפיעל איצט אויף די שוואך אָנ-

צו שוידערן, און ווען איך שפיעל איצט אויף די שוואך-אָנ-
געצויגענע סטרונעס, שטעלט זיך מיר פאַר דאָס דייטשע פאַרק
פון לויטער אלטער לייט, און באלד דערזעה איך פאר די אויגען
די רעשטלאך פון די איבעריגע פעלקער, אלטע, אַהן צייהן און
אַהן קראפט און שפיעלענדיג אויף מיין פיעדעל א טרויעריגען
ניגון און די סטרונעס פלאצען, דאכט זיך מיר, אז דאָס פלאצען
די סטרונעס פון דער מענשהייט, וועלכע האלטען זיך אין איין
אויסשלאכטען און די יונגסטע זיהן, די מוזיק פון לעבען, האט
זי אוועקגעשיקט צום טויט און איבערגעלאָזט בלויז די אלטע,
די מאכטלאָזע...

און עס פלאצט א סטרונע נאָך א סטרונע...

1915.

די פיער העלדען.

זיי זיינען פאר זייער העלדישקייט נישט דעקאדירט גע-
ווארען, אבער יעדער האט צוגעגעבען, אז זיי זיינען די גרעסטע
העלדען פון דער ארמעע, וועלכע איז בעשטאנען פון פיער
מיליאן.

פון פיער מיליאנען סאלדאטען, זיינען זיי די שטארקסטע,
די העלדישסטע געוועזן.

זיי האבען נישט פערנארט קיין פיינד אין געפאנגענשאפט,
זיי האבען נישט פערקאפט קיין קאנאנען, האבען נישט אויסגע-
פארשט וואו געפינט זיך דעם שונא'ס א טייל פון דער ארמעע
אז מען זאל א דאנק דעם איהם בעפאלען און איהם פערניכ-
טען; זיי האבען נישט גערעמעט דעם קאפיטאן זייערען, דעם
רעגמענטס-פיהרער; זיי האבען נישט געאפערט זייער לעבען צו
רעמען די פאָהן, וועלכע איז שיערשיער נישט אריינגעפאלען
צום שונא.

ניין! די אלע העלדישקייטען האבען זיי נישט בעוויזען.
און דאך, ווען מען האט זיי געפיהרט פארביי די רייהען
פון זייערע ברידער, די סאלדאטען, האט זיי יעדער אָנגעקוקט
מיט שטילער און אינערליכער בעוואונדערונג און האט זיי מקנא
געווען.

און נישט נאָר זיי זיינען נישט דעקאדירט געווען — פער-
קעהרט, זייערע קליידער זיינען געווען פון ארעסטאנטען —
די קליידער פון שאנדע. די קאפ געראזירט און ערווארטעט
האט זיי די שטראף פון טויט.

אבער אלע האבען געוואוסט, אז זיי זיינען העלדען!
אפילו די וואס האבען זיי געאורטהיילט, די גענעראלען

פון קריעגסגערעכט. אפילו דער קעניג אליין, וואָס האָט געמוזט
אונטערשרייבען זייער אורטהייל, האָט שטיל און טיעף אין
הארצען ביי זיך געטראכט:

— העלדען!

זיי האָבען זיך ענטזאגט צו נעהמען אנטהיל אין קריעג.
— מיר זיינען געגען קריג! האָבען די פיער די גאנצע צייט

גע'טענה'ט.

און די אלע האָבען זיי אין הארצען גערעכט געגעבען. די
פיער מיליאָן סאַלדאטען פון דער זעלבער ארמעע, צו וועלכער
בלויז די פיער האָבען נישט געוואלט געהערען, האָבען אויף ניט
געוואלט קיין קריעג: פיעלע פון זיי האָבען געהאט געליעבטע
צווישען די פעלקער, מיט וועלכע מען הייסט זיי זיך שלאָגען.
פיעלע האָבען גאר גערעכענט פאַהרען אין יענע לענדער אויף
וועלכע זיי געהען איצט צו בעצווינגען, און דאָרט געניסען נליך
און פרייד... אבער זיי זיינען געווען שוואַך און ווייניג מוט גע-
האָט דאָס צו דערזעהלען און פון אלע פיער מיליאָן סאַלדאטען
וועלכע זיינען געווען שטום ווי די שאַף, האָבען זיך אויסגע-
טענה'ט בלויז די פיער:

— מיר ווילען ניט קיין קריעג! און מיר ווילען נישט העל-

פען אייד!

און די אבטיילונג סאַלדאטען, וואָס האָבען זיי בעגראָבען,
האָבען שיטענדיג די ערד אויף די פרישע קברים פון די אמת'ע
העלדען, אלע ווילע זיך ארומגעקוקט און אין זייערע בליקען
איז געלעגען בעוואונדערונג:

— דאָס זיינען געווען פיער העלדען!

און געהענדיג צוריק שווייגענדיג האָט יעדער געטראכט:

— פאר וואָס זיינען מיר אזויג העלדען ניט געווען?

און דער איינער, וואָס האָט געהאט אויף זיין ברוסט א
קרייץ, אלס בעלוינונג פאר זיין העלדישקייט, האָט איהם אַז-
געקוקט און זיך פערשעמט...

— יענע — האָט ער געטראכט — זיינען גרעסערע העל-
דען געווען!

אויף זיינע קברים וועט מען נישט שטעלען קיין קרייץ.
אפשר שפעטער, ווען די מענשהייט וועט זיך ערוואכען...
דערווייל זיינען געווען בלויז פיער העלדען —
פון פיעלע מיליאָנען!

געבענשט זאָלען זיין זייערע נעמען אויף אייביג...
אָבער זייערע נעמען האָט מען נישט אָנגעגעבען — די
גאָנצע וועלט קורץ:

פיער האָבען זיך ענטזאָגט!

וועלען מיר זיי רופען:

די פיער העלדען!

1915

ביים סטרוזש.

אין שטאדט האָט מען גערעדט וועגען א פאָגראַם. דער הערר קאָנצאָוסקי, אן אייגענטימער פון א הויז, האָט נאָך עטליכע נעכט טראכטען, וואו בעהאַלט מען זיך אין פאל, אז עס וועט טאקע אויסברעכען א פאָגראַם? — ענדליך גליקליך א שטייכעל געטהאָן:

— ביים סטרוזש!

און זייענדיג שטארק איבערראשט פון דעם דאָזיגען איינ-פאל, האָט ער פערנעסען אַן זיינע אסימילאַציאָנס-אידעען און האָט אויף אידיש פאר זיך אויסגערופען:

— גרויסארטיג, ווי איך בין א איד!

ער האָט זיך אבער דערשראָקען פאר דער דאָזיגער פראַזע און האָט, זיך אומקוקענדיג אויף אלע פיער זייטען, נאָך העכער אויסגעשריען:

— „אַטליטשנאַ, יעי באָנו!“

זיין סטרוזש האָט געוואוינט אין א קליין שטיבעל, וואָס איז געווען עקסטרא פאר איהם אויסגעבויט. אין דעם דאָזיגען שטיבעלע איז דער הערר קאָנצאָוסקי קיינמאָל ניט געווען. אז ער דארף ווען עפעס האָבען דעם סטרוזש, קלאַפט ער איהם אַן אין פענסטער און יענער געהט גלייך ארויס.

נאָך דער דאָזיגער גליקליכער אידעע האָט הערר קאָנצאָוס-קי בעשלאָסען אריינצוגעהן אין שטיבעלע און בעטראכטען עס. ער האָט אפילו אין אַנפאנג געזוכט אן אויסרייד. גלאַט אריינגעהן צום סטרוזש פערברענגען פאסט ניט פאר א בעל-הבית. נאָר ניט געפינענדיג קיין שום אורזאַלע, האָט ער זיך בערוהיגט, אז פערקערט, ווי באלד ער דארף האָבען יענעם'ס

לאסקע, איז טאקי בעסער אריינגעהן אזוי צו איהם, זאל ער זעהן, וואס פאר א גוטען בעל-הבית ער האט, און זאל ער איהם אין אן עת-צרה פערטיידיגען פון נוי'שע הענד.

אז קאצאווסקי איז אריין צום סטרוזש, איז דער לעצטער, א נידריגער דארער ערל מיט א פערלאזענער באַרד, געזעסען ביי א הילצערנעם טיש און געזופט עפעס פון א קריגעל מיט א הילצערנעם לעפעל. דערוועגנדיג פאר זיך דעם בעל הבית, איז דער סטרוזש ווי מבולבל געוואָרען, האָט זיך גיך אויפגעשטעלט, געכאפט ווישען די וואַנסעס, און אין גרויס פערלענענהייט אויס- גערופען :

— דויען דאָכרי, פאנאָטשעק...

נאָר דער ה' קאצאווסקי האָט ניט געהערט. איהם איז ניט געפעלען געוואָרען, וואָס דער סטרוזש עסט אין א היטעל, פונקט ווי א איד... וואָס פאר בעשיצער קען ער זיין?...

— וואָס עסטו עפעס אין א היטעל? — האָט ער איהם געפרעגט.

— א, פשעפראשאם, פאניע! — האָט דער סטרוזש דער- שראָקענערהייט אראַכגעכאפט דאָס היטעל און געהאלטען אין האַנד...

נאָכדעם האָט ה' קאצאווסקי בעמערקט, אז דער סטרוזש זיינער טראַגט א באַרד און דאָס פּעראידישט א ביסעל זיין פנים.

— פאר וואָס גאַלסטו זיך ניט? — האָט ער איהם גע- פרעגט.

— דער ראזיר-מעסער איז טעמפ געוואָרען, — האָט דער סטרוזש ווי פערשולדיגט געענטפערט.

דער ה' קאצאווסקי האָט איהם געוואָלט פאַרלייגען עטליכע קאָפיקעס אויף געהן אַבגאַלען זיך, נאָר ער האָט ניט געוואוסט, אויף וואָס פאר אַנ'אופן. ענדליך איז איהם געלונגען צו זאָגען: — נא, איך שענק דיר א גרוינע און געה גאָל זיך אַב.

דער סטרוזש האָט זיך אַ וואָרף געטהאָן צו קאצאָוסקי'ן.
נעכאפט זיין האַנד און געוואָלט זי מיט בעגייסטערונג אַ קוש
טהאָן. נאָר קאצאָוסקי האָט זיך ניט געלאָזען. ער האָט איהם
דערלאָנגט אַ זילבערנע גריוונע.

— אַבער היינט זאָלסטו זיך טאקע אַבגאָלען.

— זיכער — האָט דער סטרוזש אויסגעשריען.
קאצאָוסקי האָט גענומען בעטראכטען די שטיבעל, ער
האָט געזוכט די איקאָנע און סתם הייליגע בילדער. נאָר אויסער
איין אַלט פערמעקט בילד, וואָס איז געהאנגען אויף דער פעררוי-
כערטער וואַנד, האָט ער ניט געזעהן.
„נאָר ווי אַ איריש-שטיבעל!“ האָט קאצאָוסקי געטראכט
און האָט געצווייפעלט אין דעם שוין, וואָס ער קען דאָ בעקומען.
— דו ביזט נאָר ניט קיין פרומער... האָט ער גע'מסור'ט
מיט אַ שמיכעלע : — ביי דיר איז ניטאָ קיין איקאָנעס...
— אַט הענגט דאָך! — האָט דער סטרוזש אָנגעוויזען
אויף דעם אַלמען בילד.

— ס'איז נאָר ניט קענטיג... אַלט, אַבגעריבען...
— מען האָט געדארפט קויפּען אַ פּאָר בילדער, — האָט
דער סטרוזש געזיפּצט, — נאָר ס'איז ניטאָ פון וואַנען...
— נן, איך וועל דיר געבען אַ רובעל און קויף איין אַלע
הייליגע בילדער...

דער סטרוזש האָט זיך וויעדער אַ וואָרף געטהאָן צו קא-
צאָוסקי'ן, און דאָ האָט שוין ניט געלונגען קאצאָוסקי'ן די האַנד
ארויסצורייסען. דער סטרוזש האָט זי שטייף געהאלטען און
בערעקט מיט פלאַמענדע קושען.
— נאָר זאָלסט דאָס געלד ניט פער'שכור'ען! האָט קא-
צאָוסקי געוואָרענט...

— חלילה! — האָט דער סטרוזש זיך בעליידיגט. אַט
באלד געה איה און גאָל זיך אָפּ און קויף די הייליגע בילדער.

אז קאצאָוסקי איז אויף מאַרגען אַרײַן צום סטרוזש, איז קעגען איהם אַרויס דער לעצטער און אַבגעראזירטער, און האָט געהאַט אַן אמת גו'שען פנים, פון וועלכען קאצאָוסקי האָט גע- שעפּט פיעל נחת... נאָך מעהר איז ער צופריעדען געווען פון די הייליגע בילדער, מיט וועלכע עס איז געווען אויסגעהאנגען א האַלבע וואַנד.

— דאָס האָסטו אלץ פאַר איין רובעל אָנגעקויפט? — האָט ער געפרעגט.

— עס איז נאָך געבליבען א גרוינע אויף א ביסעל בראַנפּען... האָט דער סטרוזש ווי פערשולדיגט געשמייכעלט, און איז א ווילע אַרום האָט ער צוגעגעבען:

— די דאָזיגע זאַכען זיינען איצטער זעהר וואָלוועל... קאצאָוסקי האָט אבער ניט געהערט. ער האָט נאָר געקוקט אויף דער וואַנד מיט די הייליגע בילדער און געטראכט:

— איצטער איז גוט!

אין א ווילע אַרום האָט ער זיך עפּעס דערמאָהנט און זיך געווענדט מיט א שמייכעלע צום סטרוזש:

— און א לעמפעלע פאַר דער איקאָנע פאַר וואָס צינדסטו ניט אָן?... ביזט — חי—חי—חי—גאָר ניט קיין פרומער. — איך וועל א לעמפעלע אויך אָנצינדען! — האָט דער סטרוזש ווי פערוואונדערט געענטפערט — כאַטש א לעמפעלע, פאַנטשעק, איז אין מיטען וואָך ניט קיין חוב... ווי ווער עס וויל...5

— נישקשה, צינד אָן! — האָט קאצאָוסקי געראטהען: יעדער דאַרף היטען זיין אמונה...

— דאָס איז אמת... האָט דער סטרוזש בעשטעטיגט, און האָט אויפגעהויבען די אויגען זיינע אויף קאצאָוסקי'ן מיט א בעהאַלטענעם חשד.

קאצאָוסקי האָט געקוקט און מאַדנע געשמייכעלט...

דורך א שפאלט.

דער צירק, וואס האט זיך אבגעשטעלט אין שטאדט, האט חיים'קען, א 12-יעהריגען תלמוד-תורה אינגעל קיין רוה ניט געגע- בען... ער איז אלע מאָל קיין גרויסער מתמיד ניט, אלע מאָל איז זיין קאפּ ניט ביים לערנען, נאָר דער גוטער יאָהר ווייס איהם וואו, און ער כאפט נישט איין מאָל ביים לערנען פון קאפּריזנעם מלמד א חלק פאר זיין ניט וויסען וואו מען האלט. דער צירק אבער האט אין גאנצען איהם ווי מכולכל געמאכט און די קלעפּ פון רבי'ן האבען זיך פערגרעסערט אויף א היבשען פראצענט. נאָר אפילו צו די קלעפּ גופא הערט ער זיך אויף ניט צו; בשעת דער רבי שלאָגט איהם, ווייס ער אויף ניט, וואו דער רבי האלט, צו ביי'ן רוקען, צו ביים באַק, צו ביים קאפּ. אויף דאמאָלס, ביי די קלעפּ, זיינען זיינע אלע געדאנקען וועגען צירק...

וואס איז אזוינס א צירק, ווייס ער ניט. אינגלעך, וועל- כע האט געלונגען זיך אריינצוגנב'ענען אויף א רגע אהין, דער- צעהלען זיך אַן חדושים. מילא, קוליען זיך איז ביי איהם נישט פון די גרויסע זאכען: „חיקעל הונד“ קען זיך אויף קונציג קו- ליען, אבער אויסער קוליען זיך ווייזט מען דאָרט אזוינע קונ- צען, וואס די האָר שטעלען זיך קאפויר. זאָל זיין, אז דאָס איז אפילו, ווי די אינגלעך ערקלעהרען דאָס, „טומאן“! נו, אז טומאן איז וואָס? ווערט שוין דען קלענער דער אינמערעס? אדרבא, ווייל דאָס איז „טומאן“, ווילט זיך חיים'קען נאָך שטארקער אַר- קוקען עס.

ווי אזוי אבער קוקט מען עס אָן? ווי אזוי כאפט מען זיך אריין אינווייניג, האַטש אויף איין רגע. נאָר עפּים זעהן, עפּים א שלינג טהאן מיט'ן אויג!

וועגען א בילעט צו קויפען, איז גאר ניטא וואס צו קלערען.
דער וואלוועלסטער בילעט אויף „נאלעריע“ קאסט א גאנצער
פערציגער. ווען ס'וואלט קאסטען א פיערער, קען ער נאך אמאל
האבען א האפנונג צו גנב'ענען ביי דער מאמע; אמת, זי וואלט
נאכדעם געוויינט. די האר זיד געריסען, און צוויי טעג נאכדעם
וואלט זי אומגעגאנגען מיט א פערבונדענער באק פון צאהנוועה-
טאג... אבער צוליעב קריגען א בילעט אין צירק, וואלט ער
עס געטהאן: אז ער האט אמאל גע'גנב'עט א פיערער צו זעהן
„מכירת יוסף“ איז דען בילכער געווען? ... א גאנצע פערציגער
אבער, מיט אמאל, פערמעגט קיינמאל ניט די מאמע, סיידען ערב-
פסח, ווען זי ברענגט א האלבען רובעל פון „קאמיטעט“; בינדט
זי עס אבער איין איז קאפטיכעל און שלאפט שוין דערמיט ביז
מארגען פריה...

בלייבט נאך א צווייטער מיטעל: אריינגנב'ענען זיד. —
איז ערשטענס חיים'קע א שרעקעדיגער: ווי ער קומט צו נאך-
הענט צום „אריינגאנג“, הויבען זיד אן זיינע דינע פיסלעך צו
שאקלען, ווי דעם רבי'ס הענד נאכדעם, ווי זיי האבען עטליכע
קלעפ געגעבען, און דער אטחעם פערכאפט איהם, פונקט ווי
אין טייך זומער, ווען חברה „קונדסים“ טונקען איהם אָב... און
צווייטענס, האט ער שוין געפרופט דאס אויף — צוויי מאל:
איינמאל איז ער שוין געווען געבען „טהיר-פארהאנג“ און א
צווייטען מאל שיער-שיער הינטער'ן פארהאנג, און ביידע מאל
האט ער געלייזט עטליכע קלעפ פון צווייערליי הענד: פון דעם
קאסיר'ס און פון דעם גאראדאווא'ס, אז איהם איז פינסטער
געוואָרען אין די אויגען און ער האט גאר ניט געזעהען...

דרעהט זיד חיים'קע ארום געבען צירק. אומעטיג איז אפילו
ניט, די גאנצע הילצערנע געביידע איז ווי בעלאגערט פון א גע-
דיכטער מאסע; חברים פעהלען אויף ניט; די גאנצע „תלמוד-
תורה“ איז דא, דערצו שפיעלט מוזיק. אין אן אנדער צייט וואלט
דאס אליין פאר חיים'קען גענוג געווען, בפרט, אז די מוזיק איז

נאך א „וואַיענע“, מיט א פויק, וואָס ער האָט דאָס זעהר ליעב. אבער דאָס אלעס אין פּערגלייך מיט דעם, וואָס עס טהוט זיך אינווייניג, איז אזוי קליין, אז חיים קען זיך ניט צופרידען שטעלען, און ווי א פער'סס'טער לויפט ער אום ארום די הילצער-נע ווענד פון צירק און זוכט א שפאלט...

און זוכענדיג עטליכע אבענדען, איבערטאפענדיג יעדעס ברעטעל פון צירק, האָט חיים'קע ענדליך געפונען א קליין שפעל-טעלע אין א ברעט. אבער עס האָט געהאט צוויי מעלות : ערשט טענס, האָט עס זיך געפונען אין יענער זייט, וואו קיינער געהט ניט, אזוי, אז חיים'קע איז געווען זיכער מיט זיין „פאָזיציע“. אז קיינער וועט זי פון איהם ניט אוועקנעמען, און צווייטנס איז דער שפאלט אין דער נידער געווען און חיים'קע האָט געקענט בעקוועם זיצען אויף די קניע.

ענטציקט פון דעם געפינס, האָט חיים'קע די ערשטע מינוט טען נאָר פּערגעסען אַן צירק. דער שפאלט, וואָס האָט נאָר גע-דארפט דיענען אלס מיטעל, צו זעהן וואָס אין צירק קומט פאַר, איז ביי איהם עפּים ווי אליין דער ציעל געוואָרען, ער האָט גע-פונען און איז שוין גליקליך ! באלד אבער האָט ער זיך דער-מאָנט, אז דער עיקר איז טאקי דער צירק און ער האָט גענומען אריינקוקען אינווייניג און זעהן, וואָס עס קומט פאַר אין צירק.

און חיים'קע האָט גלייך דערזעהן אַן „אקטיאָרקע“, אַנגע-טהאָן אין א קורצן קליידעל, בענעהט' מיט פינקעלדיגע בריליאַנט-טען, מיט נאקעטע הענד און א נאקעטער ברוסט. גע-בען איהר אן „אקטיאָר“ אַנגעטהאָן ווי אן אַפיציר, טאַקע ווי אן אמת'ער אַפיציר מיט א סאַבליע אויף דער זייט, און זיי ביידע ראנגלען זיך... זי לאכט און לאָזט זיך ניט „בייקומען“; אבער דער אַפיציר הויבט זי אויף אין דער הויך (א געזונטער אַפיציר ! טראכט חיים'קע) לאָזט זי אראָב צוריק אויף אַ בע-

טעל, וואס שטעהט איז א ווינקעלע און ווערט מיט איהר „גוטע פריינד“ און הויבט זי אן שטארק צו קושען...

— וואס איז דאס פאר א קונץ! — טראכט זיך חיים'קע — שקצים מיט שיקסעס קושען זיך דאך אויך...

נאך מסתמא וועלען די צוויי באלד ווייזען א שעהנערען קונץ. און חיים'קע ווארט, וואס אייגענטליך פאר א קונץ וועלען זיי ווייזען. ער ווארט א פאר מינוט, אבער אויסער א ראנגלעניש צווישען זיי ביידען זעהט ער נישט. באלד ווערט דער אינטערעס נאך קלענער, דער אפיציר שטעהט אויף, נאך איהם זי, און געהען איינע נאך די אנדערע ארויס.

— שעהנע קונצען! — לאכט חיים'קע און האט שוין חרטה אויף די מיה, וואס האט איהם געקאסט צו זוכען אזוי לאנג א שפאלט.

פון דעסטוועגען, אויף מארגען, אז די אינגלעך אויפ'ן תלמוד-תורה הויף האבען גענומען שמועסען מיט ברענענדרע אויגלעך וועגען צירק, האט זיך חיים'קע נישט געקענט איינהאלטען און האט מיט א שטאלצען קול אויסגערופען:

— איך האב געכטען אלץ געזעהן!

— וואו האסטו געזעהן? — האבען די אינגלעך מיט א אונגלויביגען טאן, אבער נישט אהן קנאה, געפרעגט.

— איך האב געפונען א שפאלט... איך האב געזעהן...

— וואס האסטו געזעהן? עפעס שעהנע קונצען? דער צעהל! — האבען די אינגלעך איינע נאך די אנדערע גענומען בעטען.

— ניין! דערצעהלען קען איך נישט.

— פאר וואס? — פרעגט איינער פערוואונדערט.

— ווייל ער האט גארנישט געזעהן, — ענטפערט לאכענדיג א צווייטער.

— ער „פוצט“ א מח, וויצעלט זיך א דריטער.

— איך האב יא געזעהן... — פערזיכערט חיים'ס קע, רויט
ווערענדיג.

— טו דערצעהל...

— איך שעהם מיר...

די אינגלעך האבען זיך צולאכט און היימקע איז רויט גע-
ווארען...

און ער האט א לאנגע צייט ניט דערצעהלט, וואס ער האט
געזעהן בלויז הינטער די קוליסען פון צירק, מיינענדיג, אז דאס
איז געווען די אמת'ע פארשטעלונג...

אין בריסטאל.

(טאָנאַלע)

זינט עס האָט זיך אויסגעבויט די קאפּע בריסטאל, קאָכט ממש וואַרשוי, און פרעג וואָס, פרעג ווען! אָט בין איך נעכטען ביינאכט מיט „מיינער“ דאָרט גע- ווען... וואָס זאָל איך טהאָן? א יונגער מאן, ערשט א יאהר נאך דער חתונה, זי וויל האַבען פּערגעניגען, — האָב פּערגע- ניגען — קום אין בריסטאל! כאָטש פּערמעגען פּערמעג איך עס דאָך ניט — פון די 50 רובעל שכירות, וואָס איך נעהם ביי מיין פּעמפּיק, איז דאנקען נאָט, אז מען לעבט זיך דורך מיט עסען און א כּגד און ניט מיט בריסטאל, נאָר מילא גאָרנישט, עס איז היינט אזא וועלט, אז אלץ טהוט מען איבער'ן כּח; בין איך געגאנגען אין בריסטאל.

געגאנגען אין בריסטאל! רעדען רעדט זיך עס גאנץ גרינג. אבער ביז וואנען מיינע איז פארטיג געוואָרען מיט איהר טוא- לעט, איז ניט אזוי גרינג געווען. זי איז שוין דאכט זיך פארטיג. אָנגעטהאָן דאָס בעסטע קלייד, פּערקאמט זיך „סעצעסיע“ — „קום שוין!“ שריי איך און זי — גאָרנישט, טשעפּעט אָן, וואָס עס געפינט זיך נאָר אין אלמער. — „קום שוין!“ שריי איך ווייטער: „גענוג דיר צו פּוצען זיך“... „בריסטאל, נארעלע“ ענטפּערט זי. — „פּששש...“ לאך איך: וואָס איז מיר בריס- טאל?... „שיסער מיינער! — לאכט זי צוריק... — פאמעלעך!“ מילא בקיצור, עס האָט געדויערט צוויי שעה אויפ'ן זייגער, איך בין אייד אויף נאמנות ניט מגזם — ביז זי איז פארטיג גע- וואָרען. אמת, זי האָט אויסגעזעהן ווי א בת-מלכה — עס איז

נעווען א נחת א קוק צו טהאן אויף איהר. „מיט אזא פלונית'טע
— האב איך געקלעהרט — מעג מען ניט נאָר געהן אין ברייט-
טאָל נאָר אפילו צום נובערנאטאר אויף א באַל“. מילא, בקיצור—
מיר זיינען אוועקגעגאנגען.

צוגעגאנגען צום בריסטאָל, מוז איך אייך זאָגען, האָט מיר
א קלאפ געטהאן אין הארצען און איך בין געוואָרען פערצי-
טערט. און איהר דארפט וויסען, אז קיין טרום בין איך ניט.
איך האָב שוין פיער יאָהר דעם קיזער געדיענט, געטראגען דעם
פריקאז צו די גרעסטע אפיצירען, געוועזען אויף א צארסקע
מאנעווערע, און איצטער איז א סברא, אז מען וועט דארפען וויע-
דער געהן שיסען, עס האלט דערביי... פון דעסטוועגען — נאָר
נישט. וואָס איז די מורא? ... ביי דער טהיר פון בריסטאָל בין
איך אבער א טויטער געבליבען. קארעטען אייגענע נאָך די אנדערע
פליהען צו בין צו דער סאמע טהיר, ס'שפרינגען ארויס מאָנאָר-
כעס, פריצים, גראפען! ... היינט די עלעקטריע ביי די זייטען,
ליכטיג ווי ביי טאָג, און ביי די טהירען שטעהען די שווייצארעס,
אנגעטהאן אין גאָלד און אין זילבער, עפענען יעדערען און פער-
מאכען נאָך יעדערען די טהיר — עס קעהרט די וועלט. אין מיר
טען דערינען וועט אריינקומען אזא מין אידעל ווי איך... די
מעשה איז דאָך אזוי, וואָס זאָל מען זיך נאָרען? ווער בין איך?
אז ארימער פריקאזשיטשיקעל...

— נו, וואָס האָסטו זיך אָבגעשטעלט? — פרעגט מיך מיין
נע, זעהענדיג ווי איך בין שטעהן געבליבען.
— וואָרט, לאָז מיר אַבכאפען דעם אַטהעם! — ענטפער
איך. — איך קען דאָך ניט אריינגעהן אין בריסטאָל און סאָפען
ווי א גאנז.

— נו, כאפ דעם אַטהעם — ערלויבט זי מיר, און איך
זעה, ווי זי אליין איז אויף שטארק צורודערט; אפנים, זי איז
אויף ניט קיין גרויסע גבור'טע. זי שרעקט זיך אויף.
מיר שטעהען אזוי ביי דער טהיר און כאפען דעם אַטהעם

און קוקען דערווייל אויף די, וואָס געהען אריין און אויף די, וואָס געהען ארויס, און איד האָב ניט קיין העזה א ריהר טהאָן די טהיר.

— ווייסט, ביילקעלע, וואָס איד וואָלט דיר געזאָגט? —
ווענד איד מיר מיט א נויטקען שמיכעלע צו מיינער...
— וואָס? — פרעגט זי מיר.
— לאָמיר געהן אהיים... פאַלג מיר!.. וואָס וועלען מיר דא טהאָן?

— געה שוין, געה! — וויל זי ניט. — נארעלע, — מאכט זי מיר מוטה, — וואָס האָסטו מורא, קום אריין!
מילא, וואָס זאָל איד אייד זאָגען, אז איד האָב בכח געהאט צו עפענען די טהיר, בין איד דער גרעסטער גבור אין דער וועלט, מעהר גבור ווי נאָפּאַלעאָן. כ'לעבען, לאָמיר זיך ניט נארען, ווען האָב איד געהאט די געלעגנהייט צו אריינגעהן אין אזא אָרט!
מילא, אריינגעגאנגען. אין די אויגען האָט מיר געגעבען א בליאסק צעהנדליגער לאַמפען, ליכטיג ווי בייטאָג. איד פיהל, ווי דער קאָפּ פערדרעהט זיך מיר און אַט-אַט פאל איד אנידער. איד זוד אז אָרט צוצושפארען זיך — אלע טישלעך בין איינעם פערנומען, כאַטש נעהם און שריי חי וקים... איד לאָז זיך געהן. זי גאָד מיר, זוכען א טישעל, און איד פיהל, ווי טויזענד אויגען לעכערען מיר די פלייצע! און אפשר האָט זיך מיר געדאכט. עס קען זיין, אז קיינער האָט גאָר ניט געקוקט. בקצור, קוים מיט צרות געפונען גאָר ביים עק, ערגעץ נעבען די קליידער, א קליין טישעלע, מיט איין שטוהל אבער. שלעכט! וואָס טהוט מען? איד זאָל זיך זעצען — פאסט ניט: דאמען-עהרע! אין דער היים אפילו קוק איד דערויף ניט, אבער אין בריסטאָל קען מען ניט זיין קיין חזיר... פערקעהרט, איד זאָל לאָזען איהר זיך זעצען — איז עפעס אויף ניט פאסיג: די דאמע ויצט און דער „הערר“ שטעהט, ווי א באַק... איד בין אזוי צוטומעלט געוואָרען, אז איד האָב ניט געוואוסט, אויף וואָסער וועלט איד בין, איהר

קענט אייד פארשטעלען, אז אויפ'ן באלקען האב איך געזוכט א שטוהל... געהויבען די אויגען און געזוכט, ווי איך בין א איד!... מילא, „מיינער“ בין איך ניט מקנא געווען, זי איז געשטאנען ווי א גלאז פון האט געקוקט ווי א האהן אין בני-אדם. איך האב פערשטאנען, אז זי האט חרטה אויף איהר גאנצען אויפ-טוהן. עס האט זיך מיר געוואלט זאגען איהר: „אהא, וועסט ווייטער וועלען געהן אין בריסטאל?!“ נאך איך האב ממש אויף איהר רחמנות געהאט. מילא, בקצור, מיר זיינען געשטאנען ביידע, אזוי ווי די בעק, אוראיי צעהן מינוט, אויב ניט מעהר, בין געבען אונז איז לעדיג געווארען א טישעל. דאנקען גאט, מיר זיצען שוין. דערמאן איך זיך אין מיטען, אז איך זיין אין אויבער-בנד און אין הוט, ווייס איך ניט, צי וועט מען דער-פון לאכען צי ניט. א קוק טהאן אויף לייט, זעהן ווי זיי טהוען— האב איך פשוט מורא. מיר דאכט זיך, אז עס זיצען סאמע בע-רען... פונדעסטוועגען שטארק איך מיר און ווארף א בליק אויפ'ן עולם, און דערזעה גאט צו דאנקען א יונגען מאן, וואס זיצט קע-גענאיבער אין א צילינדער, בין איך שוין אביסעל רוהיגער גע-ווארען. אמת, איך האב געקלעהרט, אפשר אין א צילינדער פאסט יא, און אין א קאפעלוש ניט. נאך מילא, קיין סכנות שטעקט שוין ניט; כאטש הייס איז מיר, אז ממש דער שווייס רינט טראפענווייז, א קלייניגקייט — פון דער בעלייכטונג אליין קען זיין ווארים אין גרעסטען פראסט. נאך מילא, די הייסקייט בין איך שוין מוחל, אבי געקראגען א שטיקעל ארט, וואו דעם קאפ אנצושפארען.

„מיינע“ איז שוין אויך אביסעל צו זיך געקומען. איך האב געזעהן, ווי זי קוקט שוין אביסעל זיכערער און שמייכעלט:

— א, וואס דא טהוט זיך, ווי רייך!

עס פערשמעהט זיך, אז איך בין אויך נתפעל פון אלץ, נאך

איך מאך מיר קאלט און בין מבטל:

— עט, וואס זעהסטו דא אזוינס?

מילא בקצור, מיר זיצען אָב נאָך צעהן מינוט און מיר ווייסען ניט, וואָס צו טהאָן. די קעלנערס, ווי גראפען. לויפען אום פון איין טיש צום צווייטען, פרעגען פונאָדער ביי די געסט, וואָס ווילען זיי; דערלאנגען אלץ, און צו אונז שמעקט מען אפילו ניט. וואָס איז דאָס? דאָס איז דאָך עפעס א בעליידי-גונג. פון וואנען ווייסטו, קעלנער, ווער איך בין, און וויפיל שכירות איך געהן? אָנגעטהאָן, גאָט צו דאנקען, דאכט זיך, בין איך ניט ערגער ווי לייט, דער אויבער-בגד אליין קאסט 40 רובעל, דער סורדוט אויך אזוי פיעל, פאר דעם קאפעלוש האָב איך אויף סכות אָנגעצאָהלט פיער קערבלעך — דאכט זיך אָרענטליך. ווער רעדט, מיין מאדאם איז דאָך אויסגעפוצט אין עסיג און איז האָניג! בקצור, איך בין שטארק אין כעס. און אז איך בין אין כעס, אזא נאָטור האָב איך, קוק איך אויף קיין זאך ניט. קלעהר איך, איך וועל צורופען א קעלנער, עס מעג זיך עקען די וועלט. געטראכט און געטהאָן: עס געהט פערביי איי-לענדיג א קעלנער מיט א צעטעל, איך רוף איהם — „פראַשע פאניע“. „פראַשע פאניע“, ווייס איך אפילו, פאסט ניט צו זאָ-גען צו א קעלנער. וואָרים ווער איז ער? א משרת... נאָר זיי געהען אזוי רייך געקליידט, אז רופען זיי פראַסט איז פשוט א מורא. נאָר מיין „פראַשע פאניע“ העלפט אויך ניט. ער לויפט אוועק אין אנדערען עק, און געה כאפ איהם... אז זיי פליהען, זאָג איך אייך, ווי די שרים. מילא, נאָכדעם בין איך דערנאָנגען, אז איך האָב אומזיסט זיך מאוס געמאכט, ווייל יעדערע דריי-פיער טישלעך, צי פינף (איך קען דען דאָס אויסרעכענען?) האָבען א בעזונדער קעלנער, און איך האָב אלע קעלנערס איבערגע-רופען און „מיין קעלנער“ גראָד פערזעהן... בקצור, מיין קעלנער איז צו מיר אליין צוגעגאנגען — איהר וואָלט זעהן א קעל-נער — א מאָנאָרכע! א פאָר וואָנסען האָט ער, קען מען מיט זיי פערבינדען דעם גרעסטען פאק! ער איז צוגעגאנגען, בין איך א טויטער געבליבען, א מת. געפרעגט וואָס מיר ווילען האָט

ער אזוי ערעל, אז איך בין צו זיך געקומען און האב זיך געהאלט
טען אן עצה מיט מיינער :

— וואס זאל מען נעהמען ? קאווע, צי טהעע ?

— נעהם וואס דו ווילסט ! — האט זי מיר געענטפערט.

— נייעך בענדזיע קאווע ! — האט איך ארויסגערעדט, און

איידער איך האב צייט געהאט זיך אומצוקוקען, איז שוין דער
קעלנער ניט געווארען.

בקצור, אין א פאך מינוט ארום האט מען אונז געבראכט
אויף א זילבערנעם טעצלע צוויי גלעזער קאווע מיט צוויי גלע-
זער קאלטע וואסער. וואס טהוט מען מיט די קאלטע וואסער—
האב איך ניט געוואוסט, ווי איך ווייס ניט וואס מען טהוט צום
סדר מיט דער זרועה. איך בין א שטיקעל עס-הארץ אין די זא-
כען. איך קלעהר און קלעהר און קען ניט דערקלעהרען, צי גיט
מען א זופ קאווע און א טרונק וואסער, צי טרינקט מען אויס
פריהער די נאנצע קאווע און נאכדעם די נאנצע וואסער, אָדער
פערקעהרט ?

— אפשר ווייסטו וואס מען טהוט מיט די וואסער ? —

האב איך שוין מיינער געפרעגט.

נאך מיינע איז נעבעך רויט געווארען און האט געדריקט
מיט די פלייצעס : — „מילא, לאַמיר טרינקען די קאווע און
נאכדעם די וואסער !“ — האב איך זיך פערלאָזען אויף גאט'ס
בעראַט און גענומען טרינקען. געטרונקען האב איך איידעל מיט
דרד-ארץ: א זופ און אוועקגעשטעלט די גלאַז צוריק אויפ'ן טע-
צעלע. אבטרינקענדיג אזוי א פערטעל גלאַז, בין איך אינגאנצען
צו זיך געקומען, מיינע אויך, און מיר האָבען גענומען קוקען טא-
קע ווי עס געהער צו זיין. בקצור, איך קוק אזוי צו אלע טיש-
לעך, און דערזעה איין בעקאנטען, דעם אנדערען און דעם דרי-
טען, און דוקא פשוט'ע אידען, פריקאזשטשיקעס, ווי איך,
שטארבען נעבעך פאר א גראַשען. „ע“, קלער איך, „וואס האַסטו
מורא געהאט ?“ און איך ווער ביי זיך שטייף, פונקט ווי אין

דער היים. היים איז מיר אויפ'ן שעהנסטען אופן, בין איך מיר מיט און הויב אן אויסטהאן דעם ברג, האָט זיך צו מיר גענוג בען א כאפּ עפעס א שייגעצעל פון א יאהר 13—14, און האָט גלייך צוגענומען און איהם אוועקגעטראָגען ערגעץ העט ווייט. די מעשה האָט מיר שוין שטארק הנאה געטהאָן, עס איז פונדעםטוועגען א כבוד — עס איז דאָך פאַרט בריסטאָל, מען קען דאָך דאָס ניט לייקענען... מורא האָב איך אבער געהאט, א קשיא אויף א מעשה: אפשר וועט מען נאָך פערבייטען דעם ברג... איך האָב אמאָל געהאט אזא מעשה, און דוקא אין טהעאטער, אמת ניט אין ווארשוי. נאָר דאָס איז אלץ גאַרנישט. איך טרינק אויס די גלאָז קאווע און הויב אן בעטראכטען דעם עולם געהנטער, איך גיב א קוק: וועה איז מיר — אנטקעגען מיר זיצט מיין בעל־הבית! איך בין געוואָרען טויט: א קלייניגקייט, ער קען נאָך מיינען, אז איך שטעל איהם בדלות.

— קום אהיים, ביילקע — האָב איך גענומען שלעפען

מיינע.

— וואָס איז, וואָס איילסטו זיך? — זאָגט זי אונצופריד-

דען.

וואָס אייל איך זיך, זאָג איך איהר ניט. איהר מיינט, עס איז גוט צו בעווייזען זיך פאר א פחדן פאר א ווייב, בפרט נאָך פאר א יונג ווייבעל: עס ווילט זיך ניט. בקצור, קוים מיט צרות — זי געהט. וויל איך אַבצאָהלען — ניטאָ דער קעלנער מיינער — פערפאלען געוואָרען. שלעכט, וואָס טהוט מען? זוכען איהם מיט די אויגען האָב איך מורא, אז דער בעל־הבית זאָל מיר ניט דערזעהן, — איך זיין ממש אין געהאקטע וואונדערן און היט זיך, ניט א ריהר צו טהאָן. איך האלט דעם קאפּ צו דער וואַנד און היים איהר, אז זי זאָל אַבשטעלען דעם קעלנער און איך וועל שוין בעצאָהלען. זאָגט זי, אז זי קאן איהם ניט, זי האָט זיך אין איהם גאָר ניט איינגעקוקט מריהער. א ביטערע מעשה! מילא, איך מאַך הארץ און קעהר אב דעם קאפּ און זוך אליין

און ציטער, דער בעל־הבית מיינער זאל מיד ניט דערזעהן. א קלייניג
 ניגקייט! אומגליקליך קען איד ווערען! בקיצור, דער קעלנער
 איז דורכגעגאנגען און איד האב איהם בעצאהלט 40 קאפיקעס
 פאר צוויי גלאז קאווע... פאר די וואסער רעכענט מען ניט, און
 א גריווענע האב איד איהם געגעבען „נא טשאַי“, און איד וויל
 שוין ענטלויפען. איז ניטאָ דער שייגעצעל, וואָס האָט צוגענור
 מען דעם בגד... געפעלט איידאָן עסק! און דאָ זיצט דער בעל־
 הבית און אַט נאָך אַ האָר דערזעהט ער מיד. אַ קלייניגקייט—
 דער בעל־הבית טרעפט דעם פריקאזטשיק אין בריסטאָל! קוים
 מיט צרות געפונען דעם שייגעצעל. ער האָט מיד גאנץ פיין אָנ־
 געטהאָן דעם בגד, האָב איד איהם אריינגערוקט אויף אַ גריווענע
 „נאָ-טשאַי“ און זיך ארויסגעכאפט ווי פון תפיסה און האָב גע־
 דאנקט נאָט וואָס מײן בעל־הבית האָט מיד ניט דערזעהן... אַ
 קלייניגקייט! דער פריקאזטשיק מיט איהם אין איין פלאץ און
 נאָך וואו? — אין בריסטאָל: אונגליקליך וואָלט איד געוואָר־
 רען!...

דער מילכיגער משאלענט.

חשה איז אמאל געווען א שענע בעל־הבית'טע איז קלעמענ־קע: קיין גביר'טע, אפילו קיין נגידה איז זי קיינמאל ניט געווען נאָר קיין אַרימע אויף ניט; איהר מאן חיים בערעס איז געווען א הענדלער פון כל התבואות: פון ווייץ, קאָרען, האָבער, גערשטען גריקע, באָב און אַרבעס און אַמאל אויף פון טרוקענע יאָגערעס און שוועמליך; איז שמעדתעל פלעגט מען זאָגען: חיים בער־דעס וויל אייננעהמען די גאַנצע וועלט... צי פלעגט ער פערדיע־גען צי ניט, האָט ער קיינמאל ניט געוואוסט. אז מען פלעגט איהם פרעגען: וואָס מאכט איהר ר' חיים? ווי געהט עס אייך?" פלעגט ער נאָר ענטפערען: עט, א דאָנק גאָט — עס רודעלט זיך. און דאָס „רודלען זיך" איז א גוטער סימן, אז מען איז תקיף אין מעמד.

און אַט דאמאלס בשעת עס האָט זיך גערודעלט איז חשה געווען „א שעהנע בעל־הבית'טע: דעם ערשטען חלק פלייש פלעגט גיט אין יאטקע בעקומען חשה; און אז זי פלעגט אמאל קיין צייט ניט האבען צו קומען דאנערשטאג אין יאטקע פלעגט די קצב'טע איהר אליין ברענגען אין שטוב אריין, וואָס ניט יעדער בעל־הבית טע איז זוכה דערצו, ווי די קצב'טע פלעגט אליין זאָגען:

— מאַגט איהר מיר גלויבען, חשינקע, אז חוץ פייגע־לאה'ן טראג איך אין שטוב קיינעם ניט קיין פלייש, ניט דערלעבען וועט ביי מיר זעלדע ריבה'ס צי חייטשע וועלוועלס, איך זאל זיי אין שטוב אריינטראָגען.

און חשה'ן פלעגט עס זעהר הנאה טהון, וואָס מעהר גישט ווי פייגע־לאה'ן או זאיהר טראָגט מען אין שטוב אריין. א שפאס פייגע־לאה! די ערשטע גבירה'טע אין שמעדתעל!

אויסער דעם איז חשה'ן געווען צו דערקענען פאר א „שע-
נע בעל-הבית'טע אין „צדקה“. „א שפאס איהר צדקה! פלעגן
די שטערטילשע שטענדיגע נבאי'טעס ריהמען — קלענסטע
גדבה איז ביי איהר א קאפיקע! א גראשען — חלילה! וועט
זי קיינמאל ניט געבען. אין צדקה שטעהט זי שוין העכער פאר
דער גביר'טע פייגע-לאה'ן — יענע איז טאקי איין אמת'ע חזיר,
אונזערע רעד זאלען זיך ניט דערגעהן...

און אזוי האט זיך חשה געפיהרט איהר גאנצען לעבען, אזוי
לאנג עס האט זיך ביי איהר מאן חיים בערעס „גערודעלט“.
אבער „רודלען זיך“ קען אויך ניט אייביג.

ר' חיים האט זיך פלוצים צוגעשטעלט און „אנגעזעטצט“...
אבער אין קלעמענקע זעטצט מען ניט אן ווי אין די גרויסע
שטעט, וואו דער אנזעצער זאמעלט צונויף א פאך הונדערט
טויזענד רובעל, מעלדעט באנקראט, רוקט זיך אָב א פאך
חדשים אין די מרחקים און נאָכהער קומט ער צוריק און
זענד רובעל, מען מעלדעט באנקראט, מען רוקט זיך אָב א פאך
טאקי אַנגעזעטצט, שטעלען זיך קען מען שוין קיינמאל ניט...

אז ר' חיים בערעס וואלט מיט צעהן יאָהר צוריק מאכען
א חשבון וואלט דאמאלס אויך דער „סך הכל“ ניט ווייזען בע-
סער ווי אין דער צייט, ווען ער האט געמעלדעט באנקראט, נאָר
דערויף האט ער קיינמאל קיין צייט ניט געהאט און האט שטענ-
דיג געקלערט, עס רודעלט זיך זאָל זיך רודלען... אי וואָס: שפע-
טער, נאכדעם — עס וועט דאך מוזען פלאצען די זייפענבולבע!
— עט!

און מיט דעם דאָזיגען „עט“ האט ר' חיים „געצויגען גאנצע
צעהן יאָהר, און אז דער „עט“ האט אבער אָנגעהויבען דערעסען
ווערען ר' חיים'ס קאפ, וועלכער פלעגט שטענדיג געהן ווי מען
זאָגט „חאָדאָראָס“ פון לייזען און צאָהלען, האט ער אויך מיט
דעמועלכען „עט“ זיך מישב געווען אז: עט וואָס ווערט דערפון?
מען מוז! פריהער, שפעטער...

און אויף מארגען האט קלעמענקע געקאכט :
 — וואָס זאָגט איהר ? ר' חיים בערעס, אזא „תקיף אין מעמד“, אזא שארפער הענדלער, אזא ספעקוליאנט, האט אנגע-
 זעצט.

— איך האב פריהער געוואוסט, אז אזוי וועט זיין.
 — קען מען היינטיגע צייטען געבען געלד אויף פראצענט?
 — די בעסטע זאך — אין דער אייגענער קעשענע.
 און ביז וואנען אין קלעמענקע האט זיך ניט געטראפן
 קיין אינטערעסאנטערע נייעס, האט דער עולם אלץ געשמועסט
 וועגען חיים בערעס און וועגען דער געוועזענער שענער בעל-
 הבית'טע חשה'ן.

נאך אין קלעמענקע מאכען זיך אָפּט נייעסען: אין גיכען
 האט זיך געטראפן א מחלוקת וועגען שוחטים: קלעמענקע האט
 פערוואלט א דריטען שוחט, און א דאנק דעם דריטען שוחט,
 וועלכען מען האט אראבגעבראכט פון דער ווייט, איז ר' חיים בע-
 רעס „אָנזעטץ“ פערגעסען געוואָרען: נאך דאָס הייסט ניט, אז
 מען האט איהם ווייטער אָנגעהויבען „געטרויען“, ניין! קיין
 בטוח וועט אין קלעמענקע אן אָנזעטצער קיינמאָל ניט ווערען.
 אפילו די קצב'טע וועט א פונט פלייש ניט בארגען. פערגעסען
 הייסט: מען האט איהם אויפגעהערט צו געטרויען און אויפגע-
 הערט צו רעדען וועגען איהם, און ר' חיים בערעס האט זיך אָנ-
 געהויבען צעהלען צווישען אלע איבעריגע געפאלענע בעל-בתים
 אין קלעמענקע.

אודאי איז עס א גרויסער „בראך“ אז די „ערשטע“ בעל-
 בתים ווערען די לעצטע, נאך חיים האט עס ניט אזוי שטארק
 געפיהלט, דעם כבוד אין בית-המדרש האט ער אפילו ניט גע-
 האט ווי אמאָל, אָבער דאָך „די שטאָט“ אין מזרח איז געבליבען
 דיזעלבע, ניט ווייט פון רב, און א „מזרח וואַנד“ יידען און דעם
 רב'ס א שכן וועט דער גבאי, ווי ער זאָל ניט זיין קיין גראַבער
 יונג, ווי ער זאָל זיך ניט וועלען רייצען מיט א געוועזענעם שע-

נעם בעל־הבית, וועט ער דאך קיין העזה ניט האבען אויפֿרירן פֿען רביעי, צי, זאל דער אויבערשטער אויסהיטען — איינס פֿאר אחרון. דעם זעלביגען שלישי פֿלעגט ר' חיים נאָכ'ן אַנזען אויך בעקומען. אמת, ניט אזוי אַפט ווי אמאָל!

פיהלען האָט שטארק געפיהלט איהר בראַך חשה. זי, חשה, די ערשטע בעל־הבית'טע אין צדקה, אין יאטקע, אין גאס, אין 'נעביך אזוי געפאלען געוואָרען, אז זי פֿלעגט שטילערהייט ווייז־לען.

און פֿאר וואָס זאל ניט וויינען?

אמאָל, אז די צוויי שטאָרט גבאי'טעס, ביילע־גיטע מיט חנה־לאה'ן פֿלעגען געהן איבער דער שטאָרט, פֿלעגט מען צום ערשט טען אריין צו איהר, און זי פֿלעגט זיי ערשטענס בעטען זיצען מיט א ברייטען מויל, ווי עס פֿאסט פֿאר א געהויבענער בעל־הבית'טע: צווייטענס פֿלעגט זי מיט נאָך א ברייטערען מויל פרעגען: פֿאר וועמען געהט מען דאָס? און אז די גבאי'טעס פֿלעגען זי אַברופען איז א ווינקעל און איינרוימען איהר אין אויער: „פֿאר יענקיל דעם מלמד; וואָס ווייסט איהר: זיי זיצען שוין אכט טאָג אַהן ברויט!...” פֿלעגט זי דאמאָלס ווי א ציטער טהאָן, מען זאל זעהן וואָס פֿאר א גוט האַרץ זי האָט און אלץ מיט ברייטקייט. אויפמאכען דעם קאמאָד און ארויסנעהמען פֿון דאָרט א גאנצען פינפֿקאָפּעקענעס, און די ווייבער פֿלעגען בלייבן בען ווי פֿערשטארט און איינע פֿלעגט זיך אַנרופען:

— מסתמא, אז איך האָב געזאָגט מען זאל אריינגעהן

פֿריהער צו חשה'ן, האָב איך געוואוסט וואָס איך רעד.

און דערנאָך פֿלעגט זי אָנהויבען א ווינשעווען:

— דער אויבערשטער זאל העלפֿען...

פֿון דאָס אלץ פֿלעגט חשה וואקסען פֿאר נחת און גדולה.

היינט — אויס כבוד. אז זי דערועהט דורכ'ן פֿענסטער די

גבאי'טעס בעהאלט זי זיך און הייסט די קינדער זיי זאלען

זאָנען: „ניטאָ די מאמען איז דער היים“... און אַפטמאָל איז

איהר פערשפארט צו בעהאלטען זיך: די גבאי'טעס ווייכען אויס אין גאנצען איהר הויז: צו חשה'ן דער אמאליגער ערשטער בעל-הבית'טע אין קלעמענקע געהט מען ניט אריין נאך א נדבה! און ביי אזעלכע פעלע וויינט זי ווי יום כפור צו נעילה...

נאך נאך מעהר ווערט פערגאסען איהר בלוט ווי וואסער. ווי זי דריקט זיך אליין אויס, אין יאטקע. האַטש זי נעהמט שטענדיג פאר מזומנים, ווייל בארגען, ווייסט זי וועט מען איהר שוין ניט, נאך דאס „אויפגעהמען זי“ איז ניט וואָס אמאָל, דער חלק איז נאָר איין אנדערער, שוין לאנג אז מען האָט איהר קיין שטיקעל „ריפ“ ניט דערלעגט, קיין פעטען ביין, פון וועלכען דער טשאַלענט איז אזוי געדאָמען. נאָר עס געהט ניט אין דעם ביין: חשה איז אפילו אין די גוטע יאָהרען קיין „פרעסעריין“ ניט גע- ווען, די געפאלענקייט — אַט וואָס איהר פערדריסט, אַט אויף וואָס זי וויינט!...

פון ברענגען אהיים דעם חלק פלייש רעדט מען שוין ניט! אז חשה זאל איצט אפילו צעהן דאָנערשטאָגען ניט קומען אין יאטקע וועט איהר די קצב'טע אין שטוב ניט אריינטראָגען. האַטש אין די „גוטע צייטען“ האָט די קצב'טע אויף פון איהר ניט געלעבט, ניט גליקליך געוואָרען, נאָר דאמאָלס איז עפעס אנדערש געווען, דאמאָלט איז אין שטעדטליך חשה געווען א גאנצע סדרה, אבער איצטער פאר וואָס קומט איהר טראָגען נאָך אהיים דעם חלק פלייש?

און עס האָט זיך טאקע געטראָפען, אז חשה האָט זיך איין מאָל איינגעשפארט און ניט געוואָלט געהן אין יאטקע, וואו איהר בלוט ווערט פערגאסען...

— פון וואָס-זשע וועסטו מאכען שבת? האָט איהר חיים געפרעגט.

— און פון פונט פלייש וואָס איך וועל נעהמען, מיינסטו, קען מען מאכען שבת? האָט חשה זיך געקלאָגט, אלץ איין שוואַרץ יאָהר! עס וועט זיין רעכט א מילכיגער שבת!

חיים'ען איז אפילו דער פלאן ניט געפעלען. נאָר וואָס
זאָל מען טהאָן, אז עס זיינען פאַרט אויסגעגאנגען אמאָליגע
יאָהרען און ניט ווילענדיג האָט ער געזאָגט :
— מילא, זאָל זיין א מילכיגער שבת ! וועסט ביי מיר אַלץ
פועל'ן ! עס איז אפילו ניט אזוי שען !
— קיינער וועט אונז ניט קוקען אין טאָפּ, — האָט חשה
איהם געטרייסט.

דער מילכיגער טשאַלענט, וואָס חשה האָט דעם ערשטען
מאָל אין לעבען געשטעלט, האָט געראַמען... די קארטאָפּעל מיט
פוטער זיינען געווען איינגעפרעגעלט, און דער ריח האָט זיך גע-
הערט שבת ביים טיש ווי פון די בעסטע געבראָטענס.
— נאנץ נוט ! האָט חיים געלויבט.
— דער זכות פון שבת ! — האָט חשה דערקלערט.
און חשה, די ניט לאנג געוועזענע שעהנע בעל-הבית'טע,
וואָס איהרע טשאַלענטען האָבען געהאט א שם אין גאס, איז גע-
ווען צופריעדען פון דעם ערשטען מילכיגען טשאַלענט ! עס איז
א וואונדער, אבער ווי געזאָגט, איז חשה קיין פרעסערין ניט גע-
ווען.... בשעת חשה פלעגט אין די גוטע יאָהרען מאכען גוטע
טשאַלענטען מיט'ן שענעם חלק פלייש, מיט דעם פעטען קוגעל
איז דאָס אויך געווען ניט דערפאר, ווייל זי איז א פרעסער'ן.
חלילה ! די ליטווישע ווייבער האלטען וועניג פון דער אכילה.
דעמאָלט איז דאָס אויך געווען לכבוד שבת, אבער אז דערזעלבער
טעם האָט דער מילכיגער טשאַלענט, די קארטאָפּעל מיט פוטער,
וואָס קאסטען אזוי ביליג און צוליעב וואָס זי דארף ניט געהן
שווארצען די אויגען אין יאטקע, וואו אמאָל פלעגט זי נעהמען
דעם בעסטען „חלק פלייש“ און היינט קען זי מעהר ניט נעהמען
ווי איין פונט, — היינט פאר וואָס זאָל זי ניט זיין צופריעדען
און דאנקען גאָט ? !
און אזוי האָט חשה א גאנצען האלב יאָהר געמאכט מילכי-

גע שבתים, און די קינדער און אפילו חיים אליין פלעגן זיך
ניט קענען אבלייבען פון דעם זיסען טעם פון דעם מילכיגען
טשאַלענט.

נאָר איין מאָל האָט זיך מיט'ן טשאַלענט געטראָפּען א
גרויס אונגליק, און חשה האָט זיך פערשאַלטען איהר לעבען.
ביי חשה'ן אליין איז קאליע געוואָרען דער אויווען, ער האָט
געדארפט האָבען א קליינעם רעמאַנט, וועלכער האָט געדארפט
קאסמען ניט מעהר ווי פינף גילדען; פערשטעהט זיך, איז די
גוטע יאָהרען, ד. ה. בשעת עס האָט זיך „גערודעלט“, וואָלט
חשה גלייך רופען א „מוליער“ און וואָלט עס פערריכט, אבער
איצטער, אז עס איז זעלטען פארהאן א גראַשען אין שטוב,
קען מען זיך זומערציט בענגען אָהן איין אויווען: ווארימעס
קאכט מען אויף אויפ'ן פריפעטשיק און טשאַלענט „רוקט מען“
ביי א שכנת.

צייט ביי חשה'ן איז קאליע געוואָרען דער אויווען „פער-
רוקט זי איהר טשאַלענט ביי עטיל לייזער'ס, אויך אפילו ניט
קיין נגידת'טע, נאָר אן אויווען האָט זי גראָד א גוטען, אלע
שכנים פרעגלען ביי איהר אויף יום טוב „יאָדערליך“ און נאָך
אזעלכע מיני יום-טוב'דיגע כבודים, וואָס ניט יעדער אויווען
טויג דערויף, די גאסיגע ווייבער קענען זיך פון דעם אויווען ניט
אַבלייבען: ערשטענס איז ער די גרויס ווי א „פעלד“, אין
צווייטענס האלט ער „היטץ“. ווענען עטיל'ס אויווען דערצעהרט
מען זיך אָן אין גאס חדושים: איין מאָל בשעת עס איז געווען
דער גרויסער עכוב'הקריאה און מען האָט זיך אין בית-המדרש
געשלאָגען ביז פאר נאכט, אז טשאַלענט האָט מען געגעסען,
בשעת מען האָט געדארפט עסען שלש-סעודות, און ביי אלעמען
איז פון די טשאַלענטען „אש“ געוואָרען, ד. ה. קאלט ווי אייז,
און יעדע פרוי האָט געשאַלטען דעם גבאי פון בית-המדרש, אז
פון איהם זאָל ווערען וואָס עס איז געוואָרען פון „טשאַלענט“.

אפילו דאמאלס, איהר פערשטעהט, אין אזא עת-צרה, זיינען די טשאַלענטען, וואָס זיינען געשטאַנען ביי עטלען אין אויווען, געווען היים ווי פייער און פון עטילס טשאַלענטען וועגען האָט מען זיך נאָך געקענט שלאָגען אין בית-מדרש ביו נאָך מעריב, וואָלט אויך קיין ביז נישט געווען. נאָך אַ מעשה דערצעהלט מען וועגען עטיל'ס אויווען, אז איין מאָל האָט דער אויווען געהאלטן טען אזא היטץ, אז איין שכנה'ס אַ טשאַלענט האָט „געקאָכט“, די שכנה איז געווען אויסער זיך פון שמחה: דער טשאַלענט איז אזוי היים! ... נאָך די שמחה האָט איהר געקאָכט גענוג געדונד: נאָך אַ שכנה איז דערביי געשטאַנען און זעהענדיג ווי דער טשאַלענט קאָכט אזוי, האָט זי אַ פאטש געטהאָן מיט די הענד און האָט אַ געשריי געטהאָן:

— אַ קויל איז מיר! איהר האָט אַ „שאלה“.

— ווי הייסט? איז יענע געבליבען אַ טויטע.

— וואָס, איהר מאכט זיך צום נאָר? אָדער איהר זענט אַ נויה? איהר זעהט נישט אז אייער טשאַלענט „קאָכט“ אזוי ווי מען וואָלט איהם ערשט היינט פעררוקט. לויפט גיכער צום רב און פרענט.

נאָך אַ פאַר שכנות, וועלכע זיינען אויך געקומען נאָך זייער דע טשאַלענטען האָבען פאדמאָקעוועט און דערצעהלט אַ מעשה, ווי אזוי ביי חיינענע שרה'ס איז אזוי אמאָל טרייף געוואָרען אַ טשאַלענט: ער האָט זעהר געקאָכט.

די שכנה, צו וועלכער דער טשאַלענט האָט געהערט, איז געבידן נישט טויט נישט לעבעדיג אוועקגעלאָפּען צום רב: נאָר אַ דאנק דעם רב'ס לעבשאפט צום שבת, האָט ער זיך געסטארעט ווי ווייט מעגליך איז כשר מאכען, און גראבלענדיג זיך אַ היבשע צייט אין „שאלות ותשובות“ האָט ער דעם טשאַלענט כשר גע-מאכט.

אַט ביי דער עטלען האָט חשה די לעצטע צייט איהרע מילכיגע טשאַלענטען גערוקט, און אויך דאָ האָט איהר דאָס

גרויסע אומגליק געטראפען און זי האט א פערשטערטען שבת געהאט: איהר שטיקעל שטאָלץ, וואָס איז נאָך געבליבען פון די פאָריגע גוטע יאהרען איז אין גאנצען צובראָכען געוואָרען. און זי, חשה די ערשטע בעל-הבית'טע אין גאס, איז אזוי גע-פאלען געווען, אז אפילו פריידע-שלמה'ס, די אַרימסטע פרוי אין גאס, האָט איהר בערויערט :

— אַט וואָס פון א מענשען ווערט! א מוסר אראַפצונעהר מען, ס'טויטש! חשה זאָל פערשטערען אזוי שבת און אַבקומען מיט מילכיגע קארטאָפּלעס...

דערנאָנגען זיך איז מען צוליעב א יונגע ווייבעל, וועלכע איז ערשט אראָב פון קעסט און וועלכע איז נאָך ניט געווען געניט אין עטל'ס אויווען און אין אלע טשאַלענט טעפ, וואָס זענען דארטען געשטאַנען און זי האָט פערביטען איהר טשאַלענט אויף חשה'ס. בכלל זיינען אלע טשאַלענט טעפ עהנליך איינער צום אנדערען, גלייך פערשמאַלצען, און מבדיל זיין אין איין איין אויווען פון א טאָפ, דארף מען זיין א גרויסע בריה. און די יונגע ווייבעל וועלכע איז נאָך ניט געווען קלאַר אין די טעפ, האָט ארויסגענומען חשה'ס טשאַלענט און אוועקגעטראָ-גען אהיים, אנשטאָט איהרען. אין דער היים האָט זי אויפגעהויבען דעם דעקל און געוואָלט זעהן צי עס איז גע-ראַטען, צי ליגט דער קוגעל אין גאנצען צי זיינען ווייך גע-וואָרען די ביינער און נאָך אזעלכע בעטראַכטונגען. אבער ווי גרויס איז געווען איהר וואונדער, אז אנשטאָט וואָס זי האָט פערקאכט רעטשקענע קאשע, האָט זי דערזעהן קארטאָפּעל און פון קוגעל אן ופלייש איז קיין זכר ניט געווען.

אין א האלבע שעה ארום האָט די גאנצע גאס געקאכט פון דעם נייעם : א מילכיגער טשאַלענט!...

ביי חשה'ן איז געווען א פערשטערטער שבת. זי האָט זיך לכתחילה געוואָלט אבוואַרפען פון טשאַלענט, נאָך דערמיט האָט זי נאָך ערגער געמאכט — די ווייבער פון גאס האָבען זיך גע-

טרייסט אז עס טרעפט אזוינע אונגליקען. מען פערשטעהט אז זי, חשה, האט ניט נעמיינט צונעהמען דעם פליישיגען און לאַז זען דעם מילכיגען. ווייל אלע ווייסען, אז זי איז א טייערע אידע-נע און מען געדענקט נאָך די אמאָליגע צדקה איהרע, די אמאָלי-גע שבתים, אבער, די אלע נחמות האָבען נאָך איהר מעהר גע-שניטען דאָס הארץ, און זי האָט ביטער געוויינט.

— דו ביזט עס ווערט! — האָט זי חיים געשטראפט אַנ-שטאַט צו טרייסטען — מיט אַרימקייט דארף מען זיך ניט שע-מען, וואָרעם וואָס מען שעמט זיך מעהר איז אלץ קענטיגער די אַרימקייט, וואָלסטו מאַכען שבת ווי אלע ווייבער מיט א שטי-קעל פלייש, ניט שעמען זיך געהן אין יאטקע, וואָלסטו ניט האָבען אזא פערשטערטען שבת.

חשה האָט ניט געענטפערט, זי האָט נאָר שטיל געוויינט, ביי'ם „טייטש-חומש“, ס'איז גראָד געווען שבת חזון.

— גוט נאָך וואָס איך האָב אין די גוטע יאָהרען געקויפט א טייטש-חומש! דאנקט זי גאָט און געהמט זיך געשמאק צו ליי-ענען און נאָך געשמאקער צו וויינען!

מיין חבר.

ער איז געווען אליין אין דער וועלט — אויסער מיך אלס
חבר האָט ער קיינעם נישט געהאט. מיט מיר איז ער אבער אויך
נישט זיכער געווען. איך האָב אויסער איהם אויך אנדערע פריינד
געהאט. ער איז געווען אויף זיי אייפערזיכטיג, אבער ער האָט
זיי קיינעם נישט בעלידיגט מיט א וואָרט.

ער פלעגט מיר אמאָל זאָגען: ווען איך שטארב, בלייבט
מיין געדעכעניש בלויז אין אייער קאָפּ. און אז איהר וועט
שטארבען, בלייבט שוין גאָר קיין זכר נישט פון מיר.
נאָך דעם פלעגט ער מאַדנע שמייכלען, בלייבען שטיל א
וויילע און, אויסשטעלענדיג די אויגען אויף מיר, צוגעבען:

— דאָס איז שרעקליך, אמת?

אמאָל פלעגט ער צווייפלען, אויב אפילו איך וועל זיין אנ-
דענקען האלטען אין מיין קאָפּ, און דערפאר פלעגט ער מיר
געבען אַפּט ביכער מיט'ן אויפשריפט: צום אייביגען אנדענ-
קען...

די אויפשריפטען פלעגט ער שרייבען מיט נוטער טינט,
טיעף איינגעקריצט די ווערטער אין פאפיר אריין. איך האָב עס
דייטליך געמערקט.

נאָכהער האָט ער אויך דערין אָנגעהויבען צו צווייפלען: ווי
לאנג קען לעבען א בוך!

האָט ער זיך אָנגעהויבען פאר דאָס לעצטע געלד פאָטאָ-
גראפירען און פון יעדער פאָזע מיר א פאָרטרעט געשענקט
מיט'ן אויפשריפט: צום אייביגען אנדענקען!

אַפּט פלעגט ער מיך רעווידירען:

— וואו האַסטו מיינע פאָטאָגראפיעס?

דערביי פלעגט ער אויסזעהן שטרענג און פאַרשענר.
און ווען איד פלעג איהם ווייזען זיי אין דער בעסטער
אַרדנונג. פלעגט ער זיך אביסעל בערוהיגען און פלעגט מורמ-
לעז:

— היט זיי!

איינמאל האט ער מיך פלוצים געפרעגט:

— ווי לאנג, דענקסטו, קען לעבען א בוים?

— א בוים? — האב איד איבערגעפרעגט, פערוואונדערט

פון זיין פראגע, — איד בין קיין באטאניקער נישט...

— א דעמב, למשל, א גרויסער דעמב? — האט ער יויר-

טער געפרעגט און געקוקט אויף מיר מאדנע.

— א דעמב?... א דעמב קען לעבען א יאהר טויזענד... —

האב איד איהם סתם א זאג געטהאן.

— טויזענד יאהר? — האט ער זיך אָנגעהאפט און זייר

נע אויגען האבען געשטראהלט. — אויב אזוי...

— איז וואס? — האב איד מיך געוואונדערט.

ער האט מיר אבער נישט ערקלערט.

אין א וואך ארום האבען מיר ביידע געשפאצירט אין

וואלד. ער איז געגאנגען פאַראויס שטום און בעקוקט די ביי-
מער.

— איד וואלט געווען א בעלז אַנצוקוקען א דעמב...

— קיין דעמבעס זעהען זיך עפעס נישט... — האב איד

בעמערקט.

— קום, העלף מיר זוכען א דעמב... — האט ער זיך ווי

געבעטען.

מיר זיינען געגאנגען אלץ ווייטער אין וואלד. ענדליך האט

ער אויסגעשריען ווילד פאר שמחה:

— אט איז א דעמב!

— יא, דאס זעהט אויס א דעמב! — האב איד מסכם גע-

ווען.

ער האט דעם בוים בעטראכט פון אלע זייטען, ארומגענומען מיט ביידע הענד דעם דיקען שטאם און זיך אנגעלעהנט פערטראכט און באלד האט ער ארויסגענומען א קליין מעסערל פון טאש.

— וואס ווילסטו טאן?

ער האט מאדנע געשמייכלט און געענטפערט:

— איך וויל דא אויסקריצען מיין נאמען...

און טיעף אין בוים האט ער יעדען אות פון זיין נאמען איינגעשניטען.

נאכדעם האט ער אכגעווישט דעם שוויים פון שטערן, וואס די ארבייט האט ביי איהם ארויסגערופען, און זיך געווענדט צו מיר:

— מיינסטו ווירקליך, אז דער דעמב קען לעבען טויזענד יאהר?

— אויב א דונער וועט איהם נישט איינשלאָגען... — האב איך קורץ געענטפערט.

זיין געזיכט איז געוואָרען בלאס ווי קרייד, און ער האט קוים געקענט אויסריידען:

— קום!

מיר האבען פערלאָזען דעם בוים און זיינען געגאנגען שווייגענדיג איבער'ן אלטען געדיכטען וואלד, וועלכער האט מרה'שחור'דיג גערוישט.

איז א פאר וואַכען ארום האט ער מיר ווידער געבראכט א בילד מיט'ן אלטען אויפשריפט:

צום אייביגען אנדענקען!

די בענעגעניש.

דעם יונגענמאן ב. האט מען מיר פארגעשטעלט אלס א מוסטער פון א זעלטענעם עהרליכען און גוט-ערצויגענעם מענ-שען. איך האב מיך שטארק פעראינטערעסירט מיט איהם. איך האב בעשלאסען מיט איהם חבר צו ווערען.

איך האב איהם בעטראכט פון קאפ ביז די פיס און האב בעמערקט, אז ער איז ווירקליך א זעהר נאכעלער מאן. איבער-הויפט זיינען מיר געפעלען געווארען זיינע רויטע בעקעלעך און דער גלאטער נישט געקניטשטער שטערן.

אזא מענשען האב איך געוואלט ארויסווייזען מיין אויפ-מערקזאמקייט. איך האב ארויסגענומען מיין פארטסיגאר און האב איהם געוואלט מכבד זיין מיט א פאפיראס.

— דאנקע! — האט ער העפליך זיך פערנייגט — איך רויכער נישט. און גלייך נאכדעם האט ער ארויסגענומען א פושקעלע פון טאש, אויפגעפענט און פון דארט ארויסגענומען א קליינע מיענטע קייקעלע און אריינגעלעגט עס אין זיין מויל.

איך האב פערשעמט ארויסגענומען א סיגארעטעל פאר מיר אליין, פעררויכערט און נישט געוואוסט וואס צו ריידען.

מיר זיינען פארביי א קאפע-הויז. מיר האט זיך געוואלט ארויסווייזען מיין אויפגעלעגטקייט צום נייעם חבר. איך האב איהם איינגעלאדען אריינצוגעהן.

— מיט פערנייגען! — האט ער איינגעשטימט.

מיר האבען זיך געזעצט ביי א טישעל.

עס איז צוגעגאנגען א קעלנער.

— צוויי קאפע! — האב איך בעשטעלט.

— ניין! ניין! — האט ער זיך אנגעכאפט — פאר מיר
מילך! מילך!

איך האב געטרונקען מיין קאפע, ער האט געטרונקען
זיין מילך...

קענענאיבער האב איך בעמערקט א שעהנע פרוי. איך
האב איהם געמאכט אויפמערקזאם...

— זעהט, וועלכע אוינען!

ער האט טרוקען בעמערקט:

— צו וואס איז דאס קוקען? עס איז נאָר אן עגמת-נפש
און ס'קאסט געזונד...

און מיין נאָבעלער נייער בעקאנטער האט אפילו נישט
געוואלט אויפהויבען דעם קאפ אין יענער זייט, וואו די דאמע
איז געזעסען.

נאָכ'ן אַבטרינקען, איך — מיין קאפע און ער — זיין מילך,
האב איך געבעטען ביים קעלנער א צייטונג פאר מיר און פאר'ן
הערר ב.

— אד, איהר רעכענט דען דא לאנג צו זיצען? — האט ער
זיך געכאפט, אויפשטעלענדיג זיך, איך וואלט שוין וועלען
נעהן.

— ווארום? דא איז דאך נאנץ אנגענעהם צו זיצען, —
האב איך איהם געוואלט פעהאלטען.

— עס איז אומגעזונד, זעהר שערליך אין אזעלכע פלעצער
לאנג צו זיצען: די לופט איז דא זעהר פערדאָרבען...

איך האב נישט געהאט קיין ברירה און האב בעצאָהלט פאר
מיין קאפע און זיין מילך און בין ארויס מיט איהם אויפ'ן
נאם.

— וואלט איהר נישט געווען א בעלן אמאָל אריינצוגעהן
דא אין „אילוויאָן"? דא ווייזט מען זעהר שעהנע בילדער, —
האב איך פאָרגעלעגט מיין נייעם בעקאנטען.

— אד, וואס רעדט איהר! — האט ער זיך ווי דערשראָך

קען — איהר ווילט מיר קאליע מאכען די אויגען... די דאזיגע
בילדער זיינען זעהר שעדליך פאר דער ראיה...

— וואוהין דען וואלט איהר איצט געווען א בעלז? —
האב איך איהם געפרעגט.

— איצט? ... ער האט ארויסגעכאפט זיין זייגערל, וואס
איז געלעגען איינגעוויקעלט אין א רימענעם בייטעלע, עס אויפ-
געעפענט און בעטראכטענדיג גענוי די צייט, האט ער ווי דער-
שראקען אויסגערופען:

— שוין האלב צעהן... פונקט צעהן געה איך שלאפען...
ווילט איהר, פעטערקע, לאנג לעבען, — האט ער מיר ארויפגע-
לענט זיין האנד אויפ'ן פלייצע, — וואלט איהר שטענדיג געהן
צעהן א זייגער שלאפען...

איך האב אנגעקוקט מיין נייעם בעקאנטען; זיינע רויטע
בעקעלעך האבען ווי געבליהט, נאָר אין די אויגען איז געלעגען
די קעלט פון טויט... עס האט מיך א שוידער געטהאן.

— ענטשולדיגט, — האב איך איהם בעמערקט — איך
האב מיך עפעס דערמאָהנט... און דערלאנגענדיג איהם שנעל די
האנד, האב איך זיך פלינק אָבגעטראָגען, און בין געפלויען ווי
איינער אנטלויפט פון דעם טויט...

איך בין אוועק צוריק אין קאפּע־הויז, געהייסען דערלאנג-
גען א שוואַרצע קאפּע, פעררויכערט א ציגאר, גענומען א פאָר
אילוסטרירטע צייטונגען און שפעטער אביסעל האב איך זיך
צוגערוקט צו דער שעהנער דאמע און האב מיט איהר געפלויע-
דערט בין צוועלף א זייגער...

און די גאנצע יענע נאכט האב איך געהאט דאָס געפיהל
ווי איך וואלט זיך געראטעוועט פון עפעס א מאוסען טויט,
און האב געטהאן אלערליי סגולות, צו וואכען און לעבען...
א, געבענטשט זאל זיין דאָס לעבען!...

בלעטער.

1.

פ ר י ה ל י נ ג. דער וועכטער פון שטאדט-גארטען זיצט
ביים טויער און בעטראכט די ביימער. זיין אויג קען זיך זאט
נישט אַנקוקען.

די ביימער שטעהען פערצירט אין טויזענדער גרינע בלע-
טער און קוקען מיט שטאַלץ ארויף צו דער ליכטיגער זון, ווי זיי
וואַלטען ריידען: נא זעה, מיר האָבען זיך קעגען דיר נישט וואָס
צו שעמען!

דער וועכטער פערלאָזט דאָס בענקעל, אויף וועלכען ער
זיצט, און געהט זיך דורך די אלעען. ער פעררייסט דעם קאָפּ
אין דער הויף און זיין אויג ווערט אָנגעגאָסען מיט אַ לייעב-
שאפט צום גארטען: ער וואַלט וועלען די אלע ביימער און בלע-
טער ארומנעהמען אזוי ווי אַ קינד און זאָגען: איך האָב אייך
ליעב!

ער הויבט אויף די הענד און וויל אברייסען אַ צווייגעלע.
נאָר ער האָט חרטה:

— אַזעלכע שעהנע בלעטלעך! מען דארף זיי נישט רייסען, אַ
רחמנות!...

2.

ה ע ר ב ס ט. אַ קאלטער ווינד בלאָזט און רייסט אומ-
דערבארימליך די פערנעלטע בלעטער פון די ביימער; זיי פאלען
איינס נאָך דעם צווייטען אויף דער פייכטער ערד און בעטען
אויס די אלעען.

איבער די אלעען נעהט אום דער וועכטער מיט א בעזים.
 זיין בליק איז פינסטער און צארנדיג...
 ער קעהרט זיי צונויף אין איין קופע, בלייבט שטעחן ווי
 פערטראכט און ברומט ארויס:
 — וואס טהוט מען מיט זיי? פערפלוכטע בלעטער!...

די בעטלערין.

זי אליין, די בעטלערין, האט געקענט טהאן מיט איהר פנים, וואס זי האט געוואלט: פערקרימען איהם מיט א געבעט, אויסגלאצען די אויגען מיט דער גרעסטער פערצווייפלונג, און אויב מען דארף נויטיג — קען זי גיסען מיט טרעהרען אויף... אבער דאס אנדערהאלבען יעהריג קינד אויף די הענד אין א לאיוצלת, טויג גאר נישט צו דער ארבייט. א ממזר א קינד דאס איז: ליגט ביי איהר אויף די הענד און לאכט...

אמת, דאס קינד איז נישט שולדיג. עס איז זעהר א שעהנער זומערדיגער טאג. גאנצע סנאפעס שטראהלען פאלען אויפ'ן קינדס פנימעל. עס געפעלט איהם שטארק די ווארימקייט, די ליכטיגקייט... ער טאנצט ממש פאר נחת אין דער בעטלעריןס הענד...

— א שמחה אויפ'ן ממזר! — ביזערט זי זיך און גיט איהם א קניפ...

אבער דאס קינד זאל זיך האַטש א קרים טאן! .. אַט איז דורכגעפאהרען א טראמוויי: דער טראמוויי קלינגט, קלינגט, און דאס קינד הירזשעט פאר גליק...

— עס זעהט גאר נישט אויס וויאנ'ארים קינד! — עסט זיך די בעטלערין...

און אין הארצען טראכט זי, אז עס פעהלט איהם טאקי גארנישט... זיין מאמע, ביי וועמען זי באַרגט דאס קינד אויף עטליכע שעה, קיבעלט עס און פיעשטשעט עס...

— אויסקרענקען זאל זי דאס געלד, וואס איד גיב איהר פאר איהם! — שעלט זי פאר כעס, ווען דאס קינד צולאכט זיך פון עפעס א זאך, וואס געפעלט איהם אויף דער גאס...

זי האט אמאל געהאט אן אייגען קינד, — דערמאָהנט זי זיך, — דאָס איז געווען טאָקי אַ גאָלד; שטענדיג האָט עס גע-וויינט און געקרימט זיך, ווער עס פלעגט דורכגעהן, פלעגט דורכ-גענומען ווערען פאר רחמנות. זי פלעגט מאכען גאָלד מיט איהם; געהמט עס נעבעך און שטארבט אַב...

און ביי דער דאָזיגער ערינערונג צעוויינט זי זיך מיט אמת'ע טרעהרען; דאָס פרעמדע קינד קוקט זי אָן פער'חרוש'ט און ווייס נישט, וואָס זאָל דאָס בעמייטען. אבער איהרע טרעהר-רען האלטען נישט לאנג זיין אויפמערקזאמקייט: עס איז דורכ-געפאָהרען אַ גרויסער וואָגען, געשפאנט אין צוויי פערד. דאָס קינד ווערט מלא שמחה, שפרינגט ארום אין דער בעטלערניס הענד און רייסט זיך צו די צוויי גרויסע, שווארצע פערד...

דער איינציגער.

די גאנצע גאס, וועלכע הייסט אלט־מינסקער, בעשטעהט פון צוויי לאנגע ציילען, מיט קליינע, אלטע נידעריגע הייזלעך. נאָר אין סאמע עק שטעהט א גרויס, שעהן און שטענדיג ניי הויז. און אויסזעהן זעהט אויס דאָס דאָזיגע הויז ווי דער פונדאמענט פון די אלע קליינע הייזלעך, האַטש עס שטעהט א ביי סעל אַבגערוקט פון די איבעריגע הייזלעך, ווי עס וואָלט מורא האָבען אין מגע ומשא צו קומען מיט זיי. אין די קליינע הייזלעך וואוינען קליינע אַרימע מענשלעך: חיימ'לעך, חיענעלעך, לייבעלעך און נאָך אזעלכע נעמען, וואָס האָבען זיך צומישט אין איין גאַמען „קבצנים“, אַדער אַביונים, אַדער „אַרימע יודען“. אין גרויסען הויז וואוינט א מענש, טאַקי א מענש, וואָס הייסט מיכל זאוועלס. און אזוי הייסט ער טאַקי: מיכל זאוועלס, א גאַמען וואָס קען נישט פערמישט ווערען מיט די איבעריגע נעמען פון גאס. מיכל זאוועלס איז מיכל זאוועלס און נישט קיין אנדערער!

מיכל זאוועלס איז א איד א גביר, און אזוי ווי זיין הויז שייטט זיך אונטער פון די אלע הייזלעך אין גאס מיט איהרע שעהנע פענסטער, אזוי שייטט זיך אונטער מיכל זאוועלס מיט זיינע צוויי גרויסע ביזע, אבער שעהנע שווארצע קלאָרע אויגען, וואָס זיינען, דאכט זיך, שטענדיג ווי אויסגעווישט, ווי די גרויסע שויבען פון זיינע פענסטער, און קוקען דרייסט, מוטיג און קלאָר אויף דער גאס און אויף דער גאנצער וועלט. און אזוי ווי עס שייטט זיך אונטער די ריינע געפארבטע וועג פון זיין הויז פון די איבעריגע הייזלעך אין גאס, אזוי שייטט זיך אונטער

מיכל זאוועלס בנדים, וועלכע זיינען ריין און ניי און שטארק פון די אנדערע ארימע קליידער.

אין גאס דרעהען זיך שטענדיג ארום די מענשען פון די קליינע הייזעלעך. דאס הייסט, מען געהט אין גאס. ווער עס געהט, איז קיינעמס עסק נישט. וואס מאכט עס אויס? צי חיים געהט, צי לייבע געהט, צי חיענע געהט? אבער אז אין דער זעלבער גאס געהט דורך מיכל זאוועלס, בעקומט שוין די גאס נאך אנ'אנדער פנים. דאס הייסט שוין: מיכל זאוועלס געהט. און זאלען אלע איינוואוינער מיט זייערע קינדער פון זייערע הייזעלעך ארויסגעהן אויפ'ן גאס, און זאל אין דערזעלבער צייט דורכגעהן מיכל זאוועלס, וועט ער נישט פערמישען זיך אין דער מחנה: ער וועט זיין צווישען די אלע דער איינציגער, און א יעדער וועט איבערגעבען דעם צווייטען: מיכל זאוועלס געהט!

און די אלע פון גאס וועלען זיך ווי פערלירען, נישט קענען סיג זיין. זעהן וועט זיך נאך די גרויסע פיגור פון מיכל זאוועלס: הערען וועלען זיך נאך די פעסטע זיכערע טריט זיי נע...

די ערפינדערין.

אז איך לעז אין היסטאריע די פיעלע טרויעריגע פאסטען ווי ביטער עס האבען געענדיגט די יעניגע, וואס האבען זיך גע-אָפּפּערט פאר דער וויסענשאפט, פאר זייערע נייע ערפינדונגען, דערמאן איך זיך נאך אן א טרויעריגען פאסט, נאך אן א קרבן, און פאר מינע אויגען שווימט ארויס דאס טרויעריגע גע-שטאַלט פון אסתר-חשה'ן.

אסתר חשה איז ניט געווען קיין געלעהרענטע, זי האט אפילו שרייבען אידיש ניט געקענט, זי האט קוים די צאינה וראינה דורכגעקראכען און אויך דאס מיט פיעל גרייזען, און מעהרער האט זיך געהערט איהר וויינענדיגער נגון, ווי ווערטער, און דאך איז די דאזיגע אונגעלעהרענטע פרוי שיעור ניט געפא-לען פאר א קרבן אויפ'ן מזבח פון דער וויסענשאַ ז און שיעור ניט געלאזען נאך זיך פיער קליינע יתומים.

כלויז פיער וואָכען האט זי געהאט פערגעניגען פון איהר ערפינדונג, האט עס געהאלטען בסוד סודות און יערען דא-נערשטאג, ווען זי אליין פלעגט זיך בענוצען מיט איהר ער-פינדונג, פלעגט זי ליעבליך שמייכלען.

— אז זיי וואָלטען דאס וויסען!

און א פרעהליכע פלעגט זי זיך נעהמען צו איהר ערפינ-דונג! די געבאקענע קארטאפעל אכצושיילען, גוט צורייבען און דורך א רעשעטע דורכקוועטשען די שיטערע שטאָף פון די קאר-טאפעל און אריינלייגען עס נאכהער אין מולטער טייג און גוט אויסמישען עס, און איהר דארע ברוסט פלעגט ווערען לענגער און ברייטער, אז זי פלעגט בעמערקען, ווי איהר ערפינדונג ווירקט, דאס טייג הויבט זיך העכער און העכער; עס וועט נאך

אין אויווען ביי'ן באקען מעהר נאך צוואואקסען — עס וועט זיין חלה אויף חרושים.

אויף מארגען פריה פלעגט זיך נאך מעהר נחת האבען: די קידוש-חלות זיינען אויסגעוואקסען ווי בערג און זיינען קלאהר ווי די זון.

— דאנקען גאט — פלעגט זי מיט א זיסען שמייכעל פאר זיך רעדען, איבערטאפענדיג יעדע חלה. — קיין פלייש, ברוך השם, איז ניטאָ קיין סף, זאל האַטש זיין געראַטענע חלה, א גאנצע וואָך דארט מען און מען קוואַרט.

נאָר נישט לאַנג האָט זי געקענט איינהאלטען דעם סוד! איינמאל אין א פרייטאָג פריה איז אריין איהר גאָהנטע שכנה פעשע טביה'ס, לייען די פאַמעלע.

זי האָט גראָד דאמאָלס ארויסגענומען די חלה פון אויבען, פעשע אלס א גאָהנטע שכנה האָט גענומען אין האַנד א חלה און מיט גרויס מבינות בעטראכט.

— ביי דיר איז דאָך עפעס זעהר געראַטענע חלה: שיעל הייווען געהמסטו?

— ניט קיין סף, — האָט אַסתר חשה שמייכלענדיג גע-ענטפערט.

— איד נעהם — זאָגט פעשע — אלע וואָך פאר א גרוינע הייווען און עס וואקסט אויך ניט אזוי שעהן! די רבי'צין זאָל געזונד זיין, גיט א מאָן הייווען — זי קלאָגט זיך אלץ, אז עס איז ניטאָ פון וואנען צו לעבען — די גאנצע שכירות דעם רב'ס איז די טקסא אויפֿ הייווען.

— זעהסט דאָך! איד נעהם נאָר לפנים וועגען א לויט הייווען, אליין געה איד ניט, איד שיק מיין ביילינקען.

— אליהו הנביא געהט אריין אין דיינע טייג! — האָט פעשע געלאכט — ווי זאָגט מען עפעס: פון על חטא ווערט מען ניט פעט. איד גלויב ניט, אז פון א לויט הייווען זאָל אזוי שעהן וואקסען די חלה.

דאָ האָט זיך שוין אסתר חשה ניט געקענט איינהאלטען
און האָט איהר דערצעהלט פון איהר ערפינדונג:

— דו באק נאָר אַפּ אַ צעהנדליג קארטאָפּעל, צורייב זיי
און קוועטש עס אויס איבער א רעשעטע און לעג עס אריין אין
מולטער טייג, וועט די חלה וואקסען בעסער, ווי אויף הייווען!
לפנים וועגען זאָלסטו נעהמען פאר צוויי קאָפּיקעס, עס פאסט
דאָך ניט, די רבי'צין קאָן נאָך פערשטעהן.

— וואָס איך הער! ... האָט זיך פעשע געוואונדערט. דאָס
איז דאָך א וואוילע זאך, כ'לעבען. איך טהו עס פון היינט אָן.
— דו זאָלסט עס קיינעם ניט דערצעהלען; די רבי'צין וועט
זיך דערוויסען וועט זי מייקערען, קעהרען די וועלט.

— איך האָב עפעס א סך סודות דיינע דערצעהלט? —
האָט פעשע ווי בעליידיגט זיך — ביי מיר איז א סוד ווי אין
אן אייזערנעם קאסטען.

און אויף איבער אכטאָג דאָנערשטאג האָט זיך פעשע בע-
נוצט מיט אסתר חשה'ס ערפינדונג — הייווען האָט זי נאָר גע-
נומען פאר צוויי קאָפּיקעס — דאָס איבעריגע האָט זי געמאכט
מיט קארטאָפּעל, ווי אסתר חשה האָט איהר געלערנט.
די חלות זיינען ארויס געראַטען.

און האָטש פעשע האָט צוגעזאָגט, אז דער סוד וועט זיין
ווי אין אן אייזערנעם קאסטען, האָט זי איהם אויפגעפּענט אין
א פאַר וואַכען ארום פאר איהר א נאָהנטע שכנה, און יענע האָט
עס אויך, פערשטעהט זיך, ניט לאנג געהאלטען אין איהר אייזער-
נעם קאסטען, אין א חודש ארום האָבען די גאנצע גאָס ווייבער גע-
וואוסט פון דער ערפינדונג און האָבען געבאקט זייערע חלה
אויף קארטאָפּעל-היייווען.

די רבי'צין האָט אָנגעהויבען צו בעמערקען, אז די לעצטע
וואַכען לייזט זי עפעס וועניגער פאר הייווען. זי האָט עס דער-
צעהלט דעם רב.

— דו זעה מאך וועגען דעם א חקירה ודרישה (די רבי'צין

האָט זיך טאקע אזוי אויסגעדריקט, ווייל רייבענדיג זיך שטענדיג צווישען מורי הוראות פלעגט זי רעדען מיט זייער סטיל... (דו האָסט עפעס אנדערע הכנסות אויסער די הייווען? דו וועסט דען לעבען פון די שמורה מעהל וואָס אַ צעהנדליג חסידים קויר פֿען ביי דיר פסח; צי פון אַ דין תורה, וואָס די קצבים האָבען מיט'ן חוכר? די גאנצע הכנסה אונזערע איז די הייווען און דאָס טהום זיך מיט פאלשקייט. די קרעמער מווען אוראי בגנבה ברענגען הייווען פון שטאָדט און פערקויפֿען.

דער רב האָט געפאלגט די רבי'צין און האָט געהייסען ישראל דעם שמש מאכען אַ שטרענגען אַביסס אין די קראָ-מען, צי פערקויפֿען נישט די קרעמער קיין פרעמדען הייווען. ישראל שמש האָט זיך טאקי גענומען צו דעם אַביסס מיט גרויס קוראזש. נאָך מעהר ווי אַ משומד איין אקציוניק פלעגט זוכען בראַנפֿען אין די אמאָליגע שענקען אַהן אַ פאטענט. נאָך זיין מיה איז געווען אומזיסט, די קרעמער האָבען זיך שטארק בעליידיגט, וואָס מען איז זיי חושד אין אזא מיאוסע מעשה: אונטערשלאָגען דעם רב פרנסה, בפרט, אז עס איז פארהאן אַ בפירוש'ער איסור.

די שמש'טע האָט אויך ניט געשוויגען: די רבי'צין מיט איהר זענען געווען איין גוף און איין נשמה און דער שמש'טעס אונטערזוכונג איז געווען מיט מעהר רעזולטאַט, עס האָט זיך דערגאנגען די גאנצע פאלסיפיקאציע מיט די קארטאָפֿעל, וואָס אסתר חשה האָט ערפונדען.

— און דו וועסט אזא חצופה שווייגען! — האָט די רבי'צין געטופֿעט מיט די פיס, — זי וועט אויסלערנען אלע ווייבער ווי צו מאכען הייווען פון קארטאָפֿעל און מיר וועלען בלייבען אַהן ברויט?... און ביי דיר איז דאָס גוט אזוי? אזא רב ביזטו?

דער רב וואָס איז געווען בטבע אַ רהיגער מענש איז אויך אין כעס געוואָרען פאר אזא מעשה רע, און נאָך ווער?

אנ'אשה, וואָס, שטיינעם געזאָגט, מעהר, פון דריי שטיקלעך מצוות האָט זי נישט, און מיט דער מצוה פון חלה זינדיגט זי. ער האָט גלייך געשיקט רופען אסתר חשה'ן.

אסתר חשה, פערשטעהט זיך, האָט זיך שטארק דער-שראָקען: וואָס קען זי דער רב דארפען? פון די גרויסע בעלי-הבית'טעס אין שטעדטליך איז זי נישט געווען — איהר מאן איז אַ מלמד — אַ גאנצע וואָך זיצט ער און קנעלט מיט די קינדער און אין קהל מישט ער זיך קיינמאל נישט — אָבער אז דער רב רופט מוז מען געהן.

— אַט איז זי, די חצופה! — איז אויף איהר די רביצין אָנגעפאלען.

אויפ'ן געשרי איז אריין דער רב.

— זאָג מיר, דו טאכטער, — האָט דער רב אָנגעהויבען מיט אַ בייזען טאָן, — דו האָסט דאָס אכגעקלעהרט די „חמצאה“ מיט די קארטאָפּעל?

— איך... — האָט אסתר חשה קוים ארויסגערעדט.

— דו ווילסט מיר זעצען אָהן ברויט, דו! דו לערענסט אויס אלע ווייבער ווי צו מאכען הייווען און איך לייז נישט פאר הייווען, פון וואנען זשע וועל איך לעבען?... דו ווייסט אז דו האָסט עובר געווען אויף אַן איסור, עס איז בפירוש אַן איסור, הו צו ברענגען פון פרעמדע ערטער הייווען, הו צו קויפען אין קראָמען הייווען, הו צו מאכען אליין הייווען, פערשטעהסט? — איך האָב נישט געוואוסט, רבי, — האָט זי געבעטען

מחילה, איך בין אַן אַרימע פרוי, איך האָב גערעכענט, אז איך פערשפּאַר איין קאָפּיקע אלע וואָך איז דאָס ביי מיר אַ גאנצער אייגענס, אז מען טאָר דאָס נישט האָב איך נישט געוואוסט!

— און ביי מיר איז דאָס נישט קיין אייגענס? — האָט זיך דער רב צושריען (ווייל די רבי'צין איז געשטאַנען קעגען איהם און האָט איהם אונטערגעהעצט, געוואונקען מיט די אוי-גען, ווי זי וואָלט זאָגען: גיעב!...) — דו ווייסט, חצופה, אז דו

האָסט גע'גול'ט קדושה געלד און דערפאר פלעגט אמאָליגע צייט
מען קומען סקילה... און היינט קומט...

— אוי רבי'נקע שעלט זיך ניט! — האָט זיך די אַרימער
פרוי אָנגעהויבען בעטען, גלויבענדיג אז די קללה וואָס געהט
ארויס פון רב'ס כשרה'ן מויל וועט גלייך מקוים ווערען.

נאָך דער רב, געהעצט פון דער רבי'צין האָט געענדיגט —
— און היינט שטארבט מען בירי שמים... ווייל...

נאָך דאָ האָט דער רב אויפגעהערט צו רעדען. ער האָט דער-
זעהן די אסתר חשה'ס געזוכט אין געל געוואָרען ווי וואָס
און קוים וואָס זי האָט זיך געהאלטען אויף די פיס. נאָך איהרע
ליפען האָבען שטיל געשטאַמעלט:

— זייט מוחל רבי'נקע, זייט מוחל!

— נו, מוחל. מוחל... — האָט דער רב אביסעלע ווייכער ווע-
רענדיג געשטאַמעלט און געקוקט אויף דער רבי'צין ווי ער
וואלט זיך געשראקען.

— ארויס, חצופה! — האָט די רבי'צין געליארעמט, ביי
איהר וועסטו אלץ פועל'ן — א רב! אזא יאָהר אויף מיינע
שונאים! איך, די רבי'צין, בין דיר נישט מוחל...

— מוחל, מוחל, — האָט דער רב צוגעהערדיג נאָהענט צו
אסתר חשה'ן אין דער שטיל געשעפטשעט...

אז אסתר חשה אין ארויסגעגאנגען פון רב'ס שטוב האָט
זיך איהר די נאנצע גאס מיט די הייזער געדרעהט, איהר האָט זיך
געדאכט, אז זי וועט מארגען שטארבען. זי וואלט א היים ניט
געקענט דערגעהן, ווען זי וואלט זיך ניט געטרייסט אין איהר
שרעק. אז דער רב האָט איהר צום סוף געזאגט אויף געוויס:
מוחל, מוחל...

דער פראליטאריער אויף דער פרישער לופט.

אויף דער נאס, איבערהויפט אויף דער בערזע, איז זרח, אן ארכייטער פון איגאר אכטצעהן, געווען א קעמפפער, אין דער היים, בייט טאטען-מאמען, איבערהויפט ביי דער מאמען, איז זרח געווען א שוואך קינד, מיט א „שוואך-הארץ“, מיט א טרור קענעם הוסט און מיט נאך אזוינע מעלות. עס פערשטעהט זיך, אז זרח פלעגט נישט מיט חשק אויסהערען, ווען די מאמע פלעגט געהמען בערויערען זיין „געזונד“, און ער פלעגט שטענדיג לאדן כען פון איהר, וואס זי זעהט איהם צו, פונקט ווי ער וואלט געדויעט א בורזשויס א קינד.

— נישטא קיין צייט אויף אזעלכע נארישקייטען ! — פלעגט ער שטענדיג איהר אבהאקען, ווען זי פלעגט זיך געהמען איהם מוסר'ן, וואס ער עסט וועניג, שלאפט וועניג און הוסט אזוי.

און די מאמע פלעגט מיט א זיפץ איהם אבלאזען, שארן קלענדיג מיט'ן קאפ, ווי גערעדט :

— אי זעהן זעהן, וועסט זיך עפעס אָנמאכען.

און עס זאל צו קיין שאנד נישט זיין — גערעכט איז געדויערדיג מאמע — די לעצטער צייט האט זרח אליין זיך אָנגעהויבען קלאגען, אז די ברוסט טהוט איהם עפעס וועה, נישטא קיין כח ! — געוועהנליך האט ער עס געמאלדען מיט א וויצעלע, א סך וועטהאגען פערלייקענט, אבער די מאמע האט גלייך דער-פיהלט, אז זרח איז א חולה, און האט איהם מיט געוואלד ארויסגעפיהרט צום דאקטאר.

דער דאקטאר האט איהם ארומגעקוקט און געזאגט, אז קיין רעצעפטען דארף ער נישט, ער מוז נאך האבען פרישע לופט און

דערצו טרינקען א סך מילך און אויפהערען ארבייטען אויף א קורצע צייט.

ניט ארבייטען איז א שווערער לאז, נאר מיט חסד : דער מאמע, אויף אז ארבייטער, וועט איהם, ווי עס איז, אויסהאלטען די צייטען זענען אפילו שווערע, נאר עס איז דען א תירוץ ? א קינד ! אבער וואס טהוט מען מיט פרישע לופט ? וואו נעהמט מען זי, אז אין דער גאס, וואו זיי וואהנען, איז אזוי ענג, — ניטא קיין בויעלע, קיין גרעזעל, קיין בלימעל.

האבען אפילו לייט געזאגט, אז ער זאל געהן אפט אין שטאדט גארטען. גוט וואלט עס געווען — איז אבער דער גאר טען זעהר ווייט פון זייער דירה, וועט ער דארפען זיך צוויי — דריי מאל שלעפען צוריק א היים, עסען און געכטיגען אין סאך קען מען דאך ניט, — וועט איהם מעהר אַבקומען געזונד, ווי עס וועט איהם צוקומען, און אנב איז א סברא אז ווי באלד דער „סאך“ געפינט זיך אין שטאדט גופא, איז די לופט דארט אויף ניט פויגעלדיג. שטויב איז דארטען אויך גענוג. ווארען ווער נעהט ניט היינטיגע צייטען שפאצירען אין גארטען ?

האט די מאמע א זאג געטהון, האלב אין שפאס, האלב אין ערנסט: זאל ער פאהרען אויף א דאטשע ! האבען זיך אנ- פאנגט אין שטוב אלע איבערגעשראקען ... א דאטשע איז צו א רייכער ביסען, ווער ווייס, צי וועלען זיי עס קענען אויספיהרען. אבער, אז די מאמע האט זיך געהאלטען עצות מיט ווייבער, צווישען וועלכע איינע האט זיך געפונען א שטיקעל נגירה, האט איהר די לעצטע ערקלעהרט, אז די דאטשע איז נאר ניט אזוי טהייער, ווי דער עולם מיינט.

— באשר רייכע וואהנען דארטען — האט זי איהר ער- קלעהרט — דאכט זיך שוין, אז דאס איז זעהר טהייער, ווארום וואס איז, אייגענטליך, א דאטשע ? א דאך ! ... און דערגעהענדיג גענוי, וואס א דאטשע איז אזוינס, האט

די מאמע זיך איינגעשפארט, אז זי וואלט פארהערט אויף א דא-טשע.

— ס'האט זיך דארטען בלויז די דירה טהייערער, אבער אזוי זאגט מען, איז אלץ איינס ווי אין שטאדט, און מילך איז נאך וועלוועלער.

זי האט זיך אפילו אנפאנגס געקווינקעלט : סטייטש! ער אויף א דאטשע ! וואס וועלען „חברים“ זאגען ! און בכלל האט ער קיין צייט נישט, אז ס'האט מוז ער נאך היינט געהן אויף דער בערזע, ער האט דארט אזא נויטיגע פערזאמלונג. עס האט אבער נישט געהאלפן. אין דעם פרט איז די מאמע אן עקשן'טע, זי האט איהם געמאכט אזוי שווער אויפ'ן הארצען, אז זי האט זיך געדאכט, אז איהם איז זעהר וועניג געבליבען צו לעבן און ראטעווען קען איהם נאך די דאטשע. און ער איז אוועקגעפאהרען.

די דאטשע איז געווען א מייל פון שטאדט ביי א באהן-סטאנציע. געקומען איז ער אהין מיט אן עלטערער שוועסטער, וועלכע האט איהם געדונגען א דירה — א קליין צימערעל, ביי א דארטיגען פויער, פאר 5 רובעל א חדש. די ערשטע מינוטען האט ער פערגעסען, ווער ער איז, און וואס ער איז גע-ווען ביז אהער, און האט נאך געמורמעלט אין איין קול : „אי ווי גוט! אי ווי גוט! ...“

נאכדעם, ווי די שוועסטער האט איהם בעשטעלט, וואו צו עסעוואו טרינקען, איז זי אוועק געפאהרען. זי איז געבליבען אליין...

אויף מארגען איז ער אויפגעשטאנען נאנץ פריה. ער האט אבערמארגען די פארציע מילך און איז ארויס אין וואלד. אין וואלד איז נאך קיינער פון די דאטשינקעס נישט געווען. די פויגעלעך, ווי זיי וואלטען וועלען זיך בענוצען דערמיט, וואס די דאטשינקעס זענען נאך אין די הייזער, האבען זיך צו-

זונגען אויף אלערליי שטימען. זרח האָט פערריסען דעם קאָפּ צו די בוימער און געקוקט, פון וואָנען נעהמט זיך דאָס אַזאַ מין מוזיק... דאָס ערשטע מאָל אין לעבען הערט ער פויגעלעך זינגען. „זיי זיינען טאקי שעהן!“ האָט ער מודה געווען און פאר צופרידענהייט האָט ער אליין אָנגעהויבען צו זינגען די „שבועה“.

— אבער דער פראלעטאריאט איז אין שטאדט! — איז איהם פלוצים דורכגעפלוניגען אין קאפּ, זינגענדיג די „שבועה“, און דער וואלד, און די פויגעלעך האָבען ביי איהם דעם חן פער-לאָרען.

א זיינער עלף איז דער וואלד אלץ בעזעצטער געוואָרען מיט מענשען; די בוימער זיינען בעהאנגען געוואָרען מיט האַ-מאקען, אין וועלכע עס האָבען זיך געוויענט דיקע, זאטע דאמען. זרח האָט געקוקט אויף דאָס נייע בילד און עפעס ניט פער-שטאנען. די בורזשאזיע האָט ער נאָר געקענט פון דער בראשורע; אין לעבען האָט ער זי זעלטען געזעהן.

שפעטער אבער האָט ער זיך גלייך געכאפט, אז דאָס איז דאָך די בורזשאזיע, די אמת'ע בורזשאזיע, גענען וועלכע ער מיט זיינע חברים קעמפּפּען... אַט שטעהט ער קעגען זיי פנים אל פנים... אַט זעהט ער זיי אין לייווענטינע בעטלעך, זאטע, מיט צופריעדענע פנים'ער.

ווי קומט ער אהער ?

ער האָט זיך געשעהמט פאר זיך אליין.

ער האָט זיך געלאזען ארויס פון וואלד.

און דער וועג האָט זיך געצויגען דורך שעהנע זומער-וואהנ-נוגען, ביי די זומער הייזלעך זענען געשטאנען רוחיגע בחורים, מיידלעך מיט לאכעדיגע פנים'ער און האָבען געשפּיעלט אין קראקעט.

נעבען איין זומער-וואהנונג האָט ער זיך אָבגעשטעלט, ניט וויסענדיג צוליעב וואס. ער האָט זיך בעגעגענט מיט בליי-

קען פון קראַקעט־שפּיעלער, וועלכע האָבען אויסגעדריקט פער־
וואונדערונג און א ביסעל מורא.

ער האָט זייערע בליקען ניט געקענט פערטראנען, און איז
אוועק ווייטער, בעגענענדיג אלץ די זעלבע מענשען.

אַט דאָס, הייסט עס, זענען זיי! — האָט ער געטראכט.

ער האָט זיך דערמאָהנט אַז דער שטאָדט, אָן זיינע „חברים“
אַז דער שווערער ארבייט; א געפיהל פון האס צו די, וואס ער
האָט דאָ ערשט געזעהן, מיט א רחמנות־געפיהל צו די וואס ער
האָט פערלאזען, האָט זיך צונויפגעמישט ביי איהם אין הארצען,
און עס האָט איהם שרעקליך וועה געטהון.

מעהר פון אלץ האָט איהם געקרענקט, וואס זיי שעהמען
זיך גאָר ניט, האָבען גאָר קיין ברעקעל מורא ניט. מילא, איז ער
געקומען טרינקען מילך און שעפען אביסעל לופט, ער זאָל כח
האָבען וויעדער צו ארבייטען. אבער געזונטע.... ווי שעהמען זיי
זיך דאָס ניט אזוי צו לעבען? ...

איהם האָט זיך פערוואלט פאר עמיצען אויסריידען דאס
הארץ, נאָר ער האָט קיינעם ניט — דער איינציגער פראלעטאָר־
ריער אויף דער דאָטשע..

און א שווער געפיהל האָט געדריקט זיין הארץ...

די שפייזערין.

לאה, א יונג מיידעל, מיט בליהענדע באקען און מיט שוואר-
צע קארשען-אויגען איז אויפגעשטאנען פון איהר שמאל בעטעל,
און האט זיך א ווארף געטהאן צום איינציגען פענסטער וואס האט
זיך געפונען אין א קליין צימערעל. די העלע זון, וואס האט שוין
געגאסען דאס צימערעל מיט שטראהלען האט זי דערשראקען.
— שוין אוראי צעהן דער זייגער, שוין וויעדער פערשפע-
מינט, — האט זי די הענד געבראכען.

— ער איז אוועקגעגאנגען! — האט זי מיט כעס פאר זיך
געברומט, מיינענדיג דעם טאטען, וואס זיצט שוין עטליכע
יאהר אהן א נעשעפט.

און דערמאנהענדיג זיך אן טאטענס לאגע, אן דעם, ווי
עס איז ניטא קיין אויסגאנג פון דער אַרימקייט, האט זי די
הענד אראפגעלאזען און האט געקוקט שטאר אין פענסטער אריין
ווי זי וואלט וועלען דערזעהן עפעס אין דער ווייטעניש אן אויס-
גאנג... שטעהענדיג אזוי פערטראכט, האט זי זיך פלוצים דער-
מאנט, אז נעכטען האט זי זיך געלעגט אהן א גראשען אין קעשע-
נע, און אז די קרעמערין האט נאך עהערנעכטען אַנגעזאגט צו
באָרנען, און אז היינט איז אין שטוב גאר נישטא... פוסט! ...
זי האט זיך פערצווייפעלט גענומען אַנטהאן און האט ווי
געקרעכצט ביי יעדער בעוועגונג.

— אבער וואוהין איז ער אוועקגעגאנגען? — איז זי אלץ
מעהר אין כעס אריינגעקומען, וואס דער טאטע איז ניטא, איהר
האט זיך געדאכט אז ער איז מיט א כיון אוועק און איבערגע-
לאזען דאס גאנצע אומגליק פאר איהר אליין.
זי האט בעטראכט דאס צימערעל און איהר איז נאך ערנער

געווארען אויפ'ן הארצען. דער דורכגאנג איז געווען פערשטעלט מיט א „געמאכטעם בעט“ וואס איז בעשטאנען פון צוויי קאסטנס אויף וועלכע עס זענען געלעגען די צוויי טהירלעך פון צימערעל. דא שלאפען די צוויי ברידערלעך, און אלע ביי דער נאכט פאר'ן שלאף געהמט מען אראב די טהירלעך צו מאכען פון זיי א בעט.

לאה פרובט זיך געהמען די טהירלעך און אויפהענגען זיי צוריק, נאך פאר כעס איז זי אָנגעשוואכט, און עס בלייבט ביי איהר צו ווארטען אויפ'ן טאטען.

אבער אויסער דעם האָט זי נאך אנדערע ארבייט — אומעטום איז אָנגעשטעלט: אויפ'ן פענסטער שטעהען עטליכע גלעזער ניט קיין געוואשענע, געפעס מיט פערטריקענטע גרויפער, עס ליגען א העפט פערגאסען מיט טינט, צובראכענע שרייכפערערס, א בילד אין א צובראכענער ראם; אויפ'ן טיש ליגען ביכער און טאוולען און מיט טאוולען. צוויי ביכער ליגען אונטער'ן טיש און ווייזען אויס ווי דערשטאסענע פויגעל... לאה קוקט מיט שרעק אויף די ווילדע אונארדענונג און ווייס ניט צו וואס זי זאל זיך פריהער האפען... און באלד דארף זי שוין געהן צו דער ארבייט! — גוואלד, גאט מיינער! — ברומט זי, מעהר פאר אלץ

רייצען זי די צוויי טהירלעך, וואס ליגען רוהיג אויף די קאסטענס, און פאר כעס גיט זי זיי א שטופ מיט די פיס.

נאך דער קלאפ זייערער צורייצט זי נאך מעהר. זי פאלט אהן כחות אויף איהר געלעגער און קרעכצט פאר וועהטאָג: וואו איז ער אוועק?

זי פיהלט אז זי איז אומזיסט אין כעס אויפ'ן אַרימען טאטען, וואס איז גאט די נשמה שולדיג און וואס קען איהר דא גארנישט העלפען, נאך זי וויל האָבען קעגען זיך א מענשען צו טהיילען זיך מיט'ן אומגליק, זי קען עס אליין ניט פערמאָגען. זי איז נאך יונג, זי וויל נאך אזוי לעבען, אויפ'ן גאס איז אזוי ליכטיג, אזוי גוט... מען זאל האָבען א ביסעל געלד און א מאַ

מען אין שטוב, אז מען זאל ניט דארפען הארעווען אויף א גע-
זינדעל, קען מען דאך אזוי גליסליך זיין...

— וואו איז ער, וואו איז ער ?

זי דערהערט טריט אויף די טרעפ און זי ווערט רוהיגער. ער
נעהט שוין אפשר.

עס עפענט זיך די טהיר און עס געהט אריין א פרוי מיט
צוויי גרויסע בלעכען מילך אין די הענדר.

— מילך דארפט איהר? — פרעגט זי סאפענדיג.

— מילך? — פרעגט איבער לאה און דערמאָהנט זיך אז
זי האָט קיין גראַשען ניט.

— נוטע מילך ! געהמט פרייליך, א קווארט — אכט נרא-
שען.

— ניין ! איך דארף ניט, איך דארף ניט! — ענטפערט לאה
ווי ביז, וואס זי קען ניט קויפען...

איהר פאלט איין צו כארגען א קווארט מילך, נאָר איידער
זי קלויבט זיך צו עס ארויסריידען, רוקט זיך שוין די איי-
דענע ארויס !

דאס ברענגט זיך נאך מעהר אריין אין כעס, און זי לאזט אד-
רויס איהר גאנץ גאל אויפ'ן טאטען, וואס ער איז נאך אלץ ניטאָ.
— פערדיענט ניט א גראַשען... מהומט גאָרניט, ער ווארט
נאָר אויף מיינע אכט רובעל א חדש פון געהעריי... וואס
טראכט ער זיך, רבונג של עולם? !

ברומענדיג אזוי פאר כעס, דערהערט זי טריט, זי הערט א
בעקענטען הוסטען פאר'ן טהיר און דער כעס געהט איהר אָב.
— ער געהט !

עס קומט אריין א נידעריג-געבויגען אידעל אין א צוכווי-
גענעם הוט, אין א קראגען אָהן א האלדזטוד מיט א פאפיראס אין
מויל, ער רויכערט מיט גרויס אפעמייט און לאזענדיג שטיקע
רויך פון מויל, זאגט ער שוואך, מיט פאטערליכער ליכשאפט:

— דו האסט נאך, מיין טאכטער, גארניט צוגערוימט?
פארוואס, מיין טאכטער?

— זעהסט דאך, אז ניט — ענטפערט זי טרוקען.

— שא, מיין קינד, וואס ביזט דו אין כעס, איך טהו דאך
דיר דערפאר גארניט.

לאה'ן דריקט דאס הארץ פאר רחמנות אויפ'ן טאטען. זי
ניט א קוק אויף זיין ארימען אויסזעהן, אויף זיינע טיעף איינ-
גענראבענע אויגען און מראכט:

— וואס פון א מענשען קען ווערען, ווי שטאלץ ער איז א
מאל געווען.

זי בעמיהט זיך צו שטייכלען און ענטפערט:

— איך בין גארניט אין כעס, העלף מיר אויפהענגען די
טירלעך....

דער טאטע בויגט זיך איין און הויבט די טהירלעך. לאה
זעהט, ווי ער שטרענגט זיך אן מיט זיינע לעצטע קרעפטען, ווי
ער ווערט רויט און בלאס... זי קען עס ניט צוועהן און זי האט
זרטה וואס זי האט אויף איהם געווארט.

— לאז טאטע, איך וועל אליין געהמען!

— געה שוין, געה! — ענטפערט דער טאטע פערשעהמט —

אויך א געשעפט די טהירלעך אויפצוהענגען.

ער הויבט אויף איין טהירלעך און וויל זי אויפהענגען אויף
די זאוויסעס נאך דאס טהירלעך וויעגט זיך אין זיינע הענדר. ער
פערליערט די כחות... אט אט פאלט דאס טהירלעך...

— אײ! — ניט לאה א געשריי, — עפעס מאדנע הענדר

האסטו... האסט מיר שיער דער'הרנ'עט...

— זעה איז מיר, לאה'נסע, ניט געטראפען, הא? טהוט

וועה, זאג, מיין טאכטער... אוי, וועה איז מיר.

— אדך, וואס וויל ער פון מיר האבען? — וויינט לאה'ס

הארץ — זי קען דעם טאטענס געפאלענעם טהאן, — זיין שוואכ-
קייט ניט פערטראנען.

— ניין, עס טהוט ניט וועה! בעמיהט זי זיך צו שמייכלען.
נאך דער טאטע קרעכצט אלץ: אז אָך און וועה איז מיר...
איך האב זיך גארניט ארומגעזעהן, ווי אזוי עס איז געפאלען.
דעם טאטענס קרעכצען און זיין שרעקעדיגער טאן טהוען
לאה'ן מעהר וועה ווי דער קלאפ פון דער טהיר, פערקרימענדיג
וויילד איהר שעה'יונגען פנים, לאָזט זי ארויס ווי דורך די צייה
נער!

— אָבער, טאטענקע, האב רחמנות אויף מיר, לאָז מיר צו
רוה, עס טהוט מיר ניט וועה...

— ביזט אין כעס מיין טאכטער, — טענה'ט דער טאטע.
ווי פערשולדיגט — ביזט טאָקי גערעכט. איך ווייס גארניט, ווי
אזוי דאָס איז געפאלען. זיי מוחל, לאה'נקע, — ענדיגט ער
מיט א געבראָכענער שטיי.

לאה נעהט ארויס פון גערולד:

— ס'ארא מאַדנער מענש דו ביזט! — שרייט זי אויס.

איך ווייס דאָך, אז דו ביזט ניט שולדיג.

דער טאטע ווערט שטיל, ער שטעהט אין מיטען צימערלי,
נלעט פערצווייפעלט דאָס בערדיל און ווייס ניט, צו וואס צו
חאפּען זיך. ער האָט חרטה, וואָס ער איז נאָך געקומען פון גאס.
בעסער וואָלט ער זיך אומשלעפּען נאָך עטליכע גאסען, — וואָס
האָט ער זיך געאיילט? ער איז דאָך אזוי איבעריג...

איהם ווילט זיך אָבער פאַרט ניט זיין איבעריג און פאסענ-

דיג זיך מוסה ווענדעט ער זיך וויעדער צו דער טאכטער:

— נו, העלף מיר, מיין טאכטער, וועלען מיר שוין ביידע

אויפהענגען די טהירלעך.

זיי נעהמען אַהן ווערטער די טהירלעך און סאָפענדיג העכ-

נען זיי זיי אויף.

— ביזט, מיין טאכטער, א בריה! — קען ער זיך ניט אייג-

האלטען ניט אויסצורדיקען איהר זיין פאטערליך געמיהל, זיין

ליעבשאפט צו איהר.

נאָר לאה'ן. זי ווייסט אליין ניט פאר וואָס, שטעכען די ווערטער, זיי שניידען איהר דאָס הארץ, זי קען זיי ניט פער-טראָגען. דעם פאָטער'ס ווייכקייט, וואָס שטאמט פון זיין גע-פאלענקייט, רופט ביי איהר ארויס א געפיהל פון רחמנות פער-מישט מיט פעראכטונג.

— וואָס פון א מענשען קען ווערען? — קלאַנט שטיל איהר הארץ, און די הענט לאָזען זיך אראָב און זי ווייס ניט צו וואָס זיך צו געהמען.

— ער וואָלט אוועקגעגאנגען, וואָלט איך צוגעקליבען און געגאנגען ארבייטען. — טראכט זי.

זי דערמאָנט זיך אבער, אז ער האָט ניט געגעסען און איז שטוב איז נאָר גישט ניטאָ.

דאָך פרעגט זי ווי ניט ווילענדיג:

— ווילסט שוין עסען, הא, טאטע?

— עסען? הא? — פרעגט דער טאטע איבער, ווי ער

וואָלט זיך דערשראָקען פאר אַזא פראַגע — עסען? ניין! עס איז נאָך פריה!

— איך וויל נאָך אויך ניט עסען! — זאָגט זי ארויס פעסט.

איך וועל שוין עסען ביי דער ארבייט.

— אודאי! — זאָגט דער טאטע און זיין שטימע ציטערט.

— און וואו איז חיים'קע מיט לייווערקען? — פרעגט זי.

— שפיעלען זיך אויפ'ן הויף...

— לאָזען זיי זיך שפיעלען — ענטפערט לאה און קעהרט

זיך אום צום פענסטער, ווי זי וואָלט וועלען בעווייזען דער ליב-

טיגער זון איהר טרעהר, וואָס האָט זיך איהר אין אויג געשטעלט.

דער געהער.

אין דעם פעקעל, וואָס איין העלפט הענגט איהם איבער די פלייצעס און די אנדערע העלפט — איבער'ן ברוסט, געפינען זיך: גאָפלען, מעסער, קעמעלעך, בערשטעלעך, קנעפעלעך, ביי-טעלעך און נאָך אזעלכע מיני סחורות.

און אזוי געהט ער פון איין קאפע אין דער צווייטער, פון איין רעסטאראן אין דעם צווייטען, און ביי יעדען טישעל צולייגט ער זיין סחורה די געסט, וואָס זיצען דאָרט און רופט מיט א קול וואָס קלינגט אי מיט א בקשה אי מיט א פראגע צוזאמען:

— א קליין גוט מעסעריל ?

— א קליין בערשטעלע ?

— א שעה בייטעלע ?

דער שלעכטער מענטש, וואָס זיינע אויגען און זיין הארץ איז אין גאנצען אין דער אכילה, ענטפערט ניט און קוקט איהם אפילו ניט אן. אָנפאנגס פלעגט איהם אזא אונאנגענעמע קבלת פנים זעהר אויפגענוען, אָבער ביסלעכווייז האָט ער זיך דערצו צוגע-וועהנט.

דער ניט-שלעכטער מענטש קוקט אריין אין דעם פעקעל, טהוט פריהער א זוף פון'ם גלאַז, וואָס שמעהט פאר איהם אויפ'ן טיש, אָדער ער פערזוכט א שטיק עוף פון טעלער — דאָס ווענדט זיך, זעלבסט-פערשטענדליך, וואו דער ניט-שלעכטער מענטש געפינט זיך דאמאָלסט, צי אין א קאפע, צי אין א רעסטאראן, אָדער אין א שענק — דאן ערשט ענטפערט ער קורץ און טרור קען:

— איך דאָרף גאָרנישט !

דער גוטער מענש הויבט אויף די אויגען צו'ם געהער, בער
מערקט זיין געקנייטשטען שטערן. זיינע איינגעשרומפענע,
איינגעפאלענע באקען, די בלויע פאסען אונטער זיינע אויגען,
ווארפט א בליק אויף דעם צופליקטען זומער-רעקעל, וואס דער
געהער טראגט ווינטער-צייט, — און ער זאגט געריהרט:

— גלויבט מיר, אז איך דארף גארנישט...

— א שעהן גוט מעסעריל — 30 קאפיקעס...

און דער גוטער מענש ענטפערט מיט נאך א ווייכערע שטיי-
מע:

— גלויבט מיר, ליעבער איד, אז איך דארף גארנישט.

אבער דער אמת-גוטער מענש, וועלכען מען דארף לאנג
ארומזוכען אין אלע קאפען, רעסטאראנען און שענקען, ענט-
פערט:

— אנו, ווייזט עפעס אהער א שעהן גוט קעמעלע, אבער
ביליג.

— א, געזונד און שטארק זאל ער זיין! — ער וועט שוין
זיכער עפעס געבען צו לייווען.

און דער געהער עפענט זיין פעקיל, פאקט אויס, און לענט
אויס אלע זארטען קעמעלעך, וואס ער האט נאך: ווייסע, שוואר-
צע, גרויסע, קליינע, שימערע און געריכטע, און דער אמת-גוטער
מענש פרעגט:

— וואס קאסט, למשל, אזא מין קעמעלע?...

דאמאלס הויבט אן דעם געהערס הארץ שטארק צו קלא-
פען, ער ווייס ניט וואס צו טהאן, וויפיעל צו זאגען: ער וואלט
וועלען פערדיענען אן דעם קעמעלע 7 קאפיקעס, ער וואלט זיך
אבער בעת הדחק געלאזט בענוגענען מיט 2 קאפיקעס ריוח. אבער
געה און טרעה, וואס פאר א מין קונה דאס איז — א נאך

אדער א קלונער, א נוטער אדער א שלעכטער, א רייכער אדער אן ארימער? דער געהער ווערט צומישט און ניט פלוצים א זאג:
— 25 קאפיקעס! — דערהערענדיג דעם פרייז וואס זיין מויל האט ארויסגעזאגט, ווערט ער אליין דערשראקען און גיעט צו:

— גלויבט מיר, הערר לעבען — אז עס איז גארניט טייער...
דער אמת-נוטער מענש אבער, וואס נעהט געבען פער-

ריענען אן ארימען געהער, ווערט שטארק אָנגע'ברוג'ט: ווי האט מען דאס א חוצפה אויסצובעטען 25 קאפיקעס פאר אזא קער מעלע!
— וויפיעל דען וועט דער הערר געבען? — פרעגט דער גע-

הער ענטמוטהיגט.
דער אמת-נוטער מענש איז פערטהאן מיט'ן גאנצען לייב און לעבען איז טעלער מיט'ן געבראטענעם, ער איז שרעקליך אין כעס אויפ'ן געהער, וואס האט די העזה געהאט אזוי פיעל אויסצובעטען — און שווייגט...

— 15 קאפיקעס! — בעט זיך דער געהער.
אבער דער ניעדריגער פרייז געפעלט נאך אלץ ניט דעם אמת-נוטען מענשען, ער שווייגט ווייטער, 15 קאפיקעס איז נאך אויך צופיעל.

— 12 קאפיקעס — לאזט ווייטער אראב דער געהער, ער וויל כאטש פערדיענען וועניגסטענס 2 קאפיקעס.
דאס מאל מאכט שוין דער אמת-נוטער מענש אויף דאס מויל און זאגט:

— 10 קאפיקעס, גאנץ גענוג!
— נעהמט עס, הערר לעבען!

און דער געהער לאזט זיך ווייטער פון איין קאפע אין דער צווייטער און פון איין רעסטאראן אין דעם צווייטען, אבער זעהר זעלטען געפינען זיך אזעלכע גוטע מענשעלעך, וואס זאלען קויר-

בען בון א געהער א קעמעלע פאר גאנצע 10 קאפיקעס...
און א לאנגע צייט דארף דער ארימער געהער איהם זוכען,
זעהר א לאנגע צייט, און עס ווערט איהם מיאוס דאס לעבען.
די וועלט, און אלע מענשען. אלעס ערגערט איהם, רעגט
איהם אויף. און ער שילט אלעס, אלעמען און זיך אליין, און ער
וואלט וועלען טהאן עפעס אזא מין זאך, אז די גאנצע וועלט
זאל זיך ארומזעהן, ווי שלעכט און פערדארכען זי איז, אז אלע
זאלען זאלען פיהלען ווי אכזר'יש זיי בענעהען זיך מיט זייערע
מיט-מענשען...

אבער וואס קען אזא ארימער געהער ווי ער, אבטהאן דער
וועלט?

ער קען בלויז אויפהערען צו זארגען פאר די בעזוכער פון די
קאפען און רעסטאראנען, און זיי מעהר ניט צושטעלען זיינע
סחורות... זאלען די שלעכטע מענשען וויסען ווי אזוי זיך מיט
איהם צו בעגעהן... זאלען זיי זעהן איין טאג, צוויי, דריי — ניטא
מעהר דער הויכער און דער דארער, מיט די קנייטשען אויפ'ן
שטערן, מיט די בלויע פאסען אונטער די אויגען און מיט די
צוויי פעקלעך אויף זיינע אייגענע פלייצעס. אייגענע פאר-
לעגער ברוסט!...

אבער ניין! דאס טאג ער פאר קיין פאל ניט טהאן. זיין
פרוי, זיינע קינדערלעך זיינען בלייבע, בארפעסע, הונגעריגע
קינדערלעך, וואס ווארטען אויף איהם א גאנצען טאג...
ניין! ער וועט ווייטער געהן: היינט, מארגען און איבער-
מארגען! — זיין גאנצעס לעבען וועט ער אזוי געהן.
און ער הויבט זיך אויף און געהט...

די לעצמע האפנונג.

— אז איך זאל וועלען, קאן איך אריינגעהן צו חיים שווארצמאן, וואלט ער מיר געוויס געליהען עטליכע רובעל, — ער איז מיינער א גוטער בעקענטער, ער וואלט מיר געוויס, געוויס געליהען, ער איז אן איידעלער מאן...

אזוי פלעגט לייווער שטענדיג זאגען אין שטוב, ווען עס פלעגט אויסקומען זעהר ענג, ווען דער קאלטער ווינטער פלעגט זיך פלוצים אונטעררוקען און עס איז קיין האלץ ניט געווען; ווען עס פלעגט א פסח קומען און עס איז אויף קיין מצה ניט געווען, ווען עס פלעגט א קינד קראנק ווערען און עס איז אויף קיין דאקטאר ניט געווען...

ווען ער פלעגט דאס זאגען, פלעגט ער ניט קוקען די שטוב בינע אין פנים אריין. עס האט זיך געדאכט, אז דאס רעדט ער צו זיין בארד, אויף וועלכער ער פלעגט דאמאלס קוקען מיט ישוב הדעת און מיט דרך-ארץ. נאר זיין בארד האט דאס שוין פון איהם עטליכע מאל געהערט און פלעגט ניט נתפעל ווערען פון זיין זיכערען טאן. עס האט אויסגעוויזען, אז די בארד האט זיך שוין פון זיין רייכען גביר, זיין בעקענטען, לאנג מיאש געווען. אנדערש אבער האט עס געווירקט אויף לייווער'ס ווייב, חנה, — זי פלעגט אן זיינע ווערטער זיך אנהאפען, ווי איינער נער וואס טרינקט זיך, אן א שטרוי, און פלעגט יעדעס מאל איהם דערויף ענטפערען:

— דו קענסט נאר רעדען, טהאן קענסטו גאר נישט —

האלסטו טאקע אמאל אריינגעהן צו איהם! אט נעהם, טהו און די שבת'דיגע קאפאטע און געה אריין.

— ער וואלט געוויס, געוויס געליהען! פלעגט לייווער אלץ טענה'ן זיינס: מיר זיינען אמאל חברים געווען, ער וואלט מיר דערקענט!... א חדוש, צי וואלט ער מיר דערקענט! פלעגט שוין לייווער העכערן דעם טאן און אנהויבען מיט אן אנדער ניגון — ווי לאנג, אז מיר האבען זיך ניט געוועהן, מיינסטו? ... עס וועט זיין סך-הכל א...

— טא לעג טאקי ניט אב און געה שוין אריין, — פלעגט דאס ווייב איהם ניט לאזען ענדיגען זיינע זכרונות: מען פאלט דאך שוין פאר א גראשען.

— ער וואלט געוויס געליהען! — פלעגט לייווער, אנשטאט צו ענטפערן חנה'ן, אלץ רעדען צו זיין בארד...

עס האט אויסגעוויזען, אז דער געדאנק, אז ער וואלט איהם געוויס געליהען, איז איהם טייערער ווי דאס געלד, און ער האט די ליעבע האפנונג ניט געוואלט אזוי ניד פערשווענדען פאר עט-ליכע רובל.

— „ואל זיך וואלנערן א האפנונג!“ — פלעגט ער ווי בער-שליעסען אין געדאנק.

— נו, איז וואס? דו געהסט, צי ניט? — פלעגט דאס ווייב טרייבען איהם.

— לייהען וואלט ער געוויס געליהען, — טענה'ט ער אלץ זיינס: נאר איך וויל ניט געהן, איך האב נאך צייט! אפשר וועלען מיר זיך איצטער ארויסדרעהן אהן איהם... נאט וועט העלפען...

— רעדט און רעדט, און ווי עס קומט צו טהאן איז נאך נישט — אוי, שלים-מזל, שלים-מזל, וואס וועט זיין פון דיר?... שאקעלט חנה מיט'ן קאפ און איהר געקנייטשט פנים ווערט גע-קנייטשער און איהרע פערלאשענע אויגען ווערען פערלאשענער... נאך לייווער'ן פלעגט עס ניט ארען: זי איז א אידענע!

זי קען ניט פערשטעהן, וואָס א האַפענונג בעטייט! ... וואָס וועט זיין שוין די פעולה, אז ער וועט געהן צום בעקענטען און לייענען די עטליכע רובעל? ... זיי וועלען גלייך צעשלאָגען ווערען און ער וועט בלייבען אַהן געלד און אַהן א האַפענונג... און אז עס וועט וויעדער קומען זעהר אן ענגע צייט — (וועניג ענגע צייט טען האָט ער!) וואָס וועט ער דאמאלס טהאָן? ... אַהן א שטיקעל האַפענונג אפילו בלייבען? ... משוגע קען מען ווערען:

— לייענען אבער וואָלט ער געוויס געליהען! — ענדיגט ער הויך זיינע מחשבות, און שמייכלט.

נאָר דאָס ווייב ענטפערט איהם שוין ניט דאמאלס. זי ווערט

ברוגז.

— א נאָרישע אידענע, זי פערשטעהט נאָר נישט, נאָר

נישט — לגמרי נאָר נישט... לאַכט ער אין געדאנק.

✱

*

*

אזוי זיינען פערבייגעפלויען פיעלע יאָהרען. און די פיעלע יאָהרען זיינען פיעל קאלטע ווינטער'ס געווען, ווינטער'ס אַהן האַלץ, אַהן וואַרעמע־בגדים, אַהן גאנצע שיד... אין די פיעלע יאָהרען זיינען פיעל פסח'ס געווען, וואָס האָבען מצה געפאָדערט, אין די פיעל יאָהרען זיינען פיעל מאָל די קינדערלעך קראַנק געווען און האָבען א דאָקטאר געפאָדערט. און עס איז ניט געווען פאר וואָס צו רוּפּען: אין די פיעלע יאָהרען זיינען א דריי קינדער געשטאָרבען און עס איז ניט געווען פאר וואָס אין קאלטע קברים'לעך זיי אריינלעגען, ווייל קברים'לעך פאר קינדער קאָס־טען אויך געלד — אַלץ האָט געטראָפּען אין די פיעלע יאָהרען. און לייזער האָט זיך געשטאָרקט און צו זיין בעקענטען גביר אַלץ ניט געגאנגען. ער האָט נאָר אין יעדער ענגער צייט גע־טענה'ט: — לייענען וואָלט ער געוויס געליהען, נאָר איך וויל נאָך ניט אריינגעהן... זאָל נאָך זיין... עס וועט צוניץ קומען אן אנדערש מאָל...

לייזער, ביי וועלכען דער בייזער שונא — דאס לעבען, האט אלץ אוועקגערויבט, האט ניט געקענט אזוי גיך אונטערגעבען זיך מיט זיין לעצטער נחמה, מיט דער האפנונג, און ביז דעם לעצטען טראפען בלוט האט ער זיך פערטהיידגט פון שונא'ס נעגיל....

*

*

*

די לעצטע צייט אבער האט דער שונא איהם מיט שמורם גענומען, און לייזער'ן איז ענג געווארען, אז ער האט זיך ניט געקענט א קעהר טהאן, עס האט זיך דער ווינטער אָנגערופט, א קינד איז קראנק געווארען, דאס אייוועלע איז איינגעפאלען, א בעט האט זיך צעבראכען, זיינע שטיוועל האבען שוין מעהר קיין לאטעס ניט געוואלט צונעהמען, פון דער טהיר איז די קליאמקע ארויסגעפאלען און פערלאָרען געווארען, און די טהיר איז אָפּען געווען און א ווינד, א בייזער ווינד האט אין שטיבעל אריינגע-בלאָזען... עס האט אויסגעוויזען, אז די נויט, די אלטע מאוסע מכשפה, האט איהם אָנגענומען מיט איהרע דארע, קאלטע הענד, און האט איהם געוואלט דערשטיקען, און ער האט זיך געריסען פון איהרע אַרעמס, און רייסענדיג זיך אזוי, האט ער בעשלאָסען צו געהן צו זיין בעקענטען:

— איך געה צו חיים שווארצמאן לייהען עטליכע רובל, —

האט ער געמעלדעט אין שטוב.

נאָר אין זיין שטים האט שוין ניט געקלונגען יענע זיכער-קייט, אז ער וועט געוויס לייהען, איהם האט זיך געדאכט, אז עפעס איז דורכ'ן טהיר ארויסגעפלויען, דאס איז די האפנונג ארויס — זיין איינציג לעצטע האפנונג...

די פאבריק.

איצטער בין איך שוין א גרויסער דערוואקסענער מענש, אָדער, ווי איך פלעג עס אין מיין קינדהייט רופען — „א איד“... איך האָב שוין א שטיק וועלט געזעהן, אין וועלכען עס געפינען זיך גרויסע רוישענדע שטעדט, מיט א סך הויכע שטיינערנע הייזער און מיט א סך נידעריגע שטיינערנע מענשען... אפילו דעם גרויסען ים, וואָס רוישט אזוי און שרעקט דעם שוואכען קליינעם מענשעל, וואָס קוקט איהם אָן מיט זיינע צוויי קליינע אויגען און קען זיין ענדע ניט כאַפּען, — אפילו אַט דעם פחדניגען ים האָב איך שוין אויך געזעהן.

נאָר ניט די גרויסע רוישענדע שטעדט, נאָר ניט דער גרוי־סער פחד'יגער ים, האָבען מיר געגעבען דאָס, וואָס איך האָב ביי זיי געזוכט. גרויס זיינען די שטעדט, וואָס איך האָב געזעהן, נאָך גרעסער איז דער ים; אָבער דאָס, וואָס איך האָב געזוכט, האָב איך ביי זיי ניט געפונען; און ווען איך וויל האָבען דאָס, וואָס איך האָב געזוכט, מוז איך זיך אוועקלעגען פארנאכט, ווען די זון פערגעהט, אויף מיין בעטעל, אין ענגען צימער'ל, פערמאכען די אויגען און קלערען, און טראכטען, און חלומ'ען...

און דאן שוועבט ארויס פאר מיינע אויגען אן'אנדער וועלט — די קינדהייט־וועלט!

און קליין פיהל איך מיר דאמאָלס, און קליין איז דאָס וועל־טעל, וואָס שוועבט פאר מיינע אויגען, ווען איך ליג פאר נאכט אין בעטעל, נאָכדעם ווי די זון פערגעהט, ווען איך פיהל מיר מיער און דערשלאָגען פון דעם גרויסען לאנגען רוישענדיגען טאָג, אין דער גרויסער רוישענדיגער שטאָדט...

*

*

*

איצטער בין איך שוין א גרויסער, דערוואקסענער מענש, אמאל בין איך א קליין אינגעלע געווען און מיין וועלט איז געווען דאס קליינע שטערטעלע מיט די זעקס קליינע שמאלע געסלעך, וואס האבען זיך געצויגען, ווי שווארצע שטענגעס, — מיט דעם טייכעלע, הינטער א שמאל קליין געסעלע, וואו מיר פלעגען זיך זומער באדען.

פלעגט זיך אמאל טרעפען, אז לויפענדיג אזוי צום טייכעלע פלעגט עמיצענס א טאטע אונז בעגעגען און אונז א רוף טהאן מיט א בייזער: וואוהין? פלעגען מיר זיך מאכען „כאלו לא ידע“, און פלעגען זיך ניט אַבשטעלען. אי וואָס? שפעטער וועט מען שמייסען, מילא! וואָס נאָכדעם וועט זיין, האָבען מיר ניט געזאָרגט. מיר זיינען נאָך ניט געווען אזוי קלוג און „געזעצט“, ווי די „גרויסע“ און מיר האָבען קיין מורא ניט געהאט פאר שפעטער...

ס'איז ווינטער געווען. מיר אינגלעך זיינען געזעסען אין חדר און האָבען געלערנט „מרוכה“. דער פרק איז געווען צו ערנסט און צו שווער פאר אונזערע לייכטזיניגע קעפלעך און אונז איז כלל נישט אָנגעגאנגען, ווי פיעל דארף דער גנב בע-צאָהלען: צי ד' וה' אָדער תשלומי כפל; פון אונזערט וועגען האָט מען דעם גנב געקענט אין גאנצען שענקען. בכלל, האָבען מיר נישט פערשטאָנען, וואָס בעטייט עס? איינער אן אַרימאן, וואָס האָט ניט וואָס צו עסען (אנדערש, וואָלט יער ניט גע-גנב'עט) גנב'ט א שפעסעלע, טראָגט עס אויפ'ן פלייטשע, דאָס שפעסעלע מעקעט אזוי טרויריג, — אינגאנצען א אינגעלשע מעשה, קומען צו געהען תנאים און חכמים, אזעלכע „גרויסע“ אידען, און מאכען דערפון א גאנצען וועזען, קריגען זיך אזוי

שטארק, אזש זיי ברענגען אריין אונזער רבין אין כעס, און ער שלאגט אונז מיט די גראַבע רוקענס פון דער גמרא...

וואו איז דער יושר?...

און יענעם טאָג האָבען מיר גראַד געלערנט יענעם בע-וואוסטען „עמוד“, וואָס האָט בלויז עטליכע שורות „גמרא“ און וואו דאָס איבעריגע איז רש"י און „תוספות“, אזוי אז דער „עמוד“ מיט די עטליכע שורות גמרא ווייזט אויס, ווי עפעס אַ קליין אינזעל פערטרונקען צווישען צוויי גרויסע ימים, און מיר דוכט זיך, אז מיר שטעהען אויפ'ן אינזעל און ציטערן, און אונזער רבי, דער קאפיטאן וויל אונז איבערפיהרען די צוויי גרויסע ימים, וויל זיין א העלד, נאָר ער קען ניט און ער שרייט און שילט און, ערגער פאר אלץ, ער שלאגט...

נאָר אַט עפענט זיך אויף די טהיר און עס לויפט פריהער אריין א ווייסע פארע אין חדר, נאָכדעם פאלט אריין בעריל דער שמיר, א חדר-אינגעלס א טאטע. ער קומט געוואָהר ווערען, וואָס מאכט זיין יאָסקע, און גלאט א ביסעל שמועסען מיט א אידען א „תלמיד חכם“ — מיט'ן רבין. — שלום עליכם, רבי! ציהט דער שמיר אויס דעם רבין זיין גראַבע פערהאַרעוועטע האַנדר.

— עליכם שלום! — ענטפערט דער בייזער רבי און סטא-רעט זיך צו שמייכלען. נאָר דאָס קומט איהם זעהר שווער אָן. — זיצט ר' בער! — נו, שקצים, — ווענדעט זיך דער רבי צו אונז, — זיצט רוהיג א וויילע, קוקט איבער דער תוספות דערווייל, און איד וועל אביסעל שמועסען מיט ר' בער'ן.

מיר קוקען זיך אלע איין אין דעם גרויסען ים תוספות, נאָר אונזערע אויערן זיינען אָנגעשטרענגט צו הערען עפעס נייעס, וואָס בער דער שמיר האָט געבראכט. ווייל בער דער שמיר ברענגט שטענדיג א סך נייעס, ווען ער קומט.

— א וועלטלעך געוואָרען, א גרויל, א גרויל! — הויכט אָן דער שמיר.

— דהיינו, ר' בער? — ווערט נייגיריג דער רבי און
שטעלט אָן די אויערען צו הערען עפעס אינטערעסאנטעס.
— א גרויל, א גרויל! — האלט זיך אלץ דער שמיד ביים
וואונדערן — נו, א וועלטעלע!
— אדרבא וואָס אזוינס!... — טרייבט דער רבי.
— א גרויל, א גרויל!

מיר קוקען אין תוספות און ווארטען מיט דער גרעסטער
אונגעדולד אויפ'ן „גרויל“, וואָס ר' בער דער שמיד וועט מסתמא
באלד דייטליכער ערקלערען.

— א קליין שטערטעלע, — הויבט אָן דער שמיד, — מיר
שטיינס געזאָגט, זעקס געסליך מיט א מארק, די גוי'עשע געס-
לעך איז דאָך ניטאָ וואָס צו רעכענען. איזער פערשטעהט?...
אין אזא שטערטעלע זאָל מען געהן שטעלען א פאבריק... א פאר-
בריק! א גרויל!

„א פאבריק!“ — גיב איך א קלאפ א חבר מיט'ן פוס.

— אין תוספות קוק! — גיט א געשריי דער רבי.

— אזוי גאר! — ווענדעט זיך דער רבי צום שמיד. —

א פאבריק דא אין שטערטעלע: צי משוגע?

— א פאבריק פון שוועבעלעך.

„פון שוועבעלעך!“ — גיב איך וויעדער א קלאפ א חבר

מיט'ן פוס.

— דו קוקסט אין תוספות, צי ניט, גראַבער יונג דו. שרייט

אויס דער רבי נאָך העכער און נעהמט מיך אָן פאר'ן אויער

און דרעהט א „שלשלת“...

— אזוי גאר פון שוועבעלעך! וואָס איך הער! — וואונד-
ערט זיך דער רבי און גלאצט אויס די אויגען.

— יא, יא, ביי אונז אין שטערטעלע שטעלט מען א פא-
בריק פון שוועבעלעך.

— משוגע, פשוט משוגע, — לאכט דער רבי, ווי פיעל

שוועבעלעך דארף האָבען אונזער שטערטעלע? לאַמיר אפילו רע-

בענען א מאה פעקלעך א וואך... לוינט דאס דען? ... פשוט משונע...

— רעכענט אייך, — ניט דער שמיד קאלטבלומיג צו פער-
שטעהן, אז א פאבריק מאכט זיך ניט נאך פאר א שטעדטעל
אליין. די שוועבעלעך קענען אנגעהן אומעטום אין דער נאנ-
צער וועלט. איהר פערשטעהט... למשל באריסאווער שוועבע-
לעך! באריסאווער שוועבעלעך זיינען א שם-דבר. מען מאכט
דארט גאלדענע געשעפטען.

— אויב אזוי — זאגט דער רבי פערקרימענדיג דאס
פנים — אויב אזוי איז עפעס אנדערש, שיקט זיך דאס! וועט
מען מאכען, קען געמאלט זיין, פיינע געשעפטען?

— וואס פרעגט איהר! גליקליך וועט ער ווערען! —
שטעלט פאר דעם שמיד פאר'ן רבי'ן גרויסע גליקען.

— ווער מאכט די פאבריק? — פרעגט דער רבי.
— עפעס א גרויסער גביר פון מינסק; האט א מטמון
גאלד און זוכט געשעפט.

— און וואו שטעלט ער די פאבריק? — פרעגט דער רבי
ווייטער.

— אז ארט האט ער א גאלדענעם, ביים טייכעל, א זעלטע-
נער פלאץ.

— ביים טייכעל! — רייסט זיך ארויס ביי אונז חדר-
אינגלעך ווי אין איין קול א געשריי, און מיר קוקען זיך אלע
איבער.

— אין תוספות קוקט! — שרייט דער רבי, — פויערים,
ליידאקעס.

— ביים טייכעל! — קלאפ איך מיין חבר הינטערן טיש
מיט'ן פוס, און מיין הארץ ווערט איבערפול מיט עפעס מאדנע
גליקען, און פאר מיינע אויגען מאלען זיך פאנטאסטישע
בילדער, און איך וויל פאלען צו די פיס בערע דעם שמיד און
וויינען פאר איהם און בעטען איהם תחנונים;

— רב בערע, האָט רחמנות, זאָגט מיט אַן אמת, טאָקי
ביים טייכעל מאַכט מען די פאבריק? ... טאָקי ביים טייכעל? ...
און מיר גלויבט זיך דאָס גליק ניט...

נאָך פסח איז די פאבריק פערטיג געוואָרען. מיר חדר
אינגלעך זיינען געקומען צו לויפֿען אַנקוקען זי. איהר אויס-
זעהן האָט אונז געשראָקען. די הויכע קוימענס האָבען פון דער
ווייטענס אזוי ביז געקוקט און האָבען אויסגעזעהן, ווי זיי
וואָלטען וועלען חרוב מאַכען דאָס נאנצע שטיק פֿעלד, וואָס גע-
פינט זיך ארום.

— א סארא הויכע קוימענס! — האָט יאָשקע, א חדר
אינגעל, פון ווייטען אָנגעוויזען.

— ווי עס הודזיעט! — האָט א צווייטער אינגעל ווי מיט
שרעק ארויסגעזאָגט.

— קומט געהנטער! וואָס האָבען מיר מורא? — האָט
זיך איינער געמוטהיגט.

— טאָקי, וואָס האָבען מיר מורא? — האָבען מיר זיך
אלע געפאסט מוטה — קומט!

מיר זיינען צוגענאנגען געהנטער און האָבען זיך אוועק-
געשטעלט ביים טייכעל. דאָס וואסערל האָט שטיל און טרויעריג
גערוישט און מיר האָט זיך געדאכט, אז עס וויינט... עס האָט
מיר אויסגעוויזען אז דאָס טייכעלע האָט מורא פאר דער גרוי-
סער פאבריק...

און ניט נאָר אויף מיר אליין האָט דאָס טייכעלע אזא אייג-
דרוק געמאכט, אלע חדר אינגלעך האָבען, אנשטאָט צו קוקען
אויף דער פאבריק, זיך אין וואסער איינגעקוקט און איינער
האָט זיך צוויפצט:

— מומטע וואסער געוואָרען!

— טאָקי! — האָט א צווייטער טרויעריג מודה געווען.

— דאס איז פון רויך פון די קוימענס...
 — א רחמנות אויף דאס טייכעלע, — האט א אינגעלע
 כלומר'שט לאכענדיג געזאגט.
 — משוגענער! — האבען מיר פון איהם אנגעהויבען
 צו לאכען, די הערצעלעך אבער אינוועניג האבען אונז געקלעמט
 און עס האט זיך געוואלט וויינען...

*

*

*

„ספירה“ האט זיך געענדיגט: עס איז געווען א הייסער טאג
 און לערנענדיג מיט'ן בייווען רבין האבען מיר א גאנצען טאג גע-
 קוקט אין פענסטער צו זעהן, וואו האלט שוין דער שאטען פון די
 הייזער, ווען וועט שוין די זון אויף אונז רחמנות האבען און וועט
 זיך איבערפעקלען ערגעץ ווייט הינטער די הייזער, כדי דער רבי
 זאל אונז שוין לאזען פריי...

און אט איז שוין די נאנצע נאם „שאטען“ געווארען. דער
 פאסטורד האט שוין די טשערעדע געטריעבען און דער רבי האט
 אונז פריי געלאזט.

— באדען זיך! — האבען מיר אין איין קול אויסגעשריען
 און זיך געלאזט אראב פון געסעל, צום טייכעלע.

— הערסט ווי עס פייפט! — האט, געהענדיג, איין חבר
 ווי בעזארגט אויסגערופען, צוהערענדיג זיך ווי פון ווייטען
 פייפט די פאבריק.

— זאל פייפען! וועט זיין פרעהליכער זיך צו באדען. —
 האט א צווייטער געזאגט.

— טאקי! — האבען מיר מיטגעשטימט, ווי מיר וואל-
 טען וועלען זיך אליין אבנארען.

נאך וואס געהנטער מיר זיינען געקומען צום טייכעלע, אלץ

מעהר האבען מיר זיך געשראקען, עפעס האט אונז דאס הארץ
פארגעזאגט טרויעריגעס...

איד האב זיך געלאזען לויפען אלץ שטארקער און שטאר-
קער, ווי איד וואלט וועלען דערמיט צוגעבען מוט מיינע
חברים. נאך קומענדיג נאָהנט צום טייכעל בין איד געבליע-
נען שטעהן, ווי פערנליווערט.

— גיטא, ברידער, קיין טייכעל! צוריק! — האב איד
ווי מיט א געוויין אויסגעשריען.

— ד ז ז ז ז ז ז — האבען די קוימענס געפייפט.

— ד ז ז ז ז ז ז —

די חרר אינגלעך זיינען געהנטער צוגעקומען. האבען איינ-
געבויגען די קעפ אריינצוקוקען אין טייכעלע און מיר אלע הא-
בען א לאנגען זיפ, ווי נאך א געשטארבענעם, ארויסגעלאזען.
— אוי !!

דאס וואסער האט אויסגעזעהן ווי אין א טעלער פערבליע-
בענע קאלט־געקעכטס, פערנליווערט. אויף דעם גליוועריי זיי-
גען געווען אנגעווארפען העלצעלעך, צובראכענע קעסטעלעך און
סתם מיסט. און אלץ האט געשמעקט מיט א מאַדנעם שטיקענ-
דיגען גערוך.

מיר זיינען אזוי געשטאנען ווי פערשטיינערט א פאך מיר
נוט, געקוקט מיט אראבגעלאזטע קעפ, פלוצים האבען מיר דער-
הערט הינטער זיך א גראָבען קול הינטער אונז רעדען:
— וואָס טהוט איהר דאָ, הא ?

— מיר האָבען זיך אומגעקוקט און האָבען דערזעהן א
הויכען גראָבען בייכיגען אידען, מיט א פליד אויפ'ן קאָפּ; ער
איז געשטאנען און געקוקט אויף אונז און געשמייכלעט. מיר
האָבען ניט געוואוסט וואָס צו ענטפערן.
— וואָס טהוט איהר דאָ ? הא ? — האט ער ווייטער
געפרעגט.

— באַדען זיך ווילען מיר! — האָט זיך ביי איינעם ארויסגע-
ריסען א געשרעה...

— האַ-האַ-האַ! — באַדען זיך! — האָט זיך דער דיקער
איד צולאכט — נו, וואָס-זשע ווארט איהר? חת-חתי!...
— אמאָל פלעגן מיר זיך דאָ באַדען, — האָט א צוויי-
טער אינגעל, ווי דורך טרעהרען ארויסגעזאָגט. — אמאָל איז
געווען ריינע וואַסער...

— אמאָל! אמאָל! — האָט דער הויכער בייכיגער איד
זיך לוסטיג געמאכט מיט אונז — אמאָל איז דען אויף א קונץ
געווען צו באַדען זיך? ... באַרט זיך איצטער... האַ-האַ-האַ!
זיין לאכען האָט אונז ביז וועהטאָג גערייצט. און איינער פון
אונז, בלאס ווי דער טויט, האָט א געשריי געטהאָן.

— א בראנד אין אייער פאבריק!...

און האָט זיך פונאָנדער געוויינט.

— האַ-האַ-האַ! — האָט זיך דער בייכיגער-דיקער איד
פונאָנדער געלאכט, — א היים, שקצים!...

געהענדיג צוריק א היים, האָט מיר געקלונגען אין די אוי-
ערן דעם איד'ס געלעכטער, דער „דזוזוז“ פון די קוימענס און
דאס אלץ האָט זיך מיר געלעגט ווי שוועבעל אויף מיין הארץ.
— א בראנד אין דער פאבריק! — האָט דאָס אינגעל דעם
נאנצען וועג געשאַלטען.

— דערשטיקט האָט זי דאָס טייכעלע! — האָט א צוויי-

טער געזיפצט...

און לאנג האָבען מיר דאָס טייכעלע בעוויינט, און נאָך

לענגער די פאבריק געשאַלטען...

דריי שונאים.

דריי אידען האָב איך אינגעליווייט פיינד געהאט, געווען זיי א דם שונא. איינער פון זיי איז געווען חיים מרדכי דער שוחט, א איד מיט א לאנגע געדיכטע באָרד, ווילד פערפלאַנטערט און פערפלאַכטען און מיט צוויי גרויסע מורא'דיגע אויגען, וועלכע האָבען געהאט דעם זעלביגען גלאַנץ פון זיין אָנגעשארפטען חלף... און אז ער פלעגט קומען צו אונז אמאָל קוילען דאָס קעלבעלע, וואָס אונזער כהמה פלעגט „געבוירען“ און קאלטבליז-טיג שאַרפען דעם חלף, דערזעהלענדיג אַגב אורחא א מעשה, אז טרוקענע פעלכלעך זיינען געפאלען (ער האָט געהאנדעלט מיט טרוקענע פעלכלעך), פלעגט זיך מיר וועלען בשעת-מעשה ארויסרייסען פון זיין גראַבער האַנד דעם חלף און אריינלאָזען איהם אין האַרצען. אויף אונזער קעלבעלע האָב איך מעהר דחמנות געהאט, ווי אַט אויף דעם גולן, וואָס מעהר אז טרור קענע פעלכלעך קויפען און קעלבער קוילען ווייסט ער ניט..

דער צווייטער, וועמען איך בין א שונא געווען, איז געווען גרונם דער בושעל — א גמרא מלמד, א איד מיט זעהר א לאנגען האַלז, פאר וואָס חדר אינגלעך האָבען איהם בושעל גערופען. איך האָב אפילו ביי איהם קיינמאָל ניט געלערנט, נאָר די חברים מיינע פלעגען זיך פון איהם אַנדערזעהלען אזעלכע רציחות, וואָס ער בענעהט זיך מיט זיינע תלמידים, אז מיינ יונג-בלוט פלעגט אויפגעקאָכט ווערען און אז איך פלעג איהם אמאָל זעהן אין בית מדרש בין מנחה למעריב, ווי ער שטעהט נעבען כיור און וואשט די הענד, גלאַצט זיינע קליינע פייכטע אויגעלעך און מורמעלט אונדייטליכע ווערטער, פלעגט זיך מיר וועלען נוקם זיין זיך אָן איהם פאר מיינע חברים...

נאָר די שנאה צו די ביידען איז געווען זעהר קליין קענען דער שנאה, וואָס איך האָב געטראָגען טיעף אין מיין יונג הארץ צען צו אהרן חיים דעם וואוכערניק. דאָס איז געווען דאכט זיך אויפ'ן קוק, אן אַרעמער איד, אן איינגעהויקערטער אין אן אלט צעריסענעם בגד, נאָר עס איז מיר געווען גענוג צו הערען איהם אמאָל טענה'נדיג מיט מיין טאטען:

— איך זאָג אייך ד' שלום (אזוי האָט מיין טאטע געהיירטען), אז אנדערש וועט עס ניט געהן — אנדערש קען עס ניט זיין... דאָס איז מיר געווען גענוג, איך זאָל פיהלען צו איהם א טיעפע שנאה. אין זיין קול האָט געקלונגען אזוי פיעל בייזקייט, אזוי פיעל קאלטקייט, אזוי פיעל אכזריות, אז עס איז מיר פערבליבען ווי דאָס אויפ'ן הארצען און אז ער איז אוועקגעגאנגען פון אונז, האָב איך זיך ניט געקאנט איינהאלטען און זיך געווענדט צום טאטען:

— טאטע, וואָס האָסטו מורא פאר איהם, וואָס רעדסטו מיט איהם?...

— עס וויייל אונזער שטיבעלע אָבנעהמען!... האָט דער טאטע האלב לאכענדיג, האלב ערנסט געזאָגט.

— א מכה וועט ער אָבנעהמען! — האָב איך מיט בלוט פערלאָפענע אויגעלעך אויסגעשריגען, דריקענדיג די פויסטען — איך וועל איהם זעהן אין גאס, וועל איך איהם מיט א שטיין פלעטען דעם מוח...

— און ס'י ב' ר' האָסטו פערגעסען? האָט דער טאטע מיך געסטראשעט... און איז דער מינוט בין איך אויף „סיביר" געווען מעהר אין כעס, ווי אויפ'ן מיאוס'ען וואוכערניק...

*

*

*

און שמעלט זיך פאַר מיין וועהטאָג, אז אן מיינע ערשטע צוויי שונאים האָב איך ווי עס איז דערלעבט א נקמה. דער

שוחט האָט שטארק אָנגעהויבען צו האַנדלען מיט „טרוקענע פעלכלעך“, איז געוואָרען א נגיד. דערווייל האָט דעם חזן'ס בחור זיך עקזאמינירט אויף שוחט און האָט אויסגעהאלטען דעם עקזאמען... און אזוי ווי דער פאָטער זיינער, דער חזן, האָט געדאָלט א גרויסע „צד“, ווייל ער איז שוין עטליכע יאָהר הייזעריג געווען און מען האָט אויף איהם שטארק רחמנות געהאט, — האָט זיך דאָס שטערטעל געלעגט, אז מען זאָל אָנשטאָט חיים מרדכי'ן, וואָס האָט אָנגעקליבען א מסמון גאָלד פון די „טרוקענע פעלכלעך“, מאַכען פאר א שוחט דעם חזן'ס בחור. אי וואָס? א בחור טאָר נישט קוילען? טאָ זאָל מען איהם חתונה מאַכען... עס איז אפילו א שווערע זאך געווען, קריגען אזוי גיך א שרדף הגון פאר'ן חזן'ס בחור, נאָר אז „שטאָרט“ וויל איז ניטאָ קיין שווער, מען האָט דעם בחור חתונה געמאַכט, געגעבען איהם א ווייב, איחלף און געזאָגט איהם: קוילע... אַט אזוי האָב איך דערלעבט נקמה אָן אלטען שוחט. אמת, דער נייער איז אויך ניט געווען בעסער, ער האָט אויך געקויף לעט, נאָר מיר האָט ער מיין כעס ניט אזוי אויפגעבראַכט. ער פלעגט דאָך ניט אזוי קאלטבלוטיג שאַרפען דעם חלף, ווי דער אלטער, ער פלעגט דאמאָלס זיין בלייף ווי ליינוואַנד, די הענד פלעגען איהם ציטערן און מיר האָט זיך געדאַכט, אז ער אליין האָט אויך רחמנות אויפ'ן קעלבעלע, נאָר וואָס זאָל ער טהאָן, אז מען האָט איהם פאָרט פאר א שוחט געמאַכט...

א נקמה האָב איך אויך דערלעבט אויף גרונם דעם בושעל. עפעס איינמאָל נאָך פסח האָט זיך איז שטערטעל צעטראָגען א נייעס, אז גרונם דער מלמד האָט פערלאָרען זיין חדר. צו וועלכען בעל הבית ער קומט בעטען דאָס אינגעל זאָגט מען איהם אָב. מען איז מוחל די גמרא, די האַרבע אויסרעדעניש אין „מרובח“ מיט די קלעפ און שמוץ: ניט מאַך פאר א קאליקע און ניט מאַך פאר א רב...

און אז איך פלעג זיך אמאָל, זומער, אריינכאַפּען אין

בית-המדרש און פלעג איהם זעהן זיצענדיג ביי א ספר מיט אן אראבגעלאָזענעם קאָפּ און אונטערברומענדיג א ווילד-אומעטיגען ניגונ'דעל פלעג איד טראכטען: גוט אזוי! ווייטער הרג'ע נישט קיין אינגלעך. טיעף אין הארצען אָבער האָב איד שוין אויף איהם רחמנות געקריגען. מיר האָט זיך אפילו געוואָלט אונטער-גען צו איהם און טרייסטען איהם:

— נישקשה ר' גרונם, גאָט לעבט! — נאָר איד האָב זיך געשעמט און אבגעקעהרט מיין פנים פון איהם.

קיין קויל האָט בלויז ניט גענומען דעם וואוכערניק. פער-קעהרט, דער טאטע פלעגט אלץ קומען מיט נייעס, אז ער האָט שוין נאָך א אידען „אָבגעשריבען“, נאָך א שטיבעל צוגע-רען... מיין כעס פלעגט ברענען, מיין יונג-הארץ האָט רוהען ניט נומען. אז מיט דער צייט וועט דאָס גאנצע שטערטעל זיין ווע-רען. מיין יונג הארץ האָט רוהען ניט געקאָנט און איד פלעג אין דער שטיל גאָט בעטען, אז ער זאל אויך דעם וואוכערניק ניט פער-געסען, עפעס אַנשיקען אויף איהם א מפלח...

*

*

*

דאָס שטערטעל האָט זיך געוויעגט. עס איז עפעס געקומען צו פאָהרען א מגיד, וואָס קלינגט מיט זיינע דרשות אין דער גאנצער וועלט. עס זיינען געווען צעקלעפט „מורעות“ אין אלע בתי-המדרשים און אידען האָבען אָבגעשטופט איינער דעם אנ-דערן און געקראַכען צום טיר איבערלעזען וואָרט און וואָרט, וואָס עס שטעהט געשריבען וועגען מגיד... מנחה צייט איז דער בית-המדרש געווען געפאקט. ממש דאָס גאנצע שטערטעל איז געקומען. דער בית-המדרש איז אפילו גענוג גרויס געווען און ווען יעדער וואָלט זיך ניט געשטופט צום ארון-קודש, וואָלט גע-ווען גענוג אָרט פאר יעדען. האָט זיך אבער יעדען געלויסט חאפען א קוק אויפ'ן מגיד, און איינער האָט געשטויסען דעם צווייטען

און מיט די עלענבויגענס דורכגעשניטען א וועג, נעהענטער צום מגיד.

און אט זעה איך, ווי דער מגיד רוקט זיך פון ווינקעל מזרח... וואו ער איז געזעסען די גאנצע צייט ביי'ן מנחה נעבען רב. ער געהט ארויף, גיט א קוש דעם פרכת, גיט א גלעט די לאנגע שווארצע בארד, ווארפט זיינע צוויי שווארצע טיעפע אוי-גען אויפ'ן עולם און הויבט אָן...

פון אנפאנג נעהמט ער א פסוק פון תנ"ך, פון ישעיהו. דער פסוק איז מיר בעקאנט און מיר איז א וואונדער, וואס ער טייטש אב יעדעס ווארט, ווער ווייסט עס נישט דעם טייטש? ... שפעטער א וויילע נעמט ער א שטיקעל נמרא פון „בבא קמא“, נאך שפעטער א פסוק פון חומש...

און פלוצים הער איך עפעס ווי ער בעריהרט א בעקאנטע פראגע, אן ענין, וואס אינטערעסירט מיר אזוי, וואס לאזט מיר נישט רוהען, וואס צעקאכט מיין יונגבלוט, ער דרשנ'ט ווע-נען פראצענט...

— „אם כסף תלוה את עמי את העני!“ — דונערט אויס דער מגיד: דער בית-מדרש, דאכט זיך מיר, ציטערט און פאלט באלד איין...

„אויב דו וועסט לייהען געלד דעם אַרעמאן,
„זאלסטו איהם נישט דריקען.

„נישט דריקען זאלסטו איהם!“...

וואו איז ער, וואו איז ער, דער וואוכערניק? זאל ער הע-רען, זאל ער הערען! פרעהט זיך מיין הארץ און איך הויב אָן איהם זוכען מיט די אויגען.

און אט זעה איך ווי ער שטעהט אין צווייטען זייט פון

מזרח, הערט יעדעס ווארט און שאַקעלט צו מיט'ן קאפ...
 — א הא! טראכט איך מיר — מען האָט דיר געפאקט!
 ווארט, ווארט, דער מגיד וועט דיר געבען, וועסט ווייטער
 וויסען!...

„און אויב ער וועט דיר דעם בנד פאר א משכון געבען“ —
 ביזערט זיך העכער דער מגיד און זיין שטימע קויקעלט זיך
 איכער'ן גאנצען בית-המדרש — „זאָלסטו איהם, דעם אַרע-
 „מאן, ווי נאָר די זון פערגעהט, דעם בנד צוריק אומקעהרען...
 „און אז ער וועט ניט האָבען ביי נאכט מיט וואָס זיך צו-
 „צודעקען. וועט ער וויינען צו מיר און איך וועל הערען, ווייל איך
 „בין א דערבארעמדיגער גאט!“

— און דו ווארפסט אַרויס אידען פון שטיכער און גיסט
 זיי ניט אוועק צוריק! ווילט זיך מיר אויסשרייען צום וואוכער-
 ניק. נאָר דער מגיד שמירט מיך צו צום אַרט און איך קאן זיך
 ניט בעוועגען. ער רעדט הויך און בעגייסטערט וועגען דער
 מיאוס'ער מדה פון פראַצענט נעמען, וועגען שטראַף אויף יענער
 וועלט; ער מאַלט אויס דעם גיהנם פאר די פראַצענטניקעס,
 שטעלט פאַר אלערליי ענוים קשים, — און איך קוק, קוק אויפ'ן
 וואוכערניק, נעהם ניט אראָב די אויגען פון מיין אהרן חיימ'ן.
 איך היט זיין יעדע בעוועגונג, און א וואונדער איז מיר עפעס,
 וואָס ער הערט גלייך מיט אלע אידען: די זעלבע אָנגעשטרענגט-
 קייט, דאָס זעלבע זיפצעלע, אָבער ניט מעהר... וואו איז זיין
 שרעק?...?

און אַט האָט דער מגיד געענדיגט. דער עולם רודערט. יע-
 דער וויל אַרויסגעבען זיינע התפעלות פון איהם, נאָר מיר געהט
 עס ניט אָן, איך לאָז זיך צו מיין וואוכערניק, א קוק טהאָן, וואָס
 מאכט ער, צי לעבט ער נאָך...

און אַט שטעהט ער נעבען א רעדעל אידען, וואָס זאָגען
 מבינות אויף דער דרשה. איך קוק איהם אריין אין די אויגען און
 וויל דאָרטען געפינען עפעס א פערענדערונג, א חרטה, א טרוי-

ער — נאָר איך בעמערק עס ניט... מיין הארץ פערניסט זיך מיט בלוט...

— סטייטש, סטייטש! ווילט זיך מיר אויסשרייען, וואָס איז דאָס? וואָס בעדייט עס? נאָך אזא דרשה, נאָך אזא מוסר זאָל ער אזוי רוהיג בלייבען?...

איך קאָן עס ניט פערשטעהן, מיין קליין מוח'ל בענעחמט עס ניט, איך רוק זיך צו נאָהנט צו איהם און איך דערהער ווי ער ווענדט זיך צו בערע פעשעס, אן אלטער בעל-הבית און זאָגט מיט א שמייכלע:

— וואָס זאָגט איהר וואָס פאר א געפערלטער מויל! הפלא ופלא! איך האָב געהאט אן אמת'ע תענוג צו הערען איהם!... הייסט עס, אז דער מגיד האָט ניט איהם גע'מסורט. ער, דער וואַכערניק, מאכט זיך ניט וויסענדיג, און מיין צאָרען האָט געברענט און האָב לאנג געזוכט א נקמה אן איהם און ניט גערונען...

דער פראלעטארישער רעדאקטאר.

(א גאליציאנישע הומאָרעסקע)

אריין צו מיר אין צימער איז ער אונגעריכט. ער האָט אין טיהר ניט אָנגעקלאַפּט; צי ער האָט ניט געוואוסט, אז מען דאַרף אָנקלאַפּען, צי ער האָט פון אזעלכע נאַרישקייטען ניט גע- האלטען — נוטער יאָהר ווייס איהם, אלענפאלס בין איך אויף איהם ניט ביזן געווען — צו אזעלכע אונגערוארטעטע בעזוכען בין איך שוין אין גאליציען געוואוינט געווען.

ער האָט אויסגעזעהען א יאָהר פיער-פינף-און-צוואנציג, פון מיטעלמעסיגען וואוס, אַרים געקליידעט, אָבער דאָך ווי אן אינטעליגענט, וועניגסטענס ווי אן אינטעליגענט אין גאליציען, האַטש קיין קראוואט האָט ער ניט געטראָגען, דערפאר אבער איז דער קראגען געווען גענוג שטייף, האַטש ניט וועניג ברודיג... די שיד זיינען געווען ניט נאָר ניט געפוצט, נאָר אפילו קויטיג. עס איז אבער געווען קענטיג, אז ניט געפוצט האָט ער זיי בכיוון, כדי די לאטעס זאָלען ניט זיין אזוי בולט.

דערפאר אבער האָבען זיינע טאשען פון ראָק, וועלכער איז געווען אָבערשפילעט, עדות געזאָגט, אז ער איז גיט נאָר אן אינטעליגענט, נאָר טאקע א גייסטיגער מענש: זיי זיינען גע- ווען אָנגעפאקט פול מיט פאַפירען, אזוי, אז דער מאָגערער בע- זוכער מיינער האָט אויסגעזעהען גאנץ דיק...

איך האָב פערשטאנען, אז איך האָב דאָ צו טהאָן מיט א קאַלענע, ד. ה. מיט א שרייבער, אָדער עפעס עהנליכעס, און איך האָב שוין גענומען זוכען מיטלען, ווי אזוי אויסגעלייזט ווערען פון איהם.

דאָס מאַל האָב איך מיך אבער טועה געווען, עס איז ניט

געווען קיין שרייבער, נאָר א סך, א סך העכער פון א שרייבער.
שטעלט זיך פאַר, אז דער דאָזיגער יונגערמאן איז געווען
א רעדאקטאָר, און ניט נאָר א רעדאקטאָר פון סתם א צייטונג⁵,
נאָר טאקע דער רעדאקטאָר פון בעריהמטען פּראָלעטאריש-נאָר
ציאָנאָל-ציוניסטישען זשורנאַל: „אונזערע פּאָדערונגען“, וועל-
כער איז שוין ערשינען אין פערלויף פון צוויי יאָהר אין 7 נור-
מערען און האָט אָנגעמאַכט צווישען די פארטייען א גרויסען
שטורם מיט זיינע שארפע ארטיקלען און מיט זיין קריטיק געגען
דער טאַקטיק פון די מאַרקסיסטען...

נאַטירליך, דאָס בין איך אלץ דערגאנגען נאכדעם, ווי ער
ער האָט עס מיר אליין איבערגעגעבען...

— יא, יא! — האָט ער געענדיגט די ביאָגראַפיע פון זיין
זשורנאַל. — עס קומט אויס גענוג צו קעמפּפּען מיט דער פּע-
דער, אבער זיענען וועלען מיר. די לעצטע נומער „אונזערע
פּאָדערונגען“ איז זיך פאַנאנדערגעגאנגען אין דריי הונדערט
פּופּציג עקזעמפּליארען... און די נומער, וועלכע איך געה איצט
פערענדיגען, רעכענען מיר דרוקען אין פינף הונדערט עקזעמפּ-
ליארען...

דערהערענדיג פון אזא ערפאַלג פון „אונזערע פּאָדערונגען“
האַב איך שיער-שיער ניט ארויסגעכאַפּט זיך מיט א פאַרשלאג
צו ווערען א מיטאַרבייטער. צום גליק האָט דער רעדאקטאָר פון
„אונזערע פּאָדערונגען“ זיך קענטיג דערמאָנט אַן דעם וועגען
יואָס ער איז געקומען און ער האָט פערכאַפּט:

— אָבער איין פעהלער האָט אונזער אָרגאַן. מיר האָבען די
בעלעטריסטישע אבטיילונג אינגאנצען פערנאכלעסיגט. אין די
עטליכע נומערן, וואָס זיינען ערשינען, איז נאָך קיין איין ער-
צעהלונג ניט געווען.

אַלס בעלעטריסט אליין, האָב איך זיך אָבגערוּפּען:

— דאָס איז ווירקליך א גרויסער פעהלער. בעלעטריסטיק
מוז פערנעהמען א וויכטיגען פּלאַץ אין א זשורנאַל.

— מיר ווייסען עס... האָט ער היציג זיך אָנגעכאַפּט... מיר האַלטען שטארק פון דער שעהנער ליטעראַטור. אין אונזערע קרייזלעך לעזען מיר זאָגאַר פאַר נאָך די „דיסקוסיעס“ ערצעה-לונגען פון די גרעסטע אידישע שרייבער. ביז אהער איז אבער פאַר בעלעטריסטיק קיין פּלאַץ נישט געווען. דער קשאַנאווער סטרייק פון די האַניג-ניסער האָט דעם גאַנצען פּלאַץ פערנומען. שטעלט זיך פאַר: פינף האַניג-ניסער האַבען צוויי יאָהר גע-סטרייקט און אין יעדער נומער האָט מען געמוזט אַבענעכען בע-ריכטען וועגען דער שטימונג פון די ארבייטער און די בעלי-בתים. דער סטרייק איז געווען א פערביסענער פון ביידע צדדים, אָנגעפיהרט דעם סטרייק האָט טאקע אונזער פארטיי און אַט צוליב דעם איז אין קיין פּלאַץ נישט געווען פאַר דער שעה-נער ליטעראַטור...

— נו, און איצט? — האָב איך געפרעגט.

— איצט — האָט ער געענטפערט — האַלט מען זיך שוין ביי אויסגלייכען. עס איז א סברא, אז אין דעם נומער זאָל קאָנען אריינגעהן א בעלעטריסטיש זאכעלע, פון א 30—40 שורות... און טאַמער וועט זי זיין צו גרויס פאַר איין נומער, וועט מען זי טיילען אויף צוויי מאָל און מען וועט אונטען שרייבען: „פאַרטזעצונג קומט“...

ענדע קומט... האָב איך איהם פערריכט...

— איך מיין טאקע „ענדע קומט“... האָט ער זיך פער-שעהמט און איז דרויס געוואָרען, פון וואָס ער איז געוואָרען א סך חנו'דיגער...

— וואָלט איך טאקע וועלען — האָט ער פאַרטגעזעצט — אז איהר זאָלט ספּעציעל פאַר אונז עפעס אָנשרייבען א זאכעלע. עפעס אזוי, פערשטעהט איהר מיך פון ארבייטער לעבען, עפעס אזוי — אן אַניטאַציעלע... איהר פערשטעהט — עס זאָל דעם ארבייטער דורכנעהמען...

— איך וועל מיך פלייסען! — האָב איך צוגעזאָגט...

— יא, יא! פלייסט זיך! — האָט ער זיך געבעטען, ווי עס
וואָלט איהם געגאנגען אין לעבען... גלויבט מיר, איהר ווייסט
גאָרניט וואָס פאר אַ פּובליקום מיר האָבען... מען שלינגט יעדעס
וואָרט... מען שלינגט...

— אז עס איז ניטאָ וואָס צו עסען, שלינגט מען ווערטער—
האָב איך זיך געוויצעלט פאר'ן רעדאקטאָר...

דער ווייץ איז איהם געפעלען געוואָרען, איך האָב קענטיג
געטראָפּען אין פינטעל אַרײַן. דער רעדאקטאָר האָט אַ זיפּץ גע-
טהאָן, פערנלאַצט די אויגען צום באלקען און האָט זיך אָנגע-
רופּען:

— דאָס איז ניט קיין ייִץ — עס איז טאקע אַן אמת —
דער פּראָלעטאריאט איז גאַלציען האָט ניט צו עסען... און דער-
פאר קעמפּען מיר טאקע.

— אַלואַ וועל איך אייך די זאך צושיקען, — האָב איך
ענדליך פּערזיכערט. — גיט'זשע מיר דעם אדרעס פון דער
רעדאַקציע...

— דער אדרעס... דער אדרעס... האָט ער געשטאַמעלט...
דער אדרעס... די רעדאַקציע, פּערשטעהט איהר מיר, האָט ניט
קיין שטענדיגען אדרעס... וואו איך וואוין דאָרט איז דער אדר-
רעס...

— נו, טאָ זאָגט מיר, וואו איהר וואוינט...
— חִי-חִי! — האָט ער זיך חנו'דיג צולאכט... אַט דאָס
איז טאקע די מעשה, וואס איך האָב שוין אַ פּאָר וואָכען קיין
וואוינונג ניט...

— טאָ ווארזשע געפינט זיך פאָרט די רעדאַקציע? האָב
איך געפּרענט אביסעל פּער'חרוש'ט...

— ביי מיר אין די קעשענעס... האָט ער מיר מיט אַ זיסען
אונגעזאָרגטען שמייכעלע אָנגעוויזען אויף די אָנגעפאַקטע טא-
שען... עס קאָן אבער זיין, אז די פארטיי זאָל פאר מיר די טעג

קריגען ערנעץ א דירה... וועל איך אייך שוין געבען צו וויי-
סעז...

און דערמיט איז, נאך דער בעלעטריסטישער בעשטע-
לונג, דער „פראלעטארישער רעדאקטאר“ ארויס פון מיין ציי-
מער, א פרעהליכער, א גליקליכער, וואס די קינפטיגע נומער
וועט האבען בעלעטריסטיק אויף...
וואלט נאך געווען א דירה!

דער נייער חסיד.

(א גאליציאנער בילד)

בעמערקט האָב איך ווין לאַנג, אז דאָס בחור'ל מיט'ן שטארק צענדען גאָרגעל מיט דער משכילישער האַלב ווייסע, האַלב ברור דיגע מאַשינקע, מיט דעם פּשרה'דיגען האַלב חסידישען, האַלב דייטשישען קאָפּעליוש און איבערהויפּט מיט די פינקלענדיגע און דאָך קעלבערנע אויגען, — אז דאָס דאָזיגע בחור'ל פער פאַלגט מיך אויף טריט און שריט. כ'האָב עס געמערקט און שטארק מורא געהאט. דאָס הארץ האָט מיר געזאָגט, אז דאָס בחור'ל וועט מיך פריהער אָדער שפעטער „אריינקריגען“ און וועט פאר מיר אויסלעגען זיין גאנצע השכלה, פון וואָס עס איז בעלט מיך שוין זייט איך בין דאָ אין גאליציען.

מיין היטען זיך, מיין פארויכטיגקייט האָט מיר אבער נישט געהאַלפּען. אין א שעהנעם מיטאָג, ווען איך בין געזעסען אין מיין צימער'ל און געהאַלטען געהמען זיך עפעס שרייבען, האָט זיך מיין טהיר, וועלכע איז פריהער ניט אָנגעקלאַפט געוואָרען, זיך געעפּענט און עס האָט זיך אריינגערוקט טאקע דאָס זעלבע בחור'ל.

„ניט פרעהליך!“ האָב איך א טראכט געטהאָן און האָב גע-וואָלט שוין ארויסווייזען מיין ניט גאסס פריינדליכקייט. דער-זעהענדיג אבער זיין פערוירונג, זיין ניט וויסען וואוהין צו טהאָן די הענד, וואוהין צו קוקען און וואָס צו טהאָן, האָט מיך אביסעל געריהרט, מילא — האָב איך שלום געמאכט — לאָמיר איהם אויסהערען. אפשר וועט זיין אינטערעסאנט.

— ויצט, האָב איך מיך צו איהם שוין געווענדעט גאנץ פריינדליך.

שטיינער האבען זיך פון זיין הארצען אראָנגעקייקעלט. ניט אראָבנעהמענדיג זיין משכילישען קאפּעליושעל, נאָר אראָב-שאַרענדיג איהם צום פאטילניצע צו, האָט ער זיך אוועקגע-זעצט אויפ'ן בעט — האַטש עס איז געשטאַנען א פרייער שטוהל — און האָט אָנגעהויבען האַלב שטאַמלען, האַלב רעדען. — איך בין אריין צו אייך.. הייסט עס געוואָלט האָב איך שוין לאנג אריין, וואָרום צו וועמען זאָל מען אריין? איך געה אפילו אלע טעג אין ארבייטער פּעראיין, איך בין א סאַציאַליסט... נאָר ביי אייך, רעכען איך, קען מען עפעס מעהר „דער-געהן“... היי-הי-הי....

זיין לאכען איז געווען קעלכעריש, די אויגען האָבען פער-לאָרען דעם גלאנץ און זיינען געוואָרען פייכט. איך האָב שוין חרטא געהאט אויף מיין אויפטהו און האָב זיך געווענדעט צו איהם: — וואָס וועט איהר זאָגען?

— וואָס וועל איך זאָגען? חע-חע-חע... איך מין! אייך דארף מען דען זאָגען? און אליין ווייסט איהר ניט... און צוריק גערעדט האָב איך אייך טאקע א סך צו זאָגען און איהר וועט דערפון מאכען נאנצע ביכער, אָט אזוינע. (דערביי האָט ער אָנגעוויזען אויף א פאָר דיסקע ביכער, וואָס זיינען געלענען ביי מיר אויפ'ן טיש).

און איידער איך האָב מיך מכין געווען אויסצוהערען איהם, צו וואָס מען האָט געדארפט זיך פאַרבערייטען מיט געדולד, האָט ער ווייטער געשאַטען:

— איהר ווייסט דאָ, אז איך שטאם פון חסידישע על-טערען. מיין טאַטע איז א סאדיגערער חסיד, אויב איהר האָט א ידיעה אין סאדיגערער חסידים, קענט איהר אייך שוין פאַר-שטעלען, ווי אזוי איך בין ערצויגען געוואָרען! בפרט, אז מיר דאכט, אז איהר האָט א ידיעה אין חסידות. איך האָב געלע-

זען א פאָר זאכען אייערע וועגען דעם. גאנץ גוט! ... ד. ה. אבי-
סעל פעהלט דאָרט — דעם עיקר ווייסט איהר נאָך נישט. דאָס
קען איך וויסען. הלואי וואָלט איך געהאט אייער פערדער וואָלט
איך בעסער ארויסגעגעבען, ווארום פערשטעהט איהר מיך —
איך בין דעם חסידות א שונא, א דם שונא! ... איהר אידעאל-
זירט עס; דאָס טאָר מען נישט! מען טאָר נישט! די לעצטע
צייט האָבען טאקי די חסידים פעריסען די נעזער. א קלייניג-
קייט: דער „העולם“ האָלט אויף פון חסידיש. אמאָל, למשל,
אויב איהר געדענקט דעם „השחר“, פלעגט מען זיי דאָרט לייגען
ניין איילען אין דער ערד! און אזוי דארף זיין. נו, סמאָלענס-
קין איז געווען א גרויסער פריידענקער. זיין „התועה בדרכי
החיים“ איז א גוואלדיגע זאך, א גוואלדיגע זאך, זאג איך אייך.
היינט שרייבט מען שוין נישט אזוי. צוריק געשמועסט שרייבט
מען היינט אויף נישט שלעכט. דאָס הייסט, עס זיינען דאָ פער-
שיעדענע שרייבער: איינער שרייבט גוט, איינער שרייבט, אז
מען קען אין מויל נישט נעהמען, ווי אן אפיקומן. נאָר דאָס האָט
נישט צו אונזער ענין. איך וויל אייך נאָר שילדערען די חסידים.
וואָס הייסט אייגענטליך א חסיד? א חסיד הייסט א מאמין, ער
גלויבט. בערעכענען, אנאָליזירען א זאך, ווי מיר פריידענקער,
למשל, דאָס נישט. אלץ שטעהט אויפ'ן גלויבען. דער רבי איז א
בעל-מופת, בעווייזט נסים, היינט אז דער רבי זאָגט נאָך א
שטיקעל תורה — עקט זיך די וועלט. פרוביר דעם טאטען בער-
ווייזען אז נישט אזוי, קריגסטו אנשטאָט אן ענטפער פֿעטש!
מיך האָבען נישט די פֿעטש געארט, איך קען פערטראַגען א
פאטש, גאָט צו דאנקען. אמת, איך קען געבען א פאטש אויך.
נאָר א טאטען צוריק וועל איך דאך נישט געהן פאטשען! האטש
צוריק געשמועסט, האָלט איך נישט פון כבוד אב. ס'איז אן
עפעס איבערבלייבעניש פון אלטע צייטען. וואָס הייסט?
אז דו ביזט מיינער א טאטע, דעריבער איז וואס — טאדסטו
נישט זיין קיין שוטה, קיין ווילדער פאנאטיקער? מוז איך

דיר פאלגען? ווי מיינט איהר? איך האב טאקי געוואלט הע-
רען אייער מיינונג וועגען כבוד-אב. ס'איז א וויכטיגע פרא-
גע. איך אינטערעסיר מיר שטארק דערמיט... דער עיקר אבער
אינטערעסיר איך מיר מיט סאציאליזם: איך בין שוין פיערטער
יאהר א סאציאליסט... ד. ה. א סאציאל-דעמאקראט! טאקי
דא אין דער אידישער פארטיי! איהר קענט דאך מסתמא דעם
פיהרער פון דער אידישער פארטיי — גראסמאנען! אט דאס
איז א קאפ! ער קען גאנץ „קאפיטאל“ אויף אויסוועניג! און
מיט אלע פירושים. ביי איהם האב איך טאקי „קאפיטאל“ גע-
לעהרענט, א טיעפע זאך! אי וועה! אי וועה! וואס דארטען טהוט
זיך! א ים! און גראסמאן שווימט דארטען, ווי אז אמת'ער מאט-
ראן, ווי א מאטראן, זאג איך איך. א קלייניגקייט — זיין קאפ!
נו, ער האלט טאקי אויף די פארטיי, ווען ניט ער — וואלט זי
שוין לאנג צופאלען אויף ברעקלאך. דער עולם איז טאקי אין
איהם שטארק איינגעגלויבט, ווי אין א גוטען אידען, און ער איז
טאקי זעהר גרויס! איהר האט איהם געדארפט הערען אמאל
רעדען, א רעדע האלטען אויף א פאלקס פערזאמלונג! ער צו-
קלאפט זיי אלע, דערהויפט די ציוניסטען אויף פיג'יצעלעך.
ווי האלט איהר פון די ציוניסטען? איך האב טאקי געוואלט הע-
רען אייער מיינונג, איך בעט אייך זאגט מיר, וואס ווילען זיי,
זיי ווילען פאלעסטינא, גוט! איך, קען זיין, וויל אויך, נאר פון
וועלען בין האבען איזדאך עפעס א גרויסער חילוק... נאך גראס-
מאן ווייזט אויף, אז דאס איז גלאט א חלום, אן אוטאפיע...
ער האט אזא כח!... ס'איז געווען דא ניט לאנג פאר די וואה-
לען — ס'האט געזאלט זיין א גרויסע פאלקס-פערזאמלונג,
דאמאלסט איז געקומען אהער א ציוניסטישער רעדנער פון פשע-
מישל, ד"ר לאנדע, א הייסער ציוניסט, אויך א גוטער רעדנער.
א טאג פאר דער פערזאמלונג האט זיך גראדע דער ד"ר לאנדע
געטראפען מיט אונזער גראסמאן'ען. זיי האבען זיך א ביי-
סעל צושמועסט צווישען זיך. וואס ווייטער איז דער שמועס

אלץ שארפער געווארען. וואס זאל איך אייך זאגען. עס האט נישט געדויערט קיין צוויי שעה און ד"ר לאנדע איז געווארען אויס ציוניסט און איז איבערגעגאנגען צו אונז, צו די סאציאל-דעמאקראטען. גראסמאן, הייסט עס, האט איהם איבערצייגט, אין איינע צוויי שעה! עס האט געקאכט די שטאדט! ווארום איהר דארפט וויסען, אז ד"ר לאנדע איז אויך נישט קיין איינ-געלע. נאך ווי קומט ער צו גראסמאנען! איך זאג אייך, אז דער גראסמאן בעווייזט אין אנימאציע ממש וואונדער... און דער עולם האלט טאקי פון איהם. שוין א סך חסידישע בחורים זענען אריבער צו איהם, די טאטעס, די חסידים, סעהרען וועלטען, מען פאהרט צום רבי'ן, דער רבי גיט עצות. נאר שריי חיוקים.

— איך בין שוין — האט ער אויסגעלאזט — דאס פיערטע יאהר א סאציאליסט, א סאציאל-דעמאקראט, הייסט עס. דער עיקר אבער טהו איך טהעאָרעטיש און דיסקוטיר מיט חסידישע בחורים, מיט ציוניסטען... עס איז, נאטירליך, שווער זיי צו איבערצייגען. קיין גראסמאן בין איך נישט. איך האב נישט אזא כח, אבער ווירקען ווירק איך... מיר פעהלען נאך אביסעל ידיעות אין א טהייל סאציאליסטישע פראגען, נאך איך שטודיר. יעצט לערנען איך קאָוטסקי, אויך א גרויסער קאָפּ! נאך אז גראַסמאן וועט עלטער ווערען וועט ער קאָוטסקי'ן איבערשטיי-גען. לייט ווילען אפילו האָבען, אז אין דער נאציאנאלער פראגע איז גראַסמאן טיעפער פאר קאָוטסקי'ן. ס'איז טאקי זעהר מעגליך... וויפּעל איז אין דער זייגער? אכט! יא, דארף איך טאקי געהן אין פּעראייין — ער האלט דארטען טאקי היינט א רע-דע. זיינע א רעדע! א קלייניגקייט; פּעריל שיטען זיך פון מויל!...

אז ער האט שוין געהאלטען ביי'ן געהן, האב איך איהם א פּרעג געטהון:

— אבער א י ה ר זענט ניט קיין חסיד?
— איד? האט ער אויף מיר אויסגעגלאנצט די אויגען —
איד בין שוין ווייט פון חסידות! איהר הערט דאך פון מיר
ווערטער!...

דער באהן־בילעט.

(א שמועס אין וואגאן.)

... איהר פאהרט מיט אבילעט? — א נארישקייט, א גרוי-
סע נארישקייט: אלמאי זאל מען פאניען אנשטאפען מיט געלד?
מען זאגט אפילו, אז פאליאקאוו האט אויך א חלק אין דער באהן.
נאך וואס מיינט איהר אין פאליאקאוו! ער האט שוין אפילו
לאנג פערגעסען, אז ער איז א איד... נאך מיר דאכט, אז מיט
דער דאזיגער ליניע איז ער ניט קיין שותף... און אפשר יא. נאך
אזוי צי אזוי, א בילעט נעהמען איז א נארישקייט. ס'איז ארויס-
געווארפען געלד! איהר וועט זאגען יושר! אט פאָהרען מיר שוין
דריטע סטאנציע און מיר האבען נאך אלץ ניט וואו צו זיצען!
צונויפגעשטיקט ווי גענו... קראנק זענען זיי געווען צומשעפען
נאך א וואגאן, צי טאקי נאך צוויי... און גלאט וועמעס כחות
איז צו בעצאָהלען פאר א גאנצען בילעט? מילא איהר פאָהרט
אודאי איין מאָל אין א שמיטה, קאנט איהר זיך פערגינען צו
קויפען א בילעט, אָבער איד, פערשטעהט איהר מיד, בין א איד
א סוחר, פאהר אכט מאָל א יאהר נאך סחורה, און מיר וואלט
מיין גאנצע קראם ניט אויסגעטראגען, איד זאל קויפען יעדעס
מאָל א בילעט. אז איד פאהר מיט'ן „קאנדוקטאר“, מאך איד
אויך ניט קיין גרויסע גליקען. אַמאָל טרעפט זיך, פאהר איד
נאך א פעסעל הערינג, למשל, און איד זאל נעהמען א בילעט, וועל
איד שוין מוזען ארויפציהען אויף יעדען הערינג א גראשען און
אז איהר וואלט געקענט אונזערע קונים, וואלט איהר פערשטא
גען. ווי אזוי דאָס איז גוט: אונזערע קונדען וועלען אייך א יאָהר
ניט פערזוכען קיין שטיקעל הערינג און וועלען אַבקומען מיט

א ציבעלע, אבי דער קרעמער זאל ניט אויספיהרען. אזוינע מינים קונדען זענען דא אין שטעדטעל!

פֿאָהר איך מיר שטענדיג אָהן א בילעט. און הלאי ווייטער! אמת, די ערשטע צייט פלעגט מיר דאס הארץ קלאפען ווי ביי א גזלן, ווען איך פלעג אריינגעהן אין וואגאן אָהן א בילעט. א קליינדיקייט: מען שפיעלט זיך דא מיט פאָניען! צוריק גערעדט קומט על פי זאקאן דערפאר ניט קיין גרויסער פסק. על פי זאקאן דארפען „זוי“ בלויז אראָבּווארפען ביי א סטאַנציע, און דאָר טען פרעגט דער נאטשאלניק-סטאַנציע א פאס, דעם נאמען און מאכט א פראטאקאָל, אמאל אז דו פערגעסט דעם פאס אין דער היים, צי דו האָסט גאר קיין פאס ניט, שיקט מען דיר אַב מיט'ן עטאַפּ, ס'איז אויך ניט קיין גרויס אומגליק... האַטש ס'ווענדט זיך פאר וועמען... פאר מיר למשל, וואָלט דאָס געווען א הריגה, מיין קראם וואלט אַינגאַנצען חרוב געווארען. נאר הלאי ווייטער, מיך האָט מען נאָך קיינמאָל ניט אראכגעפיהרט: זוויל נאָך אלע זאכען בין איך פארזיכטיג. אמאל, למשל, האָט זיך געטראפען אז איך האָב ניט געהאָט קיין בילעט און ס'איז גראד אריינגעקומען א „קאנטראליאר“ בין איך געפאלען אויף א שכל און בין ארונטערגעקראכען אונטער א באַנק און גלויבט מיר, אז דארטען איז נאר ניט אזוי שלעכט — גערוימער ווי אין וואגאן. די גאנצע זאך איז, וואס אויך אונטער'ן באַנק ביזטו ניט זיכער, ווארום אן אנדער קאנטראליאר, א שונא ישראל למשל, הייסט זוכען אונטער'ן באַנק, דעמאָלט האָט מען גראד ניט געזוכט: איך האָב געהאט מזל. מען דארף צו אלץ האָבען מזל... נאָר דאָס האָט מיר נאָר אַיינמאָל געטראפען און יענע גסיעה האלט איך פאר דער בעסטער: עס האָט טאקי ניט געקאָסט קיין גראשען. דעם קאָנרוקטאר גארנישט געגעבען... אזוי אבער קאָסט דער קאָנרוקטאר, קיין סך גיב איך איהם ניט — א צוויי גילדען! ס'איז גענוג פאר איהם, מאָלט אייך, אז ער האט אזוי-נע ווי איך אין די צעהנדליגער... דאָס רוב זענען די קאָנרוקטאַר

רען ניט קיין שלעכטע: ניסט אוועק איהם די צוויי גילדען — זעהסטו. אז ער איז דיר א פריינד, האַטש א איד — זיי האָבען ישר... מיינע קאנדוקטארען — אלע בעקאנטע — זענען שוין גאר פיינע גוים! אין גרונד גענומען, קומט דאך דעם קאנדוקטאר די צוויי גילדען! פונדעסטוועגען בעדאנקט ער: זאגט אייד, וואס איהר ווילט דאס איז אן אוורעלקייט פון א גוי... מיט מיר איז איינער פון זיי א גוטער ברודער און גראד קומט מיר דאס רוב אויס מיט איהם צו פאָהרען — ער ווייסט, ווי מען רופט מיד, קלאפט מיר שטענדיג איבער'ן פלייצע און רופט מיד: מאַלאַדיעץ לייבעל! ער האָט טאקע פון מיר איבערגענומען א היבשע מטבע: שוין 15 יאָהר, אז מען פאָהרט אין שטאָרט אריין נאָך סחורה אכט מאָל א יאָהר! אמאָל גיב איד איהם אויסער די צוויי גילדען א מתנה: א הערינגעל, א פאָר זויערע אונגערקעס — מען קאָן ניט זיין קיין חזיר... און ער איז טאקע ווערט... נאָך אלע זאכען טהוט ער אידען טובות. עס קאָסט פאָרט ביליגער, ס'איז דאָך נאָריש!... איין מאָל נאָר איז ער אויף מיר שיער ניט אין כעס געוואָרען... און ער וואָלט געווען גערעכט. איד האָב מיד אבער פערכאפט: ס'האָט מיר אפילו געקאָסט יענע נסיעה א שעהנע פאָר גראַשען און ווער איז אלץ שולדיג — עפעס א נאָרישער איד איינער! אויפ'ן וואַקזאל האָט ער צווישען אונז געמאכט א מהומה: באַשר עס פאָהרט זעהר א בייזער „קאנטראַליאָר“ און מען מוז נעהמען בילעטען! איד האָב אפילו לכתחלה געלאכט: וואָס הייסט א קאנטראַליאָר: דער קאנדוקטאָר וואָלט אורדאי גלייך צו וויסען געגעבען, האָב איד אבער איהם בשום אופן ניט געפונען... מילא פערפאלען — מען מוז נעהמען א בילעט: אכט בלוטיגע גילדען! היינטיגע פרנסות! פערפאלען! גענומען א בילעט! איד געה אריין אין וואגאָן — ס'איז א מהומה, עס פאָהרט, זאגט מען, זיכער א קאנטראַליאָר און יעדערער וואָרענט דעם אנדערן: א בילעט, למען השם, אידען, האָט בילעטען! נו, מראכט איד

מיד, אבי איד האב! און מיין קאנדוקטאר זעה איד ניט! דער צוג נעהמט זיך ריהרען, איד שטעה מיר אָנגעשפארט אָן פענסטער און טראכט פון די איבעריגע עטליכע גילדען און עס רייסט מיר אויס א שטיק הארץ: היינטיגע פרנסות!... און גלאט מוז איד אייך זאגען, בין איד ניט געוועהנט געווען צו פאָהרען מיט א בילעט — נעה היט זיך מיט איהם! אלע וויילע טאפ איד איהם אין קעשענע צי ליעגט ער, דער קאפ איז פערדרעהט, און צו א בילעט בין איד ניט געוועהנט — איד קאן איהם נאָך פער-ליערען.

אין א פערטיל שעה ארום, מיר זיינען שוין אָנגעפאָהרען א האַלבע סטאַנציע, קומט צו דער קאנדוקטאר מיינער! וואו קאנטראָליאָר, ווער קאנטראָליאָר — אן אויסגעטראכטע מעשה! איד בין אזוי צוטומעלט געוואָרען, אז איד האב ניט געוואוסט, וואָס צו טהאָן. דאָ הער איד, ווי דער קאנדוקטאר רופט זיך אָן: נו, לייבעל, וואָס שווייגסטו? היינט וואָס טהוט מען דאָ? — זאָל איד איהם געבען דעם בילעט, היינט וואָס וועט ער האַבען? ער קאן נאָך פאראיבעל האַבען... מילא, איהר וועט דאָך פון מיר לאכען — איד האב ארויסגענומען צוויי גילדען און האב איהם געגעבען. איד האב מיד, גלויבט מיר, געשעמט צו געבען איהם דעם בילעט... עס האָט פשוט ניט געפאסט!... שטענדיג פאָהרסטו אָהן א בילעט, מיט אמאָל ווערסטו פריש און געזונד און משוגע און גיסט איהם א בילעט... עס פערשטעהט זיך, עס האָט מיר געקאָסט די מעשה גענוג געזונד. איד בין פון דער דאָזיגער נסיעה בדלות געוואָרען. ארום און ארום האָט זי מיר געקאָסט 12 גילדען, נאָר טהו, מאַך, איד האב ניט געקאָנט מיט'ן קאנדוקטאר איינרייסען... עס האָט ניט געפאסט... און דער עיקר — איהר וועט גלויבען — איד האב מיד פשוט גע-שעמט צו געבען איהם דעם בילעט...

די דריי טאקטען.

1.

בין צוואנציג יאָהר איז חיים געווען א סטאַליער. געאר-
בייט האָט ער ביי זיין בעל־הבית ראובן יוסלען פינף יאָהר.
און קיין גרויסער מייסטער איז פון איהם נישט ארויסגעקומען. ער
האָט געארבייט שטיל, פאמעליך און אלץ אזוינע ארבייט, וואָס
האָבען נישט געהאט אין פלוג קיין גרויסע ווערטע. א גאנצען
טיש, א בעט, א טאָבורעט האָט ער קיינמאָל נישט אויסגעאר-
בייט, ער האָט גאָר געארבייט צו דער האַנד: א פיסעל, א ווענד-
טעל, א ברעטעל אָבערהובעלט. און אז די גאנצע זאך פלעגט
פארטיג ווערען, פלעגט חיים דאָרט זיין ארבייט נישט דערקע-
נען, נישט געפינען. פערענדיגען זיין ארבייט פלעגט א צווייטער
פועל, אָדער דער בעל־הבית, און חיים האָט קיינמאָל נישט גע-
האט דאָס פערנעניגען און דעם שטאַלץ, וואָס א מייסטער־האָט,
ווען ער בעטראכט זיין געענדיגטעם ווערק. זי * זיין ארבייט
פלעגט פערשלונגען ווערען אין אנדערע, און האָטש ער האָט אין
ווערקשטאט א נויץ געבראכט, דאָך האָט זיך איהם שטענדיג גע-
דאכט, אז זיין ראָליע איז זעהר א קליינע און ער טהוט מיט זיין
ארבייט גאָר נישט אויף, זי ווערט פערפאלען נישט בעמערקטער-
הייר.

און דעריבער האָט חיים זיך נישט געפיהלט פאר א סטאַ-
ליער אין פולען זינען פון וואָרט און האָט די ארבייט נישט לייעב
געהאט, און אז מען האָט איהם אָבענגעבען פאר א סאָלדאט
אויפ'ן איין־און־צוואנציגסטען יאָהר, האָט ער אפילו אין „פרי-
סוטסטווייע“ נישט געזאָגט אז ער איז א סטאַליער, כדי ער זאָל
נישט דארפן אַנקומען אין „פלאַטניע“, וואו ער וואַלט ווידער

געדארפט שפיעלען די ניטוויכטיגע ראליע אין דער ארבייט און זיין ווי א פינפטע ראד צום וואַגען.

אז ער איז אָנגעקומען אין דער דריטער ראַטע, און אז אין א פאָר וואָכען ארום האָט דער פעלדפעבעל, אריינגעהענדיג אין קאָזאַרמע געפרעגט: ווער איז א סטאַליער? איז חיים רויט און בלאס געוואָרען און האָט שוואַך אויסגערופען, ניט קענענדיג זיך איינהאלטען:

— איך!

דאן האָט דער פעלדפעבעל איהם ארויסגערופען פאַראויס און איהם געזאָגט:

— וועסט האָבען אויף עטליכע טעג ארבייט. דער ראַטנער האָט געהייסען מאַכען נייע ברעטלעך אויף די „נאַרעס“, וואו יעדען סאַלדאט'ס נאָמען זאָל זיין אויפגעשריבען. פערשטעהסט? חיים האָט א קוק געטהאָן אויף די אלטע ברעטלעך, וואָס זיינען געווען צוגעשלאָגען אין דער הויך אויף די „נאַרעס“ און האָט געפונען, אז די ארבייט איז זעהר א גרינגע און אז ער וועט עס מאַכען.

אין דריי טעג זיינען אלע ברעטלעך פארטיג געוואָרען, און חיים האָט דאָס ערשטע מאָל אין לעבען געהאט דעם נחת צו זעהן זיינע אן ארבייט וואָס האָט אלליין פאר זיך א ווערט, צו וועלכער קיין אנדערער האָט זיך ניט צוגעשטעקט. און ער איז געווען צופריעדען, האָטש קיין געלד האָט ער דערפאר ניט גענומען און האָט אפילו קיין דאנק ניט בעקומען. נאָר וואָס דארף ער האָבען דאָס געלד און דעם דאנק? ער האָט דאָס געצאהלט און דעם דאנק אלע ווילע, ווען ער געהט פארביי די געלעגערס און זעהט, ווי אויבען אין דער הויך פינד קעלט דאָס זויסע ברעטעל, וואָס ער האָט אלליין געמאכט. א שאַד נאָר, וואָס אויף אין דער דאָזיגער ארבייט זיינער האָט זיך עמיצער אריינגעמישט, דער ראַטנערשרייבער האָט מיט שוואַרצע טינט יעדעס ברעטעל פערשרייעבען מיט א

נאָמען און פאמיליע און א נומער. נאָר וואָס זאָל ער טהאָן, אז קיין שרייבער איז ער ניט, אי א סטאַליער, אי א שרייבער קען א מענש ניט זיין... געשריעבען האָט אבער דער שרייבער אויף ז י י נ ע ברעטלעך, וואָס ער האָט אליין געמאכט. דאָס איז גענוג פאר איהם.

מעהר קיין ארבייט האָט זיך אבער דעם גאנצען ערשטען ווינטער פון זיין דיענסט ניט געמאכט, און חיים, גלייך מיט אלע „נאָוואַבראנצעס“, האָט זיך געלערענט מאַרשירען, לויט פּען, ציעלען מיט'ן ביקס און נאָך אועלכע זאכען. און אז זיין „צייט“ פלעגט קומען, פלעגט ער דארפּען געהן אין קיך שוילען קארטאָפּעל, טראָגען וואסער און זענען האַלץ, און ער האָט שוין כמעט פערגעסען אז ער איז א סטאַליער געווען, נאָר די ברעט-לעך איבער די געלענערס פלעגען עס איהם דערמאָהנען. דעם פריהערדיגען נחת אבער האָט ער שוין ניט געפיהלט.

דער פּעלדפּעבעל האָט אלץ ניט פערגעסען, אז ער האָט אין זיין ראַטע א אידעל א סטאַליער, און א פאָר וואָכען נאָך פּסח האָט ער איהם געשיקט מיט א קאָמאנדע סאָלאַטען מאכען פאלאטקעס פאר'ן לאַגער.

א גליקליכער, א שטאַלצער איז חיים אוועק מיט דער קאָ-מאנדע אין לאַגער. דער עלטערער פון דער קאָמאנדע, אן אל-טער קריסטליכער סאָלאַט, פון טווערער גובערניע, א געלער, מיט גרויסע וואָנסען, זעהר א שטרענגער, האָט געפיהרט די קאָ-מאנדע אין דער בעסטער אָרדנונג און דערוועהנדיג פון ווייט טען אן אפיציער, פלעגט ער זיך מיט מעהר שטרענגקייט געהמען צו יעדען בעזונדער. חיים'ן אָבער האָט ער נאָר נישט געזאָגט. חיים האָט עס בעמערקט און האָט דאָס ערשטע מאָל אין לעבען זיך געפיהלט, אז ער שמעהט העכער פון אן אנדערן און ער האָט פאר זיך אליין בעקומען רעספעקט...

קומענדיג אבער אין לאַגער אויפ'ן אָרט, איז חיים'ס גדולה אין גאנצען אראָב. דאָרט האָט שוין געארבייט די גאנצע פּלאַט-

ניע פון פאלק, און חיים האט דא וויעדער געשפיעלט די אמאליגע
ראליע ווי ביי ראובן יוסל'ן זיין בעל-הבית. ער האט נאך צוגע-
האלפן קלייניגקייטען, און אז די פאלאטקעס זיינען פארטיג גע-
ווארען, האט ער וויעדער זיין ארבייט ניט דערקענט, זי איז פער-
שלאנגען געווארען אין דער ארבייט פון די אנדערע סטאליארעס,
פון די בעסערע, פון די עלטערע, און ער איז געווארען דער זעל-
ביגער אונבעמערקטער חיים ווי געווען, גלאט א חיים, וואס איז
אמאל א גארנישט א פעול ביי ראובן יוסל'ן געווען און היינט
א גארנישט אין פאלק.
און חיים איז אומעטיג געווארען.

2.

עס איז געווען ערב מאנעוורעס. אין די פאלאטקעס האט
מען זיך געגרייט צו דעם לאנגען שווערען וועג. חיים איז געשטא-
נען ביי זיין פאלאטקע און האט גערייניגט דעם ביס, וועלכען
ער פלעגט אלע ווילע אויפחויבען, אויסציהען אין דער ברייט,
אנשטעלען קעגען איין אויג, דאס צווייטע אויג פערזשמורענדיג
און אריינקוקען אינוועניג, צי עס איז שוין גענוג צו רייניגען.
פלוצים האט ער דערהערט, ווי די דניעוואלניע, וואס שטעהען
יעדער ביי זיין פאלאטקע, גיבען איבער איינע די אנדערע:
— ארויסשיקען אלע יונגע סאלדאטען אויפ'ן מיטען פאלק!
חיים אלס יונגער סאלדאט האט זיך פון די דניעוואלנעס
געשרייען דערשראקען, „ווער ווייסט וואס פאר א בעפעהל עס
איז דא?“

— גיכער אויפ'ן מיטען פון פאלק! — האט איהם דער
דעזשורני געטריעבען.

חיים האט אין דער גיך צוזאמענגעלעגט דעם ביס, וועל-
כען ער האט געהאט פונאנדערגענומען, אויסגעשמירט אלע מע-
טאלענע ערטער מיט פעטס, אוועקגעשטעלט אין דער „פיראמיי-
דע“

דע", אָננעטהאַן אַ כלומרש'דיג ריין העמדעל, וואָס ער האָט אליין געכטען ביים טייך אויסגעוואשען, און האָט זיך געשטעלט ביי דער "ליניע", וואו עס האָט זיך צוזאמענגעקליבען די קאָמאָנדיע פון די יונגע סאָלדאטען און האָבען דערווייל געשמועסט אין דער שטיל.

פון שמועס האָט חיים געכאפט, אז מען וועט אויסקלויבען תלמידים פאר דער מוזיקאנטען-קאָמאָנדיע.

זיין שרעק איז אין גאנצען אראָב. פערקעהרט, ער האָט זיך נאָך דערפרעהט. ער וועט צורייבען א פאָר שעה צייט. קיין מור זיקאנט וועט ער דאָך ניט זיין. ער ווייס אפילו ניט וואָס מוזיק איז, ער קען אפילו קיין קלאַנג ניט ארויסלאָזען. ער האָט קיינ-מאָל אין זיין לעבען אפילו קיין זונג ניט געטהאָן. ווי קומט ער דערצו? דער קאפּעלמייסטער וועט אויף איהם אפילו זיך ניט אומקוקען. א קליינער, א דארער; א מוזיקאנט דארף זיין א געדונרטער, א שעהנער, א הויכער!

באלד זיינען צוזאמענגעקומען אלע יונגע סאָלדאטען. אז אונטערפּאָפּיציר האָט א קאָמאָנדיע געטהאָן:

— זיך אויסשטעלען! שאַנאַם מאַרש!

און די קאָמאָנדיע האָט זיך געלאָזט געהן, אויפהויבענדיג א געדיכטען שטויב.

צוקומענדיג צום מיטען פאַלק, האָט חיים דערזעהן דעם קאפּעלמייסטער שטעהן מיט'ן עלטסטען מוזיקאנט. דער לעצטער האָט געהאַלטען א פּאָפּיער אין האַנד.

דער קאפּעלמייסטער, א הויכער, דארער דייטש מיט בריי-לען אויף דער שמאַלער נאָז, האָט געהייסען, זיי זאָלען זיך אויס-שטעלען אין איין צייל. ער האָט זיך געשטעלט פאַראַוויס און מיט א פיגעדעל אין דער האַנד האָט ער אָנגעהויבען יעדען איינ-ציגען עקזאמינירען.

אז ער איז צוגעקומען צו חיים'ן וועלכער איז געווען דער צעהנטער פון צייל, האָט חיים'ן זיך געדאַכט, אז די פיס און די

הענד זיינען ניט זיינע און די צונג איז אין מויל פערשטארט געבליעבען.

— רױ זינגסט ? — האָט דער קאפעלמייסטער איהם גע-
פרענט.

— ניין. וואשע בלאהאָראָדע! — איז חיים קוים אין
שטאָנד געווען צו ענטפערן.

דער קאפעלמייסטער האָט איהם א טאפ געטהאָן די ליפּען.
און האָט זיך ערנסט אויף זיי פערקוקט.

— גוטע ליפּען — האָט ער זיך געווענדעט צום עלטסטען
מוזיקאנט מיט דעם פאפיער אין דער האַנד.

דער עלטסטער האָט מסכים געווען.

חיים האָט ניט פערשטאַנען, וואָס דאָס בעטייט. ער איז
שוין אלט 21 יאָהר און ער האָט קיינמאָל ניט געוואוסט, אז ער
האָט גוטע ליפּען. ער איז רוהיגער געוואָרען און האָט געהאַפּט
אויף עפעס גליקליכעס.

דער קאפעלמייסטער האָט א פיהר געטהאָן מיט'ן סמיק איי-
בער'ן פיעדעל און האָט געהייסען חיים'ן נעהמען דעם זעלבען
טאָן. אָנפאנגס האָט חיים עס ניט פערשטאַנען, נאָר אז דער
קאפעלמייסטער האָט איהם דייטליך ערקלערט. וואָס ער מיינט,
האָט חיים דאָס ערשטע מאָל אין לעבען געזונגען גלייך ווי די
פיעדעל האָט געשפּיעלט.

— ווי רופט מען דיר ? — האָט חיים דערהערט אז ערנסטע
פראנע.

— חיים קונעל ! — האָט ער הויך אויסגעשריען און איז
רויט געוואָרען.

— פערשרייבט ! — האָט זיך דער קאפעלמייסטער גע-
ווענדעט צום עלטסטען. יענער האָט עס גלייך ערפילט.

— ביזט א מוזיקאנט ! — האָט א אידישער יונגער סאָל-
דאט איינגעשושקעט חיים'ן אין אויער מיט קנאה.

חיים'ן האָט זיך עס ניט געגלויבט. איהם חיים'ן זאָל

טרעפען אזא נליק? ... און אפשר איז די וועלט משוגע געוואָרען?
און אפשר איז ער אליין משוגע געוואָרען?
קומענדיג צוריק אין פאלאטקע, האָבען איהם די אידישע
סאָלאַטען אָבגעגעבען „מזל טוב“! און די קריסטליכע האָבען
ראָסועלכע אויף זייער אופן אויסגעדריקט:
— וואָס זשיד, א רוח אין דיין מאַמע! — דארפסט גע-
בען אהער.

און דערביי האָבען זיי מיט די גראַכע פינגער געפויקט אי-
בער זייערע העלזער און חיים'ען האָט זעהר וועה געטהאָן דאָס
הארץ, וואָס ער קען זיי ניט געבען קיין ביסעל בראַנפּען.
ער האָט זיי אבער צוגעזאָגט, אז ווי ער בעקומט די „זשא-
לאַוואַניע“ 45 קאָפּ, קויפט ער א האַלבע פלעשעלע.
— נו, נוט! — האָבען די סאָלאַטען געענטפערט: חיים
קונעל מאַלאַדיעץ, חאַטש א זשיד! ...

3.

דער אינסטרומענט, וואָס מען האָט חיים'ן געגעבען, האָט
געהייסען וואַלדהאַרן. אין דער קאָמאָנרע האָט ער געהייסען
זואַלסאַרנע, און חיים'ן איז עס די ערשטע צייט געווען שווער
אויסצורעדען און ער האָט ניט נוט געוואוסט, ווי זיין אינסטר-
מענט הייסט. אז ער האָט געשריבען די ערשטע טעג פון דער
מוזיקאנטישער קאָמאָנרע א בריעף זיין איינציגען ברודער —
א שוסטער אין מינסק, און ער האָט געוואָלט איהם אויסשריי-
בען אויף ריכטיג ווי זיין אינסטרומענט הייסט, האָט ער עטליכע
מאָל איבערגעפרעגט ביי די עלטערע מוזיקאנטען. דאָס אויס-
זעהן פון דעם אינסטרומענט איז חיים'ן געווען געפעלען: די פיעל
אויסגעדערהטע מאַשינדעלעך, די קלאַפּענס און דער קליינער
מונדרשטוק האָבען ביי איהם ארויסגערופען א צופריעדענעם
שמיכעל. ניט געפעלען איז איהם נאָר געווען דער טאָן פון

אינסטרומענט, אָדער ווי ביי איהם האָט עס געהייסען: דער בלאָז. דער בלאָז איז א שוואכער, א שטילער און ניט קיין שעה-נער. חיים האָט ניט געקענט פערשטעהן, צו וואָס דארף מען אין אַרקעסטער אזא אינסטרומענט. אויסשפיעלען אויף איהם אליין קען מען נאָר נישט, אזוי זאָגען די מוזיקאנטען. דער דאָזיגער אינסטרומענט שפיעלט נאָר „סעקונדע“, ד. ה. האָט מען איהם ערקלערט, אז ער האָט תמ'וואטע אויסגעשטעלט די אויגען — עס-טא-טא. עס-טא-טא! ...

חיים האָט געשפירט, אז אין דער מוזיקאנטען-קאמאנדע וועט ער שוין אויף קיין ראליע ניט שפיעלען. און ער האָט זיך דערמאָהנט אַז זיין אלטען בעל-הבית ראובן יוסל, אַז זיינע ארבייט מיט איהם, און ער איז נאָך אומעטיגער געוואָרען.

4.

די ערשטע צוויי חדשים האָט חיים געבלאָזען די נאָממעס, וועלכע זיין „לעהרער“ לייבע צארפין, וואָס האָט שוין געדרינגט דאָס לעצטע יאָהר, האָט איהם אָנגעשריעבען מיט זיין ווילדען נאָמען-כתב, און איהם געוויזען די ערשטע צייט ווי אזוי צו בלאָזען. די ערשטע דריי נאָמען האָט חיים ווי עס איז גענומען. ביי דער 4טער אבער איז חיים שטעהן געבליעבען. געהמען האָט ער זי אפילו יאָ גענומען, נאָר פאלש. „דו פאלסט ניט אויפ'ן טאָן!“ האָט איהם דער לעהרער ערקלערט, און די נאָמע האָט חיים'ן אויסגעוויזען, ווי א באַרג, וואָס איז זעהר משופע'דיג און וואָס ארויפגעהענדיג אויף איהם פאלט מען און מען צוברעכט די צויהנער. און די נאָמע האָט איהם די ערשטע צוויי חדשים גע-שראָקען און פערפאָלגט און האָט זיך פאר זיינע אויגען געטראָ-גען. אין אויער געקלונגען, אויפ'ן וואָהר און אין חלום.

אויסער זיין לעהרער צארפינען, וועלכער איז געווען מעהר סוחר ווי מוזיקאנט, ווייל ער האָט זונטאג געהאנדעלט אויפ'ן

מערקעל. — אויסער צארפינען פלעגט אמאל צוגעהן צו חיים'ען דער עלטסטער מוזיקאנט, אויף וועלכען מען האט געזאגט, אז ער קען שפיעלען אויף אלע אינסטרומענטען אין דער וועלט... חיים, דערזעהנדיג נעבען זיך דעם עלטסטען, פלעגט זיך אי דערשרעקען, אי דערפרעהען זיך. דערשרעקען פלעגט ער זיך פאר'ן עלטסטענס ביזען און שטרענגען בליק. פאר זיינע ביז פערדרעהטע וואנסען, און דערפרעהען פלעגט ער זיך, ווי עס דערפרעהט זיך א חולה, ווען ער געפינט זיך נאָהנט פון א דאָס טאר, אין וועלכען ער גלויבט, אז ער קען פון טויט לעבעדיג מאכען.

אומזיסט איז אבער געווען דער שרעק און די פרייד. דער עלטסטער האט נאָר אויפ'ן קוק אויסגעזעהן ביז און שטרענג: און וואָס אנבעלאנגט דער פרייד, וואָס ער קען איהם לעבעדיג מאכען, אז ער, חיים, זאָל קענען די 4טע נאָטע און די העכערע נאָטען נעהמען, איז זי אויך צורונגען... דערהערענדיג, ווי חיים נעהמט די נאָטען, האט דער עלטסטער אָנגעשטרענגט די ביידע אויערן, זיך פערקרימט פון פאלשען טאָן און אויסרעדענדיג: פאָהאני אינסטרומענט! — איז ער אוועקגעגאנגען צו א צווייטען שילער, איבערלאָזענדיג חיים'ן איין אראַכנעפאלענעם און א פערצווייפעלטען...

5.

עס איז איבערגעגאנגען א יאָהר. חיים האט שוין אויסער „מאליטווע" און „באָזשע צאריא חראני", געשפיעלט עטליכע מאַרשען. די העכערע נאָטען פון פיער און ווייטער האט ער „גענומען", אָבער מיט מאַטערניש, און צארפין זיין לעהרער, זי צענדיג נעבען איהם אין אַרקעסטער, פלעגט איהם ניט איין מאל א קלאַפ טהאָן פאר'ן פוס, ער זאָל בעסער שווייגען. „אז איך וועל זיך אויסדיענען און אוועקגעהן אהיים — פלעגט איהם

צארפין אריינשושקען אין אויער — וועסטו מעגען נעהמען.
איצטער זיך און שווייג!"

און חיים האט געשוויגען, נאך ווען ער האט אפילו גע-
שפיעלט האט זיך איהם אויף געדאכט, אז ער שווייגט. ער האט
נאך געהערט ווי דער טראמפייט קנאקט, דער בארימטן רוישט,
די „בעסער" שיעסען, דער פויק דונערט, דער קלארנעט און
פלייט הילכען, — נאך דער וואלדהארן זיינער און אפילו זיין
חבר'ס שווייגען, און מען הערט זיי נאך ניט. און ער האט מקנא
געווען די איבריגע מוזיקאנטען, וואס שפיעלען אזא גרויסע
ראליע אין ארקעסטער, און ער נאך ניט.

ער האט זיך אמאל געפרובט אויסרעדען דאס הארץ פאר
צארפינען:

— אונזער אינסטרומענט הערט מען נאך ניט, ווי מיט
איהם, אזוי אהן איהם.

— ביזטו בדלות! — האט צארפין, וואס האט שוין געהאט
נאך א חודש צו ענדיגען דעם דיענסט און האט מעהר געטראכט
פון די היימישע געשעפטען, איידער פון מוזיק געלאכט: — מען
דארף זעהן ענדיגען דעם חודש, ניט „אנרייסען זיך, און נאכ"ר
דעם נעהם איך דעם וואלדהארן און זאג ברוך שפטרני. אז עסק
האב איך מיט דער „מוזיק".

חיים האט איהם מיט'ן מויל נאכגעגעבען, פארט זיין לעהר-
רער און אז אלטער סאלדאט דערצו: אין הארצען אבער האט ער
אנדערש געטראכט, און ער האט מקנא געווען די איבריגע מוז-
יקאנטען, וואס זיצען מיט אינסטרומענטען וואס ליארמען.
שרייען און פערנעהמען אז ארט אין ארקעסטער, און ער מיט זיין
אינסטרומענט ווערט פערטומעלט אין זייערע הויכע שטארקע
טענער אונבעמערקט...

6.

די אלטע סאלדאטען, וואס האבען געדיענט דאס לעצטע
יאָהר, זיינען ענדליך א היים צופאָהרען, אין קאמאנדע אין ווער-

ניגער געוואָרען מיט פינף מוזיקאנטען. געפיהלט אבער האָט מען נאָר איינעם פון זיי, דעם בארימטאָניסט, און אויף זיין אָרט האָט מען גערונגען א ציווילעם מוזיקאנט, ביז דער צווייטער בארימטאָניסט וואָס איז נאָך געבליעבען דיענען, וועט זיין אימ־שטאַנד אליין צו שפיעלען. וואָס אָנבעטרעפט דעם פלייטיסט און קלארנעטיסט, וואָס זיינען אויך אהיים אוועקגעגאנגען, האָט מען געלעגט גרויסע האַפנונגען אויף די צוויי איבערגעבליעבענע, וועלכע זיינען געווען זעהר פעהיג. נאָר איין חיים, וועלכער איז געבליעבען דער איינציגער אויף וואלדהארן, איז אלץ געבליעבן דערזעלבער אונבעמערקטער ווי פריהער, ווען זיין לעהרער צארפין איז נאָך געווען! דער עלטסטער נאָר האָט איראָניש א קוק געטהאָן אויף איהם און חוץ געמאכט.

— נו, קונעל, איצטער וועסטו זיין ביי אונז א סאָליסט...

געזאָגט האָט עס דער עלטסטער, ווען דער אַרקעסטער איז געזעסען גרייט צו שפיעלען א נייעם מאַרש, וועלכען מען האָט פונאָדערגעלעגט ביי יעדען טישעל. — דער עולם האָט זיך אומ־געקוקט אויף חיים'ן און יעדער האָט געשמייכלט אויף זיין שטיגער. חיים'ן האָט דאָס לאכען פערדראָסען און הנאה גע־טהאָן. מען מאכט פון זיין שפיעלען טאקי חוץ, אבער דאָך ווייס מען, אז ער עקזיסטירט. ער האָט נאָר געוואַרט, וואָס וועט דער קאפעלמייסטער זאָגען. דער קאפעלמייסטער איז אבער גע־ווען פערטהאָן מיט'ן נייעם בארימטאָניסט, וועלכען ער האָט עפעס ערקלערט אין מאַרש און האָט אין שמועס וועגען קונעל'ן קיין אנטהייל ניט גענומען.

באַלד האָט דער קאפעלמייסטער גענומען „סטרויען“ די אינסטרומענטען. ביי אייניגע אינסטרומענטען האָט ער דעם „בע“ געבעטען, ביי אנדערע דעם „צע“. חיים האָט מיט א קלאַ־פענדען האַרצען געוואַרט אויף זיין „ריהע“. נאָר אומזיסט האָט ער געוואַרט. ביים „טראַמכאָן“ האָט זיך דאָס „סטרויען“

געענדיגט און דער מארש האט זיך אָנגעהויבען. חיים האָט דאָן דערשפּירט זיין קליינהייט.

דער אָנהויב מארש איז געווען רוישענדיג און שטארק; גע-
שפּיעלט האָבען אלע אינסטרומענטען. חיים האָט געפּיהלט ווי
זיינע טענער ווערען פּערלאָרען אין דעם ווילדען, געזונדען און
אָנגענעהמען ליארעם. ער האָט געפּרובט האַלטען דעם מונדשטיק
בלויז אין מויל און נאָר ניט בלאָזען, און ער האָט קיין שום ענדער-
רונג ניט בעמערקט. די זעלבע שטארקייט, דאָס זעלבע רוישען, ווי
מיט איהם, אזוי אַהן איהם, און ער האָט וויעדער גענומען בלאָ-
זען, סטארענדיג זיך וואָס שטארקער, אפשר וועט זיין שפּיעלען
דערנרייכען צום קאפּעלמייסטער'ס אויער און ער וועט איהם
שעצען ווי די איבריגע מוזיקאנטען, וואָס שפּיעלען די ערשטע
שטימע. אומזיסט אַבער!

אַבער נאָך דעם אַבשפּיעלען דעם ערשטען האַלבען מארש
איז עפּעס געשעהן א מאַדנע זאך. צוקומענדיג צום צווייטען
האַלבען מארש וואָס הייסט „טריאָ“, איז דער גאנצער אַרקעס-
טער שטיל געבליבען און חיים האָט גאנצע דריי טאַקטען אליין
געשפּיעלט.

דער עולם מוזיקאנטען האָט צום אָנהויב פּערוואונדערט אַז-
געקוקט חיים'ן, און באלד זיך פונאנדערגעלאכט. חיים אליין איז
צוטומעלט געוואָרען און האָט ניט פּערשטאַנען, וואָס דאָ איז
פאַרגעקומען...

ענדליך האָט דער קאפּעלמייסטער, וואָס האָט פּריהער דעם
מארש ניט איבערגעקוקט, זיך געווענדעט צו חיים'ען:

— דו האַסט דאָ דריי טאַקטען סאַלאַ — זעה'זשע! נו!..

ער האָט אויפּגעהויבען דאָס טאַקט-שטעקעל און גלייך, דאָס
ערשטע מאָל זינט חיים שפּיעלט, זיך געווענדעט צו איהם.

צו חיים'ס גליק זיינען די דריי טאַקטען בעשטאַנען פון די
נידריגע נאָמען און זעהר איינפאַך און ער האָט זיי כּשורה

אַבגעשפּיעלט. נאָר דער טאָן האָט פאר שרעק געציטערט, און דער קאפּעלמייסטער האָט געקאמאנדעוועט:

— ריינער, ריינער, סאָליסט מיינער.

די מוזיקאנטען האָבען געלאכט, נאָר חיים וועלכער האָט שוין צייט געהאט פאַרצושטעלען אין קאָפּ דאָס גליק, וואָס איהם האָט אונערווארטעט געטראָפּען, האָט דאָס לאכען ניט געהערט. ער האָט נאָר טיעף אריינגערוקט די אויגען אין די נאָטען, פעסטער צוגעקוועטשט דעם מונדשטיק צו די ליפּען און גערופּען פון דאָרט די טענער מיט זיין לעצטער ענערגיע, מיט'ן לעצטען קוראזש.

7.

דער מאַרש, וואו חיים האָט די דריי טאקטען געהאט אלס סאָלא, איז געווען א געראַטענער. די אַפיציערען און אפילו דעם פּאַלקאָוויניק אין קלוב, וואו די מוזיקאנטען האָבען איין מאָל אין וואָך געשפּיעלט, איז ער זעהר געפּעלען געווען און מען האָט איהם אָפּט געשפּיעלט, און חיים האָט גאנצענע טעג געלערנט די סאָלא, זי זאָל, וואָס ריינער, וואָס גלאטער ארויס-קומען.

— אַבער גענוג דיר שוין! — פלעגט איהר יעדער דע-זשורנע שטראָפּען פאר זיין איבריגע התמדה: דו קענסט דאָך שוין!

נאָר חיים, וועלכער איז, זינט ער האָט די דריי טאקטען בעקומען, שטאַלצער געוואָרען, פלעגט ענטפּערן:

— צו גוט איז קיין שיעור ניטאָ. א סאָלא דארף מען שפּיעלען וואָס ריינער. איד בלייב דאָך איינער אליין, אלע האָבען פאָווען, נאָר איד איינער שפּיעל, איד איינער אליין.

איינמאָל, אז חיים האָט זיך אומגעטראָגען מיט'ן אינסטרומענט און געשפּיעלט פאר זיך די דריי טאקטען, האָט דער צווייטער טרוממייטער, א יונגער שגצ'ל, וואָס דער פּאַלק האָט

איהם ערצויגען און פאר א מוזיקאנט געמאכט, ניט געקענט פער-
טראגען חיים'ס רוישען, און ער האט זיך אנגערופען:

— וואס טרוסטו מיר, אז איך שפיעל אויף די דריי טאק-
טען אין אַרקעסטער.

חיים איז בלאס געוואָרען, האָט פאר שרעק אין אָנהויב
ניט געוואוסט וואָס צו ענטפערן, נאָר באלד האָט ער זיך גע-
שטארקט און קוים אַרויסגעזאָגט:

— ווי הייסט, דו וועסט שפיעלען? דו האָסט דאָך דריי
פאווען.

— איך לאָד פון די פאווען! — האָט דאָס יונגע מוזי-
קאנטעל העז'דיג אויסגערופען: אז איך וויל שפיעל איך זיי,
איך ווייס וועלכע נאָמען: עס, גע...

און רעדענדיג דאָס, האָט ער אַראָבגעכאַפט זיין טרומייט,
וואָס איז געהאַנגען צווישען די איבריגע אינסטרומענטען און
האָט א קנאק געטהאָן די דריי טאַקטען, חיים'ס דריי איינציגע
טאַקטען.

— מאָלאָדיען איוואַנאָוו! — האָט דער דעזשורנער גע-
לויבט: אויף א טרומייט איז דאָס טאַקי שעהנער ווי אויף
„וואַלאַרנע“.

— היינט שפיעל איך עס! — האָט זיך איוואַנאָוו אויף
אן אמת צוקאָכט.

חיים איז געבליעכען שטעהן מיט'ן אינסטרומענט אין דער
האַנד און האָט ניט געוואוסט וואָס מען מאַכט.

איוואַנאָוו האָט דערשפירט חיים'ס שרעק און דאָס האָט
איהם נאָך מעהר אויפגעמונטערט.

— האַ-האַ-האַ! — האָט ער זיך פונאַנדערגעלאַכט: קונעל
וועט היינט זיין אויס סאַליסט...

— נו, הער אויף! — האָט חיים זיך גענומען בעטען:
וועניג סאַליעס האַסטו?

— איש, ווי ער האט מורא! איז איוואנאוו ערנסטער גע-
וואָרען: וואָס וועסט מיר געבען, וועל איך נים שפּיעלען.
חיים האט נים געוואוסט, מיט וואָס קויפט מען אונטער
דעם קליינעם עשו. ער האט לאנג געטראכט און נים געפונען. ער
האט נאָר נישט פערמעגט. ענדליך האט ער מיט א געפאלענעם
קול ארויסגערעדט:

— איך וועל דיר רייניגען אלע שבת דיין טרומיים.
איוואנאוו האט זיך פערטראכט. ער איז געווען זעהר פויל
און דאס איז איהם געפעלען געוואָרען: שבת נאָך מיטאָג-עסען
וועט ער קענען גלייך אוועקנעהן אין שטאָרט הוליען.
— אבער, געדענק — ריין ווי גאָלד! — האט איוואנאוו
אויסגעשטעלט אויף חיים'ן זיינע צוויי גרויסע גראָהע אויגען.
— בעסער פאר מיין אייגענער וואלטארנע, — האט חיים
פערזיכערט.

— וואָס איז דיין וואלטארנע, — האט איוואנאוו חווק
געמאכט: איהר איז גענוג א ריב, מיין טרומיים דארף פינקלען!
טרומיים רעכענט זיך ערשטע שטים, פערשטעהסט?
און חיים איז געבליבען דער איינציגער סאָליסט פון די
דריי טאקטען, נאָר דעם פריהערדיגען חן האָבען זיי ביי איהם
פערלאָרען. דעם שטאָלץ און די גדולה, וואָס ער האט געהאט אין
דער רגע, ווען ער האט זיי געשפּיעלט, איז בטל געוואָרען אין
דער קנעכטשאפט, אין וועלכער ער האט זיך יעדען שבת געפיר-
גען א שעה גאָכאנאָג, פוצענדיג איוואנאוו'ס טרומיים.

דער סאמאָוואַר.

די אַריסטאָקראַטען פון פּאָלק רעכענען זיך די מוזיקאַנטען. און אפּשר דערפאַר האָט מען זיי נישט לייעב. נישט נאָר די אַפּיר ציערען קוקען אויף זיי קרום און אפילו די סאָלדאַטען אליין, וואָס געפינען זיך אונטער'ן ביקס, האלטען זיי נישט פאַר „ברידער“ מאכען פון זיי חוזק, ווי דער שטיינער איז פון מעהר געפאלענע צו א העכערן קלאס. די אַפיציערען רופען די מוזיקאַנטען מיט דעם נאָמען „לאַדערען“, ד. ה. פוילע יונגען, הולטאציעס, און די פראַנט - סאָלדאַטען האלטען זיי נישט פאַר קיין ציווילע און נישט פאַר קיין סאָלדאַטען; אַנשטאט מוזיקאַנטסעק קאָמאַנדע רופט מען זיי „צולאָזענע קאָמאַנדע“, ווייסען נישט פון דיסציפלין און פון „סלזשבע“, חוץ זייער דודקע. דודקע הייסט ביי די אַנדערע סאָלדאַטען יערער מעשענער אינסטרומענט, אפילו דער גרויסער באַס, וואָס ער וועגט פיעל מעהר פון א ביקס.

און געוויס זיינען די מוזיקאַנטען, אין פערנלייך מיט די „פראַנט-סאָלדאַטען“, אַריסטאָקראַטען. אויסער דעם, וואָס זיי טראָגען שעהנערע מונדירען, שלאָפען נישט אויף נאַרעס, נאָר יערער האָט זיין אייגען בעטעל, — אויסער דאָס, האָבען זיי נאָך א סאמאָוואַר.

דער סאמאָוואַר איז אפילו נישט קיין אַריסטאָקראַטישער. זיין גרויס און גרעב איז מעהר עהנליך צו א קעסעל, עהדער צו א סאמאָוואַר, אָבער דאָך איז ער פאַרמ א סאמאָוואַר, האָט א קראַן און א קוימען און אז מען שטעלט איהם אויף, געהט א רויך, ווי פון אן אמת'ן סאמאָוואַר.

און פון דעם גרויסען סאמאָוואַר, וואָס ענטהאלט פיער עסער וואסער, טרינקען אלע מוזיקאַנטען סיי אַרעם, סיי רייך, יערען נאָך מיטאנטיי.

טיי טרינקט אפילו דער אַרעטסטער מוזיקאנט. פוהרמאן. וואָס בעקומט פון דער היים קיינמאל קיין קאַפּיקע ניט צוגעשיקט און האָט זיין אויסקומעניש בלויז פון די דריי נילדען זשאַלאָוואַד-ניע, וואָס ער בעקומט, פערשטעהט זיך, פונקטליך אלע צוויי חדשים, געוועהנליך טראַגט איהם ניט די זשאַלאָוואַניע אויף מותרות — טיי און צוקער. אבער טיי טרינקט ער גלייך מיט אלעמען, און ניט נאָר גלייך מיט אלעמען אפילו מעהר פאר אלעמען.

עס איז שווער צו גלויבען, אז דער קליינער פוהרמאן גיסט אין זיך אריין 7 גלאָז טיי, דאָס איז זיין פאַרציע, און אמאָל, אז ער וויל זיך בריה'ן, — נאָך א פאַר גלעזער, ולא נודע כי באו אל קרבו. דער זעלבער קליינער, דארער פוהרמאן ווי געווען. ווי געזאָגט, פערמעגט ניט פוהרמאן צו קויפּען טיי און צוקער, און דאָך האָט זיך נאָך זיין קליינער שטערן קיינמאל ניט פער-קנייטשט וואו מען נעמט עס. וואָלט ער אזוי געווען בעזאָרגט מיט קאשע (קאשע איז איהם שטענדיג וועניג. ניט ווייל ער איז הונגעריג, נאָר צו קאשע פיהלט ער א בעזונדער שוואַכ-קייט...) ווי ער האָט גענוג טיי און צוקער, און נאָך ווי האָבען — מיט כבוד, מיט רעספעקט!

מיטאַג עסען אָב די מוזיקאנטען האלב איינס. דער קאשאַ-וואר, כמעט דער איינציגער פון פאָלק, וואָס בעציהט זיך גוט צו די מוזיקאנטען, ווייל ער איז א גרויסער ליכטהאַבער פון מור-זיק, שפיעלט אליין פיעדעל און לויט ווי מבינים זאָגען — נאָר ניט שלעכט — אָט דער קאשאַוואר, א קאזאנסקער געשטופעלטער טאָטער, גיעט די מוזיקאנטען א גרעסערן און בעסערן מיטאַג. די מוזיקאנטען זיינען מיט דעם מיטאַג שטארק צופריעדן, שיער שיער רייסט זיך ביי מאנכען מוזיקאנט נאָך יעדען מיטאַג ניט ארויס, בעסער ווי אין דער היים! א חסרון אבער האָט דער מיטאַג: עס דאַרשט נאָך איהם! ניט נאָר עס דארשט — עס ברענט! דער דנעוואַלניע, וואָס איז מחויב צוצושטעלען

וואסער, ווערט נעביך אויסגעריסען, א גרויסע כלי וואסער ווערט כהרף עין ווי אויסגעטריקענט, אבער קאלטע וואסער, לויט א סאלדאט פון טווערסקי גוב. האָט ערקלערט, שטילט ניט דעם דאָרשט, דער עיקר איז טיי. א חרוש, וואונדערט ער זיך — טיי איז דאָך הייס און עס לעשט.

אבער אַנשטעלען דעם סאמאָוואר פוילט זיך יעדער. עס קען זיין, אז פאר זיך אליין וואָלט זיך קיינער ניט געפוילט. נאָר ביי דעם געדאנק, אז פון דעם טיי וועט געהן זיין די גאנצע קאָ מאנדע, פאלט אן אזא פוילקייט, אז עס פערווילט זיך גלייך שלאָפען.

פוהרמאן איז אבער ניט קיין פוילער. א געשעפט אַנצור שטעלען דעם סאמאָוואר! עס איז, פערקעהרט, א פערגניגען, אן אונטערהאלטונג. ער זאָגט עס אבער ניט ארויס. ארויסזאָגען פאסט ניט. ער ווארט מען זאָל איהם בעטען און קיין סך דאָרף ער ניט ווארטען. אז איין כלי וואסער ווערט אויסגעלעדיגט, הערט ער, מען רופט:

— פוהרמאן!

פוהרמאן ווייס שוין אויף וואָס מען דאָרף איהם; ער מאכט זיך אבער כלא ידע, ווי געפנר'ט:

— שטאָ טאָקאיע? — פרעגט ער ניט אַהן שטאַלץ, עס מעג איהם דאן אפילו רופען אן אונטער אַפיציער.

— נאָסטאוו סאמאָווארטשיק, גאַלובטשיק! פוהרמאן גיט א קוק אויפ'ן גרויסען סאמאָוואר, וואָס מען רופט איהם בלשון סגי נהור „סאמאָווארטשיק“ און קווינקעלט זיך:

— אלע טאָג — איד!

— נו, בראטען, דערפאר קריענסטו טיי און צוקער!

— אלע טאָג, אלע טאָג איד! — קלאָגט ער זיך כלומרשט.

און דער קליינער פוהרמאן גיעט אַ חאפּ דעם גרויסען סאמאָ וואר צום ברונען, וואָס געפינט זיך אויפ'ן הויף און הויבט איהם אן אַנגיסען.

אז ער גיעסט אריין פיער עמער, איז נאך דער „סאמאוואר-טשיק“ ניט נאך פול. פוהרמאן קוקט איז איהם אריין, און איהם דוכט זיך אז דער סאמאוואר ווארט מען זאל איהם אנגייעסען ביז די ברעגען. פוהרמאן ציהט אויס נאך אן עמער וואסער, דער-גיסט נאך בערך א פאר קווארט, און וויל מאכען אויך א תכלית מיט דעם ביסעל וואסער, וואס איז געבליבען אין עמער: — דנעוואלנע! — שרייט ער הויך, נעה, נעהם צו אן אויסגעשעפטען עמער וואסער!...

דער דנעוואלנע, וואס איז פול צו שעפען אליין, דערהער-דענדיג פון אזא מציאה, לויפט ארויס מיט צוויי קעסעלעך, ערשט אויסגעוואשען פון דעם בארשץ, גיסט זיי אן, און טראגט זיי אריין אין קאמאנדע, צו דערקוויקען די דארשטיגע מווי-קאנטען. אז דער דנעוואלנע נעהט אוועק, נעהמט פוהרמאן, גארטעלט זיך אונטער די לענדען און וויל אבשלעפען דעם סא-מאוואר פון ברונען און אוועקשטעלען אין מיטען הויף, וואו ער שטעלט איהם אן סיי זומער סיי ווינטער. עס קומט איהם אן שווער, זעהר שווער, אבער דאס מאכט ניט אויס, דאס איז איהם נאך אנגענעהמער — וועט ער דעם טיי און צוקער מיט מעהר שטאלץ פאדערן!

אז דער סאמאוואר שטעהט שוין אין מיטען גרויסען הויף, בעט ער א מוזיקאנט, וועלכער עס זאל פערביי ניט דורכגעהן, ער זאל א וויילע אכטונג געבען אויפ'ן סאמאוואר, ביז ער וועט קריגען ערגיץ האלץ, ווייל אין דער מוזיקאנטסקע קא-מאנדע איז א טראדיציע צו שטעלען דעם סאמאוואר נישט מיט קוילען, נאך מיט האלץ. פוהרמאנס בעפעהל איז הייליג, דער סאלדאט שטעהט שוין אויף קארטאול און פוהרמאן זוכט טור-קענע העלצעלעך, וועלכע ער צושפאלט מיט זיין „טשעסאק“, וואס יעדער מוזיקאנט פערמענט שפאלטענדיג קלאפט איהם אפילו גוט דאס הארץ פאר שרעק ביים געדאנק, אז דער טשע-סאק קען א פגימה בעקומען און אז עס וועט זיין א „סמאטר“

קען ער האבען דערפאר א גרויסע שטראף. אבער זיין שטעל, אלס „זאוויעדווישצי סאמאוואראם“ ערוועקט אין איהם א מוטה פון א העלד און ער איז גובר יעדען שרעק.

אז די האלץ איז שוין אין סאמאוואר אריינגעלעגט, דער-מאחנט זיך פוהרמאן, אז דעם עיקר האט ער נישט. איהם פעהר לען שוועבעלעך. א שוועבעלע איז אפילו ביי די סאלדאטען, האטש מוזיקאנטען, א טייערע זאך, אבער אז פוהרמאן לויפט אריין אין קאאזרמע, לאזענדיג אויף א וויילע אליין דעם סא-מאוואר און בעט נישט, נאך פאדערט מיט שטאלץ: סקאריי ספיטשקא! טראנט מען איהם ענטקעגען. נאך מעהר, מען גע-טרויט איהם אפילו אויף די אייגענע הענד דאס גאנצע פעקעל. מען האט נאך מורא פאר זיין צוטראגענקייט און מען בעמערקט איהם, אז ער זאל נישט פערליערען און צוריק ברענגען, אויף וואס פוהרמאן שיקט לויפענדיג צוריק צום סאמאוואר אין איילעניש א תשובה: נאט בעהיט!

און האטש די שוועבעלעך זיינען נישט זיינע, פון דעסטווע-גען סטארעט ער זיך, אז ער זאל יוצא זיין מיט איינער און נישט פטר'ן קיין איבריגע, און דאס רוב געלינגט עס איהם, סיידען, אז עס טרעפט א שטארקער ווינד.

אז ער צינדט אן עטליכע זעהר דין צעשפאלטענע העלצער לעך און ווארפט זיי אריין אין סאמאוואר צו די איבריגע גרע-בערע שטיקער האלץ, הייסט שוין ביי איהם געפטר'ט א האלבע ארבייט. איהם בלייבט נאך צו בלאזען. דאס בלאזען אליין איז אפילו נישט שווער, נאך דער רויך איז דאס ערנסטע. איהם וואלט דאס שוין אפילו נישט אזוי געארט, מילא איז א ביסעל ביטער אין די אויגען. שפעטער וואשט ער זיי אויס אין וויעדער גוט. דאס אונגליק איז נאך דערין, וואס ער מוז אויסשטעהן זידלערייען פון דער „שוואלניע“ וואס געפינט זיך אויף אויפ'ן דאזיגען הויף אין שכנות מיט די מוזיקאנטען. פוהרמאן ווייס נישט צי ארט זיי טאקי דער רויך אדער זיי פערגינען נישט די מר-

זיכאנטען דעם סאמאָוואַר. נאָר שרייען שרייען זיי און סטראַ-
שען צו געהן „דאָלאָזשען“ דעם אדיוטאָנט.

פוהרמאן ווייס אפילו, אז דער אדיוטאָנט וועט דערפאר
נאָר נישט טהאָן, ווייל דער סאמאָוואַר איז א קאזיאָנער און
טיי דארפֿען די מוזיקאנטען טרינקען „פּאַ אָסטאַבו“, פון דעסט-
וועגען וויל ער ניט האָבען אויף זיך קיין „בעמערקונג“; פאר אן
אַלטען סאָלדאט פאסט עס ניט. און ער זוכט מיטלען צו פער-
ניכטען דעם רויך, וואָס וואָליעט ווי פון א לאַקאָמאָטיוו און צע-
לעגט זיך אין שוואַרצע שטיקער איבער'ן גאנצען הויף, צו דער-
שטיקט ווערען...

נאָר ביז וואנען ער געפינט דעם מיטעל, איז שוין דער מי-
טעל איבריג. דאָס פייער, גוט פענאָנדער ברענענדיג זיך, גיט
שוין פון זיך ארויס א קלענערן שיטערן און העלערן רויך; שפע-
טער א וויילע שפארט בלוין ארויס פון קוימען א ריין-העל-פייער
און שטעלט אויס רויטע צינגער די סאָלדאטען פון שוואַלניע.

דערזעהנדיג דאָס ריינע פייער אָהן רויך, ווערט פוהרמאן
דערפרעהט און זיכער: ערשטענס דארף ער שוין נישט בלאָ-
זען! צווייטענס לאכט ער שוין אויס פון דער שוואַלניע און דרי-
טענס וועט שוין טאקי באלד זיין טיי.

איהם בלייבט נאָר יעצט שטעהן און אונטערלעגען פון צייט
צו צייט אן איינציג שטיקעל האַלץ, וועלכעס דאָס פייער אינווע-
ניג האפט מיט גרויס לייעבע ארום, האלזט עס, גלעט עס, קושט
עס און פערברענט עס...

אז עס געהט אריבער די ערשטע האלבע שעה, קומט ארויס
פון קאאזרמע אן אַלטער סאָלדאט-מוזיקאנט און פרעגט מיט א
בעל הבתי'שען טאָן:

— נו, פוהרמאן! וואָס הערט זיך?

פוהרמאן טאפט מיט א געניטקייט דעם סאמאָוואַר, שמייר-
כעלט און ענטפערט:

— עס וועט שוין קיין סאך ניט געדויערן!

שפעטער אביסעל, שמייכעלט ער צופריערענער און ענט-

פערט :

— ער „רעדט“ שוין.

רעדען הייסט אפילו ניט זידען, אבער קרוב דערצו. איז קאד-
זארמע פערשפרייט זיך באלד די ידיעה און דער עולם גרייט זיך
שוין אן ווער מיט א גלאז, ווער מיט א לעהמענעם קריגעלע און
ווער מיט א הילצערן לעפעל...

ענדליך קומט אן א שליח פון פוהרמאנען, אז דער סאמאך-
וואר איז שוין פערטיג און ער פאדערט פיער „מענשען“ צו געהן
נעהמען איהם. די פאדערונג ווערט גלייך ערפילט. פיער יונגע
מוזיקאנטען, וועלכע וואלטען אין ראטע שוין זיך דערדיענט צום
טיטעל „אלטער סאלדאט“ און דא הייסען זיי נאך „גאָוואָד
בראנצעס“, געהען ארויס אויפ'ן הויף און זאלבע-פיערט נעמען
זיי דעם סאמאָוואַר. פוהרמאן, מיט א מינע פון א „קאמאנ-
דרייזשיר-וואַיסקאמי“ געהט זיי נאך און קאמאנדעוועט :

— אַסמראזשנא ! — פאַרזיכטיג !...

דעם סאמאָוואַר שטעלט מען אוועק אויף א ברעג בעטעל,
וואָס געהערט צום עלטסטען אונטער-אַפיציער. דאָס איז א מין
כבוד פאר דעם אונטער-אַפיציער; דאָס בעדייט, אז נאָר איהם
קען מען אַנטרויען אזא מין אייגענעם. און ווירקליך, ווען ארום
סאמאָוואַר קלויבען זיך צונויף די מוזיקאנטען, אָנגעוואָפענט
מיט גלעזער, קריגעלעך און לעפעל, גיט דער עלטסטער אונטער-
אַפיציער שטרענג א קאמאנדע :

— אַסטופ ! טרעט אָפּ צוריק !

נאכהער רופט ער ארויס די רייכערע מוזיקאנטען און איז
גוזר זיי זאלען געבען טיי. יענע לעגען זיך באלד צונויף צו
„שמעק-טאבאק“ טיי, ביז עס ווערט א היבש-הייפעלע און מען
גיט עס איבער דעם עלטסטען אונטער-אַפיציער. ער נעהמט עס
אין האַנר, בעטראכט און זאָגט : „זאמאלא“ ! — עפענט אויף
דאָס דעקעל פונ'ם סאמאָוואַר, דערמדינקט עס אין די קאכניע

וואסער און הייסט האבען געדולד 5 מינוט, ביז עס וועט אנציי-
הען.

די 5 מינוט ציהען זיך אפילו לאנג, אבער דאך קומען זיי
זיך איבער, די מוזיקאנטען דערהערען ענדליך דעם אויסרוף :
— גאטאווא.

און עס ווערט א געלאף, א שטופעריי, און די קאמאנדע פון
אונטער-אפיצער, העלפט שוין ניט, און אנב איז די קאמאנדע
טאקי זעהר א שוואכע ווייל ער אליין האט שוין אנגעשעפט א
קליין „קעסעלע“, וואס האלט 10 גלעזער און טרינקט שוין,
צובייסענדיג שווארצען ברויט.

די קאמאנדע נעהמט איבער פוהרמאן. ער ווייסט אפילו,
אז טיי וועט פאר איהם גענוג זיין, פון דעסמוועגען קען מען
זיך אויף נסים ניט פערלאזען. און דא זעהט ער ווי דער עולם
צאפט דעם טיי, און ער האט זיך נאך ניט פערזארגט מיט א גלאז
און מיט א פאר שטיקלעך צוקער, וואס ער דארף דאס נאך בע-
קומען פאר זיין ארבייט...

ענדליך בערוהיגט זיך דער עולם, יעדער זיצט שוין ארום
זיין בעטעל און טרינקט די טיי, ווער מיט א נאָהענטען פריינד,
רעדענדיג וועגען סאלדאטישע פאליטיק.

דאן בעקומט שוין פוהרמאן די פאר שטיקלעך צוקער פון א
מוזיקאנט, וועמעס „ציט“ עס איז צו „צאהלען“, און ער
נעהמט זיך צו זוכען א גלאז, ער האט אפילו א לעפעל, נאר פאר
איהם, סאמאוואר-אנשטעלער, פאסט ניט פון א לעפעל צו
טרינקען, יעדער דארף וויסען זיין שטאנד...

און אט ווערט שוין ביי א מוזיקאנט, וואס טרינקט נאר
צוויי גלעזער טיי, פערטיג זיין גלאז, וועלכע ער טראגט אונ-
טער מיט גרויס דריי-ארץ פוהרמאנען. פוהרמאן נעהמט דאן דעם
גאנצען סאמאוואר צו זיין בעטעל, ניט איהם א טאפ און בע-
מערקט צופריעדען! אקוראט צום טרינקען! און גיעסט זיך אן
מיט ברייטקייט די ערשטע גלאז!

ביים ערשטען זופ דערמאהנט ער זיך, אז דער דאָרשט איז
 ביי איהם שוין לאנג אריבער. ער וואָלט יעצט עפעס ליבער
 געגעסען... פון דעסטוועגען טרינקט ער א גלאָז נאָך א גלאָז, א
 שאַד — אזוי פיעל געארבייט...

אז ער טרינקט זיך שוין גוט אָן און בעמערקט, אז אין סאָ-
 מאַוואַר איז נאָך גענוג געבליבען, רופט ער אויס:
 — ווער וויל נאָך טיי ? ס'איז דאָ!

נאָר קיינער רופט זיך נישט אָן. און פוהרמאן זוכט ערגיין
 נאָך א שטיקעל צוקער, ער זאָל האָבען צו טרינקען נאָך א גלאָז,
 א שאַד איבער צו לאָזען, אזוי פיעל געארבייט...

צוויי חברים.

זיי זיינען געווען דער געגענזאטץ איינער צום צווייטען. ספיר איז געווען א שטילער, א פערבארגענער אין זיך; בערמאן א פלאפלער, א פיעל רעדעוודיגער. אז ספיר פלעגט שוין יא אמאל עפעס זאגען איז דאס געווען מיט א לאנגע פאזע פאר דאס געזאגטע און מיט נאך א לענגערער נאך דאס געזאגטע. בער-מאן אבער האט פון פאזען ניט געהאלטען. גערעדט האט ער נאכאנאנד און פון אלץ, וואס עס האט זיך אונטערגערוקט אונטער'ן אויג. דער פאר ווען ספיר פלעגט זאגען זיינע פאר ווער-טער, פלעגט בערמאן אויסהערען מיט דער גרעסטער אויפמערק-זאמקייט און ווען בערמאן פלעגט רעדען פלעגט ספיר קוקען אויף דער וואנד אדער אויף די נעגעל און טראכטען נאך פון אונ-דערע ענינים.

ספיר איז געווען א פילאזאף. געלעזען האט ער שווערע און דיקע ביכער. געוואוסט אלע פילאזאפישע סיסטעמען און יעדערע אבגעשעצט לויט איהר ווערט. בערמאן האט געלעזען בלויז לייב-טע בעלעטריסטישע ביכער און דאס אבגעלעזענע גלייך פערגע-סען.

אויף אין געלד ענינים זיינען זיי ביידע געווען דער געגענ-זאץ איינער צום צווייטען. בעשעפטיגענדיג זיך ביידע מיט לער-נעריי, האט בערמאן געהאט שילער דאס רוב ביי אויפגעקומענע מענשען. די שילער זיינע זיינען געווען לייכטזיניגע, שטיפער און די געגענשטענדע, וואס ער האט מיט זיי געלערנט זיינען געווען ניט העכער פון אריטמיטיק און אביסעל געאגראפיע; ספיר האט זיינע לעקציעס געהאט ביי איינגעפונדעוועטע בעלי-בתים

און געלערענט האָט ער שווערע געגענשטענדע: שפראכען און די געשיכטע פון דער ערד...

אבער חברים זיינען זיי געווען. בערמאן האָט זיך מיט ספיר'ן געמוזט זעהן אלע טאָג און ספיר האָט אויך געהאט די איינציגע שוואַכקייט: זעהן זיך אָפּט מיט בערמאנען. כאָטש יעדעס מאָל זעהן זיך האָט ספיר'ן עפּים געקאָסט. בערמאן האָט זיין פערדיענסט פאר'ן מאָנאַט פערשווענדט אין דער ערשטער וואָך פון צווייטען מאָנאַט, אין דער צייט, וואָס ספיר האָט געדאָס אָנגעשפּאַרט א קליינעם קאפיטאַל.

און אָט דאָס איינציגע האָט ספיר'ן מאַנכמאָל ביז געמאַכט: — בערמאן, וויפּיעל איז דער שיעור? אָבער בערמאן פלעגט אזוי פערזוכערן וועגען אָנגעבען צוריק און וועגען בער קומען נייע לעקציעס, פון וועלכע ער וועט ווערען אַן עושר, און ספיר פלעגט ניט קענען שוין אַבזאָגען, און פלעגט בערמאן'ען ווידער אויסבאַרגען.

אזוי האָבען זיך יאָהרען געצויגען.

בערמאן האָט דורכגעלעזען א וועלט מיט ראַמאנען און האָט זיי אלע פערגעסען. ספיר האָט פערשלאָנגען צעהנדליגע פילאָזאָפישע סיסטעמען און האָט זיי אלע געהאט טיעף אינוועניג און האָט צו יעדער צייט זיי געקענט עמיצען דערלאנגען. און וועהרענד בערמאן האָט קיינמאָל ניט געהאט ניט קיין געלד און ניט קיין אינערליכען קאפיטאַל, האָט ספיר פערמעגט צווייערליי קאפיטאַלען: מזומן געלד און צעהנדליגער סיסטעמען און טעאָריען.

אָבער בערמאן האָט זיך נאָר אינטערעסירט מיט ספירס געלד־קאפיטאַל, דעם פילאָזאָפישען און וויסענשאַפּטליכען קאָפיטאַל האָט ער ביי'ן חבר קיינמאָל ניט אנגעהערט.

* *

*

איינמאָל נאָך דעם ווי ספיר האָט שוין מעהר ניט געוואָלט

איהם אויסהעלפען מיט געלד איז בערמאן אוועק פון זיין חבר
א בייזער און א בעלעדיגטער.

ער איז געקומען צו זיך אין צימער, זיך אוועקגעשטעלט
ביי'ן שפיגל און האט דערזעהן, ווי די שלייפען זיינע הויבען
שוין אן גראהען: ער האט זיך דערמאנט, אן די צאהל יאהרען,
וואס ער האט אָבגעלעבט און ער האט זיך ערנסט פערטראכט.
ער האט גענומען זוכען ענטפערס אויף פראגען: ווי אזוי
און מיט וואס לעבט מען ווייטער? האט ער זיך געשטעלט די
פראגע.

אויף מאַרגען איז ער אוועק צו ספיר.

הער — יא... לייבניץ זאגט...

ספיר, מיינענדיג, אז ער וויל וויעדער געלד האט געשוויגען
א וויילע און ענדליך קורץ אבגעענטפערט.

— היט דיינע לעקציעס און פערשווענד ניט קיין געלד.

— ניין, ניט דאס מיין איד... האט בערמאן זיך גערווען

פערקרימט... איד מיין מיט וואס לעבט מען ווייטער...

— איד וועל דיר שוין קיין געלד מעהר ניט געבען... האט

ספיר געברומט...

— איד מיין נישט דין געלד...

— וואס דען? — האט איהם ספיר אָנגעקוקט.

— איד מיין דו זאלסט מיר ארויסהעלפען מיט אַ פאַר

טעאָריען...

— טעאָריען? וועלכע טעאָריען? — האט איהם ספיר אָנגע

געקוקט...

— איד ווייס ניט ווי אזוי לעבט מען ווייטער... זעהסט, איד

האָב שוין גראהע האָר אין די שלייפען... און דו ביזט דאָך אזוי

דייך...

— איד האָב שוין ניט קיין סך... האט זיך ספיר ווי בע-

קלאָגט.

— ניין, איד מיין נישט קיין געלד, איד מיין עפעס אַ פּי-

ליזאָפישע שיטת, א טעאָריע ווי אזוי צו לעבען ווייטער...
 — אַך, אַט דאָס מיינסטו! — האָט זיך ספיר אָנגעכאַפּט
 און האָט זיך קענען זיין כאַראַקטער אויפגערודערט — דאָס ברור
 דער יא... לייבניץ זאָגט...
 — וואָס זאָגט לייבניץ — האָט זיך בערמאן אנגע-
 כאַפּט.

ספיר האָט איהם ערקלערט.

בערמאן האָט זיך אנגעשטרענגט אויפצופאַסען דעם זין
 און אז ספיר האָט געענדיגט, האָט ער געבעטען נאָך א טעאָריע..
 — שפינאָזא לַמַּשָּׁל, זאָגט אנדערש — האָט ספיר גענומען
 אויסלעגען און אנדער טעאָריע...
 נאָכדעם האָט ער זיך גענומען צו די נאָך אַלטע, צו פּלאַט-
 טאָנען, צו סאַקראַטעס און צו אַריסטאָטעל. ספיר האָט איהם אויף
 אַזאַן אופן אַרויסגעוואָרפּען א פאַר צעהנדליג טעאָריען. בער-
 מאן האָט זיי אַלע אויסגעהערט און א וויילע געשוויגען, ווי ער
 וואָלט זיך מיישב געווען וועלכע אנצונעהמען, ער זאָל קענען וויי-
 טער לעבען. ענדליך האָט ער זיך עפּים דערמאָנט און מיט א גע-
 בעט זיך געווענדט:

— ספיר, איך ווייס דאָך, אז דו האָסט נאָך גענוג...

— דער רמבם, לַמַּשָּׁל, זאָגט אין מורה נבוכים....

— אַך, ניין, איך מיינ, דו האָסט דאָך נאָך גענוג געלד,

כאַרנ מיר נאָך עטליכע רובעל... איך בעט דיר...

ספיר האָט זיך דערפיהלט, ווי אָבגעגאַסען מיט קאַלט ווא-
 סער... אבער א ברירה האָט ער געהאַט. ער האָט דאָך דעם לייכט-
 זייניגען בערמאנען ניט געקענט פערליערען: מיט זיינע פילאָזאָ-
 פישע סיסטעמען אליין האָט ער זיך געפיהלט מאַנכמאָל אונ-
 היימליך.

זרח „שותפות“.

אזוי האָט ער געזייען אין שטערטעל — זרח שותפות, און ער האָט זיך מיט דעם דאזיגען „צונאָמען“ ניט געשעהמט. אדרבא, מיט דעם דאזיגען נאָמען איז ער געווען שטאַלץ. אליין קען א מענש גאר נישט אויפטהאָן, פלעגט זרח טענה'ן, און דער פאר האָט זרח אויסער ווייב און קינדער קיין אייגענע זאך נישט פערמעגט. דאס הויז זיינס איז געווען בשותפות מיט א ברודער. דער הויף איז געווען שותפות מיט'ן גויאישען שכן און צו דעם ברונען אויפ'ן הויף איז שוין געווען א דריטער שותף. חייקעל דער בעקער. די קראם וואס האָט זיך געפינען אויפ'ן מארק, האָט זרח געהאלטען שותפות מיט יענקעל דעם תבואה הענדלער'ס ווייב און אזוי ווי די דאזיגע קראם האָט פאר צווייען ניט געקאנט טראגען קיין חיונה, האָט ער צוגעהאנדעלט אין א מארקס-טאג אויפ'ן מארק בשותפות מיט איינעם א אידען זע'ליג הארדוריס, א איד א דרעהער אבער מיט א גרויסען קאפ. איז דאס געווען אין מסחר זאכען. אבער אין פריוואט לעבען האָט זרח אויך געמוזט צו אלץ האָבען א שותף. קומט אן ערב פסח און עס מאכט זיך איהם א מציאה א בינטעלע חריין פאר צוויי קאָפיקעס, זוכט ער א שותף און דעם ערשטען בעסטען אידען אָדער אידענע לעגט ער פאר:

— ווער קויפט בשותפות א בינטעל חריין?

מאכט זיך איהם א מציאה פיש אויף שבת, קען זרח זיך ניט פערגינען אליין אבצוקויפען און ער זוכט א שותף, און אויב די קניה בעטרעפט א צו גרויסע סומע, איז דעמאָלס איהם איין שותף אָדער איין שותף'טע וועניג.

און אפילו אז זרח פלעגט אן ערב שבת אָדער ערב יום טוב געהן אין מרחץ, פלעגט ער אויך דאָרטען זוכען א שותף צו דעם בעזעם, וואָס ער פלעגט קויפען ביים באַד'גוי. אבער אזוי ווי דער

בעזים פלעגט ניט מעהר אנטרעפען ווי איין קאפיטע, פלעגט ער דערויף נישט אזוי לייכט געפינען א שותף און דאס שמייסען זיך איינער אליין מיט א בעזים פלעגט איהם דערפאר פערשאַר פען גרויסע ענוים. דערפאר אבער פלעגט ער שוין דאָס שטיקעל זיין קויפען בשותפות מיט נאָך א אידען און אויף דעם איבערריי בענעם שטיקעל פלעגט ער זוכען נאָך א שותף...

מאכט זיך א מאַל אין גאס, איינער רעדט א צווייטען א שידוך און זרח דערווייט זיך, ווארפט ער אריין א פאאר ווערטער רעכענט ער אויס א פאר מעלות פון דער כלל אָדער פון חתן און זרח האלט זיך שוין פאר א שותף צום שדכן, טיילט זיך מיט איהם מיט די פאָר רובעל שדכנות און מען געהט אריין אין א בעל־הבתישען שענקעל און מען מאכט בשותפות א טרינק בראנפען. יענער צאָהלט פאר'ן בראנפען און זרח פאר'ן פאר־בייסען.

זרח איז א איד ניט קיין עם הארץ. אין די שווארצע פינר טעלאך איז ער שטארק בעהאווענט, און אָהן א צייטונג קען ער זיך ניט בעגעהן. ער אליין איז נאטירליך ניט ביכולת אויסצורשרייבען א צייטונג, אבער זרח איז א איד וואס קען קריגען שותפים. ער זוכט אויס א פאר מנינים משכילישע אידען, אויף וואויל־קענעוודיגע ווייבלאך, שלאגט צונויף א פאר רובעל פאר א האלב יאָהר און די צייטונג קומט אָן דערפאר אויף זיין אָר־רעם... ענדע יאָהר בלייבען די אלע נומערען ביי איהם. דאָס ווייב לאָזט איהם ניט לעבען, וואס זיי מאכען אָן אין שטוב א קדש און זרח זוכט א נייעם שותף די דאָזיגע נומערען איינצורבינדען.

אויף מיט גאט מאכט זרח זעלטען אליין געשעפטען. קומט שמחת־תורה, קויפט זרח שלישי. אבער אָזוי ווי אין דעם דאָזיגען טאג איז שלישי זעהר טהייער, קריגט ער א שותף. ער זאגט די ערשטע ברכות, דער צווייטער די לעצטע ברכות און דאס געשעפט איז געשלאסען.

זעלבסטפערשטענדליך, אז אויף אז אַתרוג מיט א לולב וועט זיך אליין ניט קויפֿען. דערצו האָט ער שוין עטליכע שותפים מיט א מאָל. דערפאר אָבער דער פֿטום, געהערט נאָך סכות צו איהם, ווייל זיין ווייב געביהרט איהם בלויז מיידלעך און זי גארט שוין לאנג צו האָבען א אינגעל.

וועגען א סוכה איז אָבערערט! א סוכה מאכט זיך בשותפות מיט'ן ברודער און נאָך צוויי שכנים, און איהם דאכט זיך שטענדיג, אז די סוכה קען אריינגעהען א שכן — א שותף הייסט עס. אבער די איבעריגע שותפים דערלאָזען עס ניט.

אין שטערטעל איז קיין דאקטאר ניטא — דער גרויסער דאקטאר וואהנט אין דער אויעזדנער שטאדט און אז ברוך אָדער זיין ווייב ווערט מסוכן קראנק, זוכט ער וויעדער א שותף, אַמאָל צוויי, וואָס זיינען קראנק אויף דער זעלבער קרענק וואָס ער, אָדער זיין ווייב און מען דיננט בשותפות א פוהר און מען מאכט א ריווע צום דאָקטאר...

עס איז איבעריג צו דערצעהלען, אז ברוך האלט א לאַ-טערי צעטעל מיט א פאר שותפים און פערליערט דערפאר אלע יאָהר א חלק. דערפאר אָבער אז דאס צעטעל האָט א מאָל גע-וואונען א קליינע סומע, האָט מען געמוזט אַנקומען צום רב צו האָבען א דין תורה ווי אזוי צו צוטהיילען דאס געלד און דאס פֿסק-געלד האָט מען זיך צוזאמענגעלעגט בשותפות.

אזוי האָט ברוך אָבערלעבט לאנגע יאָהרען און איז געשטאָר-בען אן ארימאן. תכריכים האָבען זיינע לעבענס-שותפים איהם געקויפט בשותפות און אויף די קבורה געלד האָט מען בעצאָהלט בשותפות, אזוי אז יעדער האָט אויף אין זיין קבר געהאט א בע-דייטענדען חלק...

דער דיכטער און זיינע פריינד.

פערשעהמט האט דער יונגער דיכטער פארגעלעגט זיין ערשט ווערק דעם פערלעגער.

ער האט זיך ניט געשעמט מיט זיין ווערק, ווייל ער האט אין זיין ווערק ניט געגלויבט, פערקעהרט, ער איז אינערליך זיכער געווען אין די הויכע מעלות וואס זיין ווערק בעזיצט. און דערפאר טאקי האט ער זיך געשעהמט. אזוי פערשעהמט זיך א שעהן מיידעל און דערצו נאך אין א שעהן קלייד אַנגעטהאן, ווען זי ווייזט זיך פאר א ווילד פרעמדען...

— איהר וועט עס געהמע? — האט דער יונגער דיכטער שטיל געפרעגט.

— דער פערלעגער האט דעם מאנוסקריפט געבלעטערט, גע- כאפט א צייט דא, א צייל דארט און מיט זיין סוחרישען חוש דערשפירט עפעס ווערטפולעס.

אזוי ניט בלויז איין קוק א געניטער פערלעגער אויף פערעל און ווייס שוין וויפיעל ריוח דערביי שטעקט. — נו, יא... האט דער פערלעגער זיך געמאכט קאלט. מען דארף עס נאך דורכקוקען...

דאס ווערק איז אַנגענומען געווארען. וועגען האַנאָראַר האט דער יונגער דיכטער ניט פיעל גע- רעדט: זיין ווערק איז איהם צו טייער. אָבער אויף איינס האט ער זיך, קעגען זיין כאראקטער, געשמעקט פעסט.

— פינגאָן-צוואנציג עקזעמפלארען וועט איהר מיר גע- בען.

— צו וואס? — האט דער פערלעגער געשמייכעלט. — צו פערטהיילען מיינע פריינד, האט דער יונגער דיכ-

טער מיט אן אויפגעלעבט געזיכט געענטפערט.
 — אף! — האָט דער פערלעגער ווי מיט שפאט אויסגע-
 רופען — האָט איהר אזוי פיעל פריינד?
 — יא! געוויס! — האָט דער דיכטער נאך פעסטער בע-
 שטימט און גליקליך געשמייכלט.

— אויב אזוי — בעקומט איהר.
 און אז דאס בוך איז ערשינען, האָט דער דיכטער א
 ליעבע אָנגענעהמע ארבייט געהאט:
 צו פערטהיילען זיין ווערק צווישען די פריינד.
 אף, א שאַד! עס האָט איהם אויסגעפעהלט נאך א צעהן
 עקזעמפלארען.

אבער ער וועט ניט געהן דולען א קאפ מיט בקשות צום
 פערלעגער.
 די צעהן עקזעמפלארען האָט ער געקויפט. אף, עס האָט
 איהם וויעדער געפעהלט.

דער יונגער דיכטער האָט אזוי פיעל פריינד געהאט.

* * *

ביי'ס צווייטען ווערק האָט ער זיך שוין וועניגער געשעמט.
 — מײן איצטיג ווערק — האָט ער געמאָלדען דעם פערלע-
 גער — זאל ווירקליך איבערטערעפער זיין.

— נו, יא... מיר האָפען — האָט דער פערלעגער סוחר'יש
 אבער גוטמוטיג געשמייכלט — וואס דען? איהר קענט נישט?!
 און דער יונגער דיכטער, וואס האָט שוין איבריגענס, בע-
 קומען א לייכטען קנייטש אויפ'ן הויכען שטערען, האָט גע-
 זאגט:

— און וועגען האַנאָראַר?

מען איז מושוה געווארען...

— און דערצו וועט איהר מיר געבען א צאהל עקזעמ-
 פלארען...

— וויפיעל? — האָט דער פערלעגער ווי בעדייטענר גע-
שמייכעלט.

דער דיכטער האָט זיך א קליינע וויילע פערטראכט:
— א פופצעהן שטיקלעך.

— אדך, זיינען אייך שוין אבגעקומען אזוי פיעל פריינד?
האָט דער פערלעגער ווי בעדייטענר געשמייכעלט...
דער דיכטער האָט געשוויגען.

* * *

ביים דריטען ווערק האָט דער דיכטער זיך שוין מיט'ן
פערלעגער אביסעל געאמפערט:

— אום גאטעס ווילען! עס וועט געהן אין די טויזענדער...
איהר נוצט מיך אויס! ...

זיין שטערען האָט זיך געקנייטשט און אין די אַויגען איז
געלעגען פערדרוס און אונצופרידענהייט...

מען איז דאך ענדליך מושה געווארען. דער דיכטער האָט
שוין געזאלט ארויסגעהן.

— נו, און וויפיעל עקזעמפלארען דאס מאַל פאר אייער
דע פריינד?

דער דיכטער האָט א מאַך געטהאָן מיט דער האַנד:

— אדך, לאזט צורוק... דאס וועל איך נאָך זעהן.

און א פיהר טהוענדיג מיט דער האַנד איבער'ן שטערען האָט
ער טרויעריג צוגעגעבען:

— האב איך דען פריינד! ...

דער פערלעגער האָט מיט נצחון געשמייכעלט...

צוויי תקיעות.

די סאלדאטען פון דער זעכצענטער ראטע האבען סוף־זומער אין לאנער געמאכט א שמועס וועגען די קומענדיגע שווערע מאנעווערעס. ש ו ב, א קליין נידעריג סאלדאטעל, מיט א בלייד פנים, האט זיך דערשראקען, פענאנדערנעפרעגט אקוראט ביי די עלטערע סאלדאטען, וועמען לאזט מען איבער אויף קארטאול און בעקומענדיג אנ'ענטפער, אז אויף קארטאול בלייבען די קראנקע און שוואכע, איז שוב'ן אביסעל לייכטער געווארען אויפ'ן הארצען און ער האט געזאגט:

— ניטשעווא, מיך וועט מען לאזען!

— אוודאי, — האט איינער פון די נוי'עשע סאלדאטען געלאכט — אויף וואסערע צרות וועט מען שלעפען אזא שלאק ווי דו, א „ראבין“.

„ראבין“ האט מען שוב'ן גערופען דערפאר ווייל ער האט פון „קעסעל“ ניט געוואלט בשום אופן עסען און פלעגט אמאל אריינחאפען א „דאווען טהון“.

ערב מאנעווערעס, אז דער דאקטאר האט געמאכט א „סמאטר“ וועמען צו לאזען, האט שוב נישא חן געווען ביי'ם דאקטאר, ער האט איהם א קלאפ געטהאן איבערן פלייצע און געשמיכעלט:

— מאלאדיעץ! פאדיאש.

שוב, וועלכער האט זעלטען געהערט, זייט ער דיענט, מען זאל אויף איהם זאגען „מאלאדיעץ“, האט דעם קאמפלימענט אנגענומען מיט שמחה און אז ער איז ארויס צוריק פון „אקלאד דאס“ און די סאלדאטען האבען איהם געפרעגט:

— נו, שוב?

האט ער פרעהליך געענטפערט:

— איך געה! דער דאקטאר האט מיר א קלאפ געטהאן

איבער'ן פלייצע און געזאגט: „מאלאדיעז“!...

ארויס אויף די מאנעוורעס איז מען אין דער פריה, אכט א זיגער. עס איז געווען א חמארנער אלול-טאג; דער וואלד, וואו דער לאגער האט זיך געפונען איז געשטאנען טרויעריג און האט שטיל גערוישט, ווי ער וואלט בעדויערן, וואס זיינע סאלדאטען, צו וועלכע ער האט זיך פאר אזא זומער צוגער-וואהנט, געהען אוועק, זיין נע ונד עמליכע וואכען, שלאפען אויף דער ערד אונטער'ן אפענעם הימעל, געשיצט פון רענען, ווינר און קעלט...

די מוזיקאנטען האבען אנגעהויבען שפיעלען א מארש אין א. מינאר, דער „באריטאן“, וועלכער האט אין מארש געהאט א סאלא, האט זעהר טרויעריג געברומט, און שוב האט זיך דער-מאהנט אין אלול, אין די קומענדיגע „ימים נוראים“; זיך דער-מאהנט אן זיין שטעדטעל, וואו אירען שטעהען איצט אין די בתי-מדרשים און דאוונען, און א שווערע בענגשאפט, א גוואל-ריגע ציהעניש ערגיץ האט דורכגענומען זיין נשמה.

— וואס ביזט דו אומעטיג, שוב? — האט איהם א שטופ געטהאן איוואנאוו, א גוי'עשער סאלדאט פון זיין „צייל“, מיט וועלכען ער פלעגט שלאפען אויף איין נארע און האט מיט איהם בשלום געלעבט.

— אזוי! — האט שוב טרויעריג געענטפערט.

— שווער? — האט איוואנאוו ווייטער געפרעגט.

— נישקשה!

— באלד, וועט מען מסתמא אברוהען, אז מען געהט אויף מאנעוורעס רוקט מען אב אלע צוויי שעה. אויף מאנעוורעס היט מען דעם סאלדאט — האט איוואנאוו, ווי געוואלט בערוהיגען

שוב'ן. וועלכען ער האט געהאלטען פאר א „נאוואבראניעץ“
וואס שרעקט זיך.

— פאר א יאהרען איז געווען, צו אלדע שווארץ-יאהר.
שווערע „מאנעוורעס“ — האט איוואנאוו ווייטער גערעדט, ווי
ער וואלט וועלען צושטרייען שוב'ס טרויעריגע געדאנקען —
פאר א יאהרען האבען מיר, צום שווארץ יאהר, געדארפט געהן
אלץ אויף בערג! אבער אונזער פאלק האט נישט „פאדגראיעט“,
מיר האבען בעקומען א „ספאסיבא“ פון קאמאנדארוישטשי וואָיס-
קאמי אליין און צו גלעזלעך בראַנפען.

שוב'ן האט דער ראניעץ, אין וועלכען עס איז געלעגען א
מישא, נישט נאך זיין געוואוינהייט נאך, אָנגעהויבען צו שטע-
כען אין רוקען, ער האט איהם געוואלט א רוק טהאן נידריגער.
נאך איוואנאוו האט איהם איבערגעשלאָגען:

— ווארט, באלד וועלען מיר קומען אויף „פריוואל“ וועסט
דו פערריכטען: איז „סטראַי“ טאָר מען נישט, „סטראַי סוויטאַיע
מיעסטאַ — קענסט דאָך גוט „סלאַויענסקאָסט“?

דאָס ווארט „סוויטאַיע מיעסטאַ“, האט שוב'ן ווידער
דערמאָהנט אין אלול, אין קומענדיגען ראש השנה, אין שופר
און ער האט אויפגעהויבען די אויגען צום הימל. די וואַלסענס
אין פערשיעדענע געשטאַלטען זיינען ווי צורודערס געשוואומען
און שוב'ן האט זיך פאָרגעשטעלט דער גרויסער יריד יעצט אין
הימל.

— וואָס קלעהרט מען דאָרטען ווענען איהם? איז פלוצים
שוב'ן איינגעפאלען — צי ווייסט מען, וואו ער געפינט זיך
היינט, וועט מען דאָס נעמען אין זיינען? וועלען די מלאכים
איהם דערקענען אין זיינע סאַלדאטסקע קליידער?...

און שוב האט בעשלאָסען, אז ווי שווער איהם זאל נישט
אָנקומען, מוז ער געבען צו וויסען, וואו ער געפינט זיך. ער מוז
אויסבעטען א גוט יאהר! אויפ'ן פעלד וועט ער האַטש דאוור-
נען, האַטש אהן א טלית נאָר מען זאל איהם דאָרטען דערקע-

נען, מען זאל וויסען, אז ער איז דער זעלבער איד, ווי מיט א
יאהר צוריק אין דער היים!

ערב ראש השנה פאר נאכט איז דער פאלק אנגעקומען אויף
א פעלד. פון ווייטען האבען זיך געזעהן קליינע הילצערנע דער-
כער, ווי צוזאמענגעגאסען אין איינעם און שוב האט זיך דער-
מאנהט, אז ווען ער פלעגט אמאל אוועקגעהן אויף א וויערסט
פון דעם שטערטעל, וואו ער האט געוואוינט און קוקען פון
דארט צום שטערטעל צו, פלעגען דארט אויך פונקט אזוי די
דעכער צוזאמען-געגאסען אויסזעהן. און שוב'ן האט דאס הארץ
געצויגען אהין צו דעם שטערטעל.

— אידען! — האט שוב, נאכדעם ווי דער פאלק האט די
פאלאטקעס צונויפגעשטעלט אויף צו איבערנעכטיגען ביז מאר-
נען פריה — זיך געווענדעט צו די עטליכע סאלדאטען פון
זיין ראטע — מארגען איז ראש השנה...

— מיר ווייסען! — האבען די אידען ווי פערדריסליך גע-
ענטפערט.

— ווילסט אפשר א ראש השנה'דיגען קוילעטש? — האט
איון סאלדאט זיך געוויצעלט—נעהם ארויס פון ראניעץ, דאר-
טען ליגען א סך סוחארעס...

— ביזט א נוי. — האט שוב זיי געזידעלט — לאמיר
בעסער זעהן צו געהן דאוונען — דא איז ניט ווייט א שטערטעל.
— דאוונען, ווי דאוונען! — האט דער סאלדאט זיך וויי-
טער געוויצעלט — עסען וועטשערע צו א אידען האט מען גע-
דארפט טאקי געהן, א וועטשערע וואלט איצט געוויס ניט גע-
שאדט...

— עס איז ווייט! — האט איינער געזאגט, — מען
קען זיך מיאוס „אנרייסען“...

שוב האָט זיך פּערטראכט. אין קאַפּ האָט ביי איהם געאר-
בייט איין געדאַנק: ער וועט בעטען איוואַנאָווען אויסרייניגען
זיין ביקס און ער וועט געהן דאוונען אין שטעדטעל אריין.
— זאָ חליעבאָם! — האָט ער דערווייל דערהערט הינטען
א געשריי פון זיין זוואַדנעם אונטער-אַפיציר.

און פון זיין דאוונען געהן איז נאָר נישט געוואָרען... נאָך
ברויט האָט מען געדארפט געהן אין צווייטען פּאַלק, דאָס אַכ-
וועגען, דאָס אַרויסגעבען דאָס ברויט געדויערט לאנג, און שוב
איז מיט עטליכע אידלעך אוועק מיט אַראָפּגעלאָזענע קעפּ נאָך
ברויט.

— אַט האָסטו דיר ראש השנה, — האָט איינער געהענ-
דיג געזאָגט.

— סלזשע! — האָט א צווייטער געטרייסט.

— מאָרגען אפילו קיין שופר ניט הערען! — האָט שוב,
ווי פאר זיך גערעדט.

— וואָס איז? יעמעלאַנאָו אונזער סיגנאַליסט בלאָזט
שלעכט שופר? — האָט דער סאָלדאַט זיך ווייטער געוויצעלט.
שוב האָט אבער ניט געהערט, האָט ניט געוואוסט, וואו ער
איז אין דער וועלט. עפּים געהט ער נאָך ברויט? צו וואָס
דאַרף ער דאָס ברויט?... היינט איז דאָך ראש השנה...

— ווען וועט מען מאָרגען אַרויסגעהן? — האָט ער גע-
פרעגט ביי'ם „עלטסטען“, וואָס האָט געפיהר'ן די קאָמאַנדע
נאָך ברויט.

— האַלב צעהן, שטעהט אין פּריקאז...

— האַלב צעהן! — האָט שוב אויסגעשריען מיט שמחה.
און ער האָט זיך דערמאַהנט, אז דאמאָלס בלאָזט מען
שופר... „שופר!“ „שופר!“ האָט איהם גערוישט אין קאַפּ. ער
מוז הערען מאָרגען שופר... ער וועט לויפען אין שטעדטעל
אריין, נישט טקשה, ער וועט „פאָד סוד“ ניט אוועק געהן...
— מאָרגען געה איך אין דער פריה אין שטעדטעל, — האָט

ער זיך געווענרט צו די פאר אידען, ניט אנדערש...

שוב איז אויפגעשטאנען אין דער פריה, נאך איידער מען האט געוועקט אויף פריהשטיק, האט אויפגעוועקט זיין שכן „איוואנאָווען“, איהם געבעטען מיט טרערען אין די אויגען, ער זאל היטען זיין ראניעץ מיט דער ביקס.
— און דו וואוהין געהסט דו? — האט איוואנאָו פער-שלאַפען געפרעגט...

— איד... איד... האט שוב געענטפערט מיט האלבע ווער-טער — איד געה אין שטערטעל, איד וועל דיר ברענגען חלה...
— נו, געה, איד וועל היטען, — האט איוואנאָו געענט-פערש.

שוב איז ארויס פון פאלאטקע און האט זיך געלאָזען געהן.
— א, גוט ברודער, וואס איד זעה דיר! — האט ער דער-הערט א קול.
ער האט זיך אומגעקוקט און האט דערזעהן דעם דעזשורנע, אן אונטעראפיציער.

— אויס שופר! — האט איהם א קלאפ געטהאן אין קאפ.
— געה, ברודער! — האט דער דעזשורנער זיך געווענרט צו איהם מיט א ווייכען טאָן, וועלכער האט שוב'ן געשניטען איבער'ן הארץ ווי א שארפער מעסער, געה, ברודער, אויפ'ן קיך — עס פעהלט דאָרט גראָד א „מענש“.
— גאָספאָרין דעזשורנע! — האט שוב אָנגעהויבען בער-טען מיט טרערען אין די אויגען.
— נארעלע, איד האָב ניט וועמען צו שיקען — עס איז דיין „אָטשערעד“. עס וועט ניט געדויערען.
— פערפאלען, פערפאלען! — האט שוב געהענדיג אין קיך געקערעכצט.
אז שוב האט געענדיגט די ארבייט אויפ'ן קיך איז געווען

האלב ניין, עס איז נאך געווען פאר פריהשטיק און ער האָט אויסגערעכענט, אז ער וועט נאך קענען געהן הערען שופר. ער האָט זיך געלאָזען לויפען מיט אימפעט אין שטערטעל. דאָס הארץ האָט איהם געקלאַפּט, אין קאָפּ גערוישט און יעדער קלאַנג אויפ'ן וועג האָט זיך איהם אויסגעוויזען ווי אַ תקיעה. און אַט זעהט ער שוין אין גאנצען דאָס שטערטעל. די קליינע אידישע געסלעך זיינען שטיל, ווי אויסגעשטאַרבען, נאָר עפעס פון אַ הויז הערען זיך קולות, בעקאנטע קולות... ער לאָזט זיך לויפען געשווינדער צו די קולות וועלכע דערמאהנען איהם דעם ניגון פון למנצח...

באלד... באלד...

און אַט דערהערט זיך אַ תקיעה... ער לאָזט זיך לויפען געשווינדער... ער וועט שופר הערען! און פלוצים דערהערט ער קלאַפען פון פויקען, אַ רופען פון סיגנאלען פון דער ווייט, מען רופט דעם פּאַלק!... דער פּאַלק געהט אוועק.

און שוב ווערט צוטומעלט.. נעכען איהם הערט ער די תקיעות און דאָרט ווייט, אַ האַלב ווערט פון איהם — סיגנאל לען און פויקען...

און שוב וואַרפט זיך אהער און אהין.

— גוואַלד, וואוהין לויפט מען? רייסט זיך ביי איהם אַרױס אַ געשרײ.

און די סיגנאלען און די פויקען רעש'ן מיט כעס, און ציהען איהם, און רופען איהם: גיכער, גיכער צו אונז, צו אונז — אַ טרעוואַגע!

און די תקיעות פון די אידישע שוהל בלאָזען אזוי שוואַך, אזוי טרויעריג... עס צופט איהם די נשמה — עס ציהט איהם אהין, צו די שוואַכע אידישע תקיעות...

— גוואַלד, וואוהין לויפט מען? — ווערט ער צוטומעלט און בלייבט שטעהן.

און אַט ווערען די סיגנאלען שטארקער, די פויקען ווערען
און רופען מיט קראפט: אהעררר — אהערררר — גיכען דרר!
און שוב'ן טראַגט עס אהין וואו עס הערען זיך שטארקער
די סיגנאלען... עס טראַגט איהם ווי א שטארקער ווינד און ער
לאָזט זיך לויפֿען, צוריק, צוריק, צום פּאַלס...

דער אלטער ארבייטער.

וואַיטעק האָט זיך צוואווערטעלט מיט זיין בעל הבית, דעם
אייגענטהיימער פון א נרויסער דרוקעריי.

— אן עולה! מוסר'ט ער זיך אליין דעם גאַנצען טאָג. גער-
דארפט פערשווייגען. 25 יאָהר געדיענט, געדיענט, געווען גער-
טריי ווי א הונד, און איצט, אז דו האָסט שוין גראָהע האָר — נאָ-
דיר, געה זוך אנדערע בעליבתיים!

עס פאלט ביי איהם די ארבייט פון האנד און דער מאשיניסט
פון דער דרוקעריי, א הויכער דייטש, מיט פערדרעהטע וואַנסען,
בייזערט זיך:

— דו ביזט, וואיטעק, היינט בעטרונקען, צי וואָס?

אויפגערעגט פון אזא שלעכטע מיינונג וועגען איהם, פער-
געסט וואַיטעק ווידער ווער עלטער איז און ברומט ביז ארויס:

— איך ווייס ניט ווער טרינקט, איך צי דער הערר?

— אזוי גאר, דו רעדסט שוין מיר אויף ענטקעגען —

צינדט זיך אָן דער מאשיניסט — גוט! גוט!

פאר'ן דאָזיגען „גוט-גוט!“ דערשרעקט זיך וואַיטעק אזוי,
אז עס שוידערט איהם. ער ווייס, אז מיט דעם זעלבען גוט-גוט
איז מיט א יאָהר צוריק אָבגעזאָגט געוואָרען נאָך אַן אַרבייטער
אין דרוקעריי, ס'ט אַר, און האָט נאָך ער היום קיין אַרבייט
ניט. ער האָט איהם שוין געזעהן פאַריגע וואָך וואַלגערן זיך
נעבען בריק מיט אלע שכורים און באַסיאקעס.

און וואַיטעק בעגראַבט טיעף, טיעף אין הארצען דאָס
ביסעלע שטאַלץ, וואָס עס איז איהם נאָך פערבליעבען פאר די
25 יאָהר, וואָס ער דיענט דאָ אין דרוקעריי, און מיט א הכנעה-
דיגען קול ווענדט ער זיך:

— איך ווייס גאר נישט, וואָס דער הערר איז ביין. עס איז דען אַנ'עולה, אז מען נעמט אַ מאָל אַ ביסעל בראַנפּעז...
 גאר אַנשטאַט צו פּערדריכטען דערמיט די מערכת, האָט ער קאַלע נעמאַכט. דער מאַשיניסט שטעלט אויף איהם אויס די פאַר ביזע שאַרע אויגען און שרייט:
 — ווערסט ענטשוויגען! צי נישט, לומפּ!
 „אַלץ איז פּערלאָרען!“ טראַכט וואָיטעק אין אַנגסטען און נעמט זיך צו דער אַרבייט, דערלאַנגען פאַפּיער צו דער דרוק-מאַשין.

דער מאַשיניסט שרייט אויס וויעדער:
 — וועלכע פאַפּיער, לומפּ, האָסטו געבראַכט?
 „דאָס אונגליק הויבט זיך אָן!“ טראַכט וואָיטעק און עס לאָזען זיך ביי איהם אַראָב די הענד...

געקומען אהיים פיזיש און גייסטיג מיער, האָט זיך וואָי-טעק אַ וואָרף געטהאָן אויפ'ן טאַפּטשאַן, וואָס האָט געדיענט אלס אַ בעט פאַר איהם און זיין ווייב, און האָט שטאַר געקוקט.
 — וועסט עסען? האָט דאָס ווייב, אַ פאַר דער צייט פּערעלטערטע פויערטע מיט אויסגעלאָשענע אויגען און אַ דאַר-ברוסט — געפרעגט.

וואָיטעק האָט נישט געענטפּערט.
 — וואָס ביזטו אזוי צוטרעגען? — האָט זי בעזאָרגט געפאַרשט קוקענדיג מיט טרייע בליקען אויפ'ן מאַן.
 וואָיטעק האָט ווידער נישט געענטפּערט.
 דאָס ווייב איז ווידער געוואָרען אונרוהיג און איז צוגע-שטאַנען:

— ביזט, זאָל גאָט היטען, עפעס קראַנק?
 — קראַנק!! — האָט זיך וואָיטעק אָנגעכאַפּט — נישט

דערהארען וועלען מיינע שונאים.

ער האָט ביזן אָנגעקוקט דאָס ווייב און געברומט :

— קיין אנדער וואָרט, ווי קראַנק, איז ביי איהר ניטאָ.

דאָס ווייב האָט זיך געפרובט פערטיידיגען :

— שונאים זאָלען קראַנק זיין, איך מײַן גלאַט... ביזט

עפעס צורודערט...

— צורודערט... האָט וואַיטעק געמורמעלט, וואָס בין איך

צורודערט... איך לאָד פון זיין באַבען... איך האָב זיך צואווער-

טעלט מיט'ן בעל הבית... פאר 25 יאָהר, נישטקשה, איך מעג

מיר ערלויבען איין מאָל פאר 25 יאָהר אַבענטפערן אַ בעל-

הבית. איך בין אין איינע יאָהרען מיט איהם און געארבייט האָב

איך מעהר פאר איהם...

דאָס ווייב האָט פערשטאַנען, אז וואַיטעק איז היינט ארויס-

געשפרונגען פון העזה. איהר הארץ האָט זיך שטארק געשראַקען

און זי האָט געוואָלט מוסר'ן איהם : אלמאי ? נאָר אַ ביסעל

אויס מורא פאר וואַיטעק'ס כעס און אַ ביסעל אויס מיטגעפיהל

האָט זי ווייך געזאָגט :

— לאָד זיך אויס פון איהם, נישטקשה, ער וועט זיך ניט

אַבזאָגען...

— אַבזאָגען... זאָל ער אַבזאָגען... האָט וואַיטעק גע-

כעס'ט, וויפיעל איז דער שיעור ! 25 יאָהר אַבגעדיענט און גע-

נוג !... איך וועל אליין זיך אַבזאָגען...

אויסגערעדט האָט ער עס נאָר צו שטילען זיין צאָרן, אבער

באלד האָט ער ערנסט אויסגערופען :

— גענוג ! 25 יאָהר ! איך וועל פרובען מײַן מזל ערגיץ

אנדערש...

אויף מאַרגען איז וואַיטעק אויפגעשטאַנען פריהער ווי גע-

וועהנליך. אוועק ארבייטען איז ער אבער מיט אַ שעה שפעטער.

ווי אזוי ער האָט די שעה פערשפעטיגט ווייס ער אליין ניט: דער

טיוועל האָט זיך אויף הוינט אריינגעמישט. ער זעהט בעשיינ־
פערליך, אז דאָס גאנצע שטיק, וואָס די 25 יאָהר האָבען אויס־
געוועבט, הויבט זיך אָן צו רייסען... עס איז געווען א גראַהע
שטיק, אבער דאָך א גאנצעס און א זיכערעס. וואָס וועט איצט
זיין? — גאָט אליין, דאכט זיך איהם, קען אזא האַרבע זאך ניט
וויסען.

צוקומענדיג צום הויף, וואו די דרוקעריי האָט זיך גע־
פונען, האָט ער זיך אָנגעשטעלט, געקוקט אויף די פיעלע
פענסטער, וועלכע, אָנשטאט א פריינדליכע בעגריסונג, ווי ער
האָט פון זיי אלע אין דער פריה בעקומען, האָבען איהם יעצט
בייז אָנגעקוקט, ווי נעכטען די אויגען פון בעל הבית, ווען ער
האָט איהם כלומרשט בעליידיגט. דער גערויש פון די דרוק־
מאשינען האָבען ווי אויסגעלעגט א שוואַרצען פינסטערען סוף.
ער האָט זיך דריי מאל איבערגע'צלם'ט, געמורמעלט: „גאָט,
זיי מרחם דיין קנעכט!“ און איז אראָפּ אונטען אין פאבריק...
צום שליממזל איז גראַד אונטען געווען דער בעל הבית.
דערוועהנדיג איהם, האָט וואַיטעק ניט געהאט וואו זיך צו בע־
האלטען און איז געבליבען שטעהן אין אן'אומגעלומפערטער
פאַזע, ווארטענדיג אויף עפעס אן אויסרעד פון בעל־הבית.
יענער אבער האָט איהם ניט בעמערקט און גערעדט עפעס
מיט'ן מאשיניסט.

וואַיטעק האָט געפיהלט, אז דאָס שטיק, דאָס גראַהע לאַנג־
נע שטיק, צורייסט זיך אויף שטענדיג, אויף אייביג; פער־
ריכטען עס קען מען שוין ניט און ער האָט געפיהלט, אז ער
דארף עפעס טהאָן. שטעהן אזוי איז קיין שכל ניט, און בעגיר־
סענדיג זיך מיט א קאלטען שווייס, האָט ער ארויסגערעדט:
— בעל הבית, איך וויל א רעכענונג...

געווארט האָט וואַיטעק אויף א שטארקען עפעקט. נאָך א
25 יעהריגער ארבייט בעטען א רעכענונג איז ניט פון די
מעשים, וואָס מען הערט אלע טאָג. זיין ווענדונג האָט אבער

ניט געמאכט קיין איינדרוק. ער וועט פרובען העכער זאגען:
וואָס האָט ער אייגענטליך מורא — ער איז ניט קיין יונגעלעך:
— איך האָב געוואָלט בעטען דעם הערר א רעכנונג! —

האַט ער נאָך אמאָל שוין שטייפער ארויסגעווערט, און דאָס
הארץ האָט געקלאַפט, ווי ביי א גולן.

— איך האָב געהערט... האָט דער בעל הבית קאלט גע-

ענטפערט — וועסט קומען שפעטער...

„הייסט עס — ער נעמט אַן מיין אַבזאָגען זיך“... האָט
וואַיטעק זיך אין געדאנק געחדוש'ט און ניט געקענט עס בער-
גרייפן.

ער האָט זיך דערפיהלט אזוי קליין, אזוי אראַכגעפאלען.
אז איהם האָט געוואונדערט, ווי אזוי האָט ער, וואַי-
טעק, געקענט אַבדיענען ביי אַזאַ פיינעם בעל - הבית
גאנצע 25 יאָהר. עס איז געווען קענטיג א טעות. עפּיס א מאַדנער
טעות.

ער האָט א קוק געטהאָן נעבען זיך אויף א קאסטען, וואָס
ער וואָלט געדארפט איהם ארויסטראָגען אויפ'ן הויף. זיין
קאסטען, הייסט עס. יעצט אבער איז די קאסטען איהם אזוי
פרעמד געווען, ווי דער בעל הבית, ווי די גאנצע דרוקעריי און
ער האָט בשום אופן ניט געקענט פערשטעהן, ווי איז דאָס מעג-
ליך, אז ער האָט דאָ אַכגעארבייט 25 יאָהר... עס איז א טעות,
א גרויסער טעות.

נידערגעשלאָגען איז ער ארויס צוריק אויפ'ן הויף, וואו ער
איז שטעהן געבליבען און ניט געוואוסט וואוהין צו געהן...
אָהיים געהן, ווייס ער דארף ער ערשט 1 א זייגער... עס איז
דאָך אונמעגליך איצט צו געהן א הויס, ער וועט דאָך האַרטען
משוגע ווערען. אפשר זאָל ער אריין צוריק צום בעל הבית, פא-
לען איהם צו די פיס און זאָגען:

— הערר לעבען, איך האָב עס א שפּאַס געמאכט, צו וואָס
זאָל איך אוועקגעהן, איך האָב דיך ליעב, איך האָב ליעב די דרו-

קעריי, איך האָב ליעב די קאסטען, וואָס מען דארף אַרויסטראָ-
נען, איך האָב אלץ אזוי ליעב, אלץ איז מיר אזוי אין האַרצען
איינגעבאקען... 25 יאָהר, אַ קלייניגקייט... איך האָב עס אַ שפּאַס
געמאַכט, העררלעכען, זיי מוחל...

איהם דיענען אבער די פיס ניט צו מאכען א שריט און
קראצענדיג זיך אין פאטיליצע מורמעלט ער פערלאָרען אַרויס:
— עט, צו אלדי טייוועל, זאָל זיין! זאָל זיין!

ער לאָזט זיך געהן אַרויס פון הויף, וואוהין וועט ער אבער
געהן? זוכען אַרבייט ערגעץ אנדערש טאָר ער נאָך ניט, ער האָט
נאָך אייגענטליך ניט געהערט קיין רעכטע תשובה פון בעל-
הבית, ער האָט קיין רעכט ניט... ער דארף זיך מיט איהם ערש-
טענס אַבזעגענען פיין, דאנקען איהם פאַר זיין זאלץ און ברויט,
זאָל ער ניט מיינען, אז וואָיטעק איז טאַקי עפעס אַ לאַבוס, אַ
יונאַטש... ניין! וואָיטעק פערשטעהט, ווי צו בעגעהן זיך...
יא, ער וועט ווארטען נאָך אַ ביסעל, ער וועט אַריין נאָך אַ
רעכנונג, עס קומט איהם פאַר צוויי טעג: מאָנטאָג, דינעסטאָג,
עס מאכט אויס א...
דער קאַפּ איז איהם אבער שווער און ער קען ניט אויסרע-

כענען.

— נישטקשה — מאכט ער אַ חניפה אונטער די אויגען —
דער בעל הבית וועט ניט פערלאנגען מיינע געלד... ער וועט ניט
צודרעהען...

עס פערדריסט איהם, וואָס דער בעל הבית קען ניט וויסען,
ווי גוט ער טראכט פון איהם יעצט. נאָר ער וועט איהם זאָגען:
— בעל הבית, איך האָב צו אייך גאָר נישט...

יא, אזוי וועט ער איהם זאָגען.

ער ווערט בעגייסטערט, און עס פאלט איהם איין אַ גליקלי-
כע אידעע: נאָך דעם ווי ער וועט צונעמען די ביסעל געלד, וועט
ער איהם אַ קוש טהאָן אין האַנד, ווי עס פאָדערט זיך.
— עס וועט זיין נאָר פיין! ווערט ער ענטציקט.

ער האט אבער מורא פאר איין זאך: דער קאפ איז איהם פערדרעהט, ער קען נאך פערגעסען...

און ער חזר'ט זיך איין עטליכע מאל:

— בעל הבית, איך האב צו אייך גאָר נישט! און נאָך

דעם א קוש טהאָן אין האַנד...

ער ווערט גאָר פרעהליך און איז זיכער, אז עס וועט

ארויסקומען אויפ'ן בעסטען אופן...

ניט לאנג אָבער האָט איהם די פאנטאזיע געמאַלט דאָס

דאָזיגע בילד. ארומגעהענדיג היז און צוריק ניט ווייט פון דער

דרוקעריי, וואוהיז ער האָט אלע וויילע געווארפען פערליעבטע

כליעס, האָט ער ביסלעכווייז, ביסלעכווייז אָנגעהויבען צו זעהן

די נאקעטע ווירקליכקייט, א הונגעריגע, אן עלענדע, און עס

האָט איהם געשוידערט.

— נאָרישקייט! האָט ער געמורמעלט פאר זיך — איך

קען דאָך אזוי ניט אוועקגעהן... עס איז דאָך אונמעגליך... אבער

ווען 25 יאָהר און גלאט אוועקגעהן... עס קען דאָך ניט זיין!

מען דארף זעהן פערריכטען, פערחאפען צוריק, ער וועט

שוין אריינגעהן און וועט זאָגען: — איך טאָרס מיר ניט אוועק

לאָזען... איך קוילעט מיר... וואָס הייסט, 25 יאָהר אבגעוועזען

ביי אייך... ווער וועט מיר געהמען ערגעץ... אלט, קראַנק...

א, ניין! פערחאפט ער זיך... זאָל איהם גאָט אויסהיסען

אזוינס צו זאָגען... אלט איז ער ניט... ער איז אלט אין גאנצען

60 יאָהר, זיין טאַטע האָט געארבייט ביז 75, קראַנק אוראי

ניט... וואָס הייסט קראַנק? טאַמער חאפט איהם אמאָל ברעכען

דער קארק, נו, וואָס געהט עס אָן דעם בעל הבית, וואָס דארף

ער עס וויסען? זיין טאַטע איז ער, וואָס ער זאָל זיך פאר איהם

קלאָגען?...

אָבער דער געדאַנק, אז עס טהוט איהם די לעצטע צייט

צוראָפט וועה דער קארק, לאָזט איהם ניט אָב.

„עס איז אייגענטליך“ — טראכט ער — פון מיין זיין

ניט עהרליך — פערלייקענען אזא זאך טאָר איך ניט... אן אר-
בייטער דארף זיין א געזונדטער, בפרט ביי מיין ארבייט... צו
טראָגען די פעק פאפיער און די קאסטענס דארף מען טאקי האָ-
בען כת. מיר פעהלט דאָס שוין... יאָ! יאָ! מיר פעהלט! אזא
זאך טאָר מען ניט פערלייקענען... איך וועל זיין ערגער פון א
גנב, ווען איך וועל דאָס פערלייקענען, ער דארף אלץ וויסען,
וועט ער וועלען וועט ער מיך האלטען, ניט — ניט! אָנווארפען
זיך אויף א בעל הבית טאָר מען ניט...

און ער בעשליסט, אז ער וועט באלד אריינגעהן צום בעל
הבית און ארויסלאָזען דעם גאנצען אמת און זאָל ער זעהן מיט
וועמען ער האָט געהאט צו טהאָן...

לאָזענדיג זיך געהן צום בעל הבית האָט ער בעגעגענט די
איכריגע ארבייטער געהן פון דער דרוקעריי.

— גוט־מאָרגען! — האָט ער זיך פערנייגט פאר זיי מיט
גרויס הכנעה... שוין „וואַרמעס“—צייט?

— וואָס, דו ביזט ניט קיין היגער? — האָט איהם אן אר-
בייטער אַנשטאָט צו ענטפערן, פער'חרוש'ט געפרעגט.

— איך... האָט וואַיטעק אויסגעשטאמעלט... איך, ברידער,
געה אוועק פון פאבריק... חי'חי'חי — שוין צייט! כ'בין שוין
א זעכציגער...

— אזוי, ביזט שוין צוגעשטאנען? — האָט דער ארבייטער
געלאכט — מיאוס!

— וואָס הייסט צוגעשטאנען? — האָט וואַיטעק זיך פער-
ענטפערט — עס האָט זיך אזוי געמאכט, — גאָט וויל אזוי... זייט
געזונד, קינדערלעך... איך געה זיך זעגענען מיט'ן בעל הבית...
25 יאָהר אַבעדיענט... איך האָב צו איהם גאָר נישט... מיר
קומט נאָך פאר צוויי טעג... א קלייניגקייט — ער וועט ניש-
ט קשה, בעצאָהלען... ער האָט פאר 25 יאָהר בעצאָהלט, וועט ער
פאר צוויי טעג אויף בעצאָהלען...

ער האָט זיך תמעוואטע פונאַנדערגעלאכט, דער יונגער אר-

בייטער האָט געוואָלט איהם וואָס ענטפערן. נאָר א צווייטער
האָט איהם איבערגעהאקט:

— קום, וואָס האָסטו זיך געשטעלט טענה'ן?...

— געהט, געהט, ברידער, עסען! האָט וואַיטעק פריינדליך

זיך געווענדט — מיר וועלען זיך אמאָל טרעפּען... א, יא! מיר
וועלען זיך נאָך זעהן...

ער האָט אבער געפיהלט, אז ער גלויבט אליין ניט אין זיינע
ווערטער און ער האָט געמערקט, ווי ווייט ער איז יעצט פון אַט
די יונגוואָרנ, וואָס זיינען אוועק מיט שנעלע טריט און איהם
געלאָזען אליין...

— זאָל זיי גאָט העלפּען! איך האָב צו זיי גאָר ניט! —

האָט ער אַרויסגעמורמעלט און זיך געלאָזט געהן צום בעל הבית
נאָך א רעכענונג...

די סאטאנראסיע.

....קונסט זאגט איהר — האט דער אינטעליגענט מיט'ן
אירישען פנים, האלב איראניש און האלב פערבענקט געשמייד-
כעלט צו די געסט, וואס זיינען בעשטאנען פון קינסטלער און
שריפטשטעלער — קונסט איז פאר מיר נאך בין היינטיגען
טאג א ניט קלאהרע זאך און איך רעד דעריבער נישט דרייסט,
איך זאל חלילה נישט אריינפאלען. איך האב זעהר ליעב ביל-
דער, בארעליעפען, סטאטוען. אבער צו זאגען מבינות אויף דער
ראזיגער קונסט זאג איך מיר אפ. מיינער א פריינד, א שטיקעל
שריפטשטעלער, האלט זיך דוקא פאר א גרויסען מבין, בעזוכט
אלע קונסטאויסשטעלונגען און בעטראכט יעדעס בילד לויט
אלע כללים פון א קונסט־בעטראכטער, צום ביישפיעל: איין
אויג נעהמט ער אריין אין האלב אפענעם פויסט און מיט דער
אנדער אויג קוקט ער אויפ'ן בילד פון א ווייטען שטח... נאכדעם
רעדט ער עפעס וועגען ליכט און שאטען, ניואנסען, שאטי-
רונגען, ליניען, און דאס גלייכען ווערטער, וואס מען דארף
האבען פיעל מוטא זיי ארויסצורעדען צווישען אמת'ע קינסט-
לער. יא, מיינ חבר האט דעם מוטא, איך בין איהם מקנא, אבער
א מבין איז ער פונקט ווי איך"...

„און פון וואנען, מיינע פריינד, זאל איך זיין א מבין.
שטאמען, שטאם איך, ווי מיר אלע, פון בעלי־בתישע קלויג-
שטערטעלדיגע עלטערען. ביי אונז אין הויז למשל איז געווען
שטענדיג ריין און זויבער, אבער אלעס איינפאך. די ווענד
זיינען געווען הויך: בלויז אויף איין וואנד איז געהאנגען א
פויגעל, וואס די שוועסטער האט אליין אויסגענעהט מיט בלאך

הע, רויטע און געלבע „בלאטשקע“, בלויז די אויגען מיט שווארצע. דער דאזיגער פויגעל האָט געהאט אן אויסזעהן פון אַ חיה, אויסער דער עק איז געווען ווי ביי אַ פיש... אמת, דער „מזרח“, וואָס איז געווען געהאנגען אויף דער מזרח-וואנד האָט פערמאָנט צוויי חיות. אבער דער מזרח איז געהאנגען אזוי הויך, אזש נעבען דער סטעליע, אן מיר קינדער האָבען קיין מאָל נישט געהאט די מעגליכקייט צו בעטראכטען זיי, סידען מען זאָל זיך שטעלען אויפ'ן טיש, וואָס דאָס איז געווען שטרענג פערבאָטען. מיר האָבען זיך אָבער משער געווען, אן דאָס זיי נען לעמפערטען“...

„בלייבט די פסח'דיגע הגדה, וואָס האָט פערמאָנט פיער געמאָלטע פנים'ער: דאָס איז געווען דער חכם, דער רשע, דער תם און דער שאינו יודע לשאול, אבער די דאזיגע פנים'ער זיי נען געווען אזוי פארשמירט — ניערהייט פון דער דרוק אלײן און שפעטער פון דעם פערגאסענעם ווײן, אן היינטיגע צייטען וואָלט מען די דאזיגע „געמעלדען“ געקענט אָננעהמען פאר פוטוריסטישע“...

„וועט איהר פרעגען: דער מאמעס טייטש חומש מיט די עטליכע בילדער, וואָס זיי זיינען שוין אונז קינדער בעסער געפעלען געוואָרען: האָט אבער די מאמע דאָס טייטש-חומש געהיט ווי דאָס אויג אין קאָפּ און האָט איהם אַ גאנצע וואָך געהאלטען פערשלאָסען צוזאמען מיט איהרע פערעל און אוי-רינגלעך, און שבת און יום-טוב, צוזאמען מיט איהרע פעריל און אוי-רינגלעך, איהם אלײן אין די הענד געהאלטען און מיר האָבען צו איהם קיין צוטריט נישט געהאט...“

ווען איך זאָל נאָך דערמאָהנען די „מענשעלעך“ וואָס מיר קינדער פלעגען ווינטער מאכען פון שנעע און איז שנעע, וואָס דאָס איז געווען, אזוי צו זאָגען, אונזער בילד-הויערישע קונסט, — שעפט זיך שוין אויס אלץ, אויף וואָס אונזערע אויגען האָבען זיך ערצויגען“...

„איד וויל אבער זיין פינקטליך און זיך אַבשטעלען אויף דער איינציגער פּאַטאַגראפיע, וואָס האָט זיך אין אונזער הויז געפונען. די דאָזיגע פּאַטאַגראפיע איז געווען ניט געפאסט אין א רעהמעל, חלילה. פון אזוינס האָט מען אין יענער צייט אין בעלי-בתישע הייזער ניט געוואוסט. די פּאַטאַגראפיע איז געווען פון טאַטענס א יוגענד-חבר, וועלכער האָט געוואָהנט, ווי עס האָט דאמאָלט געהייסען, טיף אין רוסלאנד, סך הכל אין טשערניגאוו און איז געווען דאָרטען א פאָדריאטשיק. אזוינער האָט זיך שוין געקענט ערלויבען אין יענער צייט צו פּאַטאַגראפירען. די דאָזיגע פּאַטאַגראפיע איז אָבגעהיט געוואָרען, ווי דאָס אויג אין קאַפּ. געהאלטען האָט זי דער טאַטע פערשטעקט צווישען די סאַמע נויטיגסטע פאפיערען, וואו עס האָט זיך געפונען דער מאמעס כתובה, דער שטר חזקה אויפ'ן הויז, א פאַר אלטע שטר חובות און די קוויטען, וואָס מען האָט יעהר-ליך בעקומען נאכ'ן איינצאהלען די אכט גילדען נאלאָג אין דער אופראווע. אַט צווישען די דאָזיגע „היליגע“ און נויטיגע פאפיערען איז געלעגען די איינציגע פּאַטאַגראפיע, וואָס האָט זיך געפונען אין אונזער בעזיץ. און געהייסען האָט זי ניט „די פּאַטאַגראפיע“, נאָר „דאָס בילד“... זעהן עס פלעג איד זעהר זעלטען. אָהן דעם טאַטענס רשות ארויסנעהמען פון קאמאָד, וואו „דאָס בילד“ איז געלעגען פערבונדען מיט א שטארקען פאָדיום מיט א קנופ, וואָלט געווען א צו געוואגטער שריט אפילו פון אזא מזיק א אינגעל, וויא איד בין געווען. עס איז בלויז אויס-געקומען צו ווארטען אויף א גוטער שטימונג פון טאַטען אין א לאנגען ווינטער אָווענד, ווען עס איז ניט געווען קיין ארבייט. דעמאָלט פלעגט דער טאַטע, נאָך א ברייטען געניץ און נאָכדעם ווי ער פלעגט זיך אויסקנאקען די פינגער, א זאָג טהאָן:

— לאָמיר נאָר אַנקוקען יוסף'ס בילד.

אין הויז איז דעמאָלט געוואָרען א שטארקערע בעוועגונג

און מיט הארץ קלאפעניש פלעג איך ווארטען אויף דער דאזיגער צערעמאניע.

און נאכדעם, ווי דער טאטע האט דאס בילד ארויסגעקריעגען פון איהרע שכנים — דער מאמעס כתובה, דעם שטר חזקה און פון די קוויטען פון דער אופראווע פאר'ן איינגעצאהל'טען נאלאג, פלעגט ער זי בעטראכטען פאר'ן שוין פון לאמפ, ווי גרויסע קריטיקער בעטראכטען היינטיגע צייטען א קונסט-ווערק...

— א שעהו קאפעליושעל טראגט ער דארטען! פלעגט דער טאטע ארויסמורמלען צופריעדען, בעטראכטענדיג אויפ'ן „בילד" דעם חבר'ס קאפעליוש.

— גיב מיר אויף א קוק... פלעג איך אויסשטרעקען די הענד.

דער טאטע, בטבע א נומער, פלעגט דאך נאך דער ערשטער בקשה נישט געבען, עס איז געווען א צו גרויסע זאך, אז ער זאל עס געבען באלד. איך האב געמוזט בעטען נאך אמאל. ביין צווייטען מאל פלעגט ער נאך אלץ ניט געבען, פלעגט זיך מוזען די מאמע אריינמישען:

— גיב איהם שוין א קוק טהאן... ער וועט ניט אבבייסען.. ערשט דעמאלט פלעגט דער טאטע בעטראכטען מיינע פינגער, צו זיינען זיי גענוג ריין און אנזאגענדיג מיר אז איך זאל זי האלטען בלויז ביי די זייטען און ניט טאפען מיט די הענד, פלעגט ער מיר ענדליך אנפערטרויערען דאס בילד מיט'ן פנים פון טשערניגאווער פאדריאטשיק..."

„אויפ'ן דאזיגען פנים האב איך געקוקט מיט א הייליגען ציטער: א קלייניגקייט, א בילד פון א מענשען וואס לעבט ער געץ אין דער גרויסער וועלט אזוי ווייט און אט האלט איך איהם אז אבגעמאהלעטען אין די הענד, אפילו מיט'ן קאפעליוש און מיט די הויזען אין קעסטעלעך..."

„אבער קיין סוף האט דער טאטע מיר ניט ערלויבט צו

שפיעלען זיך. דאס דאזיגע בילד איז איהם צו טהייער געווען
און ארויסמורמלענדיג : גענוג געקוקט ! פלעגט ער עס אוועק-
נעהמען פון מיר און בעהאלטען עס וויעדער צווישען די נוי-
טיגע פאפיערען אויף א לאנגע, לאנגע צייט..."

„עס איז געווען נאך א געלעגענהייט צו זעהען דאס בילד,
ווען א קינד איז הויז פלעגט קראנק ווערען. א קראנק קינד קען
מען גאר נישט אכזאנען, פאר א קראנקען קינד נעהמט מען
אפילו אראפ פון בוידעם דעם סלאַי מיט סאַק און מען גיט עס
אביסעלע. און ווי באלד אז דאס קינד איז שוין אזוי מסוכן
געווען און מען האט איהם געמוזט געבען סאַק, האט מען שוין
אויף געמוזט געבען זיך שפיעלען מיט'ן טשערניגאווער פאָד-
ריאטשיק. מען האט בלויז זיך געבעטען רחמים ביי'ן קינד, ניט
צורייסען עס... א קינד אז עס איז קראנק איז קאפּריזנע..."

„דאס דאזיגע בילד האט אויך געדיענט אלס צייכען, ווי
ווייט דאס קינד איז קראנק: פלעגט עס דאס בילד פערלאנגען
און ביי'ן האלטען עס פרעהען זיך, איז א סימן, אז די קראנק-
הייט איז אַהן סכנה, טאַמער חלילה, פלעגט עס זיך פון בילד
אַפּוואַנען, האט עס געהייסען, אז די קראנקהייט איז ערנסט :
עס וויל אפילו ניט די פאַטאַגראפיע וואָס דער טאַטע אליין האט
זיך לייעב דערמיט צו שפיעלען ! דעמאָלט האט מען שוין גע-
מוזט שיקען נאך דוד דעם רופא..."

— געהערט אביסעל ! — פלעגט די מאמע אויסדערצעהן
לען פאר'ן רופא די קראנקהייט — מען האט איהם שוין גע-
געבען „דאס בילד“ און דאס קינד וויל גיט, ווי מיינט איהר
רבי דוד... מסוכן?...

און דוד דער רופא, א איד א גרויסער מומחה פלעגט פרו-
בירען אליין געבען דעם קינד די פאַטאַגראפיע און איבערציי-
גענדיג זיך, אז עס נעהמט טאקי ניט, פלעגט ער שטעלען די
דיאגנאָזע :

— ער האט היטץ !...

דאס קינד, נאטירליך, ניט דאס בילד פון דעם פאדריאטשיק...

„אט אזוי מיינע פריינד — האט דער בלייכער אידישער אינטעליגענט פארענדיגט זיינע עראינערונגען פון דער ווייטער קינדהייט — אזוי איז דאס איינציגע בילד אין אונזער הויז בעשטאנען פון עפעס א פאטאגראפיע פון איינעם א מענטשען אין א קאפעליוש און קעסטעלדיגע הויזען און זי האט בעפריידיגט אונזערע נייגונגען צו שעהגהייט און קונסט — היינט פון וואנען זיינען מיר פלוצים געוואָרען אזוינע מבינים וואס מיר זאלען בעטראכטען די אמת'ע קונסט בילדער דוקא מיט איין אויג, דורך א האלב פערמאכטען פויסט?“

„מיר קענען בילדער ליעב האבען, אבער שטיל, בעשיידען. צו וואס דער אנשטעל? ... איך האב עס פיינט!“

די געסט האבען זיך דערפיהלט בעליידיגט, האבען אבער אלע געשוויגען, ווי פערשולדיגטע...

א וויץ.

הירש איז געווען א מענש פאר זיך. גערעדט האָט ער זעהר ווייניג כמעט ווי גאָר ניט. דערפאר האָט ער געהייסען ביי די נאָהענטע בעקאנטע און ביי די מיטגליעדער פון דער משפּחה „דער שווייגער“. דער דאָזיגער צונאָמען האָט הירשען ניט בער לידיגט. אמאָל פלעגט ער נאָך שטאַלצירען דערמיט. „וואָס דען? פלעגט ער טראכטען — ווי זיי, די פלאפּלער!“

געווען איז ער א איד א סוחר. כמעט נאָר שווייגענדיגער הייד פלעגט ער דורכפיהרען די גרעסטע געשעפטען. מאכט זיך קויפען א מציאה א שטיקעל רעשטעל וואָלד און עס קומען אָן די מעקלער, ריידען זיי נאָכאנאנד, מען ריהמט דעם אָרט, דעם פריץ, די בוימער. הירש זיצט, הערט אויס און שווייגט. ענדליך, אָן די מעקלער האָבען שוין ארומד גערעדט אי דעם פריץ, אי דעם אָרט, אי די בוימער צו עטליכע מאָל און וויעדערהאַלט אלץ איינע און אין די זעלבע מעלות. גיט הירש א מאָד מיט דער האַנד. דאָס הייסט — גענוג שוין צו פלאפּלען, ער ווייס שוין!

— וועט איהר, ר' הירש, פאָהרען אָנקוקען?

און הירש פלעגט געבען בלוז א שאַקעל מיט'ן קאָפּ. מיט'ן פריץ פלעגט ער שוין מוזען זיין ריידעוודיגער. שאַקל לען מיט'ן קאָפּ פאסט ניט. ער פלעגט שוין מוזען זאָגען יא און ניין און זעלטען צולייגען דעם טיטעל וועלכאָזשניפאן... שמייכלען פלעגט ער אויך זעלטען, כמעט ווי קיין מאָל ניט. בלוז ווען דעם פרייז פון א סחורה וואָס ער האָט געהאנדעלט, האָט מ'י געשטעלט צו הויד פלעגט ער אנשטאט דינגען זיך א שמייר

כעל טהאָן. דאָס דאָזיגע שמייכעל האָט מעהר געווירקט אויפ'ן פערקויפער, ווי אן אנדערער וואָלט זיך צוביזערט און דער פערקויפער האָט גלייך געמוזט אראָבלאָזען דעם פרייז א סך ניעדעריגער. טאָמער איז דאָס אויך לויט הירש'ס מיינונג נע-
ווען צו טהייער, פלעגט ער ווידער א שמייכעל טהאָן, אבער שוין א שמעלערען און ווייניגער בעמערקבארען. ביז וואנען ער פלעגט ארויסקריגען דעם ריכטיגען פרייז. דעמאלט פלעגט ער ווערען ערנסט, א שאַקעל טהאָן מיט'ן קאָפּ אויף יא און זיך געהמען צום טאָש, אויסצעהלען האַנד-געדלד...

אמאָל אין אן אבענד פלעגען קומען צו איהם מענשען. די שטוב איז געווען א גרויסע, א פרייע. דער סאמאָוואר אן אויס-
געשייערטער איז געשטאנען אויפ'ן מיטען טיש און יעדער האָט פון איהם געצאפט קאָכיג וואסער אין גלאָז, דערגינסענדיג פון טשייניק מיט טהעע. איהם אליין פלעגט מען מוזען אָנגיסען און דערלאנגען. אמאָל פלעגט עס טהאָן דאָס ווייב, א שעהנע, פולע אידענע, אמאָל איינע פון די טעכטער, שפעטער איינע פון די שניר, פארמאָגט האָט ער אי טעכטער אי זיין, פון וועלכע עס האָבען זיך אויסגעבילדעט איידעמס, שניר און איי-
גיקלער.

אין אזוינע אבענדען פלעגט הירש, אלס אידעלער מענש, מוזען זיין בערעדטער. דאָס איז איהם אָנגעקומען שווער. וואָס זאָגט מען זיי? דרויסען איז א פראָסט? נאָרישקייט. דאָס האָט שוין געזאָגט דער הויכער מאָגערער יונגערמאן, וואָס טרינקט שוין די אכטע גלאָז טהעע.. זאָל ער אפשר געהמען אויפ'ן שוים דאָס דריי יעהריגע אייניקעל? ... ניין, מען וועט איהם אָנקוקען פערוואונדערט... פאר איהם פאסט עס גוט... ער האָט איהר איין גלעט געטהאָן, האָבען זיך אויך אלע פערחידושט...

און אזוי טראכטענדיג וואָס צו טהאָן, וואָס צו ריידען מיט די אלע מענשען, אייגענע און פרעמדע, געהט אריבער דער אבענד. הירש האָט קוים פאר'ן גאנצען אבענד אויסגערעדט פינף

ווערטער. ער האָט זיי אויסגערעכענט. איין מאָל „יא“, איין מאָל
 ביין, איין מאָל „נישקשה“ און צוויי מאָל גנגו...
 אַבער קיין חרטה וואָס ער האָט ווייניג גערעדט, האָט ער
 ביט. אדרבא, עס טהוט איהם הנאה. צו וואס מאכען זיך נאריש
 ווי זיי. צו וואס דארף מען גלאט אין דער וועלט אריין פלאפּ-
 לען... עס איז חלשות!...

איין מאָל איז אבער געווען אין הויז אַ גאסט, א סוחר פון
 דער ווייט... געווען א שעהנער און קלוגער איד. דער דאָזיגער
 איד האָט שוין גערעדט ווי א מענש. דערצעהלט מעשיות, משלים
 און וויצען. הירש האָט אויסגעהערט מיט גרויס אויפמערק-
 זאמקייט. „א קלוגער איד!“ האָט ער אין געדאנק געלויבט. דער
 דאָזיגער גאסט האָט איהם צושרויפט, עס האָט זיך איהם גע-
 וואָלט אויך עפעס רעדען, דערצעהלען, אויסזאָגען זיך!... עס
 איז אבער איהם שווער געווען... ער האָט יא געדענקט פון זיין
 יוגענד, ווען ער איז נאָך א ישיבה בחור געווען, איין ווייץ... ער
 געדענקט: עס איז געווען א וואויהלער ווייץ. א ווייץ ווענען א
 ישיבה בחור, וואָס פרעגט דעם צווייטען: פאר וואָס זאָגען
 לייט, אז עס פאלט שמענדיג מיט'ן פוטער אראָב, און ביי איהם
 איז עסענדיג אויפ'ן „טאָג“ דוקא דאָס ברויט. אראָבגעפאלען
 מיט'ן פוטער ארויף... און דער חבר האָט איהם געענטפערט:
 מן הסתם האָסטו פארקעהרט אָנגעשמירט... עס איז דאכט זיך
 א ווייץ... האָט הירש נאָכגעדענקט צו זאָל ער עס איצט דא איר
 בערדערצעהלען צו גיט...

ביסלעכווייז, ביסלעכווייז האָט איהם דער חשק צו דער-
 צעהלען דעם ווייץ אזוי בעהערשט אז ער האָט זיך שוין גיט
 געקענט נובר זיין. ער האָט געהייסען אָנגיסען א שטארקע גלאָז
 טהעע.

איינע פון די טעכטער האָט איהם אָנגעגאסען און הער-
לאנגט.

— שטארקער! — האָט ער בעפויהלען.

די שנור האָט אָנגעגאסען א האלבע גלאָז, דערנאָסען מיט
סענס און אוועקגעשטעלט נעבען שווער.

הירש האָט עטליכע שלוק געהאָן און זיך אָנגערופען צום
גאסט:

— שענהע וויצען אייערע...

די הויזיגע און די גאָהענטע בעקאנטע האָבען זיך אומגע-
קוקט.

עס איז געוואָרען שטיל און מען האָט געווארט אויף
עפעס...

— איך וועל אייך עפעס דערצעהלען... האָט הירש גע-
מאָלדען און איז דויט געוואָרען — א ווייץ!...

— א ווייץ! — האָבען אייניגע אויסגערופען פֿערוואונד-
ערט.

— נו, יא... א ווייץ... האָט הירש געשמייכעלט און אָנגעה-
מענדיג זיך מיט מוטה האָט ער אָנגעהויבען...

„אמאל האָבען צוויי ישיבה בחורים“... ער האָט זיך עט-
ליכע מאל פֿערהאלטען, אבער דער ווייץ איז ארויס קיילעכדיג
און מיט דער אמת'ער שאַרפֿקייט... דער ערפאלג איז געווען
זעהר גרויס. אלע האָבען הויך און שטארק געלאכט...

אזא'ן ערפאלג האָט הירש ניט ערווארטעט. ער איז געזע-
סען ווי א צוטומעלטער און האָט תם'עוואטע געשמייכעלט...

דאָס איז געווען דער איינציגער ווייץ, וואָס ער האָט אין
זיין לעבען דערצעהלט... עס האָט געדויערט א לענגערע צייט
ביז דער רושם, וואָס די דאָזיגע ענדערונג אין זיין לעבען האָט
אויף איהם געמאכט, איז אריבער. ער איז ענדליך געוואָרען צו-
ריק שווייגענדיג, ערנסט און געפיהרט די געשעפטען אויפ'ן

אלטען שטייגער: יא, ניין, א קוויטקוים באמערקבארען שמייד-
כעל...

עס זיינען אוועק פיעל יאָהרען, אָן דעם ווייץ האָט ער איז
גאנצען פערגעסען. הירש איז געוואָרען אלט, געגאנגען שוין
אביסעל איינגעבויגען און געמוזט נוצען א שמעקען און בריי-
לען, וואָס ער האָט ביידע זאכען פייגד געהאט...

ענדליך האָט ער זיך דערפיהלט זעהר שוואַך. עס זיינען
געקומען די לעצטע טעג און אפשר די לעצטע שעה'ן. וואָס ווייס
דען א מענטש? ... מען דארף מאכען א חשבון הנפש...

און ליגענדיג איינגעגראכען אין די ווייסע ווייכע קישענס
האָט זיך אין זיין שוואכען קאָפּ זיך דורכגעטראָגען בילדער.
ווערטער און טהאטען פון זיין לעבען... די געזיכטער פון פריצים,
מעקלער, בוימער און וואסערען... נאָכדעם דאָס געזיכט פון
אמאָליגען ראש הישיבה, פון די ישיבה בחורים... און פלוצים
האָט ער זיך דערמאָנט אָן ווייץ, וועלכען ער האָט דערצעהלט
מיט יאָהרען צוריק פאר'ן גאסט... ביין דאָזיגען ווייץ איז ער
שטעהן געבליעבען און בשום אופן ניט געקענט מיט'ן געדאנק
איוועקגעהן פון איהם ווייטער. ער האָט זיך אָנגעשטרענגט צו
טראכטען פון שעהנע ערהאבענע מעשים, פון צדקה, תורה,
אבער דער דאָזיגער ווייץ האָט זיך איהם געבאָמבעלט אין קאָפּ:
„מסתמא האָסטו פארקעהרט אָנגעשמירט“... ער האָט זיך ניט
געקענט איינהאלטען און א שמייעל געטהאָן און מיט הנאה
האָט ער געמורמעלט צוויי מאל: א ווייץ... א ווייץ... און האָט
פערמאכט די אויגען.

פערשטערמע מיליאנערען.

עס איז געווען א שעהנער זומער-טאג. די זון האט געטרי-
קענט די קליינע הייזעלעך פון גאס און איהרע שטראהלען הא-
בען זיך געשפיעלט אויף די שויבען פון די פענסטער. די פאָר
בוימעלעך, וואָס האָבען זיך געפונען ערגעץ אין די גויאישע
הויפלעך, האָבען זיך לאנגזאם געשאַקעלט, ווי זיי וואָלטען ניט
געהאט קיין העזע מאכען א גערויש מיט זייערע בלעטער. קליינע
קינדער האָבען זיך געשפיעלט אין מיטען דער גאס מיט'ן זאמד
און זיך צולאָפען דעמאָלט, ווען א פוהר האט זיך בעוויזען
אויפ'ן שפיץ בארג פון מארק און גאָכדעם ווי די פוהר פלעגט
פערשווינדען, האָבען זיי זיך צוריק אנידער געזעצט און פאָרט-
געזעצט זייער שפיעל.

אויף יענקעל לייבע'ס גאניק איז געזעסען די עלטערע
טאכטער שרקה און עפעס גענעהט. די מוטער, זלאטע, א פרוי
אין די מיטעלע יאָהרען, איז געזעסען געגענאיבער מיט א זאָק
אין דער האנד און האט דאָ געקוקט אויף די שפיעלענדע קינד-
ער, דאָ אויף דער טאכטער און פון צייט צו צייט גוטמוטיג
געגעניצט.

אין גאס איז געוואָרען שטילער און רוהיגער. עס האט
זיך בלויז געהערט א דומפער קלאפען פון א האמער איבער
א קאָוואדלע ערגעץ אין א ווייטער קוואַנע. און ענדליך זיינען
אויף די דומפע קלעפ פערשוואונדען.

די גאס האט אזוי ווי איינגעהאלטען איהר אַטהעם און
האט אויף עפעס בעדייטענדעס געווארט.
די טאכטער האט ענדליך אוועקגעלעגט די שטיקעל שטאָף,

וואָס זי האָט גענעהט, אויפ'ן שוים און זיך פערקוקט.
פון ווייטען האָט זי דערזעהן געהן א אידען מיט א פאָס
אויף די פלייצעס.
זיין גאנג און זיין אויסזעהן איז געווען פון א פרעמדען, א
ווייטען...

— מאמע, ווער געהט עס דארטען?
די מוטער האָט זיך אומגעקוקט און ניט זעהענדיג איהם
ווי געהעריג, האָט זי געדריקט מיט די פלייצעס:
— אפשר אן אַרימאן.

אַבער וואָס מעהר ער האָט זיך דערנעהענטערט, אלץ מעהר
האָט די מוטער און די טאָכטער זיך פּעראינטערעסירט. ענדליך
איז דער פרעמדער פארבייגעגאנגען ניט ווייט פון גאניק און
בעגענענדיג די בליקען פון די צוויי פרויען האָט ער העכער
אויפגעהויבען זיינע געדיכטע רעטזעלאפטע ברעמען און שטיר-
מעהייט עפעס פאַרגעלעגט.

— מאמע, דאָס איז א פאקענטרענער.
— איך דארף גאָר נישט! — האָט די מוטער קאלט
ארויסגעזאָגט.

אַבער אז דער פאקענטרענער איז פארבייגעגאנגען הארט
פארביי דעם גאניק און אָנגעקוקט זיי מיט זיינע סודות'דיגע
אוינען, האָט די טאָכטער זיך ניט געקענט בעהערשען און איהם
אַבגעשטעלט:

— וואָס פערקויפט איהר, ר' איד?
דער איד איז שטומעהייט ארויף אויף'ן ערשטען טרע-
פּעל פון גאניק, זיך אנדערגעזעצט, אָבער ווישט דעם שווייט מיט
דעם ווייסען ארויסגעשטארטען ארבעל פון העמד און אָבגער-
בונדען דאָס פעקעל.

אַנפאנגס האָט ער געוויזען פערשיעדענע ציצית. דער
דאָזיגער סחורה האָט די מוטער און די טאָכטער ניט געשענקט
קיין אויפמערקזאמקייט. האָט ער געוויזען א קמיעה'לע, א

סגולה פאר קינדער ווען עס שניידען זיך צייהנדלעך. אויך דאָס האָט די מוטער ניט געדאַרפט, די קינדער זיינען שוין דער-וואַקסען. דער פרעמדער איז ניט נתפעל געוואָרען, האָט גענוי מען צונויפֿלעגען די סחורה אין אַהדנונג. דערווייל האָט די טאכטער דערזעהן אַ ביכעל.

— וואָס איז דאָס? — האָט זי נייגערין געפרעגט.

— דאָס איז אַ מעשה-ביכעל.

— ווייזט נאָר אַנקוסען... — האָט די טאכטער אויסגע-צויגען די האַנד.

— צו וואָס? — האָט די מוטער נישט ערלויבט.

דער פאקענטרעגער האָט אבער זיך ניט גערעכענט מיט דער מוטער און שטומערהייט ארויסגענומען פון אַ פעקעל פער-בונדענע ספרים דאָס פערלאנגטע מעשה-ביכעל.

די טאכטער האָט זיך גענומען לעזען דאָס פאדערבלאט:

דער רייכער בעטלער. ראָמאן אין צוויי טהייל.

דער טיטעל איז איהר שמאָרק געפעלען געוואָרען. ווי איז דאָס מעגליך, אז אַ בעטלער זאָל זיין רייך? עס איז זעהר טשיקאווע. דאָ מוז זיין אַ גוואלדיגע ליכע. עס מוז אבער קאסטען זעהר טהייער.

— צוויי גילדען... — האָט דער פאקענטרעגער אויסגע-ברומט...

— מאמע, איך וועל קויפען... — האָט זיך שרקע געבע-

טען...

— קויפען?... האָ? — האָט די מוטער שוין אויך בעקער

מען חשק. אַבער די סומע איז דאָך געווען צו גרויס און זי האָט זיך געסטארעט אַבשוואכען דעם אייגנדרוק:

— עס איז אַ פנים אַן אמת'ע מעשה?

— אמת, ווי גאָלד! — האָט דער פאקענטרעגער פער-

זיבערט.

— און אז אן אמת — האָט די מוטער שוואַך נאָכגעגע-
בען — דאָרף עס קאָסטען אזא פערמענען?

מען האָט זיך גענומען דינגען. די מוטער האָט געהייסען
געבען א פערציגער, די טאכטער האָט שוין געוואָלט געבען פון
איהר אייגענע געלד א פערטעלע:

— מאמע, איך גייע פון מיינע געלד א פערטעלע...

— דיינע, מיינע... וואָס מאכט עס אויס? — האָט די
מוטער זיך נאָך אלץ געקווינקעלט — דער טאטע וועט זיך
בייזערן.

— דעם טאטען וועלען מיר זאגען, אז עס קאָסט א גיל-
דען...

— וועט ער אויך שרייען! — האָט די מוטער מורא גע-
האט.

אבער דער חשק צום מעשה-ביכעל איז שוין ביי ביידיען
שטארקער געוואָרען ווי די מורא פאר'ן מאן און טאטען. עס
איז געקויפט געוואָרען פאר א פערטעלע. נאכ'ן אַבצאהלען האָט
די מוטער ווידער געצווייפלעט:

— עס איז א פנים אן אמת'ע מעשה? מיינע שונאים
זאָלען אזוי לעבען...

דער פאקענטרעגער האָט שוין די פערטעלע אריינגעלעגט
סיעף אין א ווייטער קעשענע. דאָך האָט ער זי מוטער בערר-
היגט:

— עס איז אן אמת'ע מעשה. איך נאר אויך ניט אפ...

די מעשה איז געווען אין צוויי טהייל. אין ערשטען טהייל
האָט זיך דערצעהלט פון איינעם א בעטלער און פון איינעם א
מיליאָנער. דער בעטלער האָט זיך געווענדעט צו זיין משפּחה
נאָך הילף, האָבען איהם די רייכע פון דער משפּחה ארויסגע-
וואָרפען פון הויז, די אַרימע האָבען איהם געגעבען עסען און
טרינקען פון דעם לעצטען. דער מיליאָנער, ווידער, האָט גע-

טהאן טובות. אין צווייטען טהייל האט זלאטע און שרהקע ער-
פאהרען, אז דער בעטלער איז דאס געווען דער מיליאנער און
דער מיליאנער איז דאס געווען דער בעטלער. ביידע זיינען
געווען איין מענש און דער מענש האט זיך פארשטעלט דא פאר
א בעטלער, און דא פאר א מיליאנער... דאס האט זיי אזוי פער-
כאפט, אז זיי פלעגען צווישען זיך אפט שמועסען:

— נו, מאמע, קען מען שוין וויסען, ווער עס איז א בעט-
לער?

— מען קען טאקע ניט... — פלעגט די מאמע פיליזא-
פירען...

און אז דאס מעשה-ביכעל איז שוין געווען איבערגעלעזען,
האט זיך ערשט אנגעהויבען די איבערקעהרעניש אין זייערע
מוחות. געדאכט האט זיך זיי, אז יעדער פרעמדער ארימאן,
וואס געהט אריין צו זיי נאך א נדבה, איז א פערשטעלטער.
אין דער אמת'ען מוז ער זיין א מיליאנער.

— מאמע, וואס זאל איך געבען דעם ארימאן?...

— גיב איהם א שטיקעל ברויט...

— הא?... ברויט? מאמע... אפשר...

— טא גיב איהם א קאפיקע...

— מאמע, זאל איך איהם אפשר געבען א טעלער זופ...

— אוואדע...

און נאכדעם האט די מוטער און די טאכטער געווארט,

אז עס זאל צו זיי אריין א מיליאנער און זיך אנרופען:

— דערפאר וואס איהר האט מיר געגעבען א שעהנע
נדבה און עסען, בין איך אייך געקומען צו בעלזיהנען. זייט ווי-
סען, אז איך בין געווען בלויז א פארשטעלטער... איך בין א
מיליאנער, אייערע אן אנקעל... בין פערלירען גענאנגען ווען
איך בין געווען א קליין אינגעלע, איך האב אוצרות מיט גאלד
און בין געקומען אייך איצט גליקליך צו מאכען...

און אזוי האבען די צוויי לעזערינס אין יעדען בעטלער
געזעהן א מיליאנער. ער איז בלויז א פערשטעלטער. ענדליך
וועט ער אראב ווארפען זיינע בעטלערישע קליידער און וועט
זיי זאגען. אז ער איז זייער אַנקעל, וואָס איז אמאָל אלס אינגעל
פערלזירען גענאנגען...

דער גבירה'שער ארעמאן.

דער איינציגער פערלאנג, וואס יאשע בער האט די לעצטע יאהרען געטראגען טיעף אין הארצען, איז בעשטאנען אין דעם, אז ער זאל ווערען אן ארימאן, גלייך מיט אלע ארימע אידען וואס געפינען זיך אין שטעדטעל.

— רבנו של עולם! — פלעגט ער אמאל פאר זיך אליין קלאגען — וויפיעל איז דער שיעור זיך אליין און א וועלט צו נאָרען... מען קען דאך פון דעם דאזיגען ליגען צופלאצט ווערען! — און וואס העלפט מיר דאס נארען? — פלעגט ער ווידער צו זיך אליין ריידען — ווייס מען דען ניט, אז יאשע בער איז א געבראכענער מענש, א געפאלענער, אן קוים—קוים וואס ער לעבט זיך דורך?

און יאשע בער האט שוין ניט איינמאל בעשלאסען אראפ־ווארפען פון זיך דעם יחוס פון אמאליגע גוטע צייטען. אנהויבען זיך פיהרען כמנהג בעלי־בתים־אביונים און דעמאלט ערשט וועט איהם דאס לעבען ווערען לייכט.

און צו וואס לוינט איהם דאס בעהאלטען זיך, אז ארימ־קייט איז ניט אזא זאך, וואס לאזט זיך בעהאלטען: איהם דאכט זיך, אז עס טארטשעט ארויס פון אונטער'ן קאפעליוש, וואס ער טראגט סיי וואך און שבת, פון אונטערן שווארצען, שטענדיג יום־טוב־דיגען סורדוט, און אפילו אז ער טהוט ווינטער אן דעם סאבאלנעם פוטער מיט'ן שרייענדיגען אויבערשלאק דאכט זיך איהם, א אט דער פוטער, דער זכר פון אלטע גוטע צייטען, ליגט אויף איהם ווי א פרעמדער. ווי א בגד, וואס ער האט ערגעץ

געבארגט און היינט מארגען וועט ער איהם צוריק מוזען אומ-
קעהרען...

מיט זיין אַרימקייט מוז ער זיך היטען ווי מיט אַ גנבה,
ער מוז אָפט שמייכלען, אבער דער שמייכלעל איז ניט וואָס
אמאָל, עס פעהלט אין איהם יענער חן פון די גוטע צייטען.
ס'איז אַ שמייכלעל, נאָך וועלכען דאָס פנים ווערט גלייך פער-
וואלקענט און די אויגען בעקומען אַ פערצווייפעלטען גלאנץ.
און ניט ער אַ זיפץ, ווי דער שטייגער איז פון אַ שעחנעם אי-
דען, איז דער זיפץ נאָך ניט דער וואָס אמאָל. עס שטעקט אין
איהם ניט יענע רחבות, יענע ברייטקייט. עס איז אַ זיפץ, נאָך
וועלכען עס ווילט זיך פערברעכען די הענט און צושרייען זיך:
אוי, וועה איז מיר געשעהן!...

און שטענדיג מוז ער זיין פארזיכטיג, היטען זיך, ער פיהלט
זיך ווי עמיצער וואָלט איהם געבונדען און לאָזט איהם ניט
פריי צושפרייטען די הענט און אויסשרייען:
— אידען, איך בין געבראָכען, געפאלען! איך בין אַן עני
ואכיון און טשעפעט זיך אָפּ פון מיר!...
עס וואָלט פון איהם אַ בארג אראָפּ, ער וואָלט ווי ניי גע-
בוירען געוואָרען.

קען ער נישט זיין קיין עכטער גביר, זאָל ער כאָטש זיין אַן
עכטער אַרימאן!...

אָבער ווערען אַן אַרימאן איז ביי יאשע בער'ען נישט פון
די לייכטע זאכען. ער ווייס ניט ווי אזוי מען הויבט דאָס אָן צו
טהאָן. אַט ווייסט מען אַז ער איז אַן אַרימאן און אַט פערגעסט
מען זיך... אמת, קיין נייע מלבושים האָט ער שוין לאנג ניט
געמאכט, אבער די מלבושים פון די גוטע צייטען זיינען אזוי
פיעל און אזוי שטארק (אמאָליגע סחורות!) און אזוי זויבער,
אז וועלכען מלבוש דו זאָלסט ניט אַנטהאָן זעהסטו פארט אין
איהם אויס אַ גייד, אַ שעחנער מענש, אַ בעל-צדקה... טהוט ער
אמאָל אָן, ווי אויף צו להבעים, דאָס סאמע אלטע בגד, איז די

באָרד א נגידישע, די אויגען — נבירישע, און אפילו די קנייך
טשען זיינען ניט אבי וועלכע, ער זעהט בעשיינפערליך, אז קיין
אָרימער איד אין שטערטעל האָט ניט אזעלכע קנייטשען, די
קנייטשען פאסען איהם צום פנים! ... און אפילו די האָר וואָס
זיינען גראַה געוואָרען פאר זאָרג, זעהען אויס גאר ניט ווי
אנדערע גראַהגעוואָרענע האָר — עכטע זילבער. כאָטש נעהם
און טראָג זיי פערזעצן! ...

און זיין ווייב, אסתר-ביילע כאָטש די פערעל איז שוין לאנג
פערזעצט — טראָגט זי אויפ'ן האַלז א שוואַרצען, ביליגען
בענדעל, פאסט עס איהר מעהר ווי פערל. טהוט זי אַן א ביליגע
טיכעל אויפ'ן קאָפּ, דאכט זיך אלעמען, אז דאָס טיכעל איז א
זיידענס, נעהמט זי סחורה אויף א קלייד פאר עטליכע גילדען און
נעהט עס אליין בשתיקה אויף, קומט זי שבת אין שוהל, ווינשט
מען איהר; „טראָגט געזונד“ און מען שאצט עס אָפּ אין די
שווערע רובעלס... און כאמת זעהט זי אויס, וואָס זי זאָל ניט
אַנטהאַן, ווי א שררה'טע, דער נוף איז א הויכער, א פולער, די
אויגען ווי צוויי דימענטען, לויכטען מיט שטאַלן, רוהע און
פארנעהם.

און אפילו דאָס עסען אין הויז! מען עסט דאָס זעלבע וואָס
אלע אַרימע אידען, נאָר אנשטאדט אן איינציגען הערינג צו
קויפען אין קראָם און גלייך מאכען מיט ציבעלע, ווי די אַרימע
לייט, קויפט אסתר-ביילע א פונט הערינג מיט אמאָל און זי מאַך
גירט זיי איין. קאָסטען — קאָסט עס איהר ניט טהייערער,
אבער די הערינג זיינען געמארנירט אין א גלעזערנעם סלאָי און
קיינער פון די אַרימע ווייכער וועט זיך ניט ערלויבען צו עסען
ווען אזא מאכל, ווי אסתר-ביילע'ס מאָראַנירטע הערינג...

— גלויבט מיר, עס קאָסט ניט טייערער! ... שמייכלעט
נוטהערציג אסתר-ביילע פאר אן אַרימער שכנה, ווען יענע בער-
טראכט דעם סלאָי מיט די מאָראַנירטע הערינג.

— יא... — מורמעלט די שכנה ווי מיט קנאה — מ י ר

קענען זיך דאס ניט פערגינען...

און דאס עסען אליין געהט צו ווי ביי א נגיד: גאפלען, מער סער און א פלאש וואסער... ברויט אָנגעשניטענע אין א ספער ציעלען געפלאַכטענעם ברויט־מעלער, דער גרויסער טיש אין עס־שטוב איז געדעקט מיט א קלאָהרען סערוועט, די צוויי קינדער, וואָס זיינען נאָך ניט „אויסגעגעבען“, א בחור'ל מיט א מיידעל, זיצען ארטיג און ווארפען זיך דורך מיט א פריינדליך ווארט: אסתר־ביילע, כאטשע קיין אידישע דיענסט האלט זי שוין לאנג נישט, האלט זי כאטש א קליין שיקסעלע, וואָס האט דוקא א אידישען אויסזעהן און רעדט גוט אידיש און ווייס אפילו די דינים, וואָס זיינען שייך צום קיד...

יאשע־בער וויל אַפט אָנהויבען צו ענטפלעקען זיך מיט זיין אַרימקייט פון דער קליינער שיקסעלע...

— און צו וואס האלטטו דאס שיקסעלע? ... עס איז שווער... מאכט ער פארווירפע זיין ווייב.

ניט אסתר־ביילע א שמיכעל, און ענטפערט איהם גוט־

מוטיג:

— וואָס קאָסט זי מיר? שטיינס געזאָגט, אויף דעם סמך

וואָס זי העלפט אין שטוב פערשפאַר איד אנדערע זאכען. דו וועסט קיין גביר ניט ווערען, אז דו וועסט זי אפזאָגען.

— איד וויל ניט ווערען קיין גביר, פערשטעהסט, איד וויל

ווערען אן אַרימאן — ענטפערט יאשע־בער צוריק מיט א שמיר־כעלע...

— דאָס ביזטו דאָך שוין! — לאכט גוטמוטיג אסתר־

ביילע...

— ניין, איד בין דאָס ניט... איד וויל טאקע, די וועלט זאָל

וויסען, גענוג זיך בעהאלטען... עס דריקט מיד, פערשטעהסט? און עס קאָסט טאקע איבעריגע געלד... ווען איד בין אן אַפער־

נער אַרימאן וואָלט איד געקענט א סך זאכען פערשפארען.

— למשל וואס? — פרעגט אסתר-ביילע.
 — אט... איך מײן, א נדבה... אז עליה... א שושי, א
 שלישוי... א משולח, א הכנסת כלה... מען קומט צו מיר נאך
 אלץ, ווי אמאל...
 — טא גיב ניט... — זאגט אסתר-ביילע ניט צופריעדען.
 — איך קען נישט נישט געבען... מען מוז אנדערש אנהויב
 בעזן לעבען דעמאלט...
 דערווייל טראגט צו דאס שיקסעל אין א שעהן געשניצטע
 פארצעליען שיסעלע קאמפאט.
 — ווידער קאמפאט... — ביזערט זיך יאשע-בער.
 — אז עס קאסט מיר א שיבוש... גאר נישט... פון אז
 עפעל מיט אביסעל צוקער...
 — אבער רייד מיט דער וועלט, בין איך א גביר, מען
 קאכט ביי מיר קאמפאט...
 — ווער הייסט דיר דאס רופען קאמפאט?...
 — ווי דען זאל מען עס רופען? — ביזערט זיך יאשע-
 בער.
 — רוף דאס א געקאכטע עפעל! — לאכט אסתר-ביילע,
 אבער יאשע-בער איז ביזן און מורמעלט:
 — צו וואס דארף מען קאמפאט?...

אויב א גאנץ יאהר ווארפט מען זיך ווי עס איז דורך, און
 יאשע-בער פלאצט אלץ נישט ארויס פאר דער וועלט מיט זיין
 געדריקטע לאגע — קומט אבער א פאך וואכען פאר פסח,
 שפרינגט ער פון הויט! דאס יאהר וועט ער זיכער זיך ארויס-
 געבען, מודה זיין זיך... און ער מעלדעט זיין בעשלוס פאר
 אסתר-ביילע'ן:

— אסתר ביילע! איך וועל היי-יאהר קיין מעות חטים
 ניט געבען. ניטא קיין מעות חטים! אויס מעות חטים!
 — איך הייס דיר דען געבען? — בערוהיגט איהם אסתר-
 ביילע.

— ניט געבען! — קלאפט יאָשע-בער איבער'ן טיש —
 איד האָב שוין ניט וואו צו נעהמען און וואָס צו פערזעצען... מען
 וועט קומען וועל איד זאָגען: איד קען נישט, איד האָב ניט...
 גיט איהר מ י ר מעות חטים! איד האָב אליין ניט אויף
 פסח!...

— נו, נו, דאָס וועסטו ניט זאָגען... שמייכלט אסתר-
 ביילע טרורדיג און ווישט זיך מיט א ווייס טיכל די אויגען.
 — אסתר-ביילע! איד וועל זאָגען... איד וועל געוויס
 זאָגען! עס מוז דאָך האָבען אלץ א שיעור! ווי לאַנג קען מען
 זיך שטיקען... איד וועל געוויס זאָגען! אידען, גיט א י ה ר
 מיר מעות חטים... איד האָב אליין ניט אויף פסח...

דאָס איז אבער סתם גערעדט... אז ער וועט אפילו ווי-
 סען, אז ער וועט ברויכען צו עסען חמץ אום פסח, וועט ער
 קיין מעות חטים ניט נעהמען. ער וועט היי-יאָהר בלויז ניט
 געבען... און זאָל מען וויסען קודם אז יאָשע-בער גיט נישט קיין
 מעות חטים, און וועגען נעהמען מעות-חטים, האָט ער נאָך
 צייט... עס וועלען נאָך זיין פסח'ס א סך... אָנהויבען וועט ער
 זיך צו ענטפלעקען מיט דעם, וואָס ער וועט קיין מעות חטים
 גיט געבען און נאָכדעם וועט שוין געהן ווי א מזמור...

א וואָך פאר פסח פאקט יאָשע בער איין אין א קלאָרער
 ווייסער ליילעך דעם סאבאלנעם פוטער, גיט עס איבער אין
 אבענר דער קליין שיקסעלע און זאָגט: קום מיט מיר!

ער לאָזט זיך געהען צו חיים דעם וואָכערניק, א איד א
 גרויסער בעל סוד, פערזעצט מען ביי איהם עפעס, זאָגט ער
 קיינעם ניט אויס, סיידען מען לייוט עס ניט אויס און ער מוז
 עס פערקויפן... פאר'ן סאבאלנעם פוטער בעקומט יאָשע בער
 פופצעהן קערבלעך, צאהל'ט ער דריי רובעל אב גלייך דעם פרא-
 צענט, און מיט צוועלף רובעל לאָזט ער זיך אהיים...

ער איז שוין אביסעל פרעהליכער. וועגען מעות חטים נעה-
 מען טראכט ער שוין ניט. אפילו איבער א יאָהר אויף ניט... ער

וועט זיך ווי עס איז דורכשלאָנען אַהן לייטישע הילף... ער האָט
נאָך מלבושים, אביסעל זילבער אין הויז... אבער געבען וועט
ער זיכער ניט... ער וועט פשוט זאָגען: אידען איך קען ניט...!
אז עס קומען אבער אויף מאָרגען אריין צוויי חשוב'ע בעלי
בתים, ווען ביי יאשע בער'ן בלייבט שוין פון די צוועלף קערב-
לעך ניט מעהר ווי א פינפער'ל, איז ער זיי מקבל פנים מיט א
גוטמוטיגען שמייכל און רופט אויס גאסטפריינדליך:

— זיצט אידען, זיצט!

די בעלי בתים אבער איילען זיך. עס איז פאר פסח און
אַרימע לייט זיינען דא א סך, און זיי מעלדען גלייך זייער כונה.
— מיר זיינען געקומען, ר' יאשע בער, נאך מעות חטים!
— געוויס! געוויס! — זאגט יאשע בער ארויס מיט צו-
פריעדענהייט — איך פערשטעה, אז נאך מעות חטים.

— וואוהין דען זאל מען געהן? — שמייכלט איין בעל-
בית פון די צוויי — איהר זייט פון די ערשטע...
דאכט זיך יאשע בער'ן, אז ער לאכט דאס פון איהם, צינדט
זיך אן זיין פנים און אין קאפ ווערט איהם הייס און ער מור-
מעלט:

— אודאי, אודאי אזוי... צו מיר דעם ערשטען... געוויס!
הייסט עס דארף מען אייך געבען מעות חטים... וועט איהר
מיר אזוי גוט זיין צובייטען אן אסיגנאציע...

— א הונדערטער? — פרעגט בתמימות איין בעל-הבית.
— אויב א הונדערטער האָבען מיר נאך ניט...
— ניין, — שטאַמעלט ארויס יאשע בער... א הונדערטער
דוקא ניט... א קלענערע...

— א פופציגער? — פרעגט בתמימות דער צווייטער בעל-
הבית.

— חלילה... — שטאַמעלט צוטומעלמערהייט יאשע בער,
און שלעפט פון טאש דאס פינפער'ל.
— אף, א פינפער'ל... אין גאנצען!... וואונדערט זיך איין

בעל-הבית... — איחר מאכט שוין א שפאס פון אונז... מיר וויי-
לען טאקע איחר זאלט אונז געבען דאס גאנצע פינפערלי: א
סך ארמע לייט היינציהער ברויכען מצה, וויין, קארטאפעל...

יאשע בער ווערט נאך מעהר צוטומעלט, ער זוכט מיט די
אויגען הילף, ווי א בעפאלענער פון צוויי גזלנים... עס איז אבער
אין הויז קיינער גראד ניטא... און ער רוקט אריין איינעם פון
די צוויי דאס פינפערלי מורמעלענדיג:

— האט איחר עס טאקע אין גאנצען...

— שעהן, שעהן! — ריהמט איין בעל-הבית!

— א פינע נדבה! ר' יאשע בער! גאט וועט אייך העל-

פען! — בענטשט איהם דער צווייטער.

און אז די צוויי בעלי הבתים געהן ארויס, קושענדיג די
מיזוזה, כאפט זיך ערשט יאשע בער וואס ער האט דא געטהאן...
ער לויפט אום פערצווייפעלט איבער דער גרויסער שטוב, צופט
פערצווייפעלט זילבערנע פעדים פון בארד און קרעכצט:

— אוי, וועה, וואס האב איך דא אָבגעטהאן!... ווי אזוי

מאכט מען איצט פסח?...

עס קומט אריין אסתר ביילע...

— אסתר ביילע — מורמעלט ער — זיי האָבען מיר ברלות

געשטעלט.

— ווער? שטעלט אסתר ביילע אויס די אויגען אויפ'ן

מאן.

— אט די צוויי גבאים פון מעות חטים, זיי האָבען ביי

מיר אויסגעגארט די גאנצע פינפרובעלדיגע...

אסתר ביילע ווייס שוין אבער פון אזוינע מעשיות, וואס

טרעפט מיט יאשע בער'ן און זי שמייכעלט ביטער:

— נו, מילא וואס קענסטו איצטער טהאן? מען וועט מוזען

פערזעצען דעם גאלדענעם בעכער... עס איז א חרפה פאר דעם

פראצענטניק...

און אז עס ווערט פינסטערליך, נאך מעריב טהוט זיך יאשע

בער אָן און געהט דורך פּערוואַרפּענע געסלעך ווידער צום פּראָ-
צענטניק...

דער פּראָצענטניק קען שוין דעם בעכער גוט... דאָך בע-
טראַכט ער איהם אויף דאָס ניי און באַרגט אויף איהם א פינ-
פּעריל און רעכענט אַראָב גלייך דעם פּראָצענט: א רובעל...
אז יאשע בער קומט מיט די פיער רובעל אהיים הויבט
ער אָן צו טענה'ן מיט אסתר ביילע'ן:

— איך בעט דיר, קויף ניט קיין גביר'עשע מאכלים... מאך
דעם פסח אבי ווי... איך שעהם זיך ניט, פערשטעהסט, איך
ווייל טאקע, אז די גאנצע וועלט זאָל וויסען אז איך בין אז
אַרימאָן...

אסתר ביילע שאַקעלט מיט'ן קאָפּ און שמייכלט מיט א
טרויריגען, אבער נגיד'ישען שמייכל.

און יאשע בער צופט די זילבערנע פּעדים פון זיין באָרד
און קרעכצט:

— געוואָלד, ווי אזוי גיט מען זיי צו וויסען, אז איך
האָב ניט, אז איך קען ניט... ווי אזוי דערלעבט מען שוין די
צייט ווען איך וועל אליין געהמען מעות חטים... קומען וועט
זי דאָך מוזען.. היינט וואָס טויג דאָס נאָריש מאכען זיך מיט
חיים דעם פּראָצענטניק, אוועקטראָגען צו איהם דעם פוטער
און אויסלייזען פון איהם דעם פוטער, פער'משכונ'ען דעם בע-
כער און צוריק אויסלייזען? ... א נאָרישע שפּיעל!...

אַבער אז עס קומט פסח און יאשע בער זיצט אין שוהל
אויף זיין „שטאַרט" אין סאמע מזרח, אין די זויבערע קליידער,
פּערגעסט ער זיך ווידער... עס איז פאר קריאת התורה. אט
הויבט דער שמש אָן אויסצורופען די מקחים פאר עליות, דער
קורס איז הויף, דער „שלישי" ווערט שוין אריינגעשטייגט אויף
בין צוועלף גילדען און יאשע בער'ס שכלים, אין מזרח וואנט,
קוקען איהם אָן, ווי געזאָגט: און איהר ר' יאשע בער? גיט

יאשע בער א וואונק צום שמש, ס'הייסט: ער גיט דרייצעהן...
און דער שמש רופט אויס מיט זיין קלינגענדיגען נגון:
— דרייצעהן... גיל—דיין אום שלי—שי!...

און יאשע בער האט שוין גלייך חרטה: וואו וועט ער געה-
מען צו בעצאָהלען, אז צו פערזעצען איז שוין באלד ניטאָ-
וואָס? און ער הויבט אָן בעטען גאָט, הלאַזי זאָל איהם עמעצער
איבערשטייגען...

געפינט זיך צום גליק א בעלן און שטייגט איבער. פער-
דריסט שוין ווידער יאשע בער'ן און ווי גיט ווילענדיג, אבער
מיט א שטאַלץ פון א מענשען, וואָס פערשטעהט זיין ווירדע,
ווינקט ער ווידער צו צום שמש.

און דער שמש קלינגט אויס קוקענדיג מיט א שמייכל
צו יאשע בער'ן:

— פופצעהן... גיל—דיין אום שלי—שי!...

און די שכנים פון מזרח וואנט קוקען זיך איבער און מורפ-
לען:

— יאשע בער איז נאך גיט צו פערזינדיגען...

און יאשע בער — קוים וואָס ער האלט זיך ער זאָל גיט
אויסשרייען:

— גוואלד, אירען, האָט רחמנות! כ'בין אן אַרימאן!...

און אז ער געהט פון בית המדרש טראכט ער מיט וועה-
טאָג:

ניין, איד בין שוין א פערפאלענער... קיין אַרימאן וועל
איד שוין קינמאָל גיט ווערען... איד וועל מוזען נאך יום-טוב
פערזעצען די לייכטער און בעצאָהלען פאר'ן „שלישי“.

וואס האט זיי פערבונדען.

יוסף פונק, א בחור פון עטליכע און צוואנציג יאָהר, געהט שוין באלד צוויי יאָהר ארום מיט ראָזע שטיין, א מיידעל פון א יאָהר צוואנציג. די בעקאנטשאפט איז געווען א צופעליגע, ווי דאָס רוב בעקאנטשאפטען אין א גרויסער שטאָדט: געזעסען צוזאמען אויף איין באנק אין טהעאטער, דורכגעווארפען זיך מיט א ווארט, א בעמערקונג, צוזאמען „געפאטשט“ דער פרימאדאנע, נאָכדעם בעגלייט זי אהיים און פאר אוועקגעהן געפרעגט:

— זעהט מען זיך נאָך א מאָל?

און ביים צווייטען מאָל זעהן זיך האָט מען זיך שוין אַנגעקוקט, ווי גוטע בעקאנטע, געגאנגען געארמט און זיך איינע די אנדערע געדריקט און מיט ליכטשאפט איינע די אנדערע אין די אויגען אריינגעקוקט און ביים שיידען זיך שמעלן געבליבען און געפרעגט, ער זי, נאטירליך:

— וואוינט איהר, הייסט עס, אויפ'ן דריטען שטאָק...

— איז דאָך איצט פינסטער אויף די טרעפּ. זאָל איך אייך אפשר בעגלייטען ביז'ן טיהר?

— אויב אייך איז ניט שווער, ביטע — שמייכעלט זי.

און אויף די טרעפּ איז ווירקליך פינסטער. עס איז שוין איינס א זיגער ביינאכט און דער הויזווירט איז קארג.

אבער אין דער פינסטערניש בליצט דורך אין זיין קאפּ א ליכטיגער געדאנק:
ער וועט זי קושען.

און גלייך ווערט א קוש ארויפגעפרעסט אויף איהרע
יונגע בליהענדע, אבער דורשטיגע ליפען.

און דער קוש, א לאנגער א בערוישענדער, וועקט אויף אין
איהר הארץ דעם שטאלץ פון דער פרוי. זי ווענדעט זיך ביז:
— עס איז ניט ריכטיג פון אייך.

ער פערטיידיגט זיך:

— איך האב קיין שלעכטע געדאנקען ניט געהאט דערביי.
זי ווערט געריהרט און פרעגט איבער, ווי דורך טרעהרען:
— ווירקליך?

און אום צו בעשטעטיגען עס, דריקט ער איהר פעסט די
האנד, וועלכע ברענט ווי פייער.

ביים דריטען מאל קומט גאט אליין צו הילף. ארויפנע-
הענדיג אויף די טרעפ, דערהערט מען איבער'ן דאך עפעס א
פויקעריי.

— עס רעגענט! — זאגט ער ווי מיט שרעק.

— אף, ווירקליך! — ענטפערט זי מיט מיטלייך — וואס

זשע וועט איהר טהאן? קיין רעגען-שירם האט איהר ניט.

— וועל איך געהן אהן א רעגען-שירם — לאכט ער.

נאך ער האט שוין בעוויזען מיט זיין פריינדשאפט אבצור-

קויפען איהר הארץ. זי ווערט געריהרט און זאגט שנעל ארויס:

— ניין, איך וועל אייך ניט לאזען געהן אין רעגען... איהר

וועט אריין צו מיר, איהר וועט איבערווארטען.

אף, דאס איז ניט קיין רעגען געווען, טראפען גאלד האבען

פון הימעל געטריפט, טראפען פון גליק און זעליגקייט האט

אריינגעטריפט דער הימעל אין צוויי יונגע הערצער.

און די ליעבע האט זיך צובליהט.

און אזוי האט מען זיי נאכדעם שטענדיג צוזאמען גע-

זעהן: אין טהעאטער, אויף א באל, אויף א קאנצערט, אויף א

פערזאמלונג.

און קיינער האט נישט געוואוסט, וואס זיי זיינען איינע
די אנדערע: ברודער און שוועסטער, חתן כלה, געליעבטער און
געליעבטע?

און ענדליך האבען זיי אליין אויף אויפגעהערט צו וויסען.
זיי זיינען געווארען אזוי נאָהענט איינע די אנדערע, אז זיי
האבען פערלאָרען דעם זין פון זייער צוזאַמענזיין, און האבען
זיך דערפיהלט פרעמד.

גליקליך איז ער געווען, אז ער האט געקענט אמאל זיך
אויסדרעהען אן אווענד זיין אָהן איהר.

זי האט אויך יענעם אווענד נישט שטארק געבענקט.

זאָלען זיי זיך נאָר שיידען?

נאָר דאָס איז שווער געווען.

זאָלען זיי זיך פערבונדען אויף אייביג, ווי עס פאסירט
דאָס רוב אין אזוינע פאלען.

האט אבער געפעהלט דער צופאל.

שטומע זיינען זיי געגאנגען אויפ'ן באנקעט, וואס איז
געגעבען געוואָרען פאר זייער אן אלגעמיינעם פריינד.

מיט א שטונדע צוריק האבען זיי זיך אביסעל געהאמפערט,
ער, פונק, האט געזאָגט, אז זי, שטיין, זאל אַנטהאַן די ווייסע
בלווע.

זי אָבער האט געפונען, אז די רויטע פאסט איהר בעסער.
— די רויטע איז צו אויפפאלענד! — האט ער גע'כעס'ט.
— דו פערשטעהסט נישט... האט זי זיך מיט איהם גערייצט.
און האט אַנגעהאַן די ווייסע. און דעם גאנצען וועג האט
יעדער זיינע געדאנקען געטראכט.

זי: וואס איז דער צוועק פון דער דאָזיגער ליבענשיש.
ער: עס איז שוין ווירקליך צייט א פעסטען שריט צו מאַ-
כען. זאָגען איהר, עס האט נישט קיין זין.

אויפ'ן באנקעט איז געוועזן א פרעהליכע שטימונג.
פונק'ען מיט שטיינ'ען האט מען געזעצט איינע נעבען די
אנדערע. זיי זיינען געזעסען שטום.
ענדליך האט דער פארויצענדער גענומען טיילען טאסטען:
פונק האט געזאגט א פאָר ווארימע ווערטער.
דער עולם האט געפאטשט.
דער פארויצענדער האט א קלונג געטהאן און מיט א שמייר
כעל זיך אָבערופען:

— איצט האט דאָס ווארט מאדאם פונק.
זי איז רויט געוואָרען און האט קוים ארויסגערעדט:
— איך בין נישט מאדאם פונק... ענטשולדיגט.
— פרייליין שטיין, מיינט איהר — האט אויך פונק פער-
ריכט, און איז דוקא בלאס געוואָרען.
דער עולם האט גוטמוטיג געלאכט...

נאכ'ן באנקעט האט פונק אין מיטען וועג זיך צולאכט:
— מאדאם פונק.. כער-כער... געפעלט עס דיר..
זי האט איהם אָנגעקוקט פריינדליך און קינדיש ארויסגע-
שטאמעלט:

— אן איריאט א פאָרויצענדער!
— א שוטה! — האט פונק מסכים געווען — אמת, ראזע?
— געוויס... האט ראזע מיט א האלבען מויל צוגעגעבען.
זיי האבען שמייכלענדיג געשוויגען.
אין א וויילע ארום:
— עס האט דאָך געקלונגען זעהר אנגענעהם: מאדאם
פונק! כא-כא-כא!...

ראזא האט זיך אויך פרעהליך צולאכט.
— זעהר קאמיש!
— פאר וואָס איז דאָס קאמיש? — איז פונק ערנסט
געוואָרען.

— ווייל איך הייס דאך שטיין... — האט זי מיט א גע-
מאכטער נאאווייטעט געענטפערט.

— אבער ווי הייס איך?... — האט ער שעלמיש גע-
פרעגט.

— דו? — האט זי איהם ליעב אנגעקוקט — דו הייסט
הערר פונק.

— און דו — האט ער פלוצים שטארק אויסגערופען —
און דו וועסט הייסען מאדאם פונק...

און אזוי ווי אויפ'ן גאס איז קיינער ניט געווען. האט ער
זיך אַבגעשטעלט, זי פעסט צוגעדריקט צו זיך און האט זי הייס
געקושט.

אזוי האט ער זי געקושט דאס ערשטע מאל אויף די טרעפּ.
דאָזע האט זיך צואוויינט... ער האט זי פעסט געדריקט
צו זיך און געגלעט און געווישט איהר די טרעהרען און גע-
פליסטערט:

— וויין נישט, מאדאם פונק...
זי האט זיך פרעהליך צולאכט...

בלומען.

(בערלינער סקיצע)

דאבין, א געבוירענער אין טראקין, ווילנער גובערניע, גע-
עקסטערנעט אין סובאלק, אמעסטאט בעקומען אין קאוונא —
האט געהאלטען אין ענדיגען דעם מעדיצינישען פאקולטעט אין
בערלין, ער האלט שוין ביים שרייבען די דיסערטאציע. אזוי ווי
ער איז א געוועזענער תלמודיסט, און היינט א נאציאנאליסט,
האט ער ברעה צו געהמען אלס טהעמא: די היגיענע און דער
תלמוד...

אבער כאטש די דיסערטאציע איז נאך ניט אָנגעהויבען גע-
ווען, האט ער שוין געדרוקט אויף זיינע וויזיטקארטען: „דר. מע-
דיצין, באריס דאבין, בערלין“. צווישען די סטודענטען, זיינע קא-
לעגען, ריזיקירט ער ניט צו ווייזען די דאזיגע וויזיטקארטע. פאר
זיי האט ער אן אנדערע, וואו עס איז בלויז געדרוקט: „סטודענט
מעדיצין“.

די קארטע מיט'ן טיטעל „דאקטאר“ פערטהיילט ער צוויי-
שען די רוסישע אידען, זיינע פריינד און בעקאנטע, וואס פא-
רען דורך אמאל אין בערלין.

— שוין, הייסט עס, א דאקטאר? — קוקט איהם אן דער
פריינד זיינער פון רוסלאנד.

און דאבין שמייכעלט צופריעדען און ענטפערט:

— גענוג געשוויצט — שוין צייט:

דער עיקר אבער איז ער אויסען מיט דער נייער וויזיט-
קארטע א רייכען שדוך.

דאבין איז שוין לאנג „צום שכל געקומען“ — ווי ער
אליין דריקט זיך אויס — און קוקט אויף די הייראט מיט די-

זעלבע אויגען ווי אויף א דיפלאם. די הייראט וועט איהם פער-
זארגען מיט א קאפיטאל צו קענען איינארדענען זיך און דער
דיפלאם וועט איהם געבען דאס רעכט אויפצונעהמען פאציענ-
טען...

ליעבע איז נאך פאר דער סטודענטען-צייט. ער האט שוין
גענוג געליעבט, אפילו איצט, ווען ער איז שוין אזוי ערענסט-גע-
שעפטליך געשטימט, האט ער נאך צו טאן מיט א „שאץ“, טאקע
די טאכטער פון דער ווירטהין, וואו ער האלט א צימער, די
אכצעהניגערדיגע לענא.

אבער קיין לאסט פאר איהם איז זי ניט, זי ווייסט אלע
זיינע פלענער און זי אליין ראטה איהם צו נעהמען א כלה מיט
מעהר געלד.

א גוט מיידעל די דאזיגע לענא!

זי בארגט איהם אמאל אויס א פאר מארק, פאר'ן ערש-
טען, איידער ער בעקומט דאס ביסעלע געלד, וואס ער קריגט
פון דער היים, איבריגענס, נישט פינקטליך.

אבראם וולאדימיראוויטש מאנעוויטש, איז אייגענטליך א
געבוירענער אין טראקי, נאך אזוי ווי ער האט בעקומען א פער-
וויגילדע, וואוינט ער שוין א יאהר פופצעהן אין ראסטאו נא
דאנו, און פאָהרט יעדען זומער קיין קיסינגען.

די לעצטע פאר יאהר נעהמט ער מיט זיין טאכטער טא-
ניא, א מיידעל, וואס איז נאך יונג, אבער ראוי צו א שידוך.
חתונה האבען דורך א שדכן וועט זי זיכער ניט, דערצו האט
זי צופיעל טורגעניעווען געלעזען. דער אלטער אבראם וולא-
דימיראוויטש מאנעוויטש פערשטעהט עס, און אזוי ווי ער איז
א ליבעראלער מענש, וועט ער זיין טאכטער חלילה ניט צוויי-
גען.

נאך עס זאל זיך אונטעררוקען עפעס א קלוגער יונג א
דאקטאר, וואלט געווען ווי געוואונשען.

ער האָט גאר נישט גענען פערליעבען זיך, אבער אין א דאָקטאר קען מען זיך דאָך אויך פערליעבען.

אמת, ער צאָהלט אב דערפאר צוואנציג טויזענט, אבער דערפון דארף מען דאָך הויך נישט רעדען. מען קען דאָס מאַכען בשתיקה: דו, דאָקטאר, פערליעב זיך און דערפאר וועסטו בעקומען צוואנציג טויזענט.

פון דעם דאָזיגען סוד האָט דאָבין ערפאהרען.

דאָבין האָט זיך מיט זיינע לאַנדסלייט אינטערעסירט, בפרט מיט אזא לאַנדסמאן, ווי מאַנעוויטש, וואָס האָט א טאָכטער, און צום גליק מאַכט ער אויף איהר אן איינדרוק.

זי ברויכט גאָר נישט צו מערקען זיין מיינ...

דאָבין קען שוין גוט דעם דאָזיגען טיפ.

מיט דעם ערשטען שפּאַציער אין „טיער-גארטען“ האָט ער שוין א קליין ווינקעלע אין איהר האַרצען געוואונען.

— איהר וויסט אין וועמען איהר זייט עהנליך?

זי האָט אויסגעשטעלט איהרע אויגען אויף איהם און גיי געריג געווארט.

— צו אַסיא'ן...

— אד, צו טורגעניעו'ס אַסיא'ן! — האָט זי מיט פייכטע אויגען פאר פרייד אויסגערופען און האָט איהם אָנגעקוקט מיט דאנקבארקייט און פריינדשאפט.

— ווירקליך! — האָט זי געפליסטערט — מיר דאָכט

זיך מאַנכע מאל, אז איך בין איהר שאַטען...

— נישט איהר שאַטען! איהר זיינט אַסיא אליין! —

האָט דאָבין מיט אַקטיאָרישער פעהיגקייט געשפיעלט זיין ראָל...

זי האָט זיך דערפיהלט אזוי גליקליך, אז זי האָט בעקומען

דרייַסטקייט און זי האָט דעם „דאָקטאר“ דאָבין גענומען אונטער'ן אַרם און שטיל געמורמעלט:

— קומט אהין... דאָרט זיינען אזוינע שעהנע בלומען...

ענדליך איז ער איינגעלאדען פון מאטער און פון איהר צו
קומען צו נאכט-מאל אכט א זייגער פאר נאכט.
דאס געשעפט איז ווי זיכער געמאכט, ער מוז בלויז הא-
בען א „מארק“ קאפיטאל אריינצולעגען אין דעם דאזיגען נע-
שעפט. ער מוז איהר ברענגען בלומען...
אבער ווי אויף צו להכעים האט ער היינט קיין גראשען
געלד ניט. קוים א פאר גראשען פאר'ן טראמוויי.
און די קאלעגען זיינען אלע אויסגעבייטעלט. עס איז פאר'ן
ערשטען!

אך, ווען ער בעקומט נישט קיין מארק, פערשפילט ער
צוואנציג טויזענד רובל, 45 טויזענד מארק!
און אט איז שוין באלד האלב אכט...
און דער מארק, בלומען צו קויפען איז ניטא און ניטא.
ער האט שוין געבעטען ביי דער הויז-פרוי. האט זי איהם
ענטזאגט. און דא איז די צייט אזוי קורץ.
דארף מען געהן זוכען לענא'ן אפשר האט זי.
ער לאזט זיך געהן צו דער ריכטונג, פון וועלכער זי דארף
אנקומען פון ווארען-הויז, וואו זי איז א פערקויפערין.
ער איז אין גאנצען אויפגערעגט און ערשיטערט.
דער ווייזער פון רעקלאמען-זייגער ווייזט שוין צעהן מי-
נוט צו אכט.

צום גליק בעמערקט ער פון ווייטען לענא'ן.
ער לאזט זיך געהן זעהר שנעל.
ער בעמערקט זי שוין, זי שמייכעלט אזוי פריינדליך. אין
האנד האלט זי א שמאלע, לאנגע זאך פערוויקעלט אין א ווייס
פאפיער.

— לענא!

— הערר דאכין! זעהען זי, וואס איך האב בעקומען!

און זי בעווייזט איהם א שעהנעם בלומען-בוקעט.
 דאבין גלאַצט אויס פאר איבערראשונג זיינע אויגען....
 לענא מיינט, אז ער איז אייפערזיכטיג. זי בערוהיגט איהם:
 — נישט פון א „שאץ“ — פון א חבר'טע — ביי גאט!
 ענדיגט זי מיט א הייסער שבועה.

דאבין איז פון קראנץ נאך אלץ איבערראשט, אבער באלד
 קומט ער צו זיך, בעטראכט איהם שוין רוהיג און ווערט ענט-
 ציקט: מיט דעם בוקעט וועט ער זיכער געווינען דעם גרויסען גע-
 ווינס — צוואנציג טויזענד!...

ער פערוואנדעלט זיך אין אן אקטיאָר און הויבט אן שפיע-
 לען:

— לענא! — רופט ער זיך אָן ביין — דער בוקעט איז
 פון א „שאץ“! איך וועל עס דיר ניט פערגעבען.
 — ביי גאט פון א חבר'טע! — שווערט לענא מיט הארץ.
 — איך גלויב דיר ניט! — זאגט דאבין און ציהט אויף
 זיך אַן א שטרענגקייט.

— מיט וואָס קען איך דיר איבערצייגען? — פרעגט לענא
 כמעט ווי מיט טרעהרען.

— גיב מיר אוועק דעם בוקעט, דאן גלויב איך דיר.
 לענא קוקט אָן מיט לייעבע דעם בוקעט, נאָכדעם דאבין'ס
 ביין געזיכט און ציהט איהם אויס מיט אראָבעלאָזטע אוי-
 גען דעם בוקעט.

— איצט גלויב איך דיר... — שטאַמעלט ער פאר פרייד.
 א דאנק!... איך בין זעהר פערנומען... אדיע, לענא! איך מוז
 שנעל לויפען...

און ער לאָזט זיך מיט די בלומען צו מאנעוויטש'ן. צו
 „אסיא'ן“. צו די צוואנציג טויזענד...
 מיט לענא'ס בוקעט...

דער קדיש.

חינמער'ן פארהאנג האט זיך געהערט לייכטע שטילע קרעכצען און שטילע טרייסט-ווערטער פון דער אלטער געניטער „באָבע“. אין שטוב אין געווען אומעטיג ביז צו דערשטיקט ווע-דען. די זיבען קינדער — אלע מיידלעך. די עלטסטע — דריי און צוואנציג, די אינגסטע — פיער יאָהר — זיינען שטיל מיט אראַבעלאָזענע קעפּ געזעסען אין בעזונדערע ווינקעלעך און האָבען אויף עפעס שרעקליכעס געווארט..

ביי א קליין טישעל נעבען א גרויסען אלטער ספרים אין געזעסען דער „פאטריארך“ ר' זעליג האָנעס, א הויכער דאָר דער איר מיט א געלען שווינדזיכטיגען פנים. ער האט מיט א שטילען צובראָכענעם ניגון געזונגען איבער א גרויסער גמרא און האט אלע וויילע אויפגעהויבען דעם קאפּ, א וואָרף גע-טהאָן נערוועזע בליקען צום פארהאנג, און אויסער שטילע קרעכ-צען, מעהר גענויערעם ניט ערקונדיגענדיג זיך, האט ער זיך ווי-דער גענומען זינגען מיט'ן טרויעריגען באנגען ניגון, און עס האט זיך געדאכט, אז איהם אליין טהו מעהר וועה ווי דער קינפעטאָרין.

— רבוננו של עולם! — האט די עלטערע טאכטער איבער-געריסען די שטילקייט — זאָל שוין דאָס מאָל זיין א אינגעל!
גוואלד, רבוננו של עולם, האב רחמנות!
— אוי, הלואי רבוננו של עולם! האט א צווייטע טאכטער אונטערגעהאלטען.

און די אלע מיידלעך פון קליין ביז גרויס האָבען מיט צובראָכענע הערצער, מיט אראַבעפאלענע געמיטער שטיל גע-בעטען, אז עס זאָל א אינגעל געבוירען ווערען.

ר' זעליג האט אבגעריסען די אויגען פון דער גמרא, האט
א קוק געטאן אויפ'ן פארהאנג, נאכהער אויף די זיעבען מייד-
לעך, האט א ארויסגעלאזען א טיעפען „אוי“, א מאך געגע-
בען מיט'ן האנד און מיט א יאוש ארויסגעזאגט:
— זי וועט אייד האבען נאך א שוועסטער!...

די זיעבען מיידלעך האבען פערצווייפעלט זיך איבער-
געקוקט, דעם טאטענס יאוש האט זיי אין גאנצען דערשלאג-
גען און זיי האבען שוין אפילו קיין מוט נישט געהאט צו בעטען
נאט, נאר דאס קלענערע פיער יעהריגע מיידעלע אין א צוויי-
סען קליידעלע האט שטיל געבעטען:

— „אוי, הלואי מאמע האבען א ברודערל!“...
— איך וועל שוין שטארבען אהן „א קדיש!“... האט ר'
זעליג געקעכצט.

די צייט האט זיך געצויגען, די קרעכצען הינטערן פאך-
האנג האבען זיך געשטארקט, ר' זעליג און די עלטערע מייד-
לעך האבען שוין פון פרעקטיק געוואוסט, אז באלד - באלד
שרייט אויס די באבע מיט א פערצווייפעלטען קול: א מייד-
לעך! און ר' זעליגען דוכט זיך, אז אזא מין אויסגעשריי
וועט איהם טרעפען ווי א קויל גלייך אין הארצען און ער רא-
טעוועט זיך צו ענטלויפען.

ער געהט ארויס אויפ'ן הויף און הויבט אויף די אויגען
צום הימל. עס איז האלבע נאכט, די לבנה שווימט אזוי
רוהיג און גלייכגילטיג, די שטערענדליך שפרינגען און וויע-
גען זיך, דאכט זיך, ווי קליינע יונגע קינדער און ר' זעליגען
קלינגט אין די אויערען דער באבעס הייזעריג קול: „א
מיידעל!“

— מילא, איז אהן א קדיש! פערפאלען! רעדט ער,
אומגעהענדיג איבער'ן הויף, מיט גוואלד נעמט מען נישט!
עס העלפט אבער נישט זיין בערוהיגען זיך: דער שרעק,
טאמער א מיידעלע, נעמט איהם דורך וואס ווייטער אלץ

שטארקער. ער פערלערט די געדולד און נעהט אריין צוריק אין שטוב.

נאך די שטוב האט זיך איבערגעביטען. וואס איז עס?

הא?

— א אינגעל! ... טאטע, א אינגעל, טאטינקע, זאל איך אזוי געזונד זיין! — זיינען איהם די זיעבען מיידלעך בעפאר לען מיט דער בשורה, מיט שטראהלענדע פנימער.

— הא, א אינגעל? — האט ר' זעליג צוטומעלטערהייט

איבערגעפרעגט — הא? וואס? ...

— א אינגעל, ר' זעליג, א קדיש! — האט די אלטע באבע

אנגעזאגט. באלד וועל איך איהם אויסבאדען, וועל איך אייך איהם ווייזען...

— א אינגעל! ... — האט ר' זעליג געשטאמעלט, ווי צומיר

מעלט, האט זיך אנגעשפארט אן וואנד און האט זיך פענאנדער געוויינט, ווי א אידענע.

די זיעבען מיידלעך האבען זיך דערשראקען.

— דאס איז פון שמחה, — האט די באבע זיי בערוהינט —

דאס טרעפט מיר ניט דאס ערשטע מאָל!

— א אינגעל, א אינגעל, — האט ר' זעליג געחליפעט פאר

גרויס שמחה... א אינגעל... א אינגעל, א קדיש!

2.

א נאָמען געגעבען האט מען דאָס אינגעל יעקב, נאָך צו-ליעב א סגולה האט מען איהם גערופען אלטער. ר' זעליג איז אפילו געווען א איד א למדן און האט ניט געהאלטען פון אזוינע סגולות און האט געלאכט פון זיין חייקען, וואס זי גלויבט אין אזעלכע נארישקייט; אין הארצען אָבער איז ער געווען צופרידן דען: ווער קען וויסען, וואס דערין שטעקט; א מאָל ווייסען וויי-בער בעסער פון מאנסבילען.

און אז אלטערקע איז אלט געוואָרען דריי יאָהר, האט זיך ר' זעליג'ס הוסט פערשטארקט, אין ברוסט האט איהם אָנגע-

הויבען אפּטער צו דריקען, נאָר גייסטליג איז ער ביי זיך שטארק-
קער געוואָרען און האָט געקוקט דעם טויט אין פנים אריין מיט
רוהיגקייט, ווי ער וואָלט געזאָגט: איצט לאָך איך פון דיר, איך
לאָז א קדיש...

— ווי דעכענסטו, חייקע, פלעגט ער נאָכ'ן אויסהוסטען
זיך, ווענדען צום ווייב — אלטערקע וועט שוין קענען נאָכזאָגען
קדיש, אז איך זאָל למשל היינט, מאַרגען שטארבען.

— געה שוין, געה, פלעגט חייקע זיך דערשרעקען —
וועסט נאָך לעבען און לעבען! א נאָווינע, אז דו הוסט...
זעליג האָט געשמייכעלט: א נאָרישע אידענע, זי מיינט,
אז איך האָב טאקע מורא פאר'ן טויט — אז מען לאָזט א קדיש,
איז דער טויט פון די קליינע זאכען...

און אלטערקע איז געזעסען און געשפּיעלט זיך מיט א
סדר, און געמאכט מינעס, ווי דער טאטע דאווענט: א נום—
נום — א נום — נום...

— זעהסט, זעליג, ווי ער דאווענט — האָט חייקע מיט
שמחה זיך געווענדט צום מאן, עס וואקסט א רב!...

זעליג האָט נאָר נישט געענטפערט, נאָר מיט שט אהלענדע
אויגען געקוקט אויף זיין קדיש. באלד האָט זיך איהם אין קאפּ
אריינגע'גנב'עט א רעיון:

— אלטערקע וועט זיין א צדיק... ער וועט איהם ארויס-
שלעפען פון אלע צרות אויף יענער וועלט...

— מאמע, וויל עסע... האָט זיך פלוצים אלטערקע צע-
וויינט...

מען האָט איהם דערלאנגט א שטיקעל חלה, וואָס מען לאָזט
איבער אלע מאָל פון שבת נאָר פאר איהם. אלטערקע האָט זיך
גענומען עסען.

— המוציא, המוציא! — האָט דער טאטע אָנגעהויבען
שריען.

— טען ניט — האָט דאָס קינד געענטפערט!

— שוין צייט טאקי זאלסט איהם אויסלערנען המוציא —
האָט חייקע גע'מוסרט — דריי יאָהר א בחור!
און ר' זעליג האָט גענומען אלטערקען צו זיך און האָט
אַנגעהויבען מיט איהם חור'ן:

— זאָג: ברוך...

— באוך... — האָט דאָס קינד נאָכגעזאָגט אויף זיין לשון.

— אתה...

— אתה...

אז אלטערקע האָט געענדיגט די המוציא, האָט חייקע פרום
געענטפערט „אַמין" און ר' זעליג'ען האָט זיך פאַרגעשטעלט, ווי
אלטערקע שטעהט אין בית-מדרש, און זאָגט קדיש און דער
עולם ענטפערט אַמין... און ער האָט זיך געפיהלט, ווי ער זיצט
שוין אין גז-עדן.

עס איז פערגאנגען נאָך א יאָהר, ר' זעליג האָט זיך גע-
נומען פיהלען זעהר שלעכט. באלד איז געקומען דער פריה-
לינג, דער שנע האָט געלאָזען, און די נאסע וועטער איז דאָס
יאָהר איהם שווערער געווען צו פערטראָגען, ווי אלע יאָהר. ער
האָט זיך קוים פערשלעפט אין דער פריה אין בית-מדרש, פאר
נאכט אבער צו מנחה איז איהם שוין שווער געווען צו געהן, און
ער פלעגט מנחה און מעריב דאוונען אין דער היים און דעם
גאנצען אבענד פערברענגען מיט אלטערקען.

עס איז געווען שפעט ביי נאכט, די הויזיגע זיינען שוין
אלע געשלאָפּען. ר' זעליג איז געזעסען ביי זיין קליין טישעל
און האָט געקוקט אויפ'ן ווינקעל, וואו חייקעס בעט איז גע-
שטאנען און וואו אלטערקע איז געשלאָפּען געבען איהר. זעליגען
האָט זיך געדאכט, אז ער וועט היינט ביי נאכט שטארבען.
עפעס האָט ער זיך געפיהלט זעהר מיעד און שוואך און מיט
בעטענדע בליקען איז ער קוים צוגעגאנגען צו אלטערקען און
האָט איהם גענומען וועקען.

דאס קינד האט זיך אויפגעכאפט...

— אלטערקע... האט זעליג איהם גענומען גלעטען דאס

קעפעלע — קום צו מיר א וויילע.

דאס קינד, וועלכעס האט זיך שוין אויסגעשלאָפּען, האט

זיך פלינק אויפגעשטעלט און איז אוועק צום טאטען.

ר' זעליג אליין האט זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן שטוהל, וועל-

כער איז געשטאנען ביי'ן טישעל מיט דער אָפּענער גמרא, האט

אלטערקען אוועקגעזעצט אויפ'ן טיש און איהם געקוקט אין די

אויגעלעך.

— אלטערקע!

— וואָס, טאטע?...

— ווילסט, איד זאָל שטארבען?...

— וויל, האט דאס קינד געענטפערט, ניט וויסענדיג וואָס

שטארבען איז און מיינענדיג אודאי, אז דאס איז עפעס זעהר אַ

גוטע זאך...

— וועסט זאָנען נאָך מיר קדיש? — האט זעליג געפרעגט

מיט א פערשטיקטען קול און האט זיך פענאָנדער געהוסט.

— זאָנען! — האט דאס קינד פערשפראַכען...

— וועסט קענען?

— טענען...

— נו זאָג: יתגדל.

— יתדרל... האט דאס קינד אָנגעהויבען אויף זיין לשון.

— ויתקדש...

— ויתתדש...

און ר' זעליג האט מיט איהם עטליכע מאָל איבערגעזאָגט

רעם קדיש...

דאס קליין לעמפעלע האט שוואַך געזאנקט און האט קוים

בעלייכט דאס געלע, טויטע געזיכט פון ר' זעליגען און דאס

קליין פנימ'ל פון אלטערקען, וואס האט מיער נאכגעזאגט די
שווערע ניט פערשטענדליכע ווערטער פון קדיש. ער האט מאד-
נע געקוקט אין ווינקעל, וואו דעם טאטענס שאטען און זיינער
האבען אויסגעזעהן אזוי פאנטאסטיש און מורא'דיג גרויס...

דער אויפגעקומענער.

מען רופט איהם חיים און זיין פאמיליע-נאָמען איז ראד-
בינאוויטש.

מיט זיין פאמיליע-נאָמען איז ער שטארק צופריעדען. עס
נעפעלט איהם: „ראבינאוויטש“! — חזר'ט ער אָפֿט, געהער-
דיג מיט'ן שטעקעלע איבער'ן נאס, און עס קלינגט איהם זעהר
אנגענעהם.

— א שעהנע פאמיליע מיינע! — שמייכלט ער אין
געדאנק.

און ער דערמאָהנט זיך, אז בער דער סרסור, זיינער א
נאָהנטער בעקאנטער, הייסט אויפ'ן פאמיליע-נאָמען „קוגעל“,
און ער דאנקט נאָט, וואָס זיין פאמיליע איז ניט אזא — וואָס
וואָלט ער, בעהיטע נאָט, געטהאָן, ווען זיין טאטענס טאטע
וואָלט אויך אויסגעקליבען א מאָל אזא מיאוסע פאמיליע ווי
קוגעל צי „לאַקשען“? (ער דערמאָהנט זיך, אז עס איז פארהאן
א פאמיליע „לאַקשען“ אויך...) דאָס איז אזא מכה, וואָס מען
מוז זיך האלטען — פערפאלען, אפילו א משומד קען די פא-
מיליע ניט איבערטוישען...

אויך צופריעדען איז ער מיט זיין וואוקס — ער איז א
הויכער. אין פאספארט שרייבט ער זיך „העבער פון מיטטעלן“.
און אז ער נעהט אין נאס, פיהלט ער זיך שטאַלץ מיט זיין
וואוקס קעגען אנדערע בעקאנטע וואָס זיינען נידריגער געוואק-
סען.

וואָס וואָלט ער געטהאָן, אז ער וואָלט זיין געוואקסען ניד-
ריג? דערצו איז דאָך אויך קיין שום רפואה ניטאָ.
ווייערער איז ער צופריעדען מיט זיין בילדונג. ער האָט

זיך יונגעל-ווייז אויסגעלערענט לייענען אביסעל אין א רוסיש ביי
 בעל און שרייבען האלב מיט גרייזען אן'אדרעס און יעצט קומט
 עס איהם שטארק צו ניץ. ער שרייבט אויס די „בירשזעווייע“ און
 קוועלט, לעזענדיג אלע טאג אויפ'ן באנדעראל מיט געדרוקטע
 רוסישע ווערטער: „צו ח. ראבינאוויטש'ן“. דער „ג“ — ווייסט
 ער — הייסט: „גאספאדינו“ און דארטען אין דער רעדאקציע.
 ווייסען אלע, אז אין דער און אין דער שטאָרט געפינט זיך א
 איד, וואָס הייסט ח. ראבינאוויטש, און אלע אין דער פריה
 דרוקט מען לכבוד איהם, אזוי מיינט ער, א פרישעם בלאט מיט
 אן אדרעס...

דאס בלאט לעזט ער אין דער פריה צו טיי און מאכט
 בשעת מעשה א מינע פון אן עכטען מיניסטער, דהיינו — ער
 פערלעגט א פוס אויף א פוס, דאָס בלאט האלט ער פון דער
 ווייט מיט אויסגעשטרעקטע הענד און קוקט מיט ערנסטע.
 שטרענגע בליקען אויף די אותיות, וואָס זיינען נאָך שטרענגער
 אלס זיינע בליקען און לאָזען זיך בשום אופן ניט איינבייסען...
 האפענדיג א מאָל א בעקאנטעס וואָרט, ווי „דרייפוס“, בעווייזט
 זיך שוין א שמייכל אויף די ליפען און ער ווענדט זיך מיט
 גדלות צו דעם ווייב, וואָס זיצט און קוקט מיט דרך ארץ אויפ'ן
 מאן מיט'ן בלאט אין דער האנד — און ער זאָגט איהר:
 — היינט איז וויעדער דאָ מיט דרייפוסען. די „דיעלאָ“
 הויבט זיך וויעדער אָן.

און ער פערטיעפט זיך ווידער אין בלאט און קוקט, קוקט מיט
 שטרענגע בליקען אויף די נאָך שטרענגערע אותיות און ווער-
 טער, וואָס לאָזען זיך ניט איינבייסען.
 אז ער ענדיגט „לעזען“, זיפצט ער לייכט אָב, זינגט אונטער
 צופריעדען א ניגונדעל און ווענדט זיך וויעדער צום ווייב:
 — נו, וואָס עס צוטהוט זיך היינט אין פראנציע!...
 און דאָס ווייב, פון געבוירען א דערשלאָגענע, האט מורא
 איבערצופרעגען אויף קלאָר: וואָס טהוט זיך עס אזוינס, און

כדי זי זאל זיך ניט דארפען ארוינמישען אין דער פאליטיק, נעהמט זי זיך אָנניסען איהם נאָך א צווייטע גלאַז טיי, ווייל די ערשטע גלאַז איז שוין אָבגעקיהלט געוואָרען, ליענענדיג זאָם בלאט...

צופריעדען איז ער אויך מיט די קינדער. דריי קינדער האָט ער — אקוראט „מעשה-נגיד“. א סך קינדער איז ניט שעהן צו האָבען. דאָס עלטערע מיידעל איז אלט 15 יאָהר און געהט שוין אין דריטען קלאס גימנאזיום. אויף דעם גימנאזיום איז ער כמעט ווי צומישט און ער פערדולט סיי די שטוביגע, סיי פרעמדע דעם קאפּ דערמיט.

— עפעס שווערע לעקציעס האָסטו היינט? פרעגט ער אלע טאָג ביי דער גימנאזיסטקע.

און די גימנאזיסטקע, א מיידעל מיט לאנגע בלויע באקען, מיט א לאנגער נאָז און מיט א לאנגען צאָפּ, ענטפערט דער שראָקען:

— אודאי ניט גרינג!

— פאָטצעמו? — פרעגט ער זי שוין אויף רוסיש, און דריקט דעם „טצע“ כדי צו ווייזען זיין טאָכטער, אז איהר „פאפא“ איז אויך ניט פון די פראסטע אידען...

— שווערע „זאראטשעס“ איז היינט, — ענטפערט דאָס מיידעל אויף אידיש — דעם פאָטערס רוסיש מאכט איהר דוקא נערוועז...

— אנו, זאָג מיר אקארשט דינע א זאדאטשע. און די טאָכטער געהט צו צו איהר „ראנעץ“, גראבעלע זיך דארטען א וויילע און נעהמט ארויס עפעס א ביכעלע און הויבט אָן פארצולעזען א זאדאטשע: א וויינהענדלעך האָט גע-קויפט הונדערט פעסער....

און דער „פאפא“ הערט, הערט און זיין פנים שטראהלעט. איהם דאכט זיך, אז ער זאל זיין מיט הונדערט קעפּ, וואָלט ער

עם קיינמאל ניט אויפגערעכענט, און איהם טהוט הנאה, וואס זיין טאכטער איז עס יא ביכולת צו בע'חשבונ'ען.
 — נ, און דו וועסט עס טאקי מאכען? — פרעגט ער מיט שטראהלענדע אויגען.
 — אוראי וועל איך דאס „רעישען“, ענטפערט די טאכטער פערוארגט.

און ער קוועלט פון דעם ווארט „רעישען“ מעהר ווי פון דער גאנצער זאדאטשע.
 „וואו האב איך דאס אמאל געוואוסט פון אזא ווארט אין דער היים?“ קלערט זיך איהם, און ער דאנקט גאט, וואס ער האט איהם אזוי דערהויבען...

ער האלט צוויי דיענסטען, א אירישע און א קריסטליכע. פאר דער קריסטליכער האט ער אביסעל אַבשיי און רעדט מיט איהר וואס וועניגער, נאָר פון דער אירישער מאכט ער ניט קיין גרויסען פירוש און רופט זי סיי אין די אויגען, סיי אונטער די אויגען: די מויד!

אויך פון זיין ווייב האלט ער ניט צופיעל: ער ווייסט דאך, ווער זי איז פון דער היים; דאך אז די דיענסט געהט אונטער צו איהם, און זאגט איהם „די מאדאם האט געזאגט“, איז ער צופריעדען און טראכט בשעת מעשה:

— אוראי איז זי א מאדאם, ווי דען אנדערש? ...
 טאמער געהט זיך די „מאדאם“ צו טהאן א לייכטערע ארבייט, לאזט ער ניט:

— קיין חרפה און קיין בושה האסטו גאָר ניט — ווענדט ער זיך צו איהר — די מויד קען דאס ניט טהאן, וואס?
 און ער גיט א רוף די מויד און מוסר'ט זי:
 — וואס טראכסטו זיך? ווילסט, אז די „מאדאם“ זאל דיין דיענסט ווערען — איך פערשטעה דאס ניט! ...

און דער הערר סטארעט זיך צו מאכען וואָס שטרענגערע בליקען, אז די מויד זאָל פיהלען, זאָל גלויבען, אז ער איז גאָס-פאָדן ח. ראבינאוויטש.

און די מויד נעהמט צו די ארבייט און געהט אוועק דער-מיט אין קיך און שטיקט זיך דאָרט פאר געלעכטער פון דעם גארשען הערר. נאָר דער „הערר“ מיינט, אז זי האָט דאָרט חרטה און בערעכענט דאָרט יעצט די עולה, וואָס זי האָט געטהון... און ער איז וויעדער צופריעדען.

זומער פאָהרט ער ארויס אויף א זומער-וואָהנונג און דאָרט פיהלט ער זיך ערשט פאָלקאמען גליקליך, אבער ניט ווייל די לופט איז דאָרטען גוט און די גאָסן איז אזוי ישען... זיין גליק איז, וואָס ער וואָהנט דאָרט כמעט נעבען די גרעסטע גבירים, און אזוי ווי דאָרט איז זיי אומעטיג און זיי האָבען ניט וואָס צו טהאָן, נעהמט מען איהם אריין אין זייער קאָמפאניע און מען שפיעלט א מאָל מיט איהם אין קאָרטען...

אמת, יעדעס מאָל שפיעלען קאָסט איהם עטליכע רובעל, שטילערהייך זיפצט ער אונטער דערויף, אבער אין שטוב קור מענדיג פיהלט ער זיך ווי ניי געבוירען און קען זיך גיט איינ-האלטען ניט צו דערצעהלען דעם ווייב זיין גדולה:

— איך האָב נעכטען פערבראכט א גאנצען אבענד — ווייסט ביי וועמען?

— ביי וועמען? — פרעגט דאָס ווייב.

— ביי עלקינדען... ענטפערט ער, אויסשטעלענדיג די אויגען אויפ'ן ווייב, ווי גערעדט: פערשטעהסט וואו דאָס האלט?...?

איינס פערדריסט איהם נאָר: ביי די אלע גבירים, מיט וועלכע ער פערברענגט אויף דער „דאטשע“, איז אין מיטען קאפ א פליך און ביי איהם איז דאָס גיטאָ — עס איז עפעס

ניט מעשה גביר, נאָר ער האָפט, אז זיינע געשעפטען וועלען
 נאָך אָנהויבען בעסער געהן און ער וועט אָנהויבען מעהר וויין
 טרינקען וועט א פליד ביי איהם אויך ווערען, און דאמאלס
 וועט ער ערשט זיין אנ'עכטער גביר.

די איינע.

דער יונגערמאן, וואָס איז געווען בעקאנט פאר אַ וואַנדער-
רער, האָט שטיל און געהיימניספול דערצעהלט:

„ווי איהר ווייסט אלע, האָב איך א בעדייטענדען טהייל
פון מיין לעבען ארומגעוואַנדערט אין פערשיעדענע שטעט,
לענדער און וועלט-טהיילען. עס קומט מיר ארויף אויפ'ן זינען
היינעם עצה צו א בעטראָגענעם פערליעבטען: ער הייסט איהם
זיך גלייך פערליעבען אין א צווייטער מיידעל אָדער ער זאָל
וואַנדערען.

איך האָב געטהאָן ביידע זאכען: דאָס וואַנדערען אליין האָט
מיין בענקשאפט ניט געהיילט; איך האָב אין צווייטען ארט
זיך געמוזט אויף דאָס ניי פערליעבען. ערשט דאן בין איך גע-
נעזען געוואָרען פון דער פריהערדיגער ליעבע...

ליעבע!... ביי די אמאָליגע מענשען וואָלט עס ניט געהיי-
סען קיין ליעבע... ליעבע איז ביי זיי געווען א גרויס און איי-
ביג ציהענדיגעס געפיהל. אויב דאָס מיידעל האָט זיך ניט ליעב
געהאט, זיינען שוין קיין אַנדערע ניט געווען... מיט דער לי-
עב איז מען שוין געשטאַרבען און מען האָט די ליעבע מיטגע-
גענומען אין גרוב אריין...

ביי דעם היינטיגען מענשען איז די ליעבע ניט אזוי. דער
עיקר מוז דאָס הארץ מיט אימיצען זיין פול און אויב איינע
האָט דיין הארץ פערלאָזט, טהוט זיך וועה נאָר אזוי לאַנג,
ביז וואַנען א צווייטע ציהט זיך אהין ניט אריבער... ציהט זיך
אריין א צווייטע, איז דיין הארץ וויעדער פול און גליקליך...

אין איין שטאדט בין איך פערפאָהרען אין אַ האַטעל. עס איז געווען אַ שעהנער אנשטענדיגער האַטעל. מיין צימער האָט געהאט צוויי פענסטער צו אַ רייכען הויף. אויס'ן הויף האָבען געבליהט בלומען. איך בין געלעגען אויסגעצויגן גען אויף דער קליינער זאָפּע און גע'חלום'ט וועגען עפעס שעה-נעס און בלאַנדעס... איך האָב געפיהלט אז אין דעם דאָזיגען צימער איז די ליעבע בלאַנד... גאָלדיג-בלאַנד... איך האָב זיך אויפגעהויבען, צוגעגאנגען צום טיהר, וואו ביי דער זייט איז געווען אַן עלעקטרישער קנעפּעל, איהם אָנגעדריקט און גע-וואָרט...

איך האָב כאָלד דערהערט אַ קלאַפּ אין טיהר... איך האָב דערקענט אַ מיידעלשע האַנד...
— אַרײַן!...

זי איז אַרײַן... ווירקליך אַ בלאַנדע! די פריהערדיגע גע-ליעבטע מיינע איז דוקא געווען אַ ברונעטע... איך האָב יענע שטאַרק ליעב געהאט, איך בין צוליעב איהר אוועקגעפאָהרען, צוליעב איהר געפון איך מיך אין דעם דאָזיגען האַטעל. און אַט איז אַרײַן אַ בלאַנדע...

— וואָס פערלאנגען זי?...

— אַך! איך פערלאנג... יא... טהעע... קענט איהר מיר כריינגען טהעע... איך בין דורשטיג...

— יא... געוויס... — האָט דאָס בלאַנדע געשעפּף גע-ענטפערט מיט אַ גוטמוטהיגען שמייכעל...

און איז אַרויס, אום צוריק צו קומען...

זי איז געקומען מיט אַ זילבערנעם קאַן טהעע אויף אַ זיל-כערנעם טעצעל...

זי האָט מיר אָנגעגאסען אַ גלאָז טהעע, עפעס פריינדליכעס אַ מורמעל געטהאָן און האָט שוין געוואָלט אוועקנעהן. איך האָב זי פערהאלטען:

— וואָרום אנטלויפט איהר?...

— אדך, איך אנטלויף ניט... איך בין בלויז בעשעפטיגט.
דאס צווייטע מאל איז זי שוין געבליעבען לענגער. דאס
דריטע מאל האב איך זי שוין געקושט...

זי איז געווען א שעהן בלאנדע מיידעל! איהר וועט לאז
כעז... אבער איך האב זי באמת ליעב בעקומען... זי האט אזוי
שעהן גערעדט און האט זיך אזוי שעהן ניט געלאזט קושען...
בלויז פאר'ן אוועקגעהן האט זי אזוי ליעבע-פול אויף מיר גע-
קוסט...

איך בין אוועקגעפאָהרען... די ערשטע דריי סטאנציעס אין
צונ האב איך אזוי שטארק געבענקט נאָך דעם דאָזיגען ליעבען
מיידעל. געבענקט און געטראכט צו זעהן זי וויעדער אמאל.
אבער ביי דער פיערטער סטאנציע איז אריין א נייער פאסאַ-
זשיר: א יונגע, שלאנקע ברונעמקע... גראד האט זי זיך געזעצט
געבען מיר... עס איז געווען א וואונדערבארעם קינד... יונג און
פריש. זי איז געפאָהרען אהיים פון ערגיץ א ווייטען לאנד...
זי האט געהאט מיט זיך שווערע פעק. איך האב איהר ניט
געקענט לאָזען אליין אראָב פון וואַגאַן. איך האב גענומען א פיא-
קער און זי בעגלייט אהיים און בין שוין צוליב איהר געבליע-
בען דריי טעג אין איהר שטאָרט...

געזעהן מיט איהר האב איך זיך צוויי מאל. אבער אין די
צוויי מאל האב איך געהאט ערפאלג... יא, גרויס ערפאלג... זי
איז געווען א שענע ברונעמקע מיידעל, א ליעבענדע נאָטור... איך
האב איהר געזאָגט די שעהנסטע ווערטער און זי האט מיר גע-
גלויבט, ווייל איך האב איהר געזאָגט דעם אמת. די פריהערדיגע
האַבען ווירקליך פאר מיר ניט עקזיסטירט. זי איז געווען די
אינציגע וואס איך האב אין מיין גאנצען לעבען ליעב געהאט...
איך בין אוועקגעפאָהרען און געבענקט נאָך איהר. גע-
בענקט א לענגערע צייט, ווייל די נעכסטע רייזע איז שוין גע-
ווען דורך וויסמע, ווייטע שטרעקען... ענדליך האב איך זיך גע-

זעצט אויף א שיף, וואס האט מיר געמיהרט ערגעץ אין א ווייטען לאנד...

אויפ'ן שיף האב איך זי ווידער געפונען... ניין. ניט זי — עס איז געווען אן אנדערע. זי האט אויסגעזעהן ווי דאס מידעל פון האטעל... איך האב מיר שטארק דערפרעהט... דאס הארץ איז ווידער פול!...

איך האב לאנג געוואנדערט... ווער קען די אלע פאסירונגן גען געדענקען. יעדערע איז געקומען ווי א זונג גאָר א כמארע. אט שווימען זיי אלע ארויס און פילען מיר אן מיט גליק, מעהר מיט בענקשאפט... ווער איז געווען די אמת'ע, די ריכטיגע, די שעהנסטע... איך קען ניט בעשטימען. אפט דאכט זיך מיר, אז אלע האבען מיר גלייך גליק געגעבען... זיי זיינען אלע געווען לייעבע, שעהנע און גליקברענגענדע און האבען יעדע שטאָרט און יעדעס לאנד מיר געמאכט בעליעבט. ווארים, וואס פאר א חן און רייז וואלט געהאט א שטאָרט אָדער לאנד, ווען דו וואַלסט פון דאָרט אוועקגעפאָהרען און קיינעם ניט געהאט דאָרטען וועמען צו לייעבען...

איצט זיינען זיי אלע פערשוואונדען. איצט האב איך לייעב זי... און אז איך פערטראכט מיר, דאכט זיך מיר גאָר, אז די אלע אונזערע פריהערדיגע און אויך די שפעטערדיגע, וואס מיר האבען געזעהן און וועלען זעהן איז בלויז איינע און די זעלבע... דאָס איז יענע איינציגע, נאָך וועלכע אונזער הארץ בענקט שטענדיג, און אויב אין פערלויף פון יאָהרען בעגעגענען מיר זיך, לייעבען, ליידען און זיינען גליקליך פון פערשידענע ברונעטע און בלאַנדע, שטילע און רוישיגע, מיינען מיינען מיר אבער נאָר איינע...

די איינע, וועלכע זאָל אונז גליקליך מאכען, רוה געבען און פערהאלטען אונז אין לאנד און שטילען דעם דורשט צום וואנדערען און צום זוכען.

עס איז בלויז די איינע, וועלכע מיר זוכען דאס גאנצע
לעבען...

בענקען ווען מיר פערלירען זי און פרעהען זיך, ווען מיר
געפינען זי, די איינע!"...

אזוי האט דערצעהלט דער וואנדערענדער יונגערמאן און
זיינע אויגען האבען ווייט געקוקט...

די באַרמהערציגע שוועסטער.

אין דעם אינטימען קאבארעט זיינען אריינגעקומען דריי יונגע לייט. עס איז שוין געווען צוועלף א זייגער ביי נאכט און דער קאבארעט האָט שוין אָנגענומען זיין היימישען כאראקטער. די זייטיגע געסט זיינען שוין צוגאנגען. געבליבען זיינען נאָר די שטענדיגע געסט, וואָס זיצען דאָרט ביז עס ווערט טאָג, און דערצו עטליכע מיידלעך, וואָס סיי לויט זייער קליידונג און סיי לויט זייער האלטען זיך האָט מען גלייך דערקענט, צו וועלכען מין פרויען זיי געהערען.

די דריי נייע אריינגעקומענע האָבען אָנפאנגט זיך דער-פיהלט ווי פרעמדע. די בליקען פון די קעלנער און פון די עס-ליכע געבליבענע געסט זיינען אויף זיי געפאלען פון אלע זייטען. עס האָט אָנפאנגט אויסגעווייזען, אזוי ווי עס וואָלטען אריינגע-קומען פרעמדע געסט אויף א היימישע תתונה.

ארויסגעהן אבער איז שוין געווען צו שפעט און ניט פא-סיג. די דריי יונגע לייט האָבען אויסגעקליבען ווי עס איז א טישעל, וואָס האָט זיי אויסגעווייזען זעהר פעררוקט אין א וויני-קעל און האָבען זיך אנידערגעזעצט אין זייערע מאנטלען. באלד איז צו זיי צוגעקומען א קעלנער און האָט זיך שטום געבען זיי אוועקגעשטעלט.

זיי האָבען בעשטעלט צו גלאָז ביער און בעקומענדיג עס אין א מינוט ארום, זיינען זיי נאָכ'ן ערשטען בליק ווי פרייער געוואָרען. זיי האָבען געשמייכעלט איינע צו די אנדערע און נאָכדעם דרייסטער געוואָרען.

אָבטרינקענדיג א האלבע גלאָז ביער, האָבען זיי זיך שוין

דערפיהלט ווי היימיש אין דעם דאזיגען נייעם פלאץ. יעדער האט בעטראכט דאס, וואס האט מעהר געצויגען זיין אויפמערקזאמער קייט, און אזוי ווי דער עלטסטער פון זיי איז אויף געווען דער דרייטערער, האט ער זיך אָנגערופען:

— איהר ווייסט, אז דאָ זיינען פאראן א פאָר זעהר שעהנע מיידלעך.

— וועלכע? — האט דער מיטעלסטער געפרעגט.

דער עלטסטער האט אָנגעוויזען אויף א הויכער שלאנקער בלאַנדינקע, וועלכע איז געזעסען מיט א יונגען מאן ביי אן אנטקעגענדיגען טישעל און האט פון צייט צו צייט אויף געשענקט איהרע בליקען צו די דריי יונגע לייט און געשמייכלט.

דער אינגסטער פון די דר ייונגע לייט האט זיך גערויט טעלט און האט מיט'ן שמייכל פון דער דאזיגער בלאַנדינקע זיך געפיהלט דערווארעמט.

די יונגע לייט האָבען זיך צורערט, און בעמערקענדיג, אז די גלעזער ביער זיינען שוין לעדיג, האָבען זיי נייע גלעזער בער שטעלט. ביי דער דריטער גלאָז איז דער אינגסטער אויפגעלעבט געוואָרען און זיך אָנגערופען:

— די דאזיגע פרויען זיינען פעראכטעט ביי דער גאנצער וועלט. איך קוק אבער אויף זיי אנדערש. אַפּטמאָל דאכט זיך מיר, אז זיי זיינען אין א געוויסען זין עהרליכער פאר אנדערע... אמאליגע צייטען האָבען זיי דאָך געהויסען „הייליגע“... האט דער מיטעלסטער יונגער מאן פון זיין זייט זיי פערטיידיגט. — הייליגע ווי הייליגע — האט דער עלטסטער זיך אָנגערופען — אבער און סאזוי צו פאלען, מוז מען אין א געוויסען זין זעהר הויך זיין... ניט יעדע פרוי האט דעם מוטה צו פאלען אין אבגרונד.

— איך טראכט אויף דעריבער — האט דער אינגסטער זיך מיט היץ אָנגערופען — מען דארף דאָך האָבען מוטה... אכר

געזאגט זיך פון דער גאנצער געזעלשאפט און פריי געווארען פון אלע איהרע צאמען.

אבער דערמיט איז דער מיטעלסטער שוין ניט געווען איינער פערשטאנען. צופיעל פערטיידיגען זיי האָט ער זיך ניט ער-לויבט. מעהר ווי רחמנות קען ער צו זיי ניט האָבען. זייער טהאט קען קיין פערטהיידונג נישט געפינען. און האָט צום סוף צו געגעבען, אז זייט ער איז רייף געוואָרען האָט ער מיט זיי קיין שום בעקאנשאפט נישט געמאכט. אויב זיי אינטערעסירען איהם אמאָל, איז בלויז אלס פראַבלעם.

דאן האָט זיך דער עלטסטער אָנגערופען:

— איך האָב אויך אמאָל פון זיי אזא מיינונג געהאט, און אייגענטליך נאָך ביז היינט בעציה איך זיך צו זיי מיט א געדויערנדיגן געפיהל פון עקעל, כאטש איך לייקען ניט, אז זיי בעזיר צען אָפּט יענעם רייך, וואָס אנשטענדיגע פרויען וועלען עס ניט בעזיצען נאָך אלערליי אנשטרענגונגען. נאָטירליך, רעד איך דאָ פון די בעסערע, פון די מעהר ראפּינירטע. אבער מיינט ניט, אז זיי זיינען ווירקליך אזוי געפאלען און אויסער פערקויפען זיך זיינען זיי ניט אין שטאנד. זיי האָבען זייערע טוגענדען, און עס געפינען זיך צווישען זיי אויך אזוינע וואָס אין געוויסע מאָמענטן דערהויבען זיי זיך ביז הייליגע.

ער איז אנשוויגען געוואָרען, האָט זיך פערטראכט, א קנייטש געטהאָן דעם שטערען און, שמייכלענדיג, האָט ער צוגעגעבען: — איין פאסירונג מיט אזא מין פרוי האָט פיעל בייגע-טראָגען, אז איך זאָל אויף זייערע „שוועסטער“ קוקען מיט אַנדערש אַינזען. אויב איהר האָט געדולד אויסצוהערען, וואָלט איך אייך איצטער דערצעהלט. דוקא אין דעם פלאץ פאסט זיך אזוי דאָס צו דערצעהלען.

— געוויס, מיר וועלען הערען מיט געדולד, — האָט דער מיטעלסטער אויסגערופען.

און דער אינגסטער האט אויסגעשטעלט זיינע אויגען און איז געווארען אין גאנצען אויפמערקזאם.
דער עלטסטער האט אנגעהויבען.

— דא סאיז געווען מיט עטליכע יאהר צוריק, אין איינער פון די גרויסע אייראפעאישע שטערט. עס איז געווען א ווארימער זומערדיגער אווענד און איד האב געשפאצירט מיט מיינעם א פריינד, וועלכער איז מיט עטליכע טעג בעפאר געקומען צו א פראפעסאר. דער יונגער מאן איז געווען שווינדזיכטיג, דאס האט ער מיר אליין דערזעהלט. דער פראפעסאר האט איהם גע-וויסע אינסטרוקציעס געגעבען, און ער האט געזאגט אין א פאר טעג ארום פאָהרען אהיים, און פון דאָרט אין א דאָרף.

די גאס וואו מיר האָבען שפאצירט האט גערוישט מיט לעבען און ליבע. די טראטואהען זיינען געווען שווער דורכצור-געהן, און איד האב ענדליך בעמערקט מיין פריינד, אז איהם איז שוין צייט צו געהן אהיים.

ער האט זיך געקווינקעלט. דאס לעבען האט איהם גערופען און געשמייכלט אין אלע זייטען. מיט זיינע גרויסע אויגען, ווי דאס רוב ביי די דאזיגע קראנקע, האט ער זיך איינגעטרונקען אין דער מעננע, ווי ער וואלט געוואלט איינזאפען אין זיך וואס מעהר פון זיין גליק.

איד האב עס דערפיהלט, און כאטש פון איין זייט האב איד געוואוסט, אז פאר איהם איז דאס שעדליך, האב איד פון דער צווייטער זייט ניט געהאט קיין מוטא צו בערויבען איהם פון דעם קורצען גליק, וואס ער זעהט פאר זיך יעצט און ציהט זיך אזוי מיט די לעצטע כחות זיינע.

אָבער, אריינקירעווענדיג זיך אין א גאס, האט ער זיך אָבגעשטעלט, מיך בעטענדיג אריינגעקוקט אין די אויגען און זיך געווענדעט:

— איד וואלט געוואלט, איהר זאגט מיר פיהרען ערגעץ אין א פלאץ, וואו מען קען אביסעל פערברענגען... עס איז דאך

אזא גרויסע שטאָרט... איך וויל אויך געניסען... איך בעט אייך, קומט מיט מיר ערגעץ, וואו עס איז שטארק פרעהלאך... איך האָב אָנפאנגט ניט פערשטאנען וואוהין ער ציעלט. איך האָב איהם געפרעגט:

— וואוהין אייגענמליך?

ער האָט מיך אָנגעקוקט מיט בעטענדע בליקען, און ווי ניט קענענדיג דייטליך אויסרעדען זיין פערלאנג, האָט ער געשטאר מעלט:

— איך... מיינ... אזא גרויסע שטאָרט... מען דערצעהלט אזוי פיעל... איך וויל אויך זעהן... פערברענגען... דערביי האָט ער אזא שמייכעל געטהאן, אז איך האָב גלייך פערשטאנען, וואוהין דער צום טוידט-פעראורטיילטער יונגער מאן ציעלט.

— איהר מיינט צו פרויען...

— אף, ניין... יא... — האָט ער ווידער געשטאמעלט... בלויז זעהן... אָנקוקען... זיצען... פיהרט מיך, איצט בעט אייך... — אבער עס איז דאָך פאר אייך אזוי שעדליך... בעטראכט זיך נאָר...

— יא... געוויס... זעהר שעדליך... דער פראָפעסאר האָט מיר שטארענג אָנגעזאגט... אבער וואָס הער איך איהם? עס ציהט מיר אזוי צום לעבען, צום גענוס, קומט, איך בעט אייך... איך האָב איהם אריינגעפיהרט אין א קאפע, וואו עס קור מען זיך צוזאמען די דאָזיגע פרויען. ביי קליינע מאהטאָרנע טישלעך זיינען געזעסען צו עטליכע פון זיי, אין גאנצען האָט עס געמאכט דעם איינדרוק פון א מאַרק, וואו עס ווערט פער קויפט לעבעדיגע סחורה... דער האַנדעל איז פאָרגעקומען נישט פארשטעלט...

א שרעקליכער ווידער-געפיהל האָט מיך ארומגענומען. — ווילט איהר דען דאָ בלייבען? — האָב איך איהם גע-פרעגט.

— יא... יא... ניט לאנג... לאמיר זיך צוועצען... אברהמען.
 איך האב ניט געהאט קיין כת, איהם ווידערצושטעהן.
 דער דאזיגער קראנקער מענש האט מיך גובר געווען. איך האב
 איהם געמוזט פאלגען.

מיר האבען זיך אנדערגעזעצט ביי דעם איינציגען פרייען
 טישעל, וואס עס איז נאך געבליבען, און איידער איך האב צייט
 געהאט וואס צו בעשטעלען, איז צוגעגאנגען צום טישעל א הויכע,
 שלאנקע טיידעל און האט מיט א זיסען שמייכעלע זיך גע-
 ווענדעט:

— קען איך מיר אוועקזעצען געבען די הערדען?
 איך האב געוואלט זאגען: ניין. אבער דער קראנקער האט
 מיך אנגעקוקט. און ווי היפגאטוירט-דייערענדיג פון זיינע גרויסע
 דורשטיגע אויגען, האב איך געגעבען די ערלויבעניש.
 זי האט זיך געזעצט געבען איהם. מיט איהרע אויסגע-
 בלויזטע נאקענס האט זי אויסגעזעהן, ווי די זינד אליין. דערצו
 די פערפיוס, וואס האט געזעצט מיט א שטארקייט פון איהרע
 קליידער און לייב האט ווי פערדולט.
 דעם קראנקען יונגען מאן אבער האט עס ווי פער'שכורט.
 ער האט זיך איינגעזאפט מיט זיינע אויגען אין דעם ענטבלויז-
 טען האלז, בריסט און נאקען. און האט בעוואונדערט און בער-
 געהרט.

— קען איך שאמפאניער בעשטעלען? — האט זי צו איהם
 געשמייכעלט.

— שאמפאניער וויל זי — האט ער זיך צו מיר אי מיט א
 פראגע, אי מיט א געבעט געווענדעט.
 — ניין, — האב איהם איינגערוימט אין אויער. —
 עס איז א שאר דאס געלד.

— אבער איידער איך האב צייט געהאט וואס אנדערש
 צו בעשטעלען, אום צו פעהיטען זיין געלד, האט שוין דער
 קראנקער געגעבען זיין בעפעהל צום קעלנער:

— שאמפאניער !

מיט גליקליכע בליסען האט ער זי בעטראכט, ווי זי טרינקט מיט א געוויסען רייז פון הויכען שווימענדען בעכער.

— און דו ? — האט זי לעבליך איהם געפרעגט, אינגא-

רירענדיג מיר אין גאנצען.

ער האט ווידער זיינע בעמענדע אויגען אויף מיר אנגע- שטעלט און האט ווידער מיר בעזיעגט.

— איהר טארט נישט !... נעהמט א ביסעלע...

— געוויס... א ביסעלע... — האט ער מיר מיט די אויגען

בעראנקט.

ער האט א שלוק געטהאן פון דעם שווימענדען גלאז און גלייך זיינען זיינע צוויי בלאסע באקען מיט רויטע פלעקען בע- דעקט געווארען. די אויגען האבען געגליהט.

— וועסט געהן צו מיר ?... — האט זי איהם אין אויער

אריינגעשושקעט...

דא אבער האב איך זיך געפיהלט פערפליכטעט צו רעטען איהם פון טוירט.

איך האב איהם אנגערופען אן א זייט און איהם יעווא- רענט :

— איהר ווייסט, וואס דאס בעדייט פאר איך !

— טוירט ! — האט ער זיך אנגערופען. — נו, וואס אין,

איך וועל דאך סיי ווי סיי שטארבען... איך וויל לעבען !...

עס האט ניט געהאלפען. מיר זיינען אלע דריי ארויס פון קאפע.

איך האב אבער געפיהלט, אז מיין פליכט אין נישט צו

דערלאזען...

איך האב זי אנגערופען אן א זייט און איהר געווארענט :

— דו זאלסט וויסען, דער מאן אין קראנק...

זי האט זיך דערשראקען און שוין געוואלט אוועקגעהן, דאן

האָב איך איהר ערקלערט, אז ער איז הארצלײדענד און די מינדסטע אויפגענונג קען איהם דעם טוירט ברענגען.

זי האָט אויף מיר אויסגעשטעלט איהרע אויגען, אין וועלכע איך האָב גלייך ענטדעקט עפעס מענשליכעס, און זי האָט צו מיר געזאָגט:

— האָט נישט קיין מורה... איך ווײס וואָס איך האָב צו טהאָן.

מיר זיינען אלע דריי אריין אין איהר צימער. מיין פריינד איז געווען מיעד, זעהר מיעד. אבער די אויגען האָבען נאָך אלץ געגליהט.

זי האָט ארויפגעדרעהט דעם לאַמפּ, וואָס איז געווען בײַ אַרײַנגאנג פארדעקט, און אין צימער איז ליכטיג געווארען.

מיין פריינד איז געשטאַנען נעבען איהר און האָט זי געגען סען מיט זיינע גרויסע ברענענדע אויגען.

זי האָט איהם אוועקגעזעצט נעבען זיך אויף אַ סאַפּע, און האָט איהם געגלעט איבער'ן שטערען.

— איהר פערלאנגט עפעס? — האָט זי שוועסטערליך געפרעגט. און גלייך איז זי איבערגעגאנגען אויף דו.

— ווילסטו וואָס פון מיר?

ער האָט זי ארומגענומען און זיך צוואוייגט...

— וואָס זשע וויינסטו, מיין ליעבער, — האָט זי איהם צערטליך געפרעגט.

און בעטראכטענדיג, ווי אזוי די דאָזיגע האלב־נאקעטע פרוי זיצט נעבען דאָזיגען האלב־לעבעדיגען מענשען, האָט זיך מיר געדאכט, אז איך געפין מיר אין א צימער פון א שפיטאל און זי איז א בארמהערציגע שוועסטער...

זי האָט איהם געגלעט איבער'ן קאַפּ, איבער'ן שטערען, איבער די באקען, ווי א גוטע בארמהערציגע שוועסטער, ביז וואָס נען דער קראנקער איז איינגעשלאָפּען און זי האָט איבער איהם געוואכט...

אז ער איז אויפגעשטאנען, האָט ער זיך אומגעקוקט, און דערזעהענדיג קעגען איבער, האָט ער זיך פערשעהמט.

אַבער זי איז צוגעגאנגען צו איהם און האָט פריינדליך גע-

פרעגט:

— נו, מיין ליעבער — זענט איהר נוט געשלאָפּען?

און האָט איהם וויעדער ווי א בארמהערציגע שוועסטער

געגלעט איבער'ן קאַפּ און געשמילט אלע זיינע בעגעהרען...

אינהאלט:

7	— — — — —	די לעצטע שיף
11	— — — — —	דאס בילד
16	— — — — —	דער אפיציער
24	— — — — —	די געפלאצטע סטרונע
28	— — — — —	די פיער העלדען
31	— — — — —	ביים סטרווש
35	— — — — —	דורך א שפאלט
40	— — — — —	אין בריסטאל
48	— — — — —	דער מילכיגער טשאלענט
58	— — — — —	מיין חבר
61	— — — — —	די בעגעגעניש
64	— — — — —	בלעטער
66	— — — — —	די בעטלערין
68	— — — — —	דער איינציגער
70	— — — — —	די ערפינדערין
76	— — — — —	דער פראליטאריער אויף דער פרישער לופט
81	— — — — —	די שפיוזערין
87	— — — — —	דער געהער
91	— — — — —	די לעצטע האפנונג
95	— — — — —	די מאבריק
104	— — — — —	דריי שונאים
111	— — — — —	דער פראלעטארישער רעדאקטאָר
116	— — — — —	דער נייער חסיד
122	— — — — —	דער באהן-בילעט

126	—	—	—	—	—	—	די דריי טאקטען
141	—	—	—	—	—	—	דער סאַמפּוואַר
150	—	—	—	—	—	—	צוויי חברים
154	—	—	—	—	—	—	זרח „שותפות”
160	—	—	—	—	—	—	צוויי תקיעות
168	—	—	—	—	—	—	דער אלטער ארבייטער
177	—	—	—	—	—	—	די פאטאגראפיע
183	—	—	—	—	—	—	א וויץ
188	—	—	—	—	—	—	פערשמעלטע מיליאָנערען
194	—	—	—	—	—	—	דער גבירה'שער אַרימאָן
204	—	—	—	—	—	—	נואָם האָט זיי פערבונדען
209	—	—	—	—	—	—	בלומען
214	—	—	—	—	—	—	דער קדיש
221	—	—	—	—	—	—	דער אויפגעקומענער
227	—	—	—	—	—	—	די איינע
232	—	—	—	—	—	—	די באַרמהערציגע שוועסטער

בראָנאָלאָגישער אינהאלם

— פון —

אלע ערצעהלונגען

לויט דעם אלה-בית.

א

באנד	געשריבען אין יאָהר	טיטעל
צוויי	1915	אַמאָליגע מענשען
"	1900	אברהם דער שוסטער
"	1914	אריה־לייזער'ס פערד
"	1908	אויף די הויכע בערג
דריי	1902	אויף מבינות
"	1903	אין סאָד
"	1903	אין קריעג
"	1908	א פארנערעכט שטערטעל
"	1913	א שטערטעל אָהן ווייבער
"	1911	אידישע מסבעות
"	1902	איוב
פֿיער	1902	אין זומער מאנטעל
"	1906	אָהן לייעבע
"	1903	אין נאָם
"	1903	א נאנצע נאכט
"	1911	אָהן אן אדרעס
"	1907	אויפ'ן נרינעם גראָז
זעקס	1908	אויף א חתונה (אוינאקטער)
"	1909	א רעהיגע דירה
זיבען	1912	אייזען
"	1906	און דער עולם האָט געפאמטשט
"	1911	אויפערזוכט
"	1915	אין אויטאָמאביל
"	1911	אין יענער יעייט
"	1911	א שפיעל
"	1907	א היים
"	1916	אָט דאָס איז דאָס
אַכט	1902	א דראַמא איבער 5 קארטאָפּעלס
"	1903	אויפ'ן בוינדעם
"	1905	א אידיש הארץ
"	1912	א פסח'דיגער טאָטע
"	1907	אָרימע לייט
"	1900	אין א אידיש געוועלכ

פּוּמֶל	געשריבען אין יטחר	באנד
אלע טאג	1902	אכט
אויגען	1905	ניין
א שאפ מיידעל	1909	"
אין א אידישען קאבארעט	1916	צעהן
א גרויסער מענש	1910	"
אונזער אננא איסאקאווא	1906	"
אנזיכטס-קארטען	1906	"
אין בוכהאנדלונג	1915	"
אין בריסטאל	1903	צוועלף
א וויץ	1916	"

ב

ביים דאוונען	1900	דריי
בעלידיגט א פרוי	1911	זיבען
ביכער	1911	"
בעצאהלטע טעכטער	1915	"
בולטעס	1904	אכט
ביי דאקטוירים	1904	"
ביים שווייפענסטער	1908	ניין
ביים סטרוזש	1905	צוועלף
ביי'ן פרעמדען פייער	1912	זיבען
בלעטער	1900	"
בלומען	1914	"

ג

גוטע ברידער (איינאקסער)	1906	זעקס
גבירה'שע מצה	1901	אכט
געבליעבען אליין	1901	"
געשלאסען א געשעפט	1904	"
גלייכהייט	1915	ניין
גאלד	1916	צעהן
געשפיעלט פאר'ן קייסער	1916	"
גאלדע'ס פריינד	1916	"

ד

דעם זיידענס לאמטערן	1914	צוויי
דער בוים	1901	"
דער מאדערנער אליהו הנביא	1915	"
די נייע קמעלונג	1914	"
די פערשפעטיגטע מלוכה	1915	"

באנד	געשריבען אין יאָהר	טיטעל
צוויי	1901	דער עבֿור
"	1911	די קליאטשע
"	1913	דאָס טייכעל
"	1916	דער ווייטער יאָרֿיד
"	1912	דער פֿרוש
"	1914	די צווייטע מוטער רחל
"	1909	דער נגיד
"	1915	דער העברעאישער לעהרער
"	1913	דער פרומער שניידער
"	1915	דער ערוואַרבֿענער בית־עולם
"	1910	דאָס קליינע שטיבעל
"	1916	דער וואַלד אין שטוב
"	1916	דער מאמעס פֿעדערען
"	1916	דער טויטער־לעבעדיגער
"	1914	די לעצטע געסט
"	1904	חער קוש
"	1901	דער גמילות חסד
"	1904	די גרויסע סוכה
"	1902	די צוויי ברידערלעך
"	1904	דער אַריסטאָקראַט
"	1905	דער רב און זיינע ספרים
"	1904	דער פֿוילישער גלח
"	1903	דער אלטער מגיד
"	1910	דער ברית חדשה
"	1909	די ערציהונג
"	1912	די כל־זמר
"	1902	די חברה כל־זמר
"	1903	די געשיכטע פֿון א קראָס
פֿיער	1903	דער ליגען
"	1902	די קאלטע האַנר
"	1904	דער מאַדנער
"	1906	די ברידער
"	1904	די ציגיינערין
"	1906	דער קארעקטאָר
"	1903	דער זשילעט
"	1902	דער הונט

טויטעל	געשריבען אין יאָהר	באָנד
דאָס אינמעליגענטע הויז	1909	פיער
די פערנומענע גאסען	1904	"
די פערצווייפלונג	1902	"
די מלכה	1911	"
דער נייגעבוירענער	1907	"
דער סוד	1909	"
דער פערביטערטער	1901	"
די נייע שאלה	1904	"
דער באיקאטירטער	1904	"
דער פ. פ. ס'ניק	1905	"
די פראַבע (איינאקטער)	1902	זעקס
דעם שדכנ'ס טאכטער (איינאקטער)	1911	"
די אורזאכע (דיאלאג)	1912	"
דאָס נייע צימער (סצענע)	1911	"
דער שפאניער (סצענע)	1911	"
די שוידונג (סצענע)	1916	"
דער הומאָריסט (סצענע)	1912	"
די מצולח (סצענע)	1911	"
דריי מיידלעך (איינאקטער)	1915	"
די צוויי געפאנגענע (דראם, פראגמענט)	1911	"
דער טויטער פערדמארשאל	1915	"
דער פאפולערער מאן	1915	"
דער פאטער	1916	"
דער פאסאזשיר	1915	"
דער משפט	1914	"
די גנבה	1911	זיבען
דער קעלנער		"
דער טויט אין „רענעסאנס“	1911	"
די צווייטע ראָזע	1908	"
דאָס פאָלקס קינד	1905	"
די ענטווישטע	1908	"
דער נייער יחוס	1915	"
דער איינציגער בחור	1915	"
די ענטדעקונג	1915	"
די אויסגענארטע קוילען	1914	"
דער קליינער מענש מיט'ן גרויסען קאפ	1911	"
דאָס גאלדענע טראַמפּיויטעל	1911	"
דער פאלשער פערציגער	1901	"

באנד	געשריבען אין יאָהר	מיטעל
זיבען	1910 — — — — —	דער פראָטעסט
"	1911 — — — — —	די דרייצעהנטע
"	1902 — — — — —	דער לעהרער
"	1916 — — — — —	די האַנד
אַכט	1902 — — — — —	די אַרעמע קהלה
"	1902 — — — — —	די קנעכערין
"	1900 — — — — —	דער שמעק טאבאק
"	1900 — — — — —	דער אלטער טשעסלער
"	1902 — — — — —	דער אורח
"	1902 — — — — —	דער קראנקער פינגער
"	1904 — — — — —	דעם טאטענ'ס שטיוועל
"	1904 — — — — —	די אידענע מיט'ן באָב
"	1903 — — — — —	די מרידה ביי אקדמות
"	1906 — — — — —	דער קליין רעדלער'ל
"	1909 — — — — —	דער גימנאזיסט
"	1909 — — — — —	די נאשערין
"	1907 — — — — —	די הייזער
"	1908 — — — — —	די רעוואָלוציע אין קליינעם בית-מדרש
"	1907 — — — — —	דער ארעסטירטער קרעמער
"	1903 — — — — —	די נייע לאמע
"	1904 — — — — —	דער הענדלער און זיין האַפנונג
"	1903 — — — — —	דאָס בענשער'ל
"	1908 — — — — —	דאָס אייביגע לעבען
"	1904 — — — — —	דער פאלשער טאָן
"	1901 — — — — —	דער מאלער
"	1904 — — — — —	דער סטאטיסטיק
"	1902 — — — — —	דאָס שלחות
"	1906 — — — — —	דער הייליגער
"	1908 — — — — —	די לשון-קודש'דיגע
"	1900 — — — — —	די ריהרענדע דרשה
ניין	1916 — — — — —	די אמעריקאנער אייראָפּעאישע
"	1915 — — — — —	די אילוזיע
"	1915 — — — — —	דעם ברוער'ס טשעק
"	1916 — — — — —	דער נענאָסע מיט'ן וויין
"	1908 — — — — —	דעם באַרבערס ווייבעל
"	1910 — — — — —	די הינקעדיגע טענצערין
"	1910 — — — — —	דער אלטער

באנד	זעשריבען אין יאָהר	טויטעל
ניין	1911 — — —	די צוויי ארבייטער מיידלעך
"	1916 — — — —	דער מאן קומט
"	1916 — — — —	דער רב
"	1915 — — — —	דער זין פון ארבייט
"	1914 — — — —	דער אויטאמאביל
"	1915 — — — —	דער נייער לעזער
"	1916 — — — —	די פרעמדע
"	1916 — — — —	די צוויי מוטערס
"	1916 — — — —	די געשטארבענע
"	1914 — — — —	די „עלעניע“
"	1916 — — — —	די טובה
"	1916 — — — —	דער אונפעהיגער כלל טהוער
"	1913 — — — —	דער בעזוד
"	1916 — — — —	דער בעגלייטער
"	1914 — — — —	די געשיכטע פון צוויי קאסעס
צעהן	1916 — — — —	די אבשפיגלונג
"	1916 — — — —	די מוטערס
"	1916 — — — —	דער שריפטשטעלער און זי
"	1915 — — — —	די פרוי וואס ארבייט
"	1916 — — — —	די לעזערין פון „וואַרלד“
"	1916 — — — —	דער שלום
"	1911 — — — —	די תשובה
"	1916 — — — —	די מציאה
"	1916 — — — —	דעם ברודער'ס קוילען
"	1913 — — — —	די פערטיידיגונג
"	1916 — — — —	דער אפטייקער
"	1916 — — — —	דער יוניע-היטער
"	1914 — — — —	די גרעניצען
"	1914 — — — —	דער ערשטער שאס
"	1916 — — — —	דער געפונענער נאָמען
"	1910 — — — —	די נקמה
"	1906 — — — —	די לבנה
"	1900 — — — —	דער משכון
"	1916 — — — —	דער רויבער
"	1908 — — — —	דער ליטערארישער פעטער
"	1910 — — — —	די וועטשערענקע אין פאריז
"	1910 — — — —	דער גרויסער מענש

באָנל	געשריבען אין יאָהר	מיטעל
צעהן	1916	דער פערלאָרענער שטאַלץ
"	1905	דער פראָלעטאריער
"	1904	די פרעמדע תפלה
"	1901	דער שכור
"	1905	דער פרומער
"	1908	דער רעוואָלוציאָנער
"	1915	דער ברחן
"	1915	די טראַנעדיע פון רייכקייט
צוועלף	1914	די לעצטע שיף
"	1915	דאָס בילד
"	1915	דער אַפיציער
"	1915	די געפלאצטע סטרונע
"	1915	די פיער העלדען
"	1903	דורך א שפאלט
"	1899	דער מילכיגער טשאַלענט
"	1910	די בענעגעניש
"	1911	די בעטלערין
"	1904	דער איינציגער
"	1900	די ערפינדערין
"	1905	דער פראָלעטאריער אויף דער פרישער לופט
"	1901	די שפייזערין
"	1903	דער געהער
"	1904	די לעצטע האַפנונג
"	1901	די פאבריק
"	1901	דריי שונאים
"	1907	דער פראָלעטארישער רעדאקטאָר
"	1907	דער נייער חסיד
"	1908	דער באהן-בילעט
"	1903	די דריי טאקטען
"	1904	דער סאמאואר
"	1913	דער דיכטער און זיינע פריינד
"	1909	דער אלטער ארבייטער
"	1916	די פאָטאָגראַפיע
"	1902	דער קדיש
"	1902	דער אויפגעקומענער
"	1916	די איינע
"	1916	די בארעמהערציגע שוועסטער

ה

הנאה געהאט 1906 — — — — אבט

ו

ווייבערשע שרעק 1901 — — — — דריי
ווען עס חיים מלמד א בויגעל 1903 — — — — אבט
וויכטיגע מיטינגען 1915 — — — — ניין
וויסענשאפטליכע ליכע 1915 — — — — "
וואו איז די גערעכטיגקייט 1916 — — — — צעהן
זוי אזוי איך בין געוואָרען א ציוניסט 1914 — — — — "
ווארשאווער בלוט 1916 — — — — "
וואָס האָט זיי פערבונדען 1913 — — — — צוועלף

ז

זאל שמעהן ווי געשטאנען 1903 — — — — דריי
זומערדיגע בענקשאפט 1909 — — — — זיבען
זיין ריזע נאך אמעריקא 1915 — — — — ניין
זיי האָבען מורא 1916 — — — — "
זיי און ער 1909 — — — — צעהן
זרח „שותפות“ 1915 — — — — צוועלף

ח

חת-כלה בריעה 1902 — — — — דריי
חברים 1906 — — — — פיער

ט

טעכטער 1909 — — — — דריי
טויט־שרעק 1913 — — — — זיבען

י

יאָזעפּ אין דער אידישער גאס 1902 — — — — צוויי
יענער בריעה 1915 — — — — "

כ

כלות 1915 — — — — זיבען

ל

לייכטער 1915 — — — — צוויי
ליידען 1913 — — — — זעקס
ליעבעס־שטייער 1914 — — — — זיבען
ליעבע אָהן אַ היים 1911 — — — — ניין

ביאגד	געשריבען אין יאהר	מיטעל
	מ	
פיער	1903	לען קויפט ניט
"	1903	מיין מאמע
זעקס	1916	מאכט (אוינאקטער)
אכט	1909	מיינע ערשטע האנאָראַרען
"	1900	מיין באַכעס גליק
ניין	1915	מענשען לייעבע
"	1915	מיידעלשער שפּאס
צעהן	1915	מענדעל'ס פעלדער
צוועלף	1911	מיין חבר

	נ	
זיבען	1908	ניטא קיין עצה
אכט	1900	ניט קיין איד
ניין	1910	נויטיגע ווערסער
צעהן	1914	"ניטשע"
"	1916	ניט אין פוס

	ס	
צוויי	1901	ספרים
צעהן	1915	"סטארס" פון פרייד, גליק און שעהנקייט

	ע	
פיער	1903	לם פלאצט
זעקס	1915	ערשטע לייעבע
זיבען	1916	ער און יענער
ניין	1915	ערשטע רייהען
"	1916	ער האט געלאכט
צעהן	1903	עס שאַקעלט זיך

	פ	
פיער	1903	פלאַמעס

	פ	
צוויי	1914	פלאַקס

באנד	געשריבען אין יאהר	טיפעל
פיער	1903 — — — —	פער'משכנ'ט זיך אליין
אכט	1902 — — — —	פערמאכט
צוועלף	1916 — — — —	פערשטעלטע מיליאנערען
דריי	1901 — — — —	פערלארען דעם קול
"	1902 — — — —	פערשפעטיגט

צ

דריי	1901 — — — —	צוריק אויף דער שטעל
זעקס	1907 — — — —	צו שפעט (אוינאקטער)
אכט	1902 — — — —	צוויי שוועסטער
ניין	1915 — — — —	צוקונפטס-ארטיקלען
צוועלף	1915 — — — —	צוויי חברים
צוועלף	1902 — — — —	צוויי תקיעות

ק

דריי	1901 — — — —	קאלט
פיער	1906 — — — —	קרובים
זעקס	1911 — — — —	קינדער (סצענע)
זיבען	1911 — — — —	קאמפלימענטען
ניין	1904—1915 — — — —	קליינע ערצהלונגען

ר

אכט	1901 — — — —	רחמנות
"	1901 — — — —	רייזעלע
ניין	1909 — — — —	ראטשילד און ראקאפעלער

ש

צעהן	1916 — — — —	שטענדיג א בעל-חוב
פיער	1901 — — — —	שטילע טריט
"	1903 — — — —	שליפעס
זיבען	1910 — — — —	שכנים
"	1915 — — — —	שותפים
דריי	1902 — — — —	שכר למוד

*

*

*

אנשטאט א גענויע כראָנאָלאָגישע אינהאלט פערצייכנים פון יעדען ליעד בעזונדער — גיט דאָ אן דער אויטאָר די כראָנאָלאָגיע פון יעדען איינציגען באַנד. אין דעם ערשטען באַנד ליעדער, וועלכער איז אויף דער ערשטער באַנד פון די אלע 12 בענדער (אלע ווערק) זיינען אריין יענע ליעדער און באלאָדען, וואָס דער אויטאָר האָט געשריבען אין די לעצטע דריי־פיער יאָהר (1913-1916). אן אויסנאהם זיינען נאָר די ליעדער: „אומעטיג“, „א בלום“, „טעג“, „ווי לאַנגווייליג“, „נאָך א מאַנטאג“, „שפּוד חמת“, „אויפ'ן גרינעם גראָז“, וועלכע זיינען געשריבען צווישען 1902 — 1905. דער צווייטער באַנד ליעדער (אין די אלע ווערק איז ער דער 5־טער באַנד) ענטהאלט יענע ליעדער וואָס דער אויטאָר האָט געשריבען פון יאָהר 1908 ביז 1912. מיט דער אויסנאהמע פון א קליינע צאָהל, וועלכע זיינען געשריבען אין דעם יאָהר 1916. צווישען זיי זיינען די פאָלגענדע ליעדער: „אויף האָב ליעב א שיה“, „די גרינע“, „פרייד און טרויער“, „די ביבעל“, „ביכער' און אייניגע ליעדער ווענען וועלט־קריג. דאָנענען די לעצטע אַבטהיילונג פון דעם זעלבען צווייטען באַנד מיט דעם נאָמען „צייט־ליעדער“ זיינען געשריבען אין 1901-1891. דער דריטער באַנד ליעדער (דער עלפטער פון די „אלע ווערק“) באַשטעהט פון די אלע ערשטע ליעדער, וואָס זיינען געווען פערעפּענטליכט אין „יוד“, וואַרשאַווער פאָלקס־צייטונג „פריינד“ און אנדערע פּעריאָדישע אויסגאבען און זיינען נאָכדעם ערשינען אין קראקוי דורך דעם פּערלאַנג פּראָגרעס אין יאָהר 1907 אונטער'ן טיטעל „געזאָל־מעלטע ליעדער“ — זיי זיינען געשריבען געוואָרען אין פּער־לויף פון יאָהר 1891 ביז 1907.

**Albert J. Latner
Jewish Public Library**

**THIS BOOK MAY BE KEPT
21 DAYS**

and may be renewed once, if no application has been registered for it. A fine of 5 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

PLEASE ADVISE CHANGE OF ADDRESS

בעל	רייזען, אברהם
רייז	געזאמעלטע שריפטן פון
	אברהם רייזען
	7578

7578

Morris Shlesinger

and Family

In memory

of

Tillie Shlesinger.

